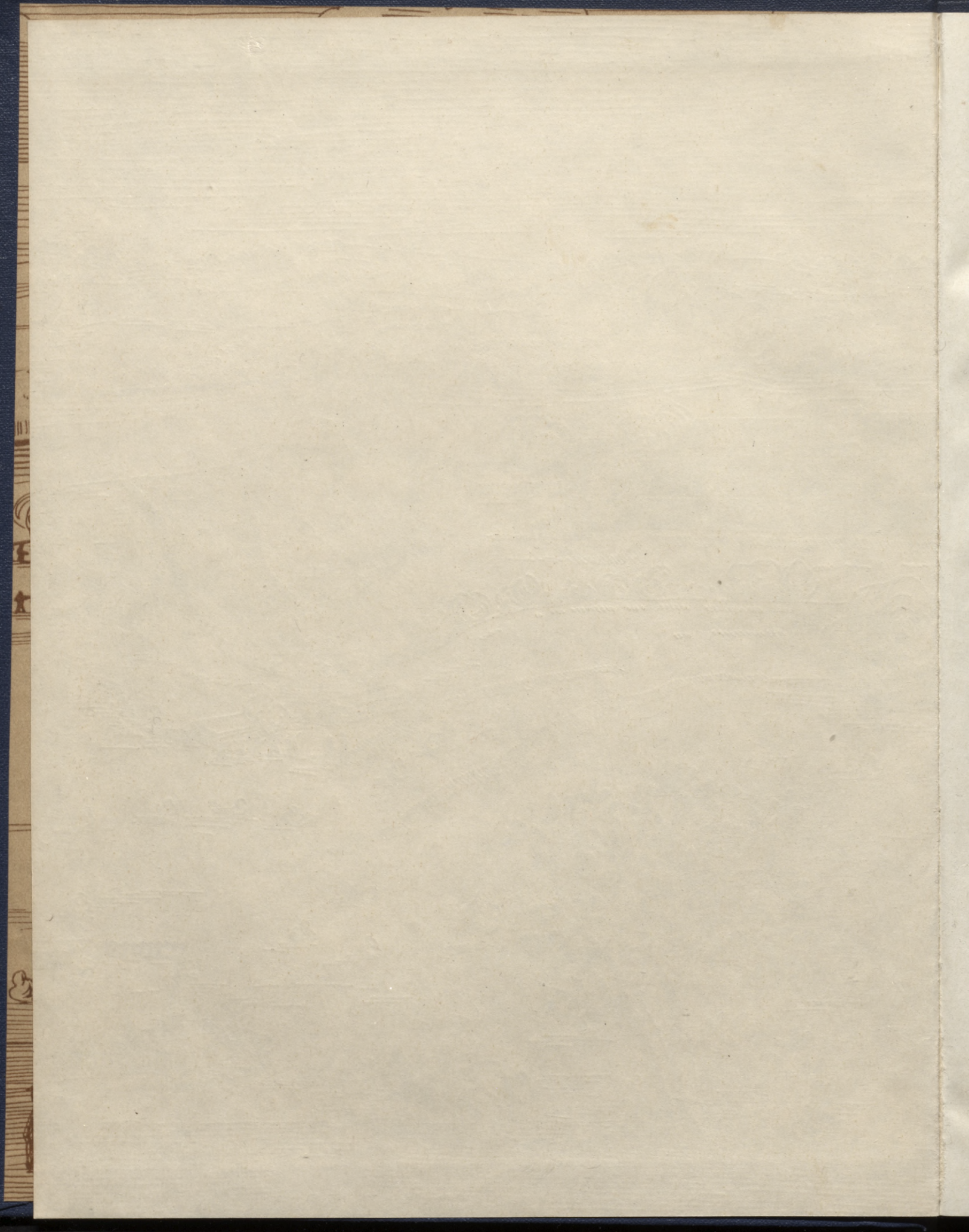

L $\frac{80-5}{12}$

E. ŠNORE, A. ZARIŅA

SENĀ SĒLPILS

E. ŠNORE, A. ZARIŅA

SENĀ SĒLPILS

L 80-5
12

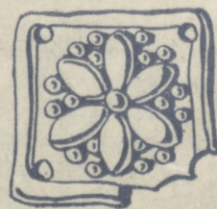
LATVIJAS PSR ZINĀTŅU AKADEMIJA
VĒSTURES INSTITŪTS

18.200
(1984.29)
P. 12 n. 2

79

E. ŠNORE, A. ZARIŅA

SENĀ SĒLPILS

RĪGA «ZINĀTNE» 1980

026-3001
GĪTĪEN

902.6L
63.4(2L)
Sn 600

Vija Lāča Latv. PSR
VALSTS BIBLIOTĒKA

80-

45.644

030705 2578

Darbā «Senā Sēlpils» izvērtēti Latvijas PSR ZA Vēstures institūta 1963., 1964. un 1965. gada arheoloģiskajos pētījumos iegūtie materiāli. Plašajos izrakumos pirmoreiz ar lietisko materiālu pierādīts, ka vācu ordeņa mūra pils uzcelta uz sēļu pilskalna. Pirms izrakumiem šī doma bija tikai pieņēmums. Tagad Sēlpils pilskalns piepulcējas tiem agrāk Daugavas krastos pētītajiem arheoloģiskajiem pieminekļiem, kuru materiālu iespējams konfrontēt ar rakstīto avotu ziņām. Kā divkāršs kultūras piemineklis Sēlpils pilskalns vēsturniekiem īpaši nozīmīgs — tas raksturo divas atšķirīgas kultūras: seno sēļu un iekarotāju vāciešu kultūru. Sēlpils pilskalna izrakumos iegūtie materiāli ļāvuši secināt, ka uzkalns, kur vēlāk izveidots Sēlpils pilskalns, bijis apdzīvots ļoti sen, vēl pirms mūsu ēras.

Izrakumus Sēpili laikā no 1963. līdz 1965. gadam vadīja E. Snore (pilskalna plakumā, priekšpili) un A. Zariņa (apmetnē, priekšpili, kapsētā), 1963. gadā (pils tornī un priekšpili) — M. Atgāzis.

Par zīmētājiem strādāja M. Jāņkalniņa, E. Krastenberga un L. Vītola, par ārštata tehniskiem darbiniekiem — V. Jāņkalniņš, J. Lasmanis un E. Krinte. Visu laiku izrakumos piedalījās M. Brešava un Dz. Hoferte.

Monētas noteica R. Ceplīte, K. Pelda, T. Berga.

Pētījumā «Senā Sēlpils» vēsturisko apskatu, nodaļas par pils plakumu un priekšpils D laukumu uzrakstījusi E. Snore, par priekšpils L, F un G laukumiem, par apmetni un kapsētu — A. Zariņa. Nodaļa par saimniecību ir kopīga.

Publicēts saskaņā ar Latvijas PSR ZA Redakciju un izdevumu padomes 1978. g. 28. decembra lēmumu

Эльвира Давидовна Шноре,
Анна Эдуардовна Зариня
ДРЕВНИЙ СЕЛПИЛС
(Академия наук ЛатвССР.
Институт истории)
Издательство «Зинātne»,
Рига, 1980
На латышском языке

Elvira Snore, Anna Zariņa
SENĀ SELPILS

Redaktore A. Feldhūne
Māksliniece E. Krastenberga
Mākslinieciskā redaktore E. Burova
Tehniskā redaktore E. Poča
Korektore L. Brahmane

ИБ № 637

Nodota salikšanai 08.08.79. Parakstīta iespiešanai 26.03.80. JT 15167. Formāts 84×108/16. Tipogr. papirs Nr. 1. Latīņu garnitūra. Augstspiedums. 15 fiz. iespiedl.; 25,20 uzsk. iespiedl.; 25,65 izdevn. l. Metiens 1000 eks. Pasūt. Nr. 393. Ar apvāku maksā 2 r. 30 k., bez apvāka maksā 2 r. 10 k. Izdevniecība «Zinātne», 226018 Rīgā, Turgeņeva ielā 19. Iespiesta Latvijas PSR Valsts izdevniecību, poligrāfijas un grāmatu tirdzniecības lietu komitejas Rīgas Paraugtipogrāfijā, 226004 Rīgā, Vienības gatvē 11.

Īsas ziņas par pilskalna vēsturi

Pilskalns ierīkots Daugavas kreisajā krastā (1. att.) vietā, kur Daugava pie kādreizējām Zvejnieku mājām met nelielu līkumu. Tas atrodas Jēkabpils rajona Sēlpils ciema padomes teritorijā, apmēram 1,5 km uz ziemeļiem no kolhoza «Sēlija» centra. Daugavas pretējā krastā pacēlies Oliņkalna pilskalns.¹ Sēlpils pilskalna izdevīgais novietojums lielā ūdens ceļa krastā sekmeja pilskalna apdzīvotāju tirdznieciskos un kultūras sakarus ar tuvākām un tālākām zemēm.

Rakstītie avoti par Sēlpils pilskalna senāko apdzīvotības periodu zina stāstīt vienīgi par tā patstāvības beigu posmu. Indriķa Livonijas hronikā attēlots vācu karaspēka uzbrukums sēļu cietoksnim Sēlpilij 1208. gadā, cietokšņa ieņemšana un tā iemītņieku piespiedu kristīšana.² Vācu iebrucējiem pilskalns šķita visai nozīmīgs gan stratēģiskā novietojuma dēļ pie lielās ūdens magiistrāles, gan arī kā atbalstpunkts lietuviešu iebrukumu aizkavēšanai, kuri pie Sēlpils atkārtoti cēlās pāri Daugavai, lai sirotu Vidzemē.

Samērā garais karagājiena maršruta apraksts Indriķa Livonijas hronikā tomēr nesniedz pilnīgu skaidrību par to, kur pilskalns īsti atradies. Šī neskaidrība bijusi par iemeslu tā lokalizācijai arī Sērenē.³ Kaut arī vēsturnieki pieļāvuši, ka sēļu cietoksnis atradies vēlākās ordeņa mūra pils vietā,⁴ tie tomēr uzsvēruši, ka pierādīt šo hipotēzi var tikai ar arheoloģiskos izrakumus iegūtiem materiāliem.⁵

Vācu ordeņa mūra pils pastāvēšanas hronoloģiskie ietvari uz zināmi no rakstītajiem avotiem. Vartberges Hermana Livonijas hronikā atzīmēts, ka mūra pils celšanu Sēlpilī ordeņa brāļi uzsākuši 1373. gadā. «*Eodem anno 1373 circa idem tempus ceptum est a fratribus castrum in Zelonia.*»⁶ Pils beidz savu pastāvēšanu 1704. gadā,

kad Ziemeļu kara sākumā zviedri to uzspri dzina.⁷

Daži vēsturnieki 1373. gadu uzskata par ordeņa pils celšanas beigu gadu.⁸

Kā jau norādījām, mūra pils tikusi uzcelta vietā, kura noderēja par atbalstpunktu lietuviešu sirotājiem viņu biežo iebrukumu laikā Livonijā. Iecerētam lielajam cietoksnim vajadzēja darīt galu šiem iebrukumiem, bet pilij bija jāklūst par patvēruma vietu dižciltīgiem, to pavadoņiem un algotņiem vietējo iedzīvotāju sacelšanās un naidnieka iebrukuma gadījumos. Vietējo iedzīvotāju patvērumam pils nebija paredzēta, viņu iedzīve bija pilnīgi padota sirotāju postījumiem. Tūlīt pēc sēļu piespiedu kristīšanas, kad viņu koka pils krīt ordeņa rokās, tā jau 1208. gadā tikusi nojaukta un tās vietā uzcelta vācu ordeņa pils.⁹

Tomēr, tā kā Sēlpils aizstāvji spiesti padoties un kristīties, bet sēļu cietoksnis netiek nodedzināts un sagrauts, pieļaujams, ka sēļu pilskalna koka celtnes tikušas izmantotas joprojām.

Koka celtniecība bijusi valdošā ordeņa zemēs 12. gs. 30. gados un pat vēl vēlāk.¹⁰ Daži vēsturnieki to pieļauj vēl līdz 14. gs. beigām.¹¹ Mūra pils Polijas piļu arhitektūrā sāk dominēt, tikai sākot ar 14. gs.¹² Mūra un koka celtniecības apvienojums 13. gs. otrajā pusē konstatējams ordeņa

¹ Mugurēvičs 1977, 13. lpp.

² Indr. hron., XI, 6. §.

³ Lietgaliētis 1928, 752.—754. lpp.

⁴ Bielenstein 1892, S. 174; Stender 1866 („Schloß Selburg”, S. 3); Kruse 1842, S. 6.

⁵ Löwis of Menar 1901, S. 145; Brastiņš 1926, 48. lpp.

⁶ Skat.: Scriptorum rerum Prussicarum. Bd 2. Leipzig, 1863, S. 104.

⁷ Nordberg 1745, §142; S. 542.

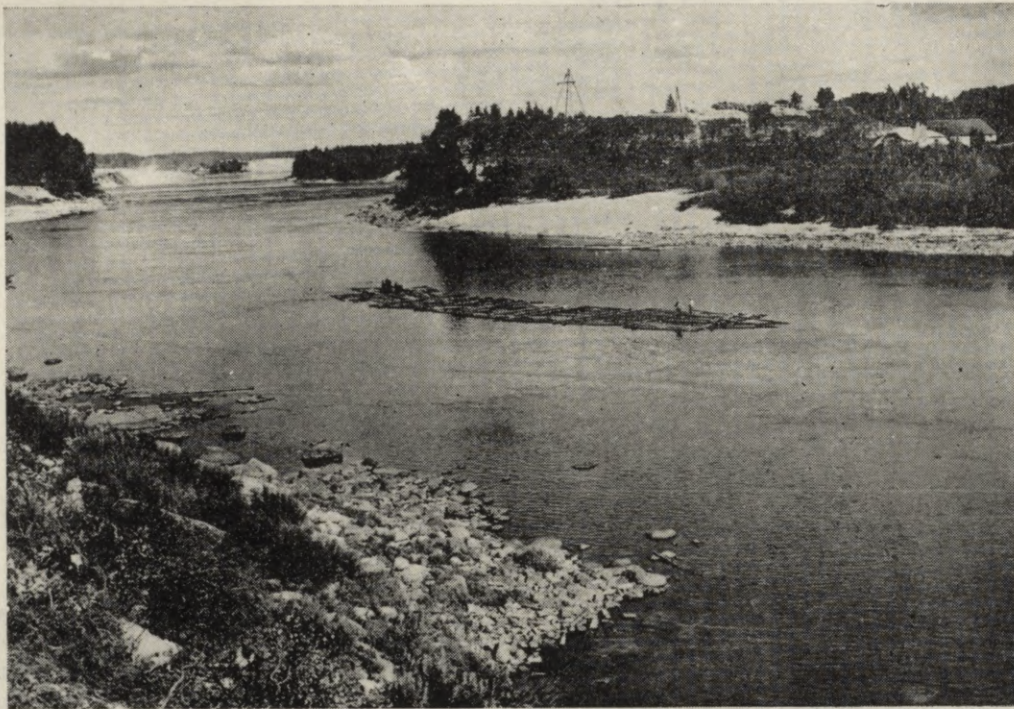
⁸ Löwis of Menar 1922, S. 114; Tuulse 1942, S. 80.

⁹ Stender 1866 („Schloß Selburg”, S. 2, 3).

¹⁰ Winnig 1940, S. 67.

¹¹ Clasen 1927, S. 15.

¹² Guerquin 1974, S. 43.

1. att. Skats uz Sēlpils pilskalnu no dienvidrietumu puses.

komtura Volkenbergas pilī.¹ Augsto mūru uzcelšana bija ilgstošs process, un arī Sēlpils kopā ar priekšpili netika izbūvēta vienā paņēmienā. Dažkārt gan pili uzcēla ātri: piemēram, Smiltenes pili sāka celt 1367. gadā un pabeidza jau 1370. gadā.² Turpretī ordeņa mestra rezidence Marienburgas (Malborkas) pils tagadējā Polijas Tautas Republikas teritorijā celta no 1276. līdz 1344. gadam.³ Ka Sēlpils būve ieilgusi, šķiet, norāda tas apstākļi, ka par sēļu zemes un vienas Zemgales daļas baznīcietiško organizāciju, t. i., bīskapijas dibināšanu, varēja domāt tikai 10 gadus pēc Sēlpils iekarošanas.

Akmens pils celtniecības darbos ordenim bija iespējams iesaistīt lielu skaitu pakļauto vietējo iedzīvotāju.

Kā stāsta tautas teika, Sēlpilij tuvējā Karātavu kalnā kārti cilvēki, kas nav varējuši uznest kalnā noteikto akmeņu daudzumu.⁴

Vācu ordeņa celtās pils atgādina romiešu kastella tipa cietokšņus.⁵ Šā tipa nocietinājumu plānojuma pamatā ir taisnstūris, kura malu garums 225 un 150 m. Kā norāda A. Tūlse, Livonijā, ceļot pils, liela nozīme arvien bijusi apvi-

dus reljefam.⁶ Šādu slēgtu ēku četrstūri ordenis centies izveidot arī Sēlpilī. Tomēr pils pamatā veido garenī izstieptu būvi, kuras centrālā daļa (bez priekšpils) pilnīgi saskan ar sēļu nocietinājumiem, kas bija pieskaņoti dabiskajam Daugavas krasta reljefam.

Šāda garenī izstiepta trapecveidīga būve Daugavas ziemeļu krastā konstatējama arī Vecajā Dinaburgā,⁷ kas celta 13. gs. trešajā ceturksnī. Neregulāru piecstūri plānā veido arī Rēzeknes pils.⁸

Tipoloģiski pēc novietojuma Sēlpilī apvienoti divi piļu tipi — kā kalna, tā krasta pils.

Kā Latvijā, tā Igaunijā ordeņa pils ir t. s. konventpils, kas sevī apvienoja bruņinieku cietokšņa un klostera uzdevumus. Konventpilis bez paša komtura jeb fogta telpām bija vēl kapela, kapitela telpa ordeņa brāļu sanāksmēm, remters jeb ēdamtelpa, dormitorijs jeb ordeņa brāļu guļamtelpa, kā arī saimniecības telpas. Pēdējās atradās apakšstāvā. Kapelai saskaņā ar tā laika sakrālo celtniecības principiem vajadzēja atrasties pils austrumu pusē.⁹

Pēc Latvijā saglabājušos ordeņa piļu drupām parasti visai grūti spriest par atsevišķu telpu izvietojumu.

Tā kā Sēlpils atradās Daugavas kreisajā krastā, tā mazāk nekā citas ordeņa pils tika ierauta postošajos karos, kas gāja pāri Livonijai un norisinājās galvenokārt Vidzemē un Igaunijā. Rakstītajos avotos Sēlpils vārds visbiežāk minēts sakarā ar poļu-zviedru karu.

¹ Neumann 1890, S. 301.

² Gadebusch 1780, I, S. 470.

³ Clasen 1927, S. 78.

⁴ Brastiņš 1926, 48. lpp.

⁵ Winnig 1940, S. 81.

⁶ Tuulse 1942, S. 338.

⁷ Neumann 1890, S. 301.

⁸ Turpat, 308. lpp.

⁹ Turpat, 307. lpp.

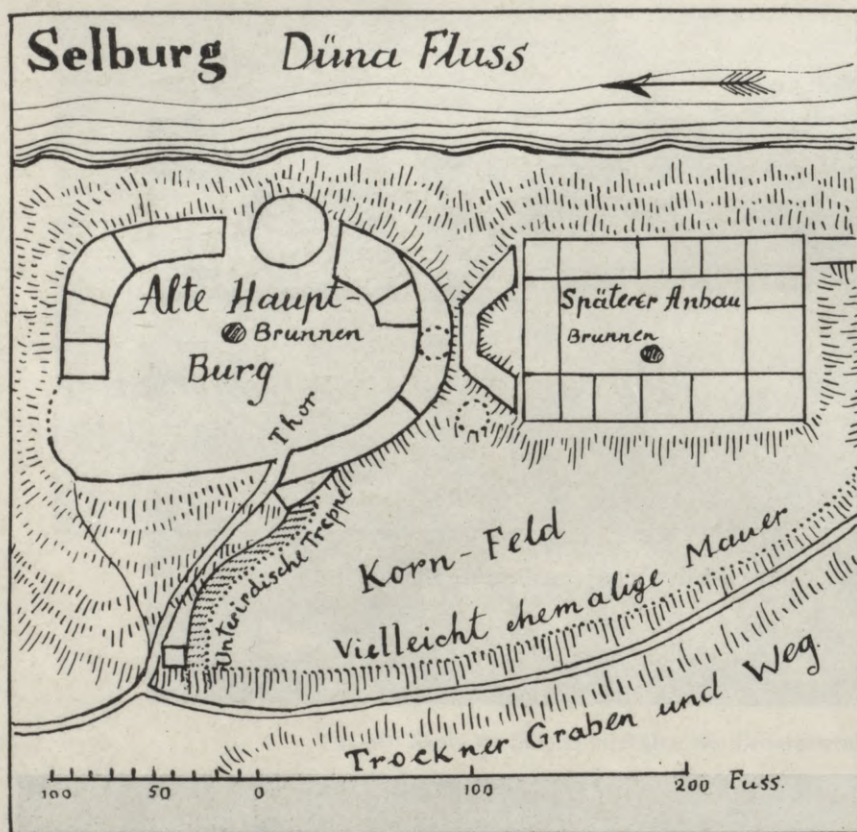

*ANSICHT der RUINE des SCHLOSSES zu ALT-SELBURG.
von der SÜD SEITE.*

2. att. Sēlpils pilskalna zīmējums Pauluči albumā.

3. att. Sēlpils pilskalns, attēls V. Štāvenhāgena Latvijas (Kurzemes) skatu albumā.

4. att. F. Kruzes zīmētais Sēlpils pilskalna plāns.

Pēc Indriķa Livonijas hronikas ziņām 13. gs. sākumā Sēlpils kādu laiku ir sēļu un Zemgales bīskapa Lipes Bernharda sēdeklis.¹ Lipes Bernharda pēcnācējs ir bīskaps Lamberts.² Vēlāk Sēlpils atkal nonāk ordeņa rokās un bija ordeņa fogteja.³ Laikā no 1422. līdz 1559. gadam Sēlpili zināmi 12 fogti.⁴ Fogtiem bija pakļauti apkārtnējie zemnieki; viņu kompetencē bija laicīgo tiesas lietu spriešana. Sēlpils fogtejai bija jānodrošina cilvēki, zirgi un kara materiāli ordenim un arhibīskapam Livonijas kara laikā.⁵ Saskaņā ar rakstītajiem avotiem Sēlpils ir tāda ordeņa valsts teritoriāla, tiesiska un finansiāla vienība, kuru laikā no 13. līdz 16. gs. apzīmēja par «Burgsuchung».⁶

Kopš 17. gs. Sēlpils rakstītajos avotos pieminēta biežāk. Sēlpili kā vienu no rezidencēm (otra bija Kuldīga) saviem dēliem testamentā noteica

pirmais Kurzemes hercogs Gothards Ketlers.⁷ Livonijas sabrukuma periodā 16. gs. otrajā pusē⁸ Gothards Ketlers 1559. gadā atdod ķīlā Sēlpili līdz ar citām pilīm Lietuvas karalim Sigismundam Augustam par sniegto militāro palīdzību.⁹ Kā liecina dokumenti, pilu pārņemšana nav notikusi bez starpgadījumiem.¹⁰

17. gs. sākumā pie Sēlpils pils pastāv arī pilsēta, kurai hercogs Frīdrihs 1621. gadā bija apstiprinājis Policijas kārtības rullī.¹¹ Šīs pilsētiņas paliekas, apmēram kilometru no pilskalna, t. s. Krustlikumā, ielas bruģa un celtņu pamatu četrstūru veidā bija saskatāmas vēl nesēnā pagātnē. Pēc vietējo iedzīvotāju nostāstiem šeit stāvējusi pilsēta «senā Jēkabpils». «Policijas rullī» bija 10 punkti. Tas tika parakstīts Sēlpilī 1621. gada 25. jūnijā un precizēja pilsētas robežas un ceļus, paziņoja, ka tanī lietotami Jelgavas mēri un sviri, kā arī noteica tirgus dienas u. tml. Kara gadījumā vācu pilsoņiem bija ierādāmas telpas pilī, iebrucējiem un svešiem — priekšpilī.

Zviedru-poļu kara laikā Sēlpils atkārtoti maina saimniekus, nonākot gān poļu un lietuviešu, gan zviedru rokās. Pirmoreiz Sēlpils krit zviedru rokās 1621. gadā, kad to ieņēma Gustavs Ādolfs. Atkārtoti zviedri Sēlpili atkaro 1625. gadā.¹² Sēlpilī arī 1626. gadā norisinās lietuviešu un zviedru karaspēku vadību miera sarunas, kas

¹ Indr. hron., XXII, 1. §.

² Turpat, XXIX, 7. §.

³ Hennig 1809, S. 95.

⁴ Löwis of Menar 1922, S. 114.

⁵ Schirren 1861, Dok. 45, 236, 246.

⁶ Dopkewitsch 1933, S. 88.

⁷ Richter 1858, T. 2, Bd. 3, S. 20.

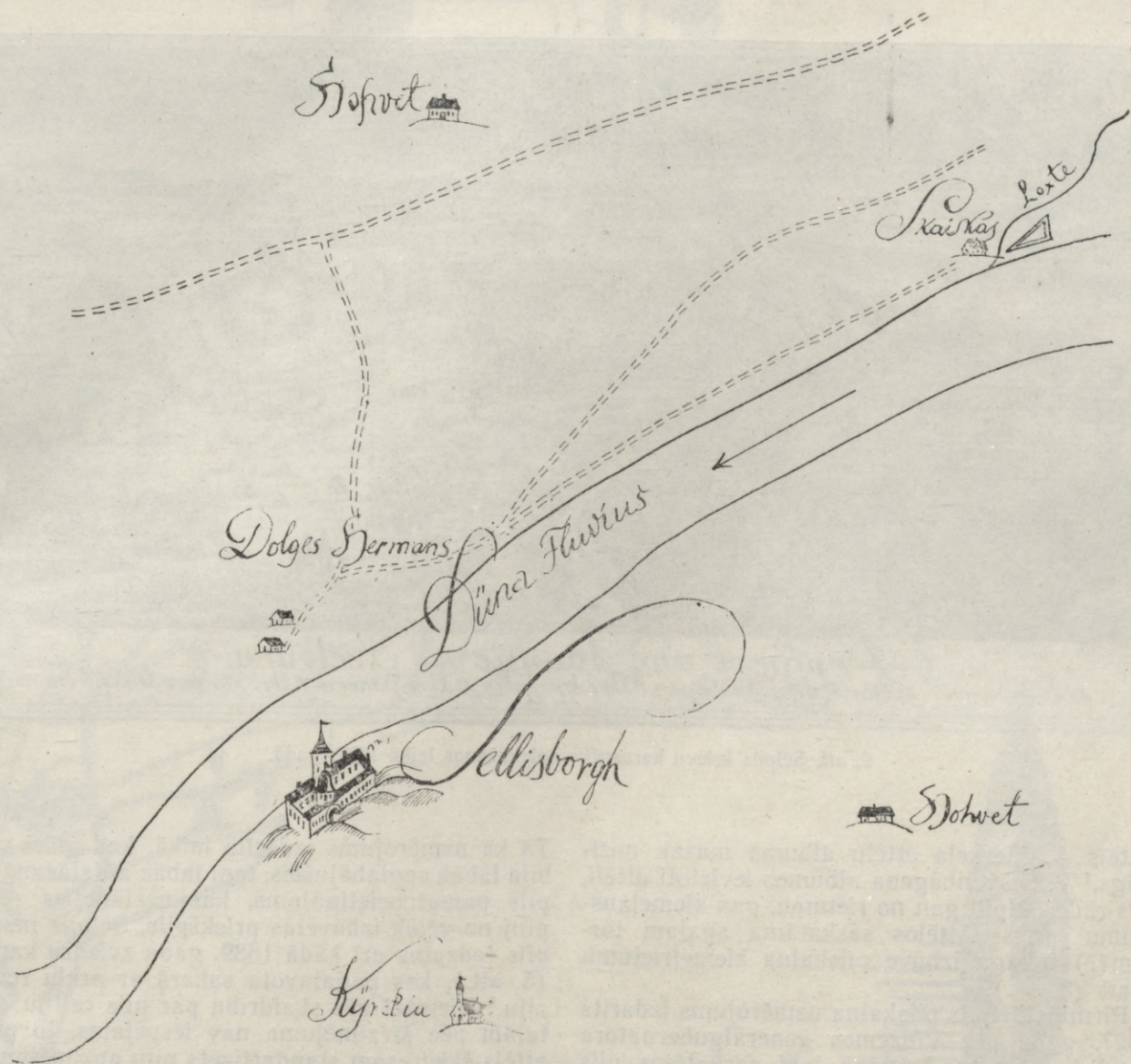
⁸ Zutis 1949, 23., 24. lpp.

⁹ Gadebusch 1780, 2, S. 552.

¹⁰ Schirren 1861, Dok. 432, 446, 455, 482, 483.

¹¹ „Das Inland”, 1838, № 10, S. 151—154.

¹² Gadebusch 1780, 2, S. 585.

5. att. Sēlpils un apkārtnes plāns 1689. gada zviedru arklu revīzijas materiālos.

gan beidzās bez panākumiem.¹ 1627. gadā Sēlpili no jauna ieņēma poļi un to nodedzina.² Nodedzināta tiek arī pilsētiņa, tomēr drīz vien pili un pilsētiņu atjauno. Ziemeļu karam sākoties, Sēlpils ir atkal zviedru rokās. 1704. gadā to no jauna aplenc apvienotais sakšu un krievu karaspēks, jo Sēlpilī ir tikai 200 vīru liels zviedru garnizons.³ Uzzinot par zviedru papildspēku tuvošanos,⁴ pilsētas aplencēji atkāpjas un pēc zaudētas kaujas pie Jēkabpils aiziet. Lai nedotu iespēju ienaidniekiem no jauna nostiprināties šajā militāri visai grūti noturamā vietā, zviedru karaspēka pavēlnieks Lēvenhaupts pēc uzvaras izšķiras par Sēlpils iznīcināšanu. No Rīgas atsūtītie mīnētāji 1704. gadā Sēlpili patiešām uzspri-dzina.⁵

Saglabājušies vairāki attēli, kas rāda Sēlpils drupu stāvokli pagājušā gadsimtā. 1827. gadā pilij bija saglabājušies vēl diezgan augsti mūri, dienvidu pusē ieejas durvjaila un logaila (?), kā arī samanāmas priekšpils mūra paliekas (2. att.).⁶

¹ Kelch 1695, S. 540; Gadebusch 1780, 2, S. 608.

² Gadebusch 1780, 2, S. 626, 627.

³ Kelch 1875, S. 432; arī Gadebusch 1780, 3, S. 298; pēc Nordberga (1745, § 139; S. 541) garnizons ir 300 vīru liels.

⁴ Kelch 1695, S. 433.

⁵ Nordberg 1745, § 142; S. 543; Gadebusch 1780, 3, S. 298.

⁶ Paulucci Album (Attēls: „Ansicht der Ruine des Schlosses zu Alt-Selburg von der Südseite”).

6. att. Sēlpils krievu karaspēka aplenkšanas laikā 1704. gadā.

Attēls A. Merķeļa attēlu albumā mazāk nozīmīgs.¹ V. Stavenhāgena albumos ievietoti attēli, kas rāda Sēlpili gan no rietumu, gan ziemeļaustrumu puses. Attēlos saskatāma apaļam tornim(?) līdzīga izbūve pilskalna ziemeļrietumu malā (3. att.).²

Pirmais Sēlpils pilskalna uzmērojums izdarīts 1827. gadā pēc Vidzemes ģenerālgubernatora Pauluči rīkojuma.³ Plānā labi saskatāms pils mūru plānojums kā pilskalna plakuma rajonā, tā arī priekšpils teritorijā Daugavas pusē (49. att., centrā). Sēlpils kompleksu uzmērojis arī F. Kruze.⁴ F. Kruzes plānā pils ziemeļrietumu malā akas tuvumā novietots apaļš tornis (4. att.).

Tā kā uzmērojums izdarīts laikā, kad mūri vēl bija labāk saglabājušies, tanī labāk atdalās mūra pils pamatnocietinājums, kas uzslāņojies sēļu pilij no vēlāk izbūvētās priekšpils. Sēlpils mūra pils redzama arī kādā 1689. gada zviedru kartē (5. att.), kas pagatavota sakarā ar arklū revīziju.⁵ Diemžēl gūt skaidrību par pils celtni detaļām pēc šī zīmējuma nav iespējams, jo pils attēls šķiet esam standartizēts piļu apzīmējums. Vienīgi postulējama apaļais tornis pils rietumu malā un it kā iezīmējusies četrstūrains torņa vieta atrastos savā vietā. Zināmu interesi izraisa kartē attēlotā pils apkārtnē. 1926. gada uzmērojumā⁶ seno pils mūru konfigurācija fiksēta jau mazāk detalizēti.

Ļoti nozīmīgs Sēlpils mūra pils izpratnei ir vara grebums ar Sēlpils attēlu 1704. gadā Ziemeļu kara sākumā, kad to aplenca krievu karaspēks.⁷ Attēlā saskatāmi divi apaļi torņi, viens — pils dienvidu galā, otrs — tās ziemeļaustrumu galā. Četrstūrainis tornis atradies pils dienvidaustrumu galā (6. att.). Visi minētie torņi ir flankējoši. Divas torņveida izbūves saskatāmas arī pašas pils teritorijā iekšpus mūriem. Gravīra attēlo pili tās pastāvēšanas beigu posmā.

¹ Merkel 1829 (Attēls: „Ansicht der Ruinen des Schlosses Seelburg von der Düna, 1829”).

² Stavenhagen 1866 (Attēli: «Die Düna und Schloß Selburg in Kurland»; „Die Düna bei Stockmannshof”).

³ Paulucci Album (Attēls: „Grund-Riss und Situations-Plan der Ruine des Schlosses zu Alt-Selburg”).

⁴ Kruse 1842, Tab. 66, III.

⁵ LCVVA, 7401. f., 1. apr., Nr. 1477.

⁶ Brastiņš 1926, 47. att.

⁷ Attēls „Prospect und Attaque von Seelburg” darbā „Leibes- und Gemüths-Abbildung Ihro Königlichen Majestät von Schweden Carl des XII.” [b. v.], 1707.

Pilskalna plakums

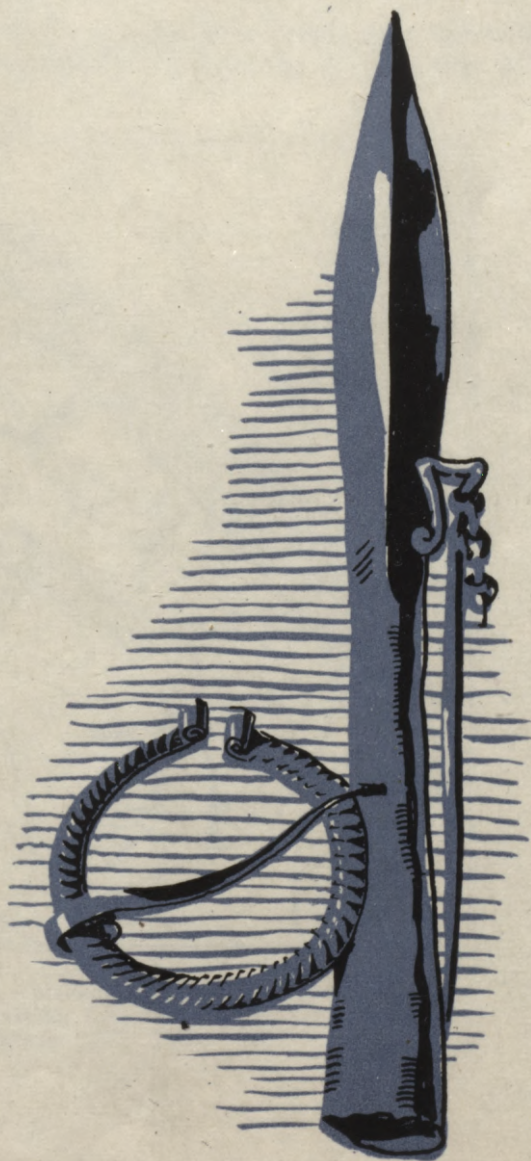
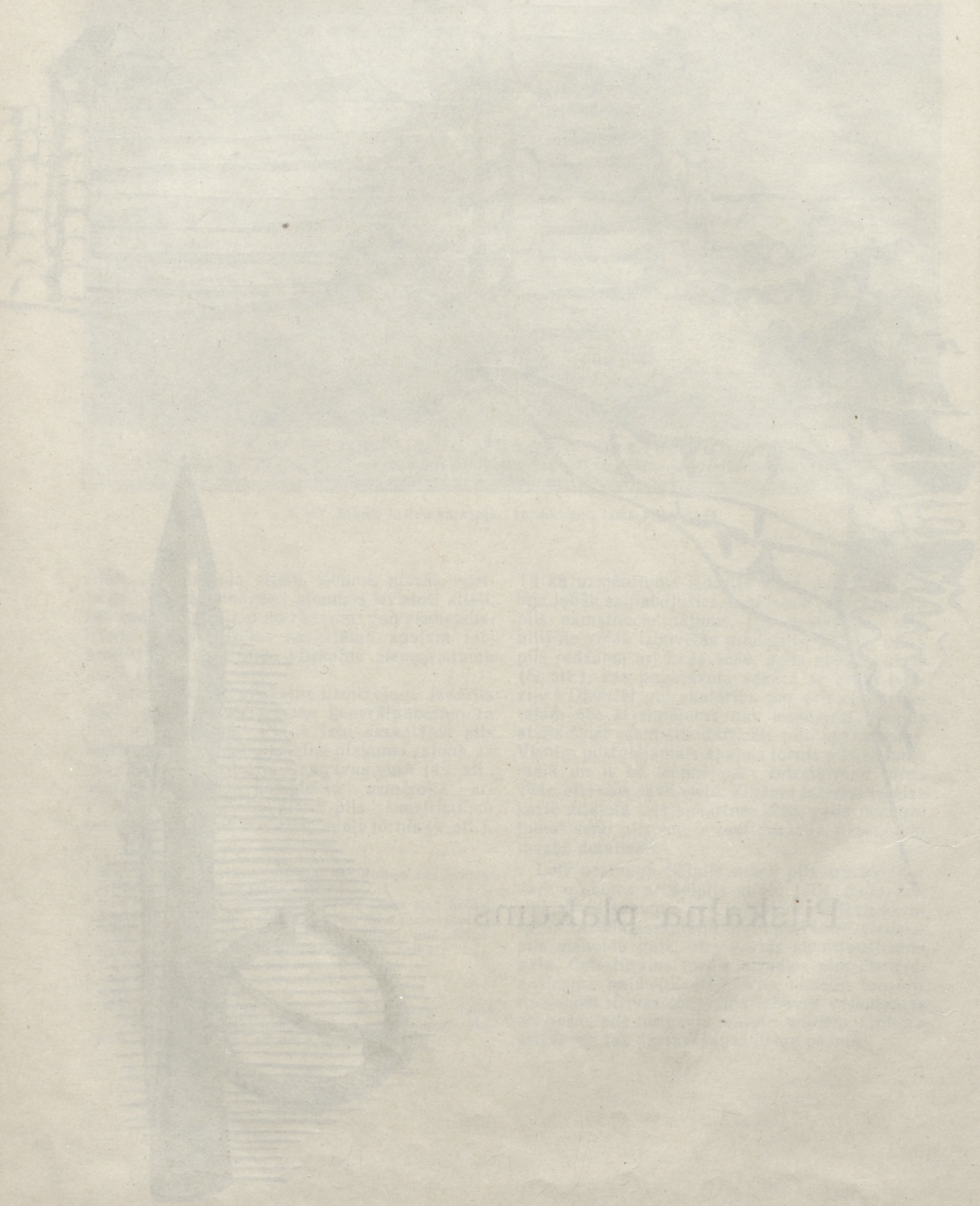

PLATE I

Pilskalna plakans

Koka pils

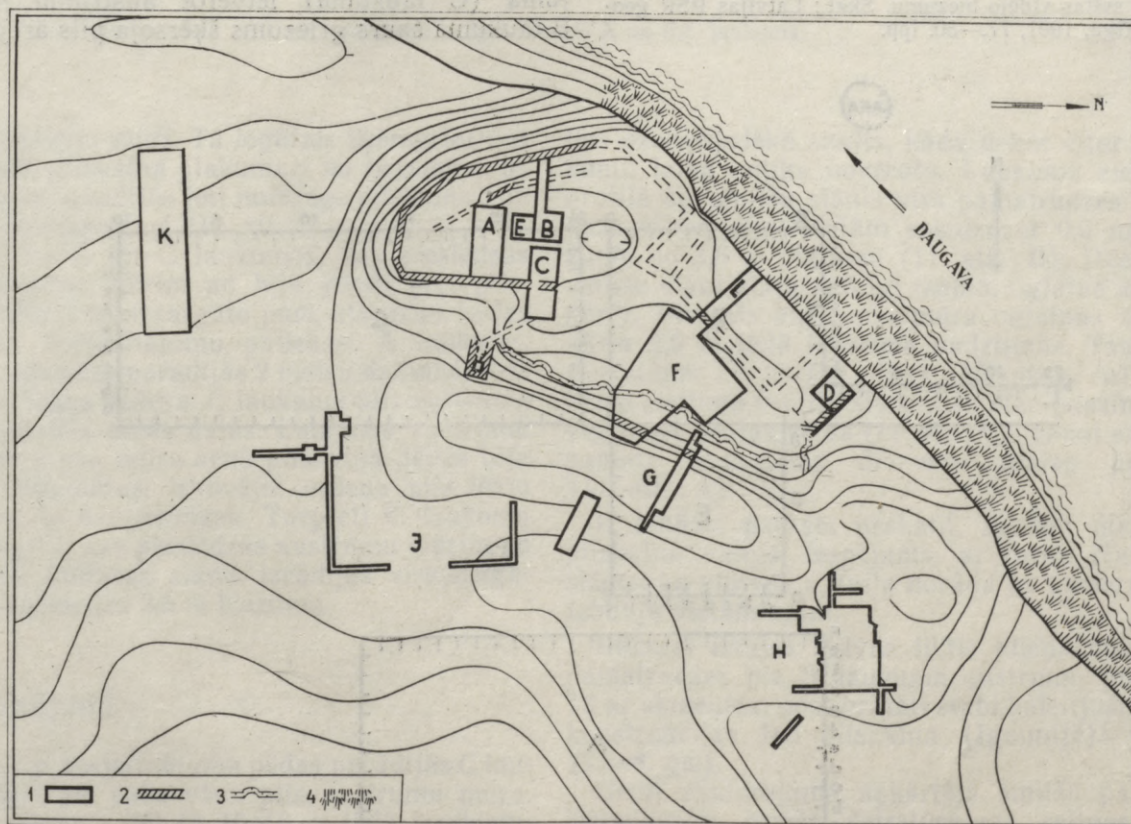
(apakšējais horizonts)

Arheoloģiskie izrakumi Sēlpils pilskalnā, priekšpili, apmetnē un kapulaukā (7., 8. att.) notika 1963., 1964. un 1965. gadā sakarā ar Pļaviņu HES celtniecības darbiem, jo pilskalns

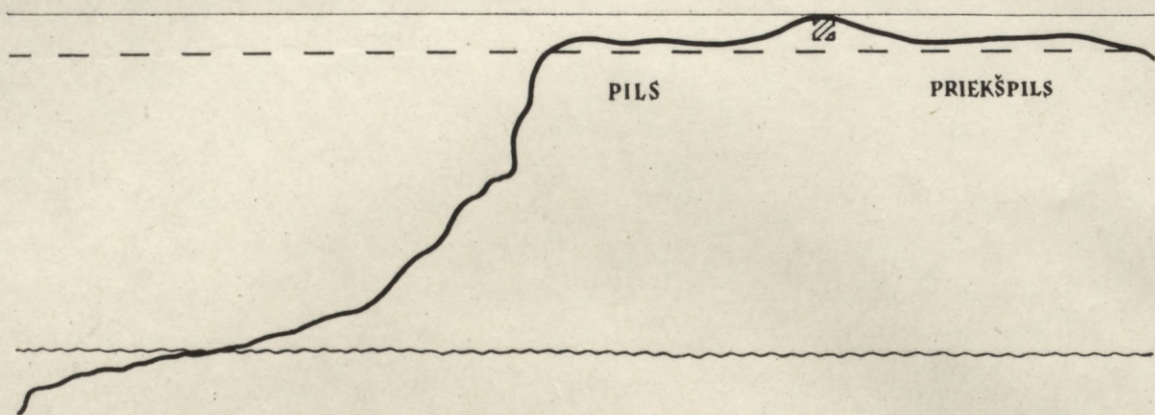
ietilpa spēkstacijas ūdenskrātuves zonā. Nelielā apmērā viena starpprofila norakšanas darbi tika veikti arī vēl 1966. gadā.

No apmēram 11 000 m² lielās pilskalna plakuma un priekšpils platības plakums aizņem ap 4000 m²; no tiem izrakumu laikā izpētīta viena piektā daļa.

Uzsākot arheoloģiskos izrakumus, pilskalna plakumā nebija novērojamas nekādas sēļu pils-

7. att. Sēlpils pilskalna un izrakumu plāns: A, B, C, E — plankums, D, L, F, G — priekšpils, K, J — apmetne, H — kapsēta. 1 — izrakumu laukumi, 2 — mūris, 3 — kara laika tranšējas, 4 — krasta krauja

kalna nocietinājuma pazīmes.¹ Darba gaitā noskaidrojās, ka pilskalna sākotnējā apbūve piešķaņota dabiskajai pilskalna pamata klintij,² kuras virsma nav horizontāla, bet dažviet ar ievērojamu kritumu pret austrumiem. Līdz ar to

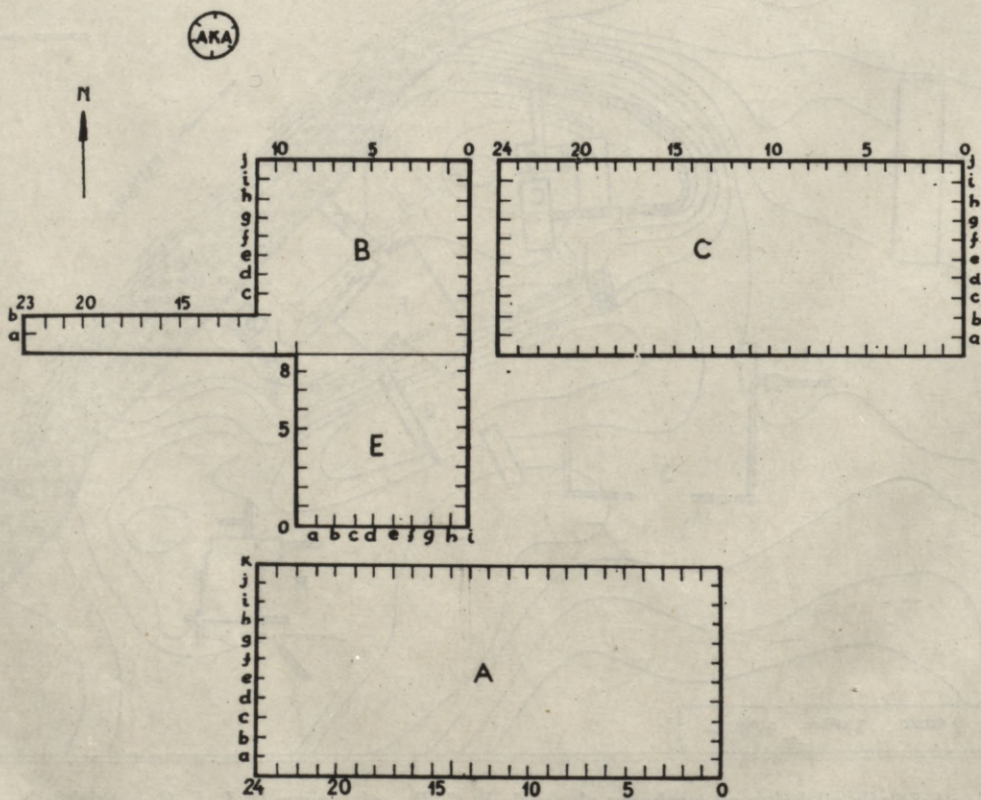
¹ Jau 1926. gadā, uzmērojot pilskalnu, atzīmēts, ka pilskalnā nav saglabājušās nekādas pazīmes, kas liecinātu, ka šajā vietā būtu atradusies kāda vietējo iedzīvotāju pils.

² Sēlpils dolomīts ģeoloģiski pieder pie Daugavas svītas un pilskalna vietā sasniedz 20 m biežumu, tādējādi pārsniedzot šīs svītas vidējo biežumu. Skat.: Latvijas PSR ģeoloģija. Rīga, 1961, 77.—80. lpp.

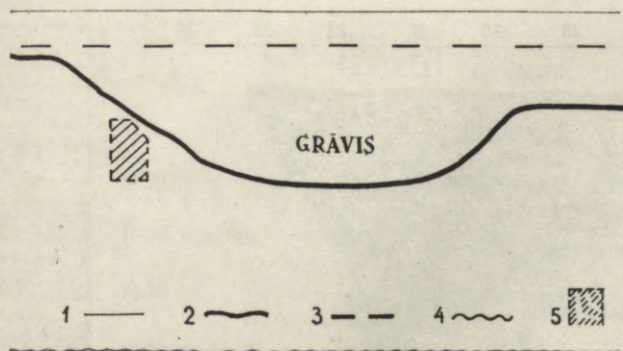
kultūras slānis pilskalna plakuma rietumu malā pret Daugavu ir tikai 0,7 m biezs, turpretī plakuma austrumu malā sasniedz 3,5 m biežumu.

Seno sēļu perioda nocietinājumu, dzīvojamo un saimniecības ēku apbūvi gandrīz pilnīgi iznīcinājusi vācu ordeņa celtās mūra pils izbūve. Akmens mūris, kas apjozis senā pilskalna plakumu, ar pamatiem dziļi iegrauzies tumšā, sēļu apdzīvotības kultūras slānī.

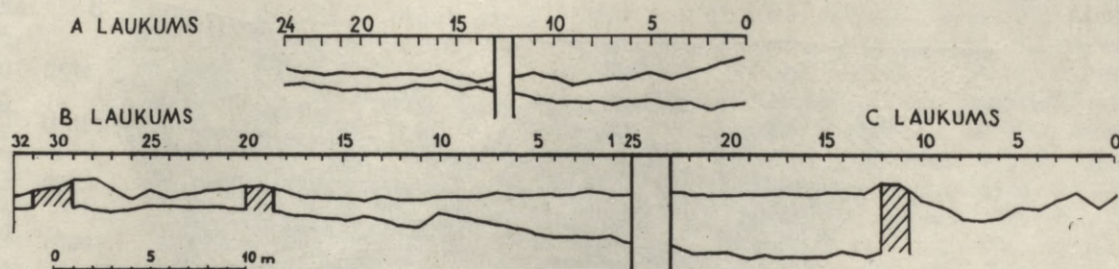
Izrakumu laukumi plakumā (A, B, C, E) ielānoti tā vidus un dienvidu daļā, tikai vienā gadījumā (C laukumā) ietverot austrumu mūri. B laukumā šaurs griezumšķērsoja pils ārējo un

9. att. Izrakumu laukumi Sēlpils pilskalna plakumā.

8. att. Pilskalna šķērsriezums.
1 — niveliera līmenis; 2 — pilskalna kontūras; 3 — Pļaviņu HES ūdenskrātuves līmenis; 4 — Daugavas līmenis; 5 — mūris.

10. att. Pamatradzes līmenis A un B/C laukumā.

iekšējo rietumu mūri. Tā iegūtais šķērsriezums pāri visam pilskalna plakumam no rietumiem uz austrumiem izrādījās ļoti noderīgs pilskalna kultūras slāņa izpratnei (10. att.).

Likās, ka A un C laukumos, kas pieslēdzās pils austrumu mūrim un bija vērsti pret pilskalna dabiski neaizsargāto pusi, atsegsies kādas pilskalna nocietinājumu paliekas. A laukums, kurā pamatradze parādījās 2 metru dziļumā, šajā ziņā rezultātus nedeva. C laukumu pils austrumu mūris sadalīja divās daļās. Laukuma austrumu galā, jau ārpus mūra senā pilskalna pēdas bija pilnīgi iznīcinātas, izbūvējot ordeņa pils ieeju un vēlāk — šaujamlūkas. Turpretī C laukuma rietumu galā, kas pieslēdzās austrumu mūrim no iekšpuses, kultūras slānis izrādījās visspēcīgākais un sasniedza 3,5 m biežumu.

Nocietinājumi

Pilskalna nocietinājumu pēdas parādījās C laukumā tieši pie paša vācu pils austrumu mūra. Profilu slīpuma dēļ šā 10×6 m lielā izrakumu laukuma platība zemākajās kārtās samazinājās par apmēram 4×4 m. Laukuma apakšējās kultūras slāņa kārtās (sākot ar 9. kārtu) sāka parādī-

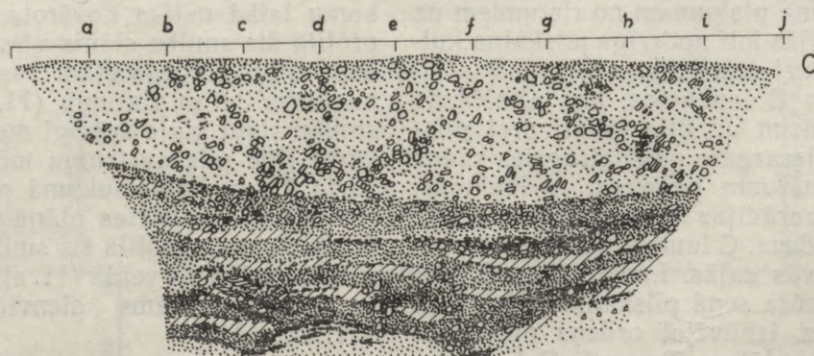
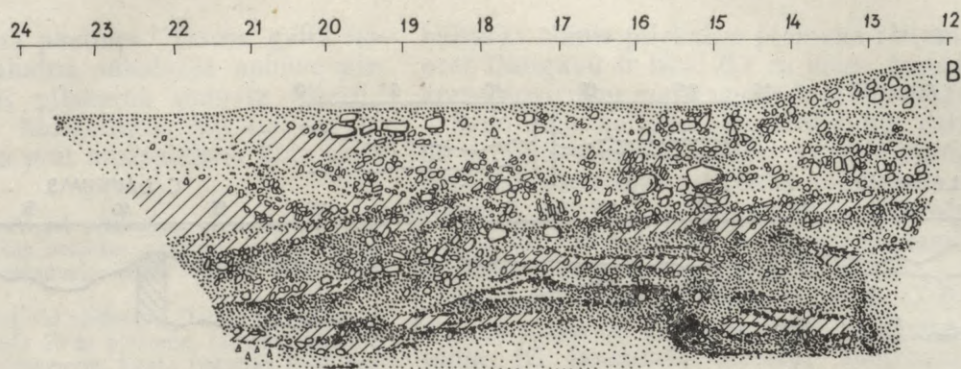
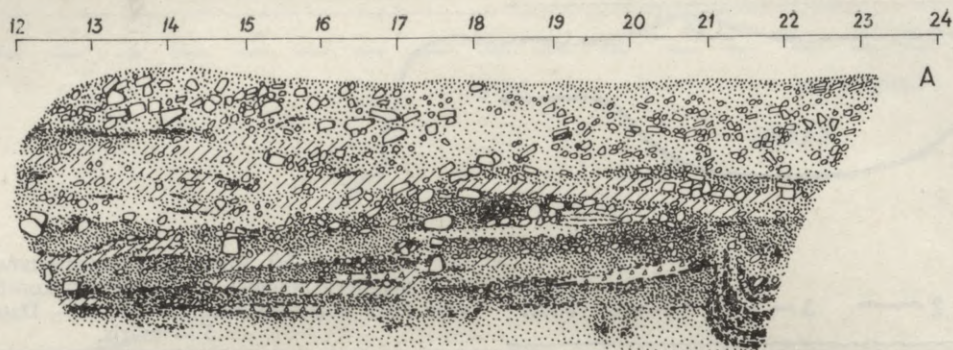
ties dzeltenpelēka smilts, kāda nekur citur izrakumu laikā netika novērota. Laukuma ziemeļu profilā šis smilšu slānis virs pamatradzes atsedzās viļņveidīgi, vietām sasniedzot 0,6 m biežumu un 3,6 m platumu (11. att. : B). Dzeltenu smilšu slāni klāja spēcīgi melna, ogļaina zemes kārtā. Pie pils austrumu mūra ogļainās zemes kārtā 2,5 m lielā laukumā padziļinās. Tas labi saskatāms 11. kārtas plānā (12. att.). Arī laukuma rietumu profilā šis smilšu slānis iezīmējās viļņainas līnijas veidā (11. att. : C). Tāpat smilšu pamats saskatāms dienvidu malas profilā (11. att. : A).

Ir zināms pamats uzskatīt, ka šeit atradies pilskalna valnis, iespējams, ar torni. Nav izslēgts, ka viļņveida līnija norāda uz kamerveida izbūvju vietām valnī.

Interesi izraisa stāvus liktie plienakmeņi uz pamatradzes pie B laukuma austrumu profila. Tā ar akmeņiem nostiprināti stabi balstījuši koka konstrukcijas Iru pilskalna (Igaunijā)¹ valnī (7.—8. gs.).

Grūti skaidrojama apkārtējā smilšu pamatā iezīmējusies tumša četrstūrainas celtnes (?) vieta C laukuma 11. kārtā (12. att.). Tās izmēri

¹ Vassar 1939, lk. 75, 76.

11. att. C laukuma profili: A — dienvidu malas, B — ziemeļu malas, C — rietumu malas profils.

5×2,5 m (daļa celtnes iesniedzas izrakumu neskartajā daļā dienvidu profilā). Tumšā plankuma vidū iezīmējās aplis — staba vieta (?).

Aprakstītajā 11. kārtā (12. att.) atrada dzelzs kruķadatu (38. att.: 1), dzelzs spieķadatu (38. att.: 10), akmens vārpstas skriemeli (37. att.: 41), dzelzs sirpi (35. att.: 25), dzelzs nazi (35. att.: 31). Šajā dziļumā dominēja ap-

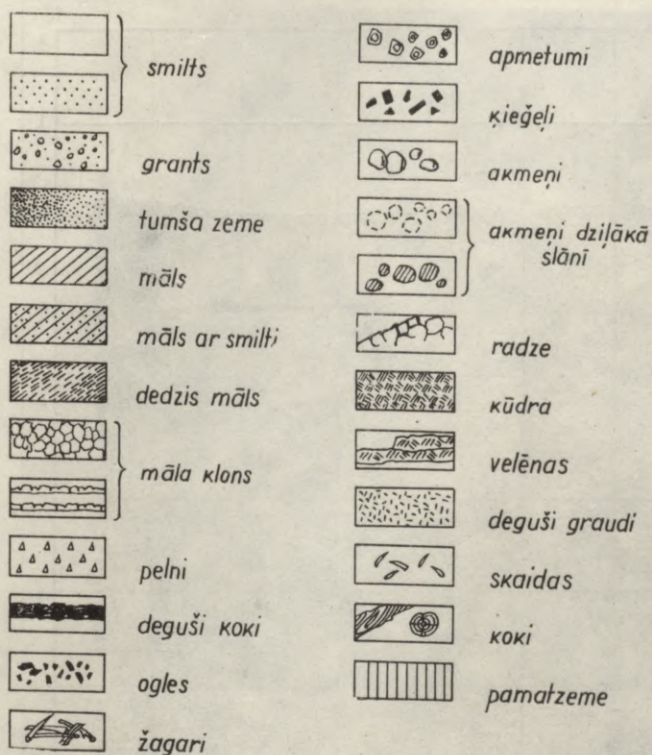
mestā keramika; pārstāvēta arī gludā un spodrinātā keramika.

Pēc atradumiem C laukuma kultūras slāņa zemākās kārtas datējamas ar 6./7. gs.¹

Dzīvojamās celtnes

Kritusi vācu rokās, sēļu pils netiek nodedzināta, bet joprojām tiek apdzīvota. Pils iekaro-tājiem pakāpeniski izveidojot akmens būves,

¹ Atradumu sīkāka analīze 36., 38., 42. lpp.

(Apzīmējumi visos plānos vienādi.)

celtniecības kārtas uzslāņojas cita citai. Tā kā pilskalnā notikuši dažāda veida pārrakumi un būves koncentrējas parasti vienās un tajās pašās vietās (kā tas novērots arī citos daudzslāņu pilskalnos), nākas visai grūti atrast liecības par sēļu celtniecību ne tikai laikā, kad pilskalnu apdzīvoja sēļi vieni paši, bet arī tad, kad tie mitinājās jau vāciešu pārvaldītajā pilskalnā.

Sēļu apdzīvotības kultūras slānis (pirms vācu iebrukuma) ir izteikti melnā krāsā. Šī slāņa intensitāte, kā jau atzīmējam, pilskalna plakumā ir dažāda. Ja plakuma rietumu malā B laukumā kultūras slāņa biezums svārstās no 0,75 līdz 2,50 m, tad austrumu malā pie mūra C laukumā tas sasniedz jau 3,5 m. A laukuma rietumu malai šis tumšais slānis nav raksturīgs. Tas, liekas, izskaidrojams ar divkāršā akmeņu mūra celtniecību. Tomēr īstais faktors, kas noteicis sēļu apdzīvotības līmeni, ir pamatrades reljefs un tā svārstības pilskalna plakuma rajonā.

Pētīto B un C laukumu rajonā pamatrade ievērojami ieslīgst, turklāt visdziļāk — C laukumā; te arī tumšais kultūras slānis ir visbiežāk-

kais. Uzskatāmi pamatrades reljefa atšķirības parādītas 14. attēlā ar pamatradzi B laukumā (priekšplānā) un E laukuma dibenplānā.

A laukumā vienas, pie apakšējā horizonta piederīgas celtnes paliekas atklātas laukuma dienvidaustrumu malā cieši pie austrumu pils-mūra (1—5/a—e). Seit virs pamatrades 5×5 m lielā laukumā atklātas celtnes māla klona paliekas (15. att.). Pati celtnes dienvidu mala nav atsegta, jo iesniedzas izrakumu neskartajā daļā. Celtnes rajonā (1—2/b), attīrot māla izcilni, konstatēta iznikušas krāsns vieta (16. att.) — māla kārtiņas, granitakmeņi un tumša, ogļaina zeme. Celtnē atsegta kultūras slāņa 5. un 6. kārtā, kad pārējā laukumā jau pilnībā bija atklājusi pamatrade. Celtnes apkārtnē novērojami pelnaini laukumi ar degušiem akmeņiem, kas, domājams, iezīmē kādreizēju pavardu vietas.

Celtnes vietā daudz sēļu apdzīvotības periodam raksturīgu atradumu: dzelzs spieķadata (38. att.: 6), māla bikonisks vārpstas skriemelis (37. att.: 42), dzelzs šujamadata, bronzas pakavsakta ar atrotītiem galiem (38. att.: 23), trapeceveida piekariņš (37. att.: 20), kaula adata, bronzas zvārgulītis (37. att.: 11) u. c. Celtnē, kas pēc atradumiem datējama ar laiku ap 1000. gadu, šajā vietā pie pils austrumu mūra pastāvējusi vēl vācu periodā, jo tās vietā atrasta arī vēla, uz 14. gs. attiecināma bronzas pakavsakta ar t. s. zivs astes jeb degenerētiem zvārgalvu galiem (38. att.: 34).

Ja šīs celtnes krāsns paliekas varētu piederēt māla kleķa krāsniņ¹, tad citu krāsns tipu, šķiet, pārstāv A laukuma 5. krāsns paliekas; šai krāsniņ atbilstošas celtnes kontūrām neizdevās izsekot.

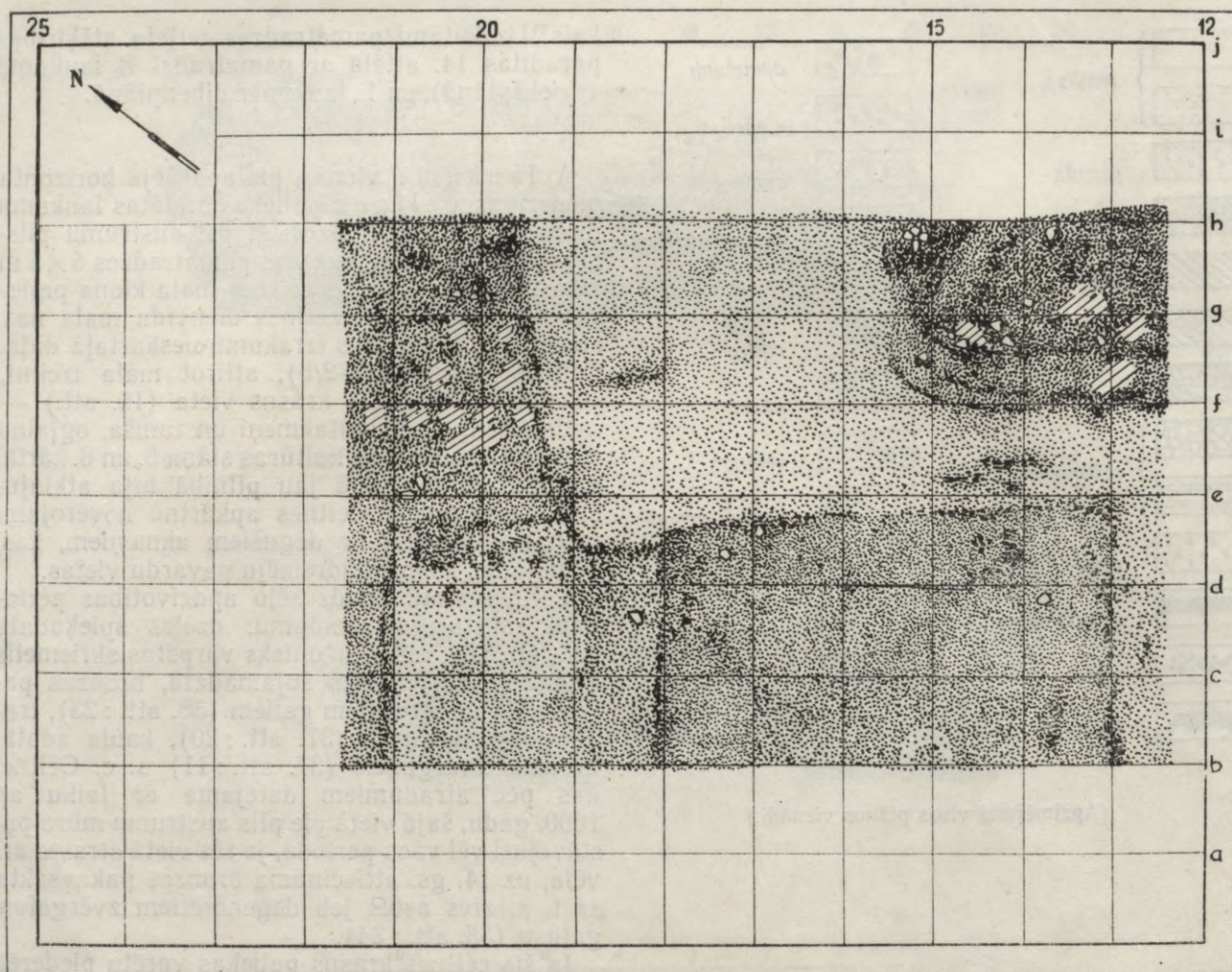
5. krāsns (15—16/e—f) aizņēma 1,7×1,5 m lielu laukumu. Krāsni veidoja divkāršs vidēja lieluma granitakmeņu un plienakmeņu krāvums (17. att.: 1). Akmeņi bija stipri deguši un noņemot sadalījās gabalos. Stratigrāfiski krāsns grūti datējama, jo atklāta augšējā kultūras slāņa kārtā. To, ka krāsns varētu būt izmantota sēļu apdzīvotības posmā, šķiet, liecina tās pamatā atrastie dzīvnieku kauli un maza bezripas keramikas lauska ar nagiespiedumu rotājumu.

5. krāsns atgādina arī citos latviešu pilskalnos, piemēram, Oliņkalnā,² sastopamās akmeņu krāsnis.

Sēļu apdzīvotības slānim pieder arī A laukumā atklātie pavardi, īstenībā to paliekas. Tā, divu pavardu akmeņi atklājās laukuma ziemeļrietumu stūrī 2. krāsns rajonā pēc tās noņemšanas. Acimredzot te kādreiz atradusies cita celtnē, kurā

¹ Skat. 15. krāsns aprakstu 20., 21. lpp.

² Mugurēvičs 1977, 13., 16. att.

12. att. C laukuma 11. kārtas plāns.

bijuši arī pavardi (18. att.). Vienā no pavardiem bija māla bikoniska skriemeļa puse. Postulējams senās celtnes rajonā atrada lejamformas pusi, vainaga starpskārdīti u. tml. zīmīgus atradumus. Akmeņu pavarda pēdas A laukumā atsegta arī tā dienvidaustrumu malā (2/c) pamatradzes tuvumā (19. att.).

A laukuma rajons, kas cieši pieslēdzās kādreizējam sēļu pilskalna valnim, bijis samērā blīvi apbūvēts. Par to liecina mālainu plankumu pēdas arī A laukuma ziemeļu daļā, kā arī akmeņu pavardu paliekas, kuriem atbilstošas celtnes vairs nebija iespējams konstatēt.

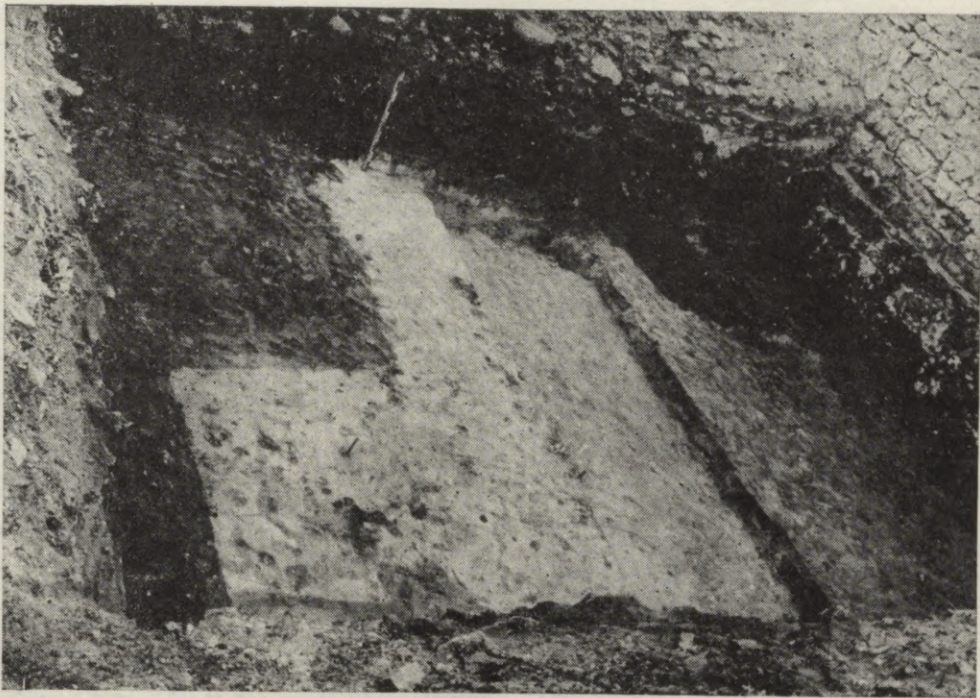
Jau mazāk apakšējā horizonta pavardu paliekas bija izsekojamas pret Daugavu vērstajā A laukuma rietumu galā. Sai rajonā sēļu apdzīvotības perioda atradumu uz pusi mazāk nekā laukuma austrumu galā. Kā rāda daži vēli atra-

dumi — divas bronzas pakavsaktas ar rozetveida pogu galiem (viena no tām 38. att. : 35), riņķasakta (38. att. : 37) — arī šo rajonu sēļi apdzīvojuši vēl vācu mūra pils pastāvēšanas laikā. Tāpat 1. krāsns ierīkota uz slāņa, kam raksturīga sēļu keramika.

Par sēļu apdzīvotību A laukumā, kaut gan tas ir sajaukts, liecina arī keramikas atradumi. Ja augšējās kultūras slāņa kārtās keramikas lausku skaits bija niecīgs, tad dziļāk kultūras slāņi to skaits stipri pieaug.¹ Kā visos Piedaugavas pilskalnās, Sēlpilī dominē apmestā keramika; samērā daudz ir arī gludās keramikas lausku, mazāk — ar nagiespiedumiem rotātās keramikas.

B laukumā apakšējā horizonta celtniecības pēdas atklāja vienlaikus ar tumšā kultūras slāņa parādīšanos. Tomēr noteiktas celtnu kontūras nav izdevies fiksēt (20. att.).

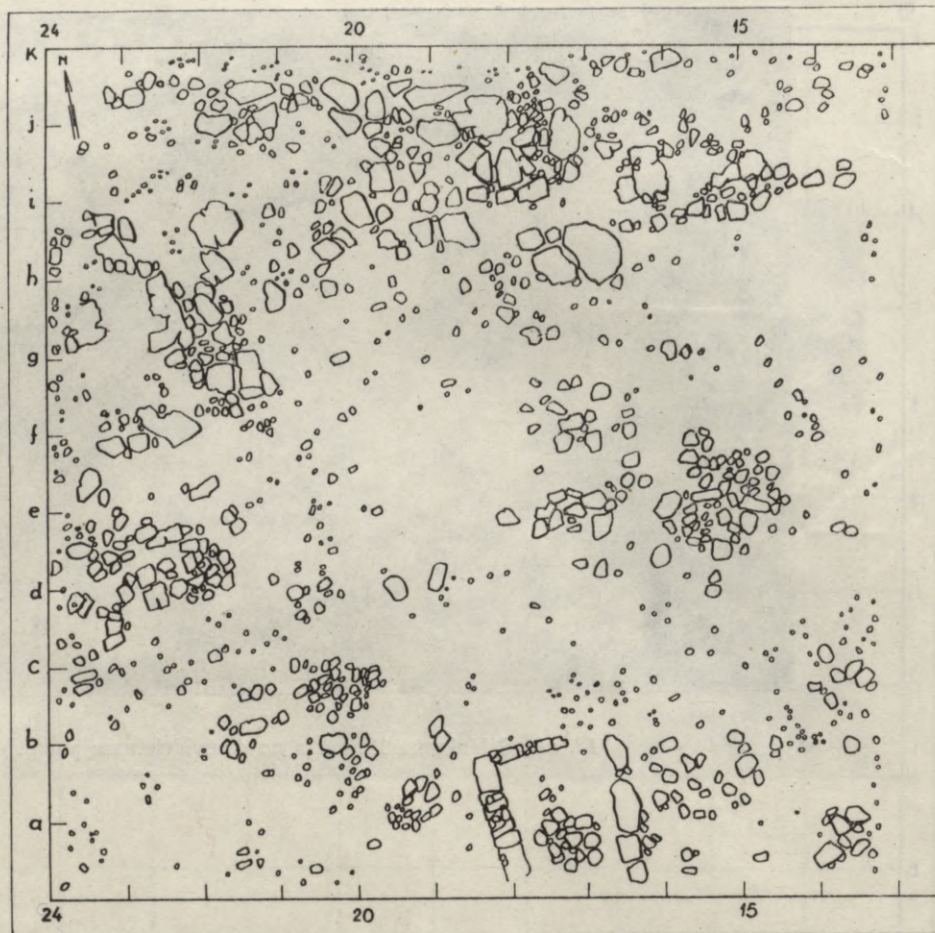
¹ Skat. 1. tabulu.

13. att. C laukuma 12. kārtā no dienvidrietumu puses.

14. att. Pamatradzes atsegšana E un B laukumos.

15. att. A laukuma plāns.

Sēļu apdzīvotības tumšais kultūras slānis pret Daugavu vērstajā B laukuma rietumu galā atklājās jau 25 cm (21. att.), turpretī vietā, kur B laukums robežojās ar C laukumu, — tikai 2,5 m dziļumā. Sēļiem raksturīgi atradumi B laukumā sāk dominēt, sākot ar 5. kārtu, t. i., apmēram 1 m dziļumā, lai gan atsevišķas senlietas — bronzas tordēta pakavsakta ar atrotiem galiem (38. att. : 30), bronzas trapeceveida piekariņi (37. att. : 12, 16, 22), graudberži (viens no tiem 35. att. : 32), vārpstu skriemeļi (37. att. : 33, 34, 40, 43, 49), dzelzs spieķadatas (38. att. : 2, 15), kaula pīlīte (38. att. : 27) u. c. — parādījās jau pašās virsējās kārtās. Tāpat kā A laukumā šis slānis devis bezripas gludo, gludināto, ar nagiespiedumiem rotāto, bet galvenokārt — apmesto keramiku.¹

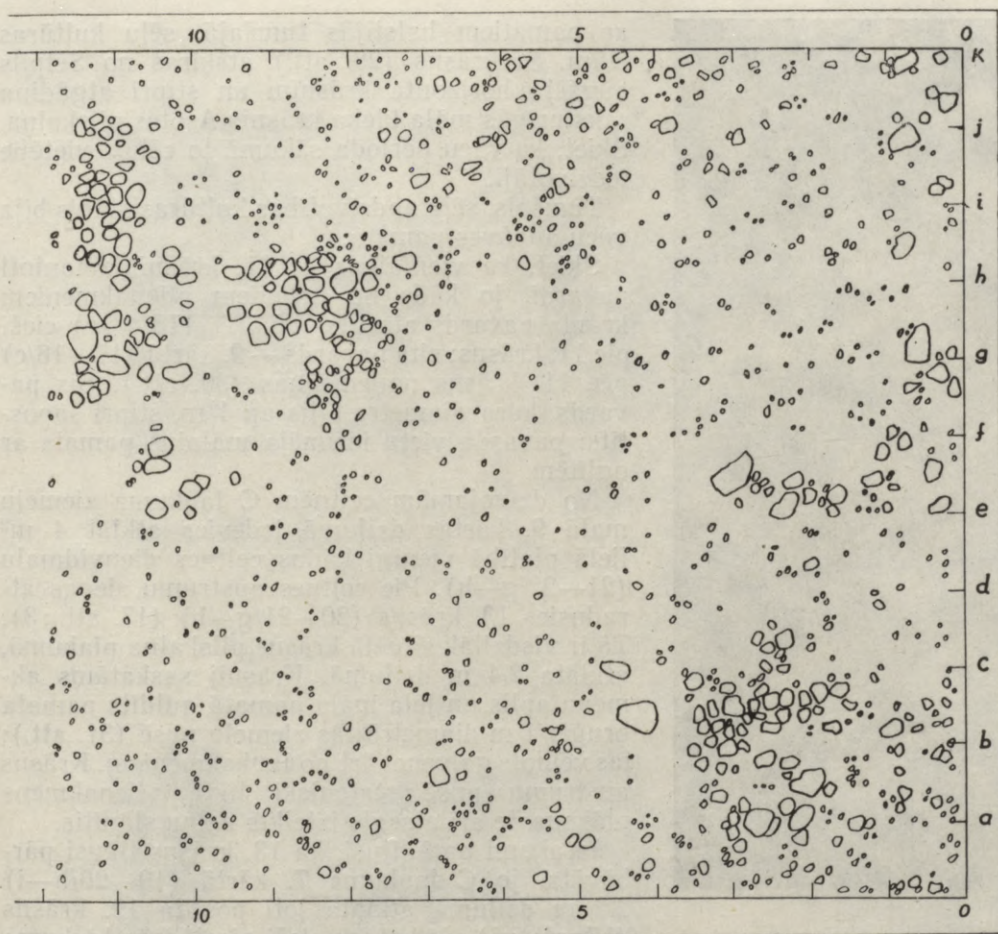
Iespējamās celtnes gals B laukuma 5. kārtā (4—6/g—j) bija novērojams ar ziemeļrietumu—

dienvidaustrumu virzienā orientētu mālainu plankumu pie B laukuma ziemeļu malas (22. att.). Dienvidu malā to ierobežoja ogļaina deguma svītra. Izdarot mālainā laukuma šķersgriezumu (6/i), tas izrādījās 10 cm (kopā ar māliem jaukto melnzemi, kas to sedza, — 20 cm) biezs. Šķiet, ka šai vietā kādreiz bijusi krāsns, kas nopostīta (23. att.).

Apakšējā horizontā B laukumā iekļaujas 15. krāsns, kuras paliekas atklātas, norokot B un E laukumu starpprofilu 4—5/i—j kvadrātā (17. att. : 2). Krāsns kontūras apaļas, tās kurtuves centrā uguni pārkaitušas, zvīņainas klona kārtas. Zem pirmās kārtas sekoja māla slānis, tad atsedzās otrs klons, zem kura, savukārt, atkal sekoja māla slānis, kuram bijuši akmeņu pamati. Krāsns vietā daudz pelnu un oglišu.

Kaut arī krāsns vainaga akmeņi nebija saglabājušies, pēc tās paliekām spriežams, ka tā bijusi līdzīga vēlajā dzelzs laikmetā Daugavas krastos pazīstamajām māla kleķa krāsniem, kādas atseg-

¹ Skat. 1. tabulu.

tas, piemēram, Asotes pilskalna izrakumos.¹ Paralēles šādām krāsniņiem rodamas slāvu pieminekļos,² kas datējami ar laiku ap 1000. gadu.

Tāpat kā Asotes pilskalna zemāko slāņu krāsniņš,³ kas pēc rakstura tuvas pavardiem, arī Sēlpils 15. krāsniņa struktūras ziņā bijusi vājāk veidota. Izdarot 15. krāsniņa šķērsgriezumu, atrada kaula adatu, bronzas jostas riņķīti un māla tīģeļa fragmentu.

Šāda tipa krāsniņu vāji saglabājušies fragmenti māla izciļņu veidā atkārtoti konstatēti gan B laukumā (6/f un 7/h), gan arī citos pētītajos laukumos.

Par sēļu celtniecību liecina arī četri pavardi B laukumā. Tie ļoti slikti saglabājušies un atsegti lielākoties tiešā pamatradzes tuvumā. Piemēram, no 1. pavarda, kura diametrs bija apmēram 1 m, saglabājušies izkaisīti akmeņi, ogļītes un pelni. Pavards bijis izbūvēts tieši uz pamatradzes (25. att.). Pavardā atrasta galvenokārt apmestā un gludā keramika; pa vienai lauskai arī ar nagiespiedumiem rotātās gludinātās un

švikātās keramikas. Tāpat 3. pavards, kura diametrs arī bija ap 1 m, bija ierīkots 40 cm virs pamatradzes (24., 26. att.). Šis pavards saturēja tikai apmestās un gludās keramikas lauskas.

E laukumā nav izdevies izsekot celtnu kontūrām (27. att.). Daži saglabājušies mālaini izciļņi (5/h un 2/c—d) varētu būt gan pavardu, gan krāsniņu paliekas. Kā rāda E laukumā (3—4/d—e) atsegtais pavards, tā ierīkošanai pamatradzē radīts mākslīgs iedobums (28. att.).

C laukuma apakšējā horizontā senlietu skaits sāk pieaugt, sākot ar 6. kārtu. Visvairāk to bija kultūras slāņa 8. kārtā, apmēram 2 m dziļumā un dziļāk. 6. kārtā kā kādreizējo ciņu

¹ Snore 1957, 1. att.

² Brackmann, Unverzagt, 1938, S. 88; Plan IV, C

³ Snore 1957, 6. att.

16. att. A laukuma 6. kārtas celtnes paliekas.

liecinieki līdzās sēļu iedzītņa bultai un citām sēļu senlietām atrastas trīs lielgabala akmens lodes, kā arī citi mūra pils periodam raksturīgi priekšmeti.

C izrakumu laukumam ar visbiežāko kultūras slāni ir svarīga nozīme Sēlpils plakuma kultūras slāņa izpratnē. Diemžēl kultūras slāņa kvadrātūra 6. kārtas dziļumā no 115 m² bija reducējusies līdz 63 m². Te kultūras slānis vairāk nekā jebkurā citā vietā Sēlpils pilskalna plakumā bija cietis no vācu pils austrumu pamatmūra izbūves.

Vācu pils mūri balstīti uz pamatradzes. Tā kā pamatradze C laukumā atrodas dziļi, mūrus izveidojot, bija stipri jāierokas sēļu apdzīvotības kultūras slānī. C laukumā 6.—8. kārtās vietām vēl bija manāmas dolomīta drumslas, kas palikušas no mūru celtniecības. Tādējādi sēļu apbūves kārtas stipri sapostītas un sajauktas.

Spēcīgi būvētā 11. krāsns¹ (17. att.: 4), kas atklājās C laukuma 4.—7. kultūras slāņa kārtās un kam bija konstatējami trīsreiz atjaunoti kloni,

¹ Skat. 11. krāsns aprakstu 68. lpp.

ar pamatiem balstījās tumšajā, sēļu kultūras slānī. Šī krāsns (29. att.) atšķiras no Sēlpils augšējā horizonta krāsniem un stipri atgādina raksturīgās māla kleķa krāsniņus Asotes pilskalnā. Šķiet, ka vācu perioda sākumā to cēluši vietējie iedzīvotāji.

Tumšais, sēļu apdzīvotības kultūras slānis bija vācu apbūves pamatā.

Šķiet, ka vienlaikus ar 11. krāsni izmantoti pavardi, jo kāds no nelieliem plienakmeņiem krauts pavards atsegts 7. kārtā (18/d—e) cieši pie 11. krāsns; cits pavards — 9. kārtā (17—18/c) pēc 11. krāsns noņemšanas (30. att.). Šis pavards, kura diametrs bijis ap 1 m, stipri saposīts; pavarda vietu iezīmēja mālainis pamats ar oglītēm.

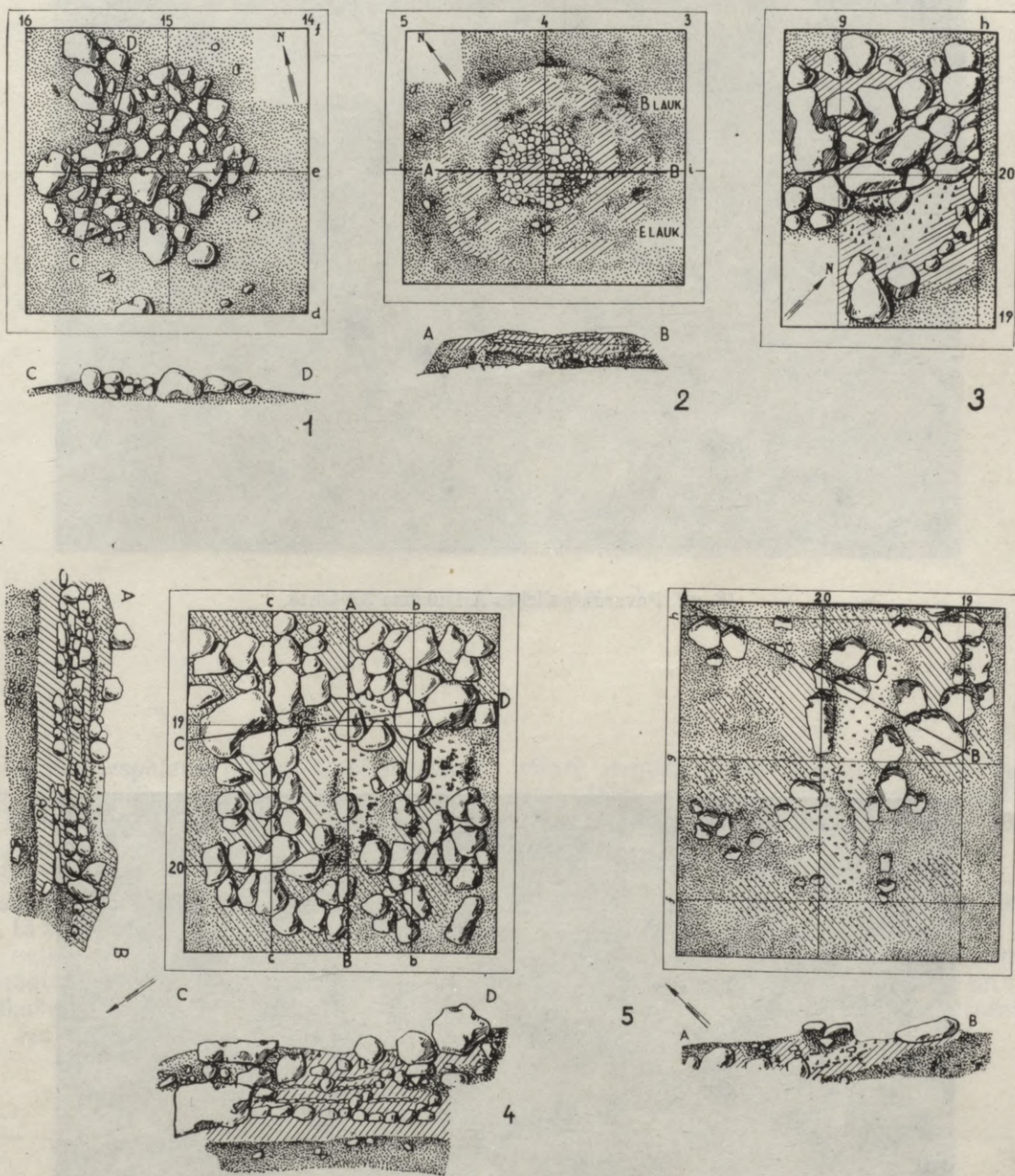
No dzīvojamām celtnēm C laukuma ziemeļu malā 9. kārtas dziļumā izdevies atklāt 4 m² lielā platībā vienīgi kādas celtnes dienvidmalu (21—22/g—h). Pie celtnes austrumu sienas atradusies 13. krāsns (20—21/g—h) (17. att.: 3). Tā ir visdziļāk situētā krāsns pilskalna plakumā, atklāta 2,4 m dziļumā. Krāsniņā saskatāms akmeņu aplis un jēla māla pamatā guldīts pamata bruģis 1 m diametrā tās ziemeļu pusē (31. att.); tas veidots galvenokārt no laukakmeņiem. Krāsns austrumu pusē stateniski likta plienakmens plāksne, te arī atsegts izteikts pelnu slānītis.

Izrakumi parādījuši, ka 13. krāsns tikusi pārbūvēta, jo C laukuma 7. kārtā (19—20/h—i) 2,2 m dziļumā atklāta ļoti postīta 12. krāsns (17. att.: 5). Šī krāsns cieši pieslēdzās laukuma ziemeļu profilam, daļēji iesniedzoties izrakumu neskartajā daļā. Krāsniņā māla pamats, to iejož puslokā krauti plienakmeņi un laukakmeņi (lielākā izmēri 45×30 cm) krāsns dienvidaustrumu pusē. Attīrot krāsns centrā saglabājušos akmeņus, atklāta garena, stateniski likta plienakmens plāksne, kas norobežoja krāsns pelnaino kurtuvi rietumu pusē. Šī plāksne likās esam *in situ*, kamēr citi plienakmeņi bija no savām vietām izkustināti.

Krāsņu piederība pie apakšējā horizonta nav apšaubāma. Tās atradušās dzīvojamās celtnēs, stratigrāfiski situētas izteiktā, tumšā sēļu apdzīvotības kultūras slānī, kas bagāts ar sēļiem raksturīgiem atradumiem.

C laukuma 8. un 9. kultūras slāņa kārtās dominē bezripas keramika (pāri par 100 apmesto, 50 gludo u. c. bezripas keramikas lausku). Šajās kārtās atrasts uz sēļu apdzīvotības periodu attiecināms dzelzs uznavas šķēps (35. att.: 19), bronzas pakavsakta ar atrotītiem galiem (38. att.: 25), divas dzelzs un viena bronzas spieķadata (38. att.: 3, 4, 8), māla vārpstas skriemeli, bronzas gredzens ar vidusplāksnīti (37. att.: 5) un daudz citu sēļu periodam raksturīgu atradumu.

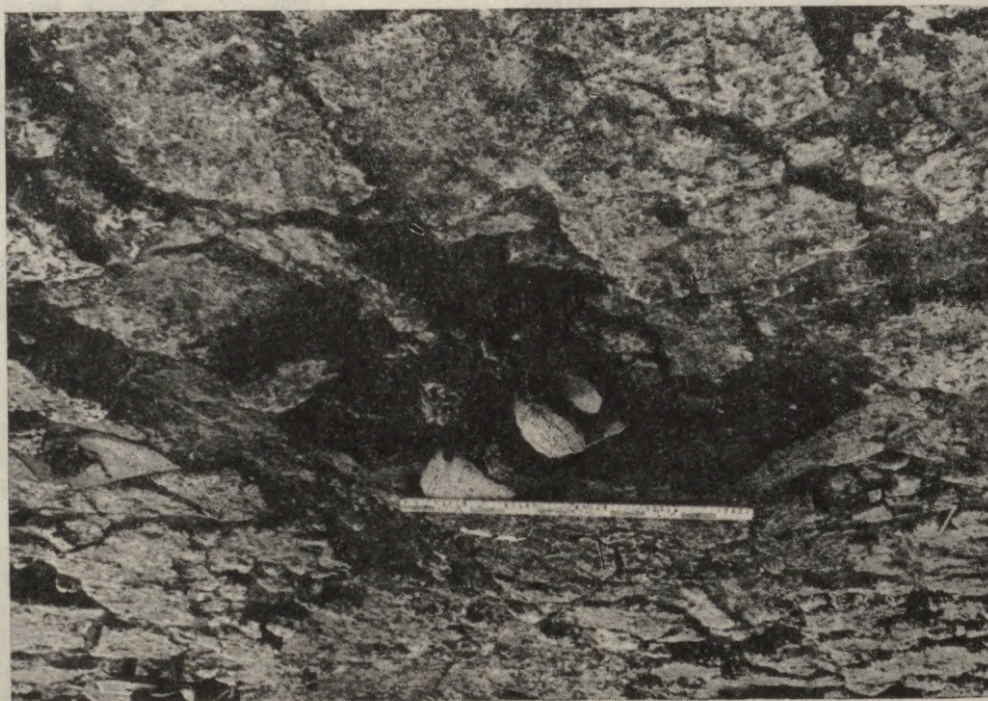
Tā kā kultūras slānis vairākkārt traucēts un krāsņu būvei izmantotas plienakmens plāksnes,

17. att. Atsegtās krāsni: 1 — 5.; 2 — 15.; 3 — 13.; 4 — 11.; 5 — 12.

18. att. Pavarda paliekas A laukuma 3.^a kārtā.

19. att. Pavarda paliekas A laukumā virs pamatradzes.

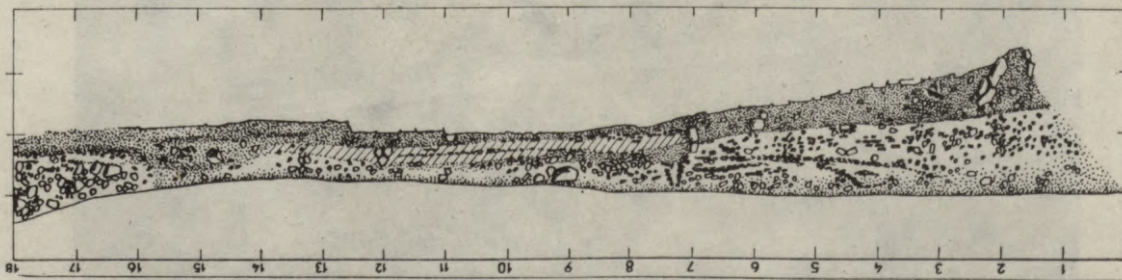
20. att. B laukuma 5. kārtā.

šis krāsns nav iespējams pilnīgi droši attiecināt uz sēļu apdzīvotības periodu. Nav izslēgta iespēja, ka krāsns tikušas pārbūvētas. To, ka minētās kultūras slāņa kārtas ir tikušas traucētas, liecina šajā dziļumā atrastie divi akmens masas trauku sāngabali.

Kā 8., tā 9. kārtā ļoti tumšā kultūras slānī, vietām ar nelieliem plienakmeņiem un laukakmeņiem piesātinātā zemē bija novērojamas vairākas iznīkušas pavardu vai krāšņu paliekas. Piemēram, iznīkušas krāsns paliekas varēja būt

stipri deguša māla laukums 1 m diametrā (15—16/b—c). Tapat tuvumā iezīmējās līdzīgas krāsns paliekas ar māla pamatu (18—19/c—d).

B/C laukums. Beidzot izrakumus 1965. gadā, pamanījām, ka B laukuma austrumu profilā un C laukuma rietumu profilā 3 m dziļumā iezīmējās ļoti tumša, vietām ogļaina zeme un akmeņi. Tāpēc 1966. gadā izrakumi tika turpināti šai vietā.

21. att. B laukuma dienvidu malas profils.

22. att. Cēltnes vieta B laukumā.

23. att. Māla izcilnis un tā šķērsriezums B laukuma 6. kārtā.

B/C laukums īsteni ir starpprofils starp B un C laukumiem; tā platums sasniedza 1,5 m; izrakumu laikā pa to noveda zemi. Iedziļinoties kultūras slānī uz abu profilu B un C laukumu slīpuma rēķina, šis laukums paplašinājās un pamatradzes līmenī sasniedza jau 5 m platumu (33. att.).

Atsedzot šo starpprofilu, parādījās gan spēcīgs būvgružu slānis, gan ogļaini starpslāniši, gan akmeņu konstrukciju paliekas. Starpprofila lejasdaļā, 9. kārtā (2,7/d₂₀—g₄₀) 3,5 m dziļumā negaidīti atklājās labi saglabājušās guļkoku celtnes paliekas (34. att.). Celtnes izmēri 3×3 m. Tā ir apaļkoku guļbūve krusta pakšos.¹ Celtnes ziemeļaustrumu stūris iesniedzās laukuma neraktajā daļā. Sienas dienvidaustrumu stūrī bija saglabājušās 50 cm augstumā, austrumu sienā bija saskaitāmi līdz septiņi uz āru noslīdējuši baļķi. Ziemeļaustrumu stūrī bija saglabājusies durvju vieta un sliekšnis, šķiet, arī durvju stenderes fragments. Celtnes iekšienē, tās dienvidaustrumu stūrī saglabājies grīdas fragments. Grīda veidota no cieši cits citam līdzās guldītiem dēļiem. Dēļu grīdas fragments saglabājies arī pie ieejas un celtnes ziemeļrietumu stūrī. Grīdas līmenis atklājās zem 10 cm biezā slānī sakritušajiem sienas apaļkokiem.

Celtnes rajonā atrasti izsvaidīti gan atsevišķi dēļi (grīdas?), gan apaļkoki. Pēdējie varētu būt no sakritušajiem griestiem. Celtnes vidū atklājās palielu sakritušu plienakmeņu grupa. Atsevišķi plienakmeņi pie celtnes dienvidrietumu pakša šķīta esam *in situ* un varēja būt guldīti cirtņa stūru pamatos. Tāpat, domājams, skaidrojami vairāki palieli akmeņi pie celtnes ieejas (32. att.).

Celtnē bija sīkstas, kūdrai līdzīgas zemes pilidijums, kas, to atsedzot, bija visai smirdīgs un atgādināja lopu mēslus.² Vietām celtnē bija novērojama ar māla piciņām jaukta melna zeme.

Celtnē nebija krāsns, tātad tā nebija dzīvojamā, bet saimniecības vajadzībām paredzēta ēka. Kūdrai līdzīgais mēslu slānis liecināja, ka celtnē turēti lopī.

Celtnē atrastās senlietas — bronzas zvērgalvu aproce (38. att. : 21), māla vārpstas skriemelis, stikla krellīte, bronzas pakavsakta ar atrotītiem galiem un šķērsgriezumā trīsstūrveida loku

¹ Par konsultāciju izsaku pateicību arheologam J. Apaļam.

² Pēc arheologa J. Apaļa novērojumiem mēslus dažreiz varēja izmantot arī hidroizolācijai.

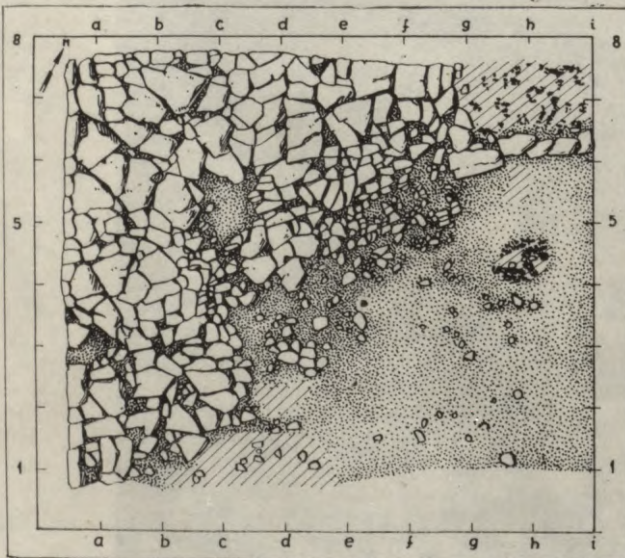
24. att. 3. pavards B laukumā virs pamatradzes.

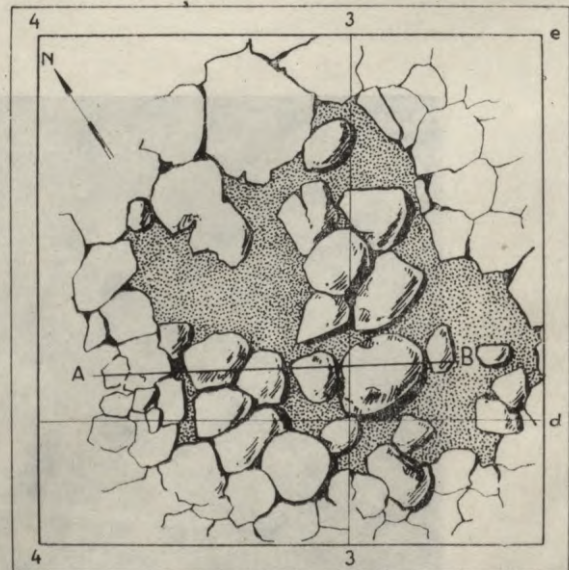
25. att. 1. pavards B laukuma 5. kārtā.

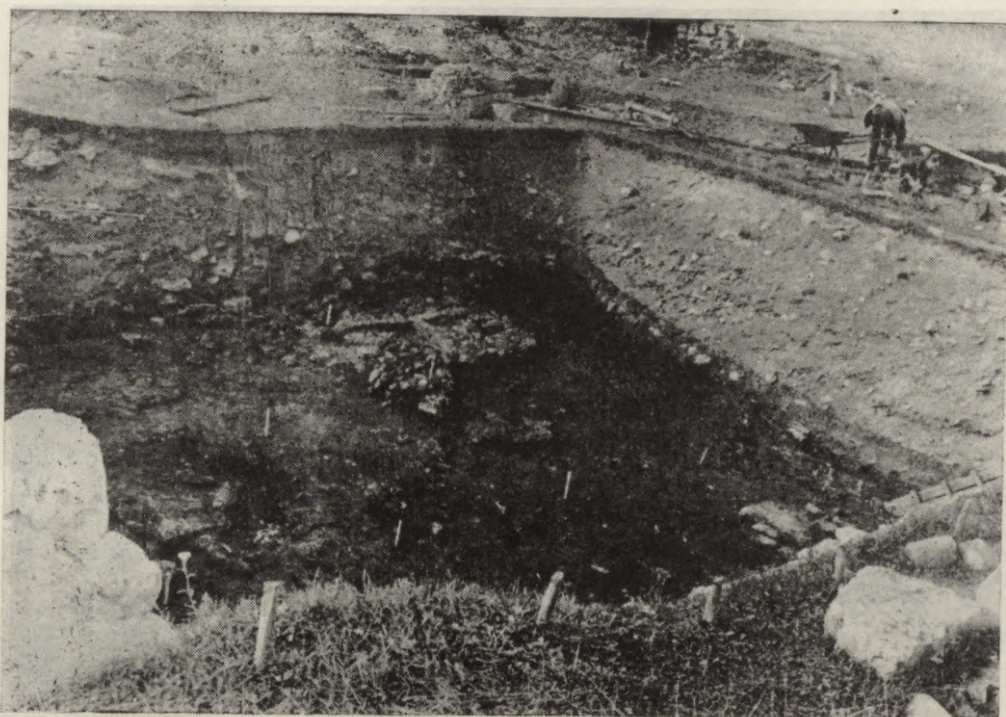
26. att. 3. pavards.

27. att. E laukums 4. kārtas dziļumā.

28. att. Pavards E laukuma pamatradzē.

29. att. C laukuma 11. krāsns no dienvidu puses.

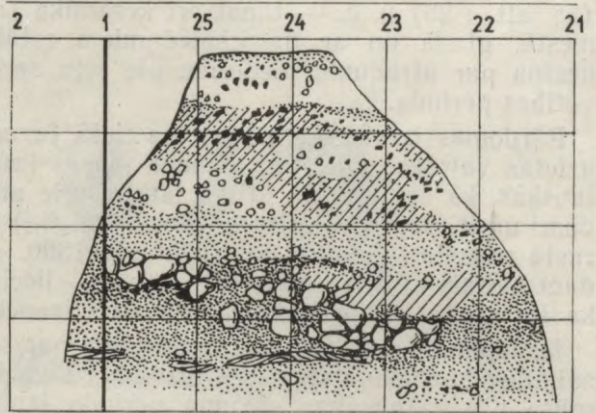
30. att. Pavards C laukuma 9. kārtā pie laukuma dienvidu malas.

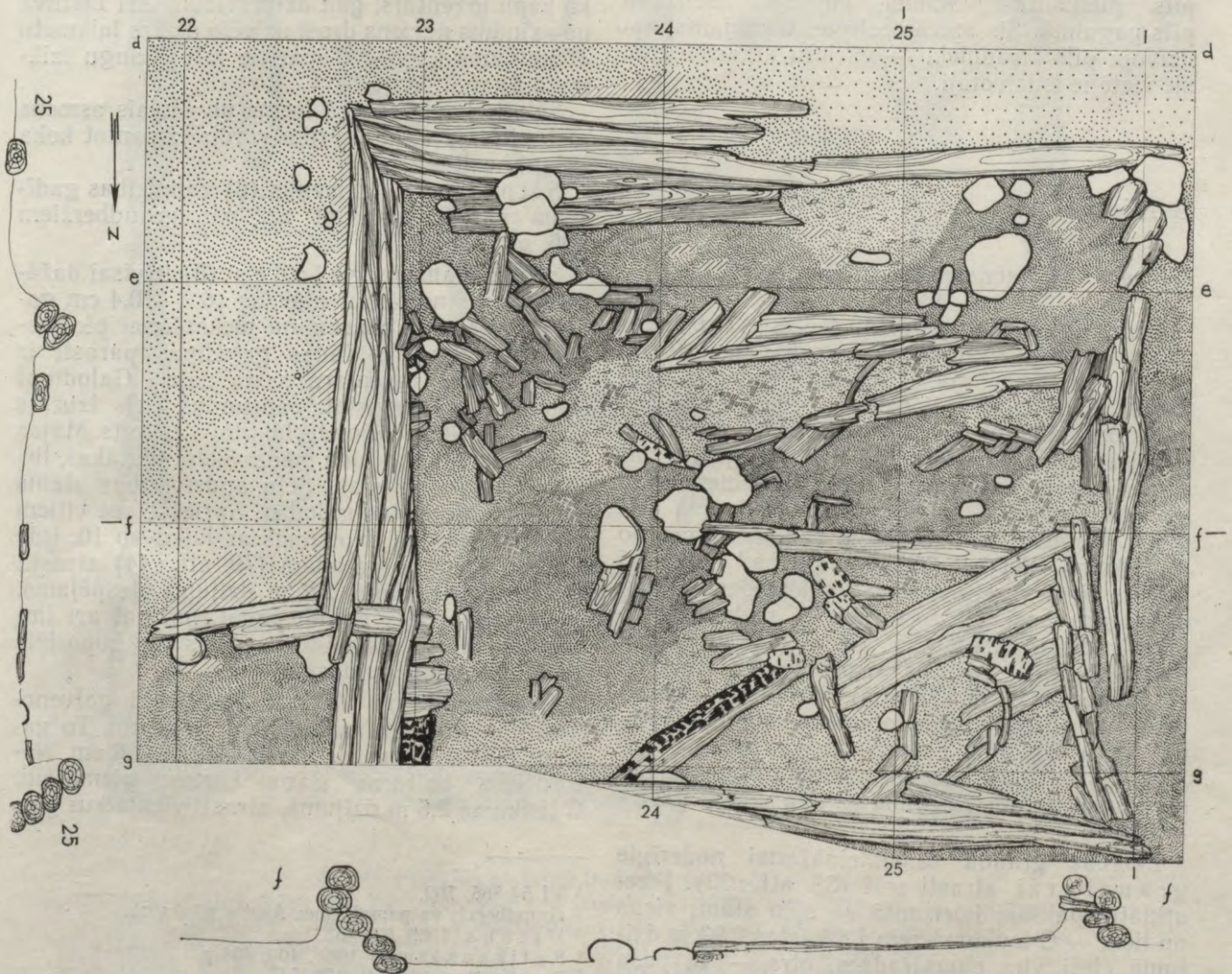
31. att. C laukuma 13. krāsns no dienvidrietumu puses.

32. att. Celtne B/C starprofilā no dienvidu puses.

33. att. B/C starpprofila šķērsriezums (baltie laukumi — kaļķi).

33. att. Cēlnes plāns.

(38. att. : 28) u. c. — tāpat arī keramika (apmestā, gludā un ar nagiespiedumiem rotātā) liecina par atradumu piederību pie sēļu apdzīvotības perioda.

Pārdomas izraisa celtnē un tās tiešā tuvumā uzietās vairākas rievaino akmens masas krūku lauskas, kā arī (loga?) stikla lauska. Šie atradumi un it īpaši virs celtnes sienas (23₁₀/f₁₅) atrastā monēta — laikā no 1380. līdz 1390. gadam kaltais Visbijas gots (91. att. : 2) — liecina, ka šis apakšējā horizonta slānis ticis traucēts.

Iespējams, ka celtnē, kas uzskatāma par sēļu saimniecības ēku, bijusi maltuve, kuru vācieši mūra pils celniecības sākuma periodā izmantojuši par kūti.

Celtnē sniedz priekšstatu par to, kādas bijušas pirmsvācu perioda sēļu celtnes. Līdzīgas varētu iedomāties arī mazās dzīvojamās ēkas Sēlpils pilskalna plakuma augšējā horizontā pils pagalmā. Šis mazās celtnes, domājams, apdzīvoja pils strādnieki — vāciešu atkarībā esošie vietējie iedzīvotāji.

Senlietas

Darbarīki un saimniecības piederumi

Viens no trim atrastajiem dzelzs sirpjiem (35. att. : 26) saglabājies pilnībā un atrasts A laukuma zemākajā, 6. kārtā 90 cm dziļumā. Sirpim samērā garš iedzītis, stipri liekta asmens daļa. Pēc formas tas atšķiras no Austrumlatvijai raksturīgajiem vēlajiem sirpjiem ar samērā taisnu muguru un aizliektu asmens galu un atvedināms uz vidējā dzelzs laikmeta sirpjiem. Samērā tuva paralēle tam ir sirpis no Mūkukalna XXIV laukuma 2. kārtas,¹ tāpēc arī Sēlpils sirpi varētu datēt ar vidējā dzelzs laikmeta otru pusi. Līdzīgs, vienīgi nedaudz plātāks ir otrais sirpis (35. att. : 25), kam trūkst iedzītņa daļas. Arī šis sirpis no C laukuma 11. kārtas (2,75 m dziļumā) varētu būt attiecināms uz vidējā dzelzs laikmeta beigām un tāpat kā A laukumā atrastā aprobe ar vāļu galiem (38. att. : 17) liecina par sēļu apbūves pastāvēšanu Sēlpils plakuma rajonā vidējā dzelzs laikmetā.

Labības graudu sasmalcināšanai noderīgie graudberži atrasti seši (35. att. : 32). Pieci atklāti apakšējā horizontā — sēļu slānī; viens no tiem — C laukumā zem 12. kārtas 2,99 m dziļumā cieši virs pamatradzes, otrs — tā paša laukuma 9. kārtā 2,47 m dziļumā. No trim B laukuma graudberžiem viens atradās 2. pavadā 1,18 m dziļumā, divi pārējie — dziļākās

kārtās. A laukuma 3. kārtas graudberzis šai ziņā ir izņēmums un augšējā horizonta slānī — 0,65 m dziļumā — nonācis pārrakumu rezultātā. Senākie graudberži Latvijā pagaidām zināmi no 1. g. t. p. m. ē. beigu pieminekļiem.² Tie lietoti līdz pat 11. gs., līdz pat roku dzirnu apgūšanai.³

Visi graudberži pieder pie vienrocīgo graudberžu tipa. Spriežot pēc stratigrāfijas, piecus no tiem varētu datēt ar 10./11. gs., bet viens, uz pamatzemes atrastais, varētu būt agrāka laika.

Pie lauksaimniecības, pareizāk, dārzkopības rīkiem varētu pieskaitīt B/C laukumā 2,3 m dziļumā atrasto dzelzs kapli (76. att. : 30). Tas ir 19,7 cm garš ar 10,2 cm platu asmeni un cilindrisku pietes caurumu. Agrā un vidējā dzelzs laikmetā kapļi samērā bieži atrodami sieviešu kapu inventāros. Turpretī vēlajā dzelzs laikmetā tie sastopami ļoti reti, īpaši Austrumlatvijā, gan kā kapu inventārs, gan dzīvesvietās. Arī Lietuvā nav zināms neviens droši uz vēlo dzelzs laikmetu attiecināms kaplis.⁴ Tāpat tie reti vikingu laikmetā Skandināvijā.⁵

Sēlpils kapļa smagā forma un platais asmens pieļauj iespēju, ka šo rīku varēja izmantot koka tēšanai celtniecībā.

Slīpēja mos akmeņus (6) vajadzības gadījumā varēja izmantot arī par graudberžiem (36. att. : 28, 29).

Sēlpils slānekļa galodas (9) ir visai dažādas. Četras no tām ir nelielas (6,2—10,4 cm garas), šauras ar caurumiņu piekāršanai pie jostas (35. att. : 29). Tādas galodiņas parasti ir viriešu kapu inventāra sastāvdaļa⁶. Galodiņai nodilstot vai salūstot, caurumiņš ticis izurbts otrreiz — tā tad izejmateriāls ticis taupīts. Mājas darbos un amatniecībā mēdza lietot platākas, lielāku izmēru galodas. Sēļu apdzīvotības slānis devis piecas šādas galodas. Spriežot pēc citiem atradumiem, tās datējamās ar laiku no 10. līdz 12. gs. Viena no galodām (79. att. : 44) atrasta C laukuma 8. kārtā 2,2 m dziļumā. Iespējams, ka dažreiz šifers galodu izgatavošanai arī importēts; tā, no Dienvidnorvēģijas tas importēts īpaši dzirnakmeņu darināšanai.⁷

Dzelzs īleni (12) ir raksturīgi galvenokārt apakšējā horizonta slāņu atradumi. To garums 6,3—17,7 cm, diametrs — 0,4—1,0 cm. Neatraucētās kultūras slāņa kārtās, piemēram, C laukumā 2,5 m dziļumā, atrasti vienlaikus gan

¹ VI 54:885, 792.

² Graudberzis uz pamatzemes Asotes pilskalnā.

³ Urtāns 1959, 27.—33. lpp.

⁴ Kulikauskienē 1961, 403, 404 p.

⁵ Petersen 1951, S. 179, 517.

⁶ Skandināvijā tās atrod kā viriešu, tā sieviešu kapos. Petersen 1951, S. 253, 521.

⁷ Ronseth 1968, S. 241.—252.

35. att. Pilskalna plakums. Darbariki un ieroči. (VI 87 :)

1—4 — bultas (1708, 145, 272, 1922), 5—7, 9 — amuleti (1841, 1851, 1671, 1317), 8 — rūcenis (1236),
 10 — apkalums (1529), 11, 12 — makšķerāki (1797, 1821), 13, 25, 26 — sirpji (1464, 1862,
 1436), 14 — naža maksts uzgalis (871), 15 — atslēga (1796), 16 — dzintele (969), 17 — zāģis
 (1248), 18, 23 — leduspieši (1763, 1355), 19 — šķēps (1826), 20 — zobena maksts apkalums
 (1586), 21 — slēdzene (280), 22 — ilens (1964), 24 — kalts (210), 27, 28 — slimesti (309, 135),
 29 — galoda (507), 30 — cirvis (1326), 31 — nazis (803), 32 — graudberzis (1830).
 1—4, 11—28, 30, 31 — dzelzs; 5—9 — kauls; 10 — bronza; 29, 32 — akmens.

lielāka (0,8 cm), gan mazāka diametra (0,3 cm) īleni. Acimredzot tiem bija dažādas funkcijas. Diviem īleniem iedzītņa daļa tordēta (35. att. : 22).

Sēlpils plakuma kultūras slāņa pašās zemākajās kārtās pāri par 2 m dziļumā atrasti arī vairāki kaula īleni (36. att. : 13—16). Samērā liels kaula izstrādājums (adatu, piekariņu, īlenu u. c.) skaits raksturīgs arī citu pilskalnu (Asote, Koknese) zemākajiem slāņiem.

No noteikti apakšējam horizontam piederīgajiem dzelzs nažiem (8) agrākais (36. att. : 33) atrasts 2,45 m dziļumā B/C laukuma 8. kārtā. Nazis ir 16,8 cm garš un 1,6 cm plats, tam taisna mugura un neliels paplašinājums asmens vidusdaļā. Pēc formas tas tuvs Mūkukalna III depoziāta nazim,¹ kas datēts ar 5./6. gs. Arī līdzīgais Slaties I grupas 6. uzkalniņa savrupatrastais nazis varētu tikt datēts ar 5./6. gs.²

Apakšējā horizonta nažiem visiem ir taisna mugura (36. att. : 31), pabiezs asmenis un samērā garš iedzītis (36. att. : 34). Viens no nažiem atradās ap 3 m dziļumā B/C laukuma 11. kārtā — jau radzes tuvumā.

Dzelzs kalti (5) un cirtnis. Veselie kalti ir līdz 12 cm gari un 1 cm plati, tiem ir taisnstūra forma un četrstūrainis šķērsriezums (36. att. : 19). Augšējā horizonta kultūras slānī atrasts dobs kalts (35. att. : 24), kura forma pazīstama jau kopš vēlā dzelzs laikmeta. Vienā no dziļākajām kultūras slāņa kārtām — C laukuma 11. kārtā — 2,72 m dziļumā atrasts 12,1 cm garš cirtnis ar smailu darba galu.

No C laukuma 6. kārtas 178 cm dziļuma nācis vienīgais dzelzs urbis (36. att. : 21).

Pilskalna plakumā uzziets arī neliels dzelzs zāģa fragments (35. att. : 17). Fragmentu datēt nav iespējams, jo tas atrasts C laukuma profilā.

Dzelzs slīmešti (3) saglabājušies samērā slikti (35. att. : 27, 28) un atklāti kultūras slāņa virsējās kārtās. Kokapstrādei lietotie slīmešti atrodami gandrīz visu pētīto pilskalnu kultūras slāņos. Asotes pilskalnā tie raksturīgi virsējajiem,³ Kokneses pilskalnā — arī netraucētiem apakšējā horizonta slāņiem (piemēram, plakuma X laukuma 9. slānī 2,5—2,7 m dziļumā, turpat arī dzelzs zāģa fragments).⁴

Dzelzs dzintelis (6) (35. att. : 16) biežāk nākušas no augšējām kultūras slāņa kārtām. Pa-

rasti tās vidusdaļā nedaudz paplašinātas ar smailiem un uz augšu uzliektiem iedzītņiem.

Lai gan šķīļamdzelzī ir parasta, vēlajam dzelzs laikmetam raksturīga veģveida forma (36. att. : 24) ar uzrotātiem galiem, tomēr tās pamatnes izveidojums un masīvums vedina domāt, ka šķīļamdzelzs attiecināma uz vācu pils periodu, vēl jo vairāk tāpēc, ka tā atrasta A laukuma pašā virskārtā.

A datas (4) — gan dzelzs, gan bronzas, gan arī kaula — (38. att. : 16) saglabājušās nepilnīgi.

Dzelzs leduspieši, kas nākuši gan no virsējām, gan apakšējām kultūras slāņa kārtām, visi ir viena tipa — ar paplašinātu vidu un dzelksni centrā (35. att. : 18, 23). Tie noderējuši zirgu apkalšanai ziemas ceļā.⁵ Kā pierādīts Lokstenes pilskalna izrakumos, leduspieši datējami galvenokārt ar 14.—15. gs.⁶

Sēlpils pilskalna plakuma izrakumu laukumos atrastie vērējamo vārpstu skriemeļi (40) raksturīgi apakšējam horizontam un kultūras slāņa augšējās kārtās nonākuši galvenokārt pārrakumu rezultātā. Senākie no tiem atklājušies virs radzes pamata un akmeņu pavardos. Spriežot pēc plienakmens skriemeļa pusfabrikāta (37. att. : 30), vārpstas skriemeļu, šo mājamatniecībā vajadzīgo darbarīku izgatavošana notikusi pašā pilskalnā. No 40 atrastajiem vārpstu skriemeļiem 31 darināts no māla. Skriemeļu forma pārsvarā bikoniska (37. att. : 32, 43, 44, 46), lai gan bieži sastopami arī stipri ieapaļas vai noapaļoti bikoniskas formas skriemeļi (37. att. : 34, 37, 42, 45, 49). Griezumā noplacīnāti bikoniskie⁷ skriemeļi sastopami retāk (37. att. : 43, 46), tas pats sakāms arī par skriemeļiem ar iedziļinājumu ap caurumu (37. att. : 38, 39). Tāpat reti ir skriemeļi ar rēljeju jostveida pacēlumu vidū (37. att. : 40).

Ja Asotes pilskalnā rotāti bija akmens skriemeļi, tad Sēlpilī rotājums vērojams uz māla skriemeļiem. Ornamentu veido koncentrisku šķērsrieviņu rindas (37. att. : 37), puslokā izvietotas bedrīšu grupas, atsevišķas padziļas bedrītes (37. att. : 35, 36). Ornamenti izveidoti arī ar spirālītes palīdzību (37. att. : 34), iespējot to mīkstā māla.

Sēlpils akmens skriemeļiem (6) ir plakana ripas forma (37. att. : 33, 41). Neviens no tiem nav rotāts. Atrasti arī trīs kaula skriemeļi, tiem parastā puslodes forma (37. att. : 31). Šāds vārpstu skriemeļu tips parādās kopā ar kaula īleniem. Sēlpils pilskalna plakumā viens šāds skriemelis atrasts C laukuma 11. kārtā 2,55 m dziļumā, virs radzes un varētu tikt attiecināts uz Sēlpils pilskalna apdzīvotības sākuma periodu.

Skriemeļi datējami galvenokārt ar vēlo dzelzs laikmetu; ne stratigrāfiski, ne tipoloģiski nav

¹ Graudonis 1964, 9. att. : 7.

² Snore 1933, XXVI tab. : 5.

³ Шноре 1961, табл. XIV : 6—9.

⁴ VI 62 : 6925, 6926.

⁵ Karnups 1937, 22. att.

⁶ Mugurēvičs 1977, 81. lpp.

⁷ Pēc E. Mugurēviča izstrādātās terminoloģijas.

36. att. Pilskalna plakums. Amatniecības darbarīki. (VI 87 :)

1, 2 — tīģeļi (925, 1761), 3, 4 — lejamveidnes (187, 668), 5 — žebērklis (1959), 6, 7 — šujamadatas (1936, 1802), 8, 9 — makšķerāķi (958, 299), 10 — apkalums (260), 11 — adata (1840), 12, 24—26 — pusfabrikāti (1161, 109, 1466, 1943), 13—16 — īleni (1988, 1842, 1858, 962), 17 — knaibles (1778), 18 — vērpjamā ratiņa detaļa (1898), 19 — kalts (1776), 20 — cirtnis (497), 21 — urbis (1710), 22 — tīklu gremds (1483), 23 — piekariņš (1864), 27 — izkaptis (1527), 28, 29 — slīpējamie akmēņi (1734, 1799), 30 — jēldzelzs gabals (1917), 31—34 — naži (1815, 1665, 1950, 2000).
1—4 — māls; 5—9, 17—21, 23, 24, 27, 30—34 — dzelzs; 10, 25, 26 — bronza; 12 — rags; 11, 13 — kauls; 22, 28, 29 — akmens.

iespējams nodalīt vidējā dzelzs laikmeta eksemplārus. Spriežot pēc arheoloģiskā materiāla, Austrumlatvijas bērū tradīcijas neprasija dot līdzī mirušajām vārpstu skriemeļus. Piemēram, nevienā no izpētītajiem Nūkšu kapulauka¹ 218 kapiem (no tiem 73 sieviešu) nav atrasts vārpstu skriemeļi, bet no Ludzas Odukalna kapulauka 348 apbedījumiem vārpstu skriemeļi atrasti tikai četros. Tie visi ir no Kijevas Krievzemes importētie sārtā šīfera vārpstu skriemeļi. Līdz ar to visai grūti noteikt dzīvesvietās lielā skaitā atrasto vārpstu skriemeļu hronoloģiju.

No Sēlpils pilskalna plakumā izrakumos atrastajam atslēgām (12) hronoloģiski agrākā ir atslēga ar kubveida korpusu un garenisku atslēgas spraugu, kas pēc B. Kolčina klasifikācijas atbilst A tipam.² Šī atslēga atrasta B laukuma 6. kārtā virs pamatradzes 2 m dziļumā (35. att. : 15). Stratigrāfiski tā Sēlpilī datējama ar 10./11. gs. Līdzīga atslēga atrasta Doles Raušu kalēja depoziatā.³

Otra, apakšējam horizontam piederīga dziļākā kultūras slāņa kārtā atrastā atslēga atklāta B/C laukuma starpprofila 9. kārtā 2,75 m dziļumā. Tā ir bojāta cilindriska atslēga, domājams, B tipa pēc B. Kolčina. Stratigrāfiski šā tipa atslēgu varētu datēt ar 12. gs.⁴

Trešā atslēga, arī cilindriskā, jau attiecināma uz vēlāku laiku (81. att. : 19). Lokstene atrastā līdzīga atslēga⁵ datēta ar 14. gs. beigām vai 15. gs. sākumu. Divas līdzīgas atslēgas atrastas arī vācu krustnešu 14. gs. celtajā Veļonas pilī Dienvidlietuvā.⁶

No Sēlpils plakumā atrastajām 16 atslēgu slēdzenēm tikai trīs noderīgas cilindrisko piekaramo atslēgu atslēgšanai. Tām ir gala profilējums. Atskaitot vienu slēdzeni, kura, pēc B. Kolčina, šķiet, pieder pie Γ tipa⁷ un datējama ar laika posmu no 13. līdz 15. gs. (35. att. : 21), pārējās divas pieder pie Д un E tipa.

¹ Шноре, Зейд 1957, с. 56—66.

² Колчин 1959, рис. 65 : 1.

³ Daiga 1971, 17. lpp.

⁴ VI 87 : 1962.

⁵ Mugurēvičs 1977, XIX tab. : 9.

⁶ Таутавичюс 1966, с. 20; Lietuvas PSR Vēstures un etnogrāfijas muzejs, inv. Nr. 397 : 752, 888.

⁷ Колчин 1959, с. 87.

⁸ Mugurēvičs 1977, II tab. : 3—5.

⁹ Шноре 1961, табл. X : 8.

¹⁰ SM 1939, 1, 21. att.

¹¹ Медведев 1959, с. 164; рис. 15 : 2.

¹² Lietuvas PSR Vēstures un etnogrāfijas muzejs, inv. Nr. 235 : 33.

¹³ VI 62 : 4288.

¹⁴ Urtāns 1969, 75. att. : 20.

¹⁵ Ruttkay 1975, Abb. 35 : 8, 10.

¹⁶ Ruttkay 1976, S. 327, 328.

¹⁷ Шноре 1961, табл. X : 9.

¹⁸ VI 62 : 5203, 5330, 5383, 5758, 5816, 5997, 7219.

Ieroči

Apakšējā horizontā atrastas četras — divas iedzītņa un divas uznavas — dzelzs bultas s. No pils plakuma nākusi uznavas bulta ar divām garām atkarpēm (35. att. : 4) ir 7,7 cm gara un 4,6 cm plata, abas atkarpes 7,5 cm garas, tātad gandrīz tikpat garas kā pati bulta. Bultas lapai rombveida šķērsriezums. Šāda tipa bultas, tikai ar nelielām atkarpēm, samērā bieži sastopamas kā Latvijas, tā arī kaimiņzemju arheoloģiskajā materiālā. Vairākas tādas atrastas Oliņkalna,⁸ Asotes,⁹ tāpat arī Mežotnes pilskalnā.¹⁰ Asotes pilskalnā šā tipa bultu stratigrāfiski varēja datēt ar 11. gs., līdzīgi tā datēta Oliņkalnā. Analizējot austrumslāvu pieminekļos atrastās šā tipa bultas, tāpat (11. gs. beigās līdz 12. gs. vidum) tās datējis A. Medvedevs.¹¹ A. Medvedeva aprakstītās bultas atšķirībā no Sēlpils bultas ir ar iedzītņi; to necīgais skaits (krievu pilsētās atrastas tikai divas) liecina, ka šīs bultas austrumslāviem nav raksturīgas. Šāda veida uznavas bulta pazīstama Lietuvā Aukštadvares pilskalnā.¹²

Jau tuvāka Sēlpils bultām pēc formas, ar garākām atkarpēm ir Kokneses pils plakuma VIII laukuma 7. slāņa bulta, kas atrasta 3 m dziļumā.¹³

Vistuvākā Sēlpils bultai ir Daugmales pilskalna bulta ar garām atkarpēm, kas datēta ar 10.—12. gs.¹⁴

Pēc formas līdzīgas bultas ar garām atkarpēm zināmas Slovaikijā.¹⁵ Arī tur atrastas tikai divas šādas bultas; atrašanās apstākļi nav minēti. Izteiktas domas, ka sava lieluma dēļ tās varētu būt stopa bultas,¹⁶ kas attiecināmas uz 14. gs.

Tā kā Sēlpils bulta atrasta, ņemot B/C starpprofilu, 6. kārtā, 2,35 m dziļumā, t. i., kārtā, kurā vēl sastopami arī vācu pils pastāvēšanas laika materiāli, pēdējais datējums attiecībā uz Sēlpils bultu nav pilnīgi izslēdzams un turpmākos materiālos pārbaudāms.

Iedzītņa bulta ar kvadrātveida lapas šķērsriezumu un apaļu kakliņu (35. att. : 2) ir 5,0 cm gara un 0,6 cm plata. Tā atrasta A laukuma virsējā kārtā 45 cm dziļumā. Latvijas pilskalnu vēlā dzelzs laikmeta slāņos šāda veida bultas sastopamas samērā bieži. Viena šāda bulta nākusi no Asotes pilskalna 11. gs. slāņa.¹⁷ Biežs atradums šādas bultas ir Kokneses pilskalnā IX un X laukumu apakšējā horizonta 8.—11. gs. slāņos.¹⁸ Tur tās atklātas 2,45—3,00 m dziļumā un gan stratigrāfiski, gan pēc kopatradumiem arī būtu datējamas ar 11. gs.

A. Medvedevs Novgorodā atrastās Sēlpils iedzītņa bultai līdzīgās bultas uzskata par bruņu caursitējām (8. tips) un pēc Novgorodas strati-

37. att. Pilskalna plakums. Darbariki un rotas. (VI 87 :)

1—9 — gredzeni (710, 743, 608, 1737, 1835, 1305, 577, 582, 149), 10, 11 — zvārguliši (657, 642),
 12—24 — mēlītes (1337, 1247, 696, 271, 1724, 758, 1535, 1271, 746, 1715, 1792, 604, 327), 25—27 —
 starpskārdītes (693, 683, 646), 28, 29 — apkalumi (1027, 406), 30—49 — vārpstu skriemeļi: (471,
 811, 547, 1251, 1871, 906, 1432, 641, 517, 1594, 462, 1854, 679, 1354, 502, 618, 47, 736, 1764, 1250).
 1—29 — bronza; 30, 33, 41, 47, 48 — akmens; 31 — kauls; 32, 34—40, 42—46, 49 — māls.

38. att. Pilskalna plakums. Rotas (VI 87.)

1 — kruķadata (1867), 2—12, 14, 15 — spieķadatas (1735, 1809, 1836, 929, 1593, 1856, 1833, 605, 1863, 1700, 734, 1356, 1357), 13 — riņķadata (483), 16 — šujamadata (1936), 17—19, 21 — aproces (148, 1653, 319, 1969), 20 — kakla riņķis (1675), 22—26, 28—31, 34—36 — pakavsaktas (14, 1494, 463, 1806, 607, 2001, 1290, 1754, 1714, 1486, 439, 1919), 27 — pilite (1306), 32, 33 — rokturi (1758, 1171), 37 — riņķasakta (293).
 1—7, 9—11, 15, 16, 24 — dzelzs; 8, 12, 14, 17—23, 25, 26, 28—31, 34—37 — bronza; 13 — dzelzs ar bronzu; 27, 32, 33 — kauls.

grāfijas datē ar 12. gs.¹ Šāds varētu būt arī Sēlpils bultas datējums.

Lapasveida bultai (35. att. : 1) no apakšējā horizonta C laukuma 6. kārtas (187 cm dziļumā) ir iedzītis un paplata lapa ar noapaļoti rombiskām kontūrām un rombveida šķērsgriezumu. Tās garums 8,5, platums 2,1 cm. Kā Latvijas pilskalnos, tā arī ārpus republikas robežām šāda veida bultas sastopamas reti. Abām iedzītņā bultām no Asotes pilskalna² un Dignājas Strautmaļu 7. apbedījuma³ ir gan līdzīgs šķērsgriezums, taču atšķirīgas, izteikti rombiskas lapas kontūras. Sēlpils bulta atrasta kultūras slāņa kārtā, kurā vēl sastopamas arī augšējā horizonta senlietas, un būtu datējama ar 12./13. gs.

Ceturtajai Sēlpils pilskalna plakumā atrastajai bultai (35. att. : 3) ir paplata, rombiska lapa ar rombveida šķērsgriezumu, kā arī samērā plata uzrava. Bultas forma nav raksturīga,⁴ un, neraugoties uz nelielo svaru, šķiet, tā drīzāk būs bijusi stopa bulta. Tiešas paralēles tai nav izdevies atrast.

Vienīgajam apakšējā horizontā atrastajam uznavas šķēpam (35. att. : 19) ir slaida uzrava un šaurs, slaidas asmens ar rombveida šķērsgriezumu. Šādas formas šķēpi ir reti sastopami. Tuvākā paralēle šim Sēlpils šķēpam ir Priekuļu Kampu 5. vīriešu kapā atrastais šķēps. Šā kapa inventāru — liela izmēra pakavsaktu ar seššķautņainu loka šķērsgriezumu un četrstūrīgiem galiem, ko rotā sudraba plāksnīte, aproci ar segmentveida šķērsgriezumu, vienasmens zobenu, cirvi un ar bronzu apkalto jostu — var datēt ar 10. gs. pirmo pusi.

Vienīgais dzelzs platasmens kaujas cirvis ar nolūzušu pieta daļu (35. att. : 30) atrasts B laukuma 5. kārtā 173 cm dziļumā, pamatradzes tuvumā. Šie cirvi, kas kā Latvijā, tā kaimiņu zemēs ir samērā plaši izplatīti, datējami pēc kapu kompleksiem, kādos tie atrasti. Spriežot pēc saglabājušās asmens daļas, Sēlpils cirvis varētu būt līdzīgs Sēlpils Lejasdopeļu II uzkalniņa 14. kapa un III uzkalniņa 1. kapa cirvjiem, kuri pēc pārējā kapu inventāra datējami ar 12. gs. Lejasdopeļu 14. kapā atrastā cirvja asmens izmēri ir 8,0×7,5 cm un tātad sakrīt ar Sēlpils cirvja izmēriem. Domājams, ka arī Sēlpils cirvim bijis abpusējs pieta segas pagarinājums, bet bez pieta ausīm. Aptuveni līdzīgu cirvi no Pildas Nukšu 56. kapa ar 11. gs. datējis M. Atgāzis.⁵ Sēlpils cirvja asmens daļa ir plātāka, asmens izliekums priekšpusē mazāk izteikts; šo iemeslu dēļ cirvis pārstāv vēlāku formu.

Otra dzelzs platasmens cirvja asmens daļa ar defektu (77. att. : 23) atrasta priekšpils pagrabtelpā L laukumā.

Rotas

Sēlpils pilskalna plakuma laukumos atrastas 14 pakavsaktas. Septiņas no tām pārstāv Austrumlatvijai raksturīgāko pakavsaktas formu — saktu ar atrotītiem galiem. Trim saktām loka šķērsgriezums ir trīsstūrveida (38. att. : 22, 23, 28), pārējām četrām loks tordēts (38. att. : 25, 26, 29, 30). Saktas atrastas gan tumšajā sēļu perioda kultūras slānī, gan augšējā horizonta kultūras slāņa kārtās, kur tās nonākušas pārrakumu rezultātā. Tordētas pakavsaktas ar atrotītiem galiem (Austrumlatvijā atrasts ap 500 eksemplāru) areāls klāj visu latgaļu un sēļu apdzīvoto teritoriju. Otrs gandrīz tikpat izplatīts saktas tips ar līdzīgu areālu ir pakavsakta ar atrotītiem galiem un trīsstūrveida loka šķērsgriezumu (Austrumlatvijā atrasts pāri par 400 šo saktu). Abi saktu paveidi raksturīgi 9. un 10. gs.

Viena vienīga no Sēlpils saktām pārstāv pakavsaktu ar četrstūrīgiem galiem un sešstūrīgu loka šķērsgriezumu (38. att. : 31). Arī šādas saktas sastopamas visā latgaļu un sēļu teritorijā, kur to atrasts ap 100 eksemplāru; tāpat to hronoloģija ir līdzīga iepriekš minēto saktu hronoloģijai. Liela izmēra šāda veida saktas ir turīgu vīriešu kapu inventāra raksturīga sastāvdaļa.

Jau ar vēlākiem gadsimtiem datējamas Sēlpils pakavsaktas ar rozetveida pogu galiem (38. att. : 35, 36) un pakavsakta ar deģenerētiem zvērgalvu galiem (38. att. : 34); dažreiz tās dēvē par saktām ar liliju galiem. Parasti šī tipa saktas ir pavirši veidotas, to loks tordēts visai vāji, reizēm tordējums imitēts tikai ar šķērsrieviņām. Šo saktu hronoloģiju palīdz noteikt kapsētu izrakumu materiāli. Piemēram, Mārtiņsalas 13.—17. gs. kapsētā,⁶ Vīnakalna kapsētā u. c. kapā inventāra hronoloģijas noteikšanai izmantojamas kapā līdzdotās monētas. Vīnakalna kapsētā 42. kapā pakavsakta ar liliju galiem atrasta kopā ar brakteāta fragmentu.⁷ Ja zinām, ka brakteātu apgrozības laiks ir galvenokārt 13. gs., tad sakta bijusi «modē» laikā, kad Sēlpils atradās vācu ordeņa pakļautībā.

Pakavsaktai ar pogu galiem (38. att. : 35, 36) pēc tipa līdzīga, tikai paviršāk veidota, ir Mārtiņsalas kapsētas 332. kapa pakavsakta, kas at-

¹ Медведев 1959, рис. 14, 15.

² Шноре 1961, табл. X : 7.

³ LA, 64. tab. : 1.

⁴ Izsaku pateicību arheologam M. Atgāzim par šai sakarā sniegto konsultāciju.

⁵ Atgāzis 1964, 6. att. : 6; 120. lpp.

⁶ A. Zariņas izrakumu pārskats VI Arheoloģijas un antropoloģijas sektora arhīvā.

⁷ Urtāns 1962^a, 31., 32. lpp.

rasta kopā ar 15. gs. Rīgas šiliņiem un Tallinas artigu. Bronzas skārda riņķasaktai (38. att. : 37) atbilst Vinakalna 19. kapa sakta, kas pēc kapā līdzdotās monētas datējama ar 14./15. gs.¹

Dzelzs pakavsakta (38. att. : 24) atrasta A laukuma 3. kārtā 69 cm dziļumā. Dzelzs pakavsaktas Latvijā, atskaitot agrās, nelielās 8. gs. pakavsaktas ar bronzas stieples aptinumu,² atrastas ļoti reti. Sēlpils dzelzs saktai līdzīga bojāta sakta atklāta Asotes pilskalnā.³ Līdzīga šķērs-griezuma, bet mazāku izmēru sakta atklāta ar 9. gs. datētajā Radžu kapulauka 24. kapā⁴.

Sēlpils dzelzs pakavsaktu datēt visai grūti, iespējams, ka tā ir viens no iedzīvotāju sociālās diferenciācijas lieciniekiem.

No Sēlpils pilskalna plakumā atrastajām bronzas aprocēm agrākā ir vāju aprocēs puse (38. att. : 17), kas kā savrupatradums atrasta A laukumā zem velēnas kārtas. Aproce pieder pie vidējā dzelzs laikmetā Austrumlatvijā plaši izplatīta aproču tipa, vienīgi parasti sastopamā apaļā galu šķērs-griezuma vietā gali tai šķērs-griezumā segmentveida. Šī aprobe, kuru varētu datēt ar 6. gs. beigām, liekas nepabeigta, tai nav arī ornamenta. Tuva paralēle tai ir Dobeles Ošu VI bērna kapā atrastā aprobe, kurai līdzīgi izmēri, ļoti šaura loka vidus daļa un samērā neregulārs galu šķērs-griezums. Novērots, ka bērnu rotas bieži vien nav rotātas tik rūpīgi kā pieaugušo.

Atrasts arī mazs šauras aprocēs fragments ar atrotītu galu.⁵ Asotes pilskalna materiāli tādu aproci datē ar 12. gs. Šādas aprocēs bieži sastopamas vjatiču arheoloģiskajā materiālā.⁶ Latvijas teritorijā tās ienākušas acīmredzot tirdzniecisku u. tml. sakaru ceļā. Novgorodā tās sastopamas 11.—14. gs. kultūras slāņos.⁷

Sēlpilī atrasta arī Austrumlatvijai tik raksturīgā aprobe ar zvērgalvu galiem (38. att. : 21) un segmentveida loka šķērs-griezumumu. Austrumlatvijā aproču ar segmentveida griezumumu atrasts pāri par 300. Sēlpils aproci klāj blīvs ornaments, ko veido rombs ar lāsīti. Aprobe raksturīga 11./12. gs. un arī atrasta šādi datējamā slānī.

Mazai bērna aprocītei ar segmentveida šķērs-griezumumu (38. att. : 18) paralēle rodama Slatēs uzkalniņa kapu materiālā. I uzkalniņu grupas 8. uzkalniņā bērna kapā (uzkalniņa malā) at-

rasta līdzīga aprobe. Apbedījumu varētu datēt ar 6. gs.⁸

Nepabeigtas aprocēs fragments (38. att. : 19), kas izstiepts taisni un griezumā nedaudz izliekts, varētu piederēt vēlajā dzelzs laikmetā ļoti iecienītajai spirālaprocei.

Pētītajos Sēlpils pilskalna plakuma laukumos atrasti 10 bronzas gredzeni. Gredzeniem ar vidusplāksnīti (3) ir parastais malu un vidus profilējumu šķērs-griezumums, cita ornamenta trūkst (37. att. : 4—6). Visi gredzeni atrasti B un C laukumā apakšējā horizonta kultūras slāņa zemākajās kārtās 1,4—2,4 m dziļumā. Slēgtos kapu kompleksos tie raksturīgi 10.—12. gs. apbedījumiem, turklāt biežāk sastopama vīriešu (Radžu,⁹ Jaunākēnu, Lejasdopeļu kapulaukā), retāk — sieviešu kapos. Radžu kapulaukā tie bija vienīgi vīriešu, turpretī Liepiņu kapulaukā — arī sieviešu kapos. Šķiet, ka šā tipa gredzeni vairāk bijuši izplatīti vēlā dzelzs laikmeta otrajā pusē.

Diviem gredzeniem bija pāresnīnāta priekš-puse un pamīšus ejoši gali. Vienam gredzenam (37. att. : 3), priekš-puse šķērs-griezumam tam segmentveida. Otrs šā paša tipa gredzens (37. att. : 2) masīvāks, tā šķērs-griezumums imitē vijumu. Arī šā tipa gredzeni raksturīgi vēlā dzelzs laikmeta nogalei. Zīmīgi, ka dažos apvidos tie nav bijuši iecienīti. Piemēram, Kivtu kapulaukā, kur vairums apbedījumu attiecas uz laiku no 8. līdz 10. gs., tie nav atrasti, tāpat arī Nukšu un Radžu kapulaukos. Jaunākēnu un Liepiņu kapulaukos tie sastopami tikai retumis. Toties Lejasdopeļu kapulaukā, kurā mirušie glabāti laikā no 10. līdz 13. gs., šā tipa gredzeni dažādos variantos sastopami bieži kā vīriešu, taču galvenokārt — sieviešu kapos.

No arheoloģiskajos izrakumos visbiežāk sastopamā gredzenu tipa — spirālgredzeniem — Sēlpils plakumā atrasti tikai divi bojāti eksemplāri (37. att. : 7, 8).

No kaklariņķiem pētītajos laukumos atrasts vienīgi no trim stieplēm vīta bronzas kaklariņķa fragments (38. att. : 20); diemžēl kaklariņķim trūkst galu, līdz ar to tā tips nav nosakāms.

Sieviešu rotām, kādas pazīstamas daudzos latgaļu pieminekļos, pieskaitāmi lentveida spirālvainaga fragmenti — bronzas starpskārdītes (37. att. : 25—27) un spirālītes. Vainagu piekariem, domājams, izmantota arī daļa no pilskalnā atrastajām 26 trapecveida mēlītēm (37. att. : 12—24). Šīs mēlītes sīki raksturojis E. Mugurēvičs.¹⁰ Vainagu bizes piekaram noderējušas četras mēlītes, kas iekārtas S veida stieples važturī (37. att. : 23). Mēlišu vidū, kas parasti nav ornamentētas, izdalās mēlītes, kam ar puansonu izveidots izceltu punktiņu grupu rotājums (37. att. : 20—22). Arheoloģiskajā mate-

¹ Urtāns 1962^a, 19. un 31. lpp.

² Piemēram, Kivtu kapulauka 4., 22., 27. u. c. kapos.

³ B laukuma 7. slānī; VI 15 : 823.

⁴ Mugurēvičs 1977, 16. tabula.

⁵ Sal.: Шноре 1961, табл. IV : 4.

⁶ Арциховский 1930, с. 21.

⁷ Седова 1959, рис. 9 : 15.

⁸ Snore 1933, 15. lpp.; 25. tab. : 3.

⁹ Mugurēvičs 1977, 115. lpp.; 16. tab.

¹⁰ Turpat, 37., 38. lpp.; VIII tab.

39. att. Apakšējā horizonta bezripas keramika.

riālā reti sastopams eksemplārs ir mēlīte ar divkāršu riņķīšu rotājumu (37. att.: 24). Daļa atrasto mēlīšu varēja būt piekārti Austrumlatvijai šai periodā raksturīgiem kaklariņķiem ar noplacinātiem galiem, kuru paliekas izrakumos gan nav nākušas priekšā.

Piekāršanai pie kakla rotām izmantoti arī bronzas zvārguliši (37. att.: 10, 11), pavisam Sēlpilī atrasti astoņi zvārguliši. Vainagiem 13. un 14. gs. nereti piekārti plāni bronzas skārda rombveida piekariņi, kam ornamenti izveidoti ar puansonu (štancēti).

Maz atrasts kaklarotām piederīgo krellu (stikla 11, dzintara viena, māla 10). Māla krelles sastopamas tikai apakšējā horizonta zemākajās kārtās un, kā to liecina izrakumi agros pieminekļos, piemēram, Ķentē,¹ tās ražotas un lietotas galvenokārt vidējā dzelzs laikmetā.

Sēlpils pilskalna apakšējā horizonta slāņos atrastas arī rotadatas. Tās darinātas no dzelzs, arī no bronzas. Agrākā no tām ir dzelzs krukadata (38. att.: 1), kas atrasta C laukumā 2,12 m dziļumā pamatradzes tuvumā un ir viens no atradumiem, kas nosaka agrāko hronoloģisko robežu pētītā pilskalna plakuma rajonā. Kā liecina izrakumi Ābeļu Boķos, šā tipa rotadatas bez vēlākā bronzas stieples aptinuma raksturīgas galvenokārt 6. gs. beigām. Boķu kapulauka III uzkalniņa 24. ugunskaņu, kurā starp citām senlietām ir arī šāda rotadata, L. Vankina datējusi ar 6./7. gs.²

No Sēlpils spieķadātām (18) trīs ir bronzas (38. att.: 8, 12, 14), bet pārējās — dzelzs (38. att.: 2—7, 9—11). Spieķadatu drošu datējumu kavē šā veida adatu vēl neizstrādātā hronoloģija. Kā norādījis V. Leugass,³ kas mēģinājis klasificēt šā tipa 1.—2. gs. adatas, Latvijā ar laiku no 2. līdz 5. gs. datējamām adatām raksturīgas pazīmes ir maza galva un galvas rombveida šķērsriezums. Uz šādām agro spieķadatu pazīmēm norādījis jau arī H. Moora,⁴ atzīmējot bez tam vēl adatas ar apaļu galvas stieples šķērsriezumu. Vēl dzelzs laikmeta spieķadatu galvām parasti ir ovāls izveidojums un gliemežveida noslēgums.

Visas Sēlpils spieķadatas atklātas tumšā, apakšējā horizonta sēļu slānī, parasti pāri par 2 m dziļumā pamatradzes tuvumā. Kā noskaid-

rojies citos Piedaugavas daudzslāņu pilskalnās, šīs rotadatas pēc stratigrāfijas atbilst 9.—12. gs. slāņiem, bet visraksturīgākās ir 9./10. gs.

No rotadatām vēl pieminama vienīgā adata ar riņķa galvu un bronzas stieples aptinumu (38. att.: 13). Tā atrasta A laukumā 70 cm dziļumā un pieder pie apakšējā horizonta senlietu kompleksa. Šā veida adatas, kuru galva saaugusi ar kātu, Latvijai nav raksturīgas un atrastas šeit tikai nedaudzas.

B/C laukumu starpprofilā, 7. kārtā, 2,4 m dziļumā atrasta arī dzelzs šujamadata (38. att.: 16).

Keramika

Bezripas keramika. Sēlpils pilskalna plakuma izrakumu laukumos skaitliski lielāko bezripas keramikas grupu — 53% visas bezripas keramikas — veido apmestā keramika. Kultūras slāņa augšējā horizonta kārtās tās atsevišķu lausku atradumi izskaidrojami ar pārrakumiem. Lausku skaits strauji pieaug līdz ar tumšā, sēļu kultūras slāņa parādīšanos.⁵ Šie lielie spainveida trauki ar nogludināto plāno vai nu taisno (39. att.: 23), vai nedaudz uz iekšu ieliekto (39. att.: 25) augšmalu labi pazīstami, it sevišķi Daugavas krastu pilskalnās.

Sēlpils plakumā atrasto trauku diametrs augšmalā 16—23 cm, dibena diametrs 9—13 cm, sienu biezums 1,0—1,5 cm. Apmetums vidējā rupjuma (39. att.: 23—25, 27), brīžiem novērojamas arī lielas apmetuma pikas (39. att.: 29). Kā citu Latvijas pieminekļu, arī Sēlpils šā veida traukiem nav novērojams S veida malas profilējums,⁶ kāds dažreiz konstatēts Lietuvas apmetajai keramikai.

Latvijā šīs keramikas atrašanas vietas koncentrējas Austrumlatvijā (Austrumvidzemē, Latgalē, Augšzemē un gar Daugavu), tikai nedaudz iesniedzoties Kurzemē un Zemgalē.⁷ Lietuvā tās atradumu koncentrācija novērojama Dienvidlietuvā.⁸

Sēlpils pilskalna plakuma laukumos šo apmestās keramikas atradumu koncentrācija īpaši atzīmējama A laukumā, sākot ar kultūras slāņa 5. kārtu, tāpat arī B laukumā, turpretī C laukumā — ar 7. kārtu. Sevišķi daudz šīs keramikas lausku C laukuma 8. un 9. kārtā. Kā liecināja sēļu slānī atrasto senlietu analīze, tieši no C laukuma nākušas senlietas, kas attiecināmas uz vidējo dzelzs laikmetu. Atsevišķas lauskas (39. att.: 26; parādīta lauskas apakšpuse) pēc māla

¹ Stubavs 1976, IV tab.: 14, 16—27.

² L. Vankinas izrakumu pārskats VI Arheoloģijas un antropoloģijas sektora arhīvā.

³ Leugas 1971, S. 29.

⁴ Moora 1938, S. 169.

⁵ Skat. 1. tabulu.

⁶ Atlasas 1975, 10 pav.: 1, 2.

⁷ Skat. I. Cimermanes sastādīto apmestās keramikas izplatības karti krājumā «Из древнейшей истории балтских народов» (iespiešana).

⁸ Atlasas 1975, 7. zemelapis.

masas (konkrēti — pēc lielā sīku kvarca graudiņu piejaukuma) varētu būt attiecināmas uz 1. g. t. p. m. ē. beigām. Šim pieņēmumam par labu runā arī tāds atradums kā akmens cirvja urbuma tapiņa, kas atrasta aptuveni līdzīgā dziļumā, norokot B/C laukumu starpprofilu.

Kā atzīmējuši lietuviešu arheologi, vēl joprojām nav noskaidrots apmestās keramikas lietošanas izbeigšanās laiks un tās iemesli.¹ Asotes pilskalna materiāli likās norādām uz šīs keramikas iesniegšanos vismaz 11. gs.² Sēlpils pilskalna plakumā iegūtie materiāli ar šādu datējumu nav pretrunā.

Bezripas keramika ar gludo virsmu sastāda 37% no visas bezripas keramikas. Šīs keramikas traukiem parasti taisnas sienas (39. att. : 5), dažreiz nedaudz uz iekšu ieliekta augšmala (39. att. : 6). Retumis tiem augšdaļā ir profilējums (39. att. : 7, 10). Trauku dibenam raksturīga «pēda» (39. att. : 12, 20). Gludās keramikas trauki ir vidēja lieluma, to diametrs augšmalā 16—20 cm.

Gludās keramikas areāls Latvijas teritorijā plašāks nekā apmestajai keramikai. Tāpat kā Latvijā, arī Lietuvā³ tā atrasta pilskalnu slāņos kopā ar apmesto keramiku. Bieži vien, īpaši Austrumvidzemē, līdzās keramikai ar gludo virsmu izplatīta arī gludinātā. Pēdējā sastopama retāk un sastāda tikai 2% no Sēlpils pilskalna plakumā atrastās keramikas. Tās areāls visai plašs,⁴ un kritēriji tās klasifikācijai nav vēl izstrādāti. Sēlpils plakuma kultūras slānī tā pieder pie sēļu apdzīvotības perioda.

Bez parastajiem gludās virsmas podiem atrastas arī divas bļodiņas (89. att. : 8, 9). To augstums 4,5 cm, diametrs 20 cm, sienu biezums 0,6 un 0,7 cm.

Ar nagiespiedumiem rotātās keramikas Sēlpilī, tāpat kā citos pētītajos pieminekļos, skaitliski nav daudz — tā sastāda 6% no bezripas keramikas lauskām. Siem vidēja izmēra traukiem raksturīga gluda un, salīdzinot ar pārējo trauku, plāna augšmala. Nagiespiedumi sakārtoti gan vienvirziena (39. att. : 17, 21), gan dažāda virziena rindās (39. att. : 16). Dažreiz iespiedumi nav regulāri (39. att. : 18, 19, 22). Vienam fragmentam regulāras iespiedumu joslas nodala plastiski valniši (39. att. : 15).

Diviem keramikas fragmentiem plastisks valnišu rotājums (39. att. : 13, 14). Pagaidām Latvijas materiālā šādam rotājumam paralēles nav konstatētas; zināmā mērā tam atbilst Lietuvā Jodoņu pilskalnā atrasto un ar dzelzs laikmetu datējamo trauku augšmalu rotājums.⁵

Latvijas teritorijā ar nagiespiedumiem rotātā keramika izplatīta⁶ galvenokārt plaši pētītajos Daugavas HES zonas arheoloģiskajos pieminekļos, kā savrupatradums arī Cēsu, Madonas, Rē-

zeknes un Ludzas, Daugavpils un Jēkabpils pilskalnu un apmetņu vietās. Nedaudzas, atsevišķas šīs keramikas lauskas atrastas arī Kurzemē un Zemgalē. Lietuvai šī keramika nav raksturīga, nav zināma tā arī Baltkrievijā. Sēlpilī ar nagiespiedumiem rotātās keramikas lauskas atrastas tajās pašās kultūras slāņa kārtās kā citas sēļu perioda bezripas keramikas lauskas.

Spodrināto keramiku Sēlpilī pārstāv tikai 15 fragmentu, t. i., tā sastāda 0,7% no bezripas keramikas. Šīs keramikas lauskas, parasti bikonisku podiņu un bļodiņu fragmentus (39. att. : 10), nelielā skaitā atrod visā Latvijas teritorijā.⁷ Spodrinātās keramikas hronoloģiskie ietvari plaši — no 1. g. t. p. m. ē. līdz 12. gs. Kivtu apmetnē tā atrasta kopā ar tekstīlo keramiku pašos apakšējos, ar 1. g. t. p. m. ē. datējamos slāņos,⁸ bet Doles Vampeniešos I spodrinātās keramikas trauciņš ar ornamentu bijis ar 12. gs. datēta vīrieša apbedījuma inventārā.

Nenozīmīgu procentu (0,4%) veido gludās virsmas keramikas fragmenti ar auklas ornamentu trauka augšdaļā (39. att. : 8, 9). Šis procents varētu būt nedaudz lielāks, jo šīs keramikas neornamentētus fragmentus ne vienmēr iespējams precizēt kā noteikti piederīgus pie šīs keramikas grupas. Kā liecina vesels saglabājis trauciņš no Āraišu ezerpils,⁹ šīs keramikas trauku augstums ir ap 16 cm, diametrs 15—20 cm un parasti tie augšdaļā paplašināti.

Keramika ar auklas rotājumu tiek datēta ar 9./10. gs.

No tekstīlās keramikas Sēlpils pilskalna plakuma laukumos atrastas tikai četras lauskas. Sēlpils ir viena no retajām vietām Daugavas kreisajā krastā, kur atrasta tekstīlā keramika¹⁰ (39. att. : 1). Pēc ļoti niecīgajiem šīs keramikas atrastajiem fragmentiem nav iespējams restaurēt trauku formu. Tekstīlā keramika Sēlpils izrakumos pievienojas tiem senākajiem atradumiem (krama izstrādājumiem, akmens cirvja urbuma tapiņai u. c.), kas apliecina cilvēku apmešanos vēlākā pilskalna vietā jau ilgi pirms mūsu ēras.

Atrastas arī švīkātās keramikas lauskas (13 lausku jeb 0,5% no bezripas keramikas).

¹ Atlasas 1975, 21 p.

² Шноре 1961, с. 112.

³ Atlasas 1975, 21 p.

⁴ Моора 1958, с. 24, 25.

⁵ Тautavičius 1961, 260 pav.

⁶ Skat. I. Cimermanes sastādīto ar nagiespiedumiem rotātās keramikas izplatības karti krājumā «Из древнейшей истории балтских народов» (iespiešanā).

⁷ Cimermane 1974, 100. lpp.

⁸ Шноре, Цимермане 1966, с. 182.

⁹ LA, 46. tab. : 9.

¹⁰ Cimermane 1968, 1. att.

Sēlpils pilskalna plakumā atrastā keramika (lausku skaits)

Laukums	Kārta	Bezripas									Ripas												
		apmestās	gludās	ar nag- iespiedumiem rotātās	gludinātās	spodrinātās	ar auklas rotājumu	ar uzlīpinājumu	tekstlīās	švikātās	nevāpētas				vāpētas					akmens masas	trijkāju kājas	trijkāju osas	
											ar svitrām	ar līkoci	ar līkoci un svitrām	nerotātās, gludas	brūnas	rotātās	nerotātās	rotātās	zaļas				nerotātās
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
A	1	4	8	1	1	—	—	—	—	—	11	4	1	89	24	6	5	7	73	28	12	14	9
A	2	1	3	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	14	2	4	—	—	9	—	2	—	—
A	3	46	42	5	—	—	—	—	—	—	13	—	—	12	9	4	2	3	15	1	2	6	2
A	3 ^a	30	42	7	—	—	—	—	1	—	4	3	—	32	3	3	1	1	14	—	6	2	—
A	4	27	33	3	4	1	—	—	1	—	1	4	—	35	6	2	—	1	31	2	1	2	1
A	5	42	56	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
A	virs radzes	40	22	3	6	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
B	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	5	9	1	3	—	—	—	3	—	—
B	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	42	1	3	—	—	8	1	2	1	1
B	3	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28	—	10	1	1	—	—	3	—	1	—
B	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	10	2	—	1	12	1	2	3	—
B	5	175	103	32	9	—	—	—	—	—	—	2	—	2	3	1	—	—	11	1	4	3	—
B	1. pavards	23	14	3	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
B	2. pavards	12	17	2	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—
B	3. pavards	21	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
B	6	60	26	3	11	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
B	7	99	82	5	5	5	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
B	4. pavards	2	15	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
B	virs radzes	13	10	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—
C	1/2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	20	5	16	—	11	11	7	—	3	1	—
C	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	2	19	12	7	—	—	24	4	13	6	4
C	3	3	3	3	—	—	—	—	—	—	1	—	—	23	18	3	2	—	33	—	30	2	2
C	3 ^a	4	7	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	11	1	—	—	—	1	—	9	—	—
C	4-6	8	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—
C	5	6	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	3	—	13	1	—
C	6	13	20	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2	1	—	—	2	—	1	—	—
C	7	41	17	5	5	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—
C	zem 11. krāsns	51	14	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
C	8	110	50	17	1	—	1	2	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—	—
C	9	86	29	3	—	—	1	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—	—
C	pavardā	50	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
C	10	35	28	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
C	11	3	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
C	12	6	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
C	zem 12. krāsns	2	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
D	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	5	—	—	—	22	4	2	5	1
D	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	—	4	2	14	4	3	2	2
E	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	53	1	11	—	—	4	—	—	2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
E	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4	—	32	2	2	—	—	4	—	1	—	—
E	3/4	57	41	9	2	—	—	—	—	2	—	1	—	10	8	—	—	1	12	1	2	1	1
E	5	61	60	12	—	—	2	—	—	—	—	—	—	1	4	—	—	—	1	—	2	—	—
E/B	profilā	47	40	10	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	—	—
B/C	1—4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	9	9	1	1	26	—	1	1	—
B/C	5—9	18	14	8	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
B/C	10—11	8	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Pēc šīs keramikas izplatības kartēm Latvijas¹ un Lietuvas² teritorijā skaidri redzama tās atradumu vietu koncentrēšanās abu republiku austrumu daļā (Latvijā — dienvidaustrumu daļā). Tas ir baltu kultūras apgabals ar savām lokālām un daļēji arī hronoloģiskām atšķirībām.

Sēlpils plakuma izrakumos atrastās švikātās keramikas lauskas ir nelielas (39. att.: 2—4) un neļauj spriest par trauku formu; tā restaurēta citos pieminekļos. Senākajai šā tipa keramikai ir spaiņveida forma³, jau vēlākajai, t. i., ar mūsu ēras sākumu datētajiem traukiem,⁴ izmēri ir mazāki, malas ir profilētas un dažreiz arī ornamentētas.

Arī nedaudzās švikātās keramikas lauskas atrastas kultūras slāņa kārtās, kuras robežo ar pamatradzi.

¹ Граудонис 1967, рис. 57.

² Atlasas 2, 1975, 5. zemēlapis.

³ Шноре 1961, табл. XVI:1, 4.

⁴ Мугуревич 1966, с. 146.

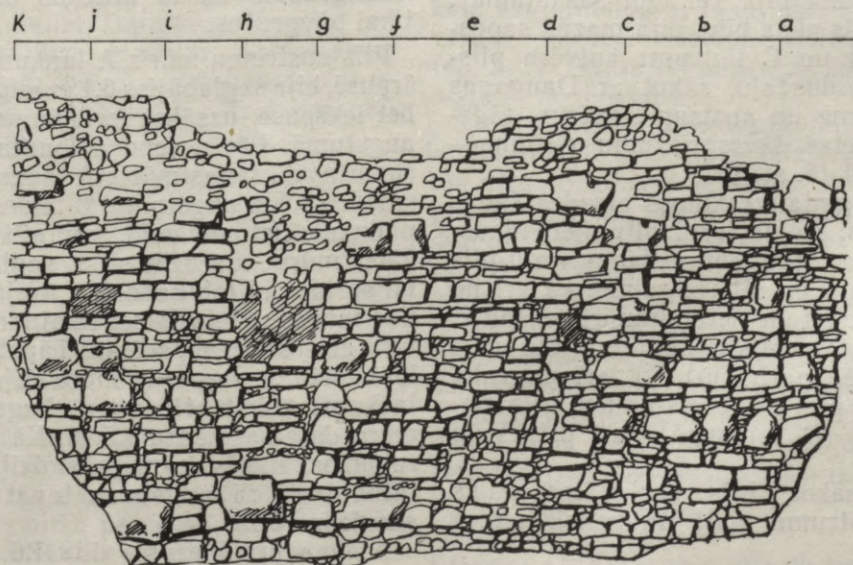
Ripas keramika. Agrās ripas keramikas atradumi sēļu perioda kultūras slānī skaita ziņā ir nenozīmīgi. Domājams, ka tie sēļu pamatiedzīvotāji, kas palika uz vietas vācu pils pastāvēšanas periodā, lietoja uz ripas darinātos terīnveida traukus, kādi būs aplūkoti augšējā horizonta keramikas analizē.

Mūra pils

(augšējais horizonts)

Arheoloģiskie izrakumi vācu ordeņa pilī koncentrējās senākajā pilskalna daļā — sēļu pilskalna plakuma rajonā. Pilskalna plakumā bija vērojami arī pirmā pasaules kara laika tranšēju ierakumi.

No apmēram 4000 m² lielā plakuma A, B, C un E laukumā (skat. 7. att.) izpētīti 742 m², t. i.,

40. att. Pils mūris A laukumā.

41. att. Pils mūris C laukumā.

apmēram $\frac{1}{5}$ plakuma platības. Pils kopā ar priekšpili (kur izrakumus 1963. un 1964. gadā veica A. Zariņa un M. Atgāzis) aizņem ap 11 000 m² lielu platību. Priekšpili kritums pret kalna austrumu piekāji ir 11 m, te bijis arī 5 m dziļš aizsarggrāvis.

Izrakumi pilskalna plakumā notika dienvidos no akas (akas vieta bija vēl labi saskatāma), vietā, kas ar dziļās akas būvi bija mazāk sapostīta. Izrakumu B un C laukums aptvēra pilskalna plakuma vidusdaļu, sākot ar Daugavas krauju pāri rietumu un austrumu mūrim, tādējādi dodot pilsvietas šķersgriezumu rietumu—austrumu virzienā (8. att.).

1964. un 1965. gada izrakumos atsedza šādas ordeņa pils daļas: ieejas torni pils dienvidaustrumu stūrī, vezumnieku iebraukšanas vietu pils dienvidu daļā, daļu no pils pagalma, kā arī no celtnes pils austrumu un rietumu mūra iekšpusē, nelielu laukumu starp pils iekšējo un ārējo mūri pils rietumu pusē (parhamu), kā arī pagraba telpu un daļu no pils nocietinājumiem pils ziemeļrietumu stūrī (D laukumā) jau priekšpils rajonā.

Izrakumus uzsākot, bija saskatāms pils mūris pils austrumu malā un nelieli zemes

pacēlumi rietumu ārējās un iekšējās mūra sienas vietās. Pils dienvidu mūris bija slikti saglabājies un virs zemes tikko samanāms. Kā redzams drupu 1829. gada attēlā, šajā laikā pils siena dienvidu pusē vēl bija saglabājusies ievērojamā augstumā.¹ Tātad bija skaidrs, ka pils galvenās telpas, kas parasti atradās otrā stāvā, ir sagrautas un to atliekas būs saglabājušās tikai būvgružos.

Pils austrumu mūris A laukuma rajonā, mērot ārpusē, bija saglabājies 6,1 m augstumā (40. att.), bet iekšpusē, uzsākot izrakumus, — tikai 3,4 m augstumā. Pēc neseno dolomita un kaļķu sabīrumu novākšanas mūris A laukuma iekšpusē sasniedza 4,5 m augstumu. B laukumā, kas atradās plakuma rietumu daļā, kur pili aizsargāja divkārtš mūris, atsedzās slikti saglabājušās iekšējā un spridzinot ļoti sapostītā ārējā mūra paliekas. Šos mūrus varēja fiksēt tikai izrakumu gaitā, jo virs zemes tie nepacēlās. Tāpat vairāk nekā A laukumā bija sapostīta mūra daļa, kuru ietvēra C laukums (skat. 41. att.). Augstākajā vietā šī mūra daļa sasniedza 4,5 m. Kā noskaidrojās izrakumos, mūris iesniedzās dziļumā vēl 1,5 m, tātad kopā tā augstums tāpat kā A laukumā sasniedza 6 m.

Ārējo mūru biezums līdz 1,6 m. Mazāks biezums konstatējams pils pret kraujo Daugavas krastu vērstajā rietumu malā. Tā, ļoti sapostītās

¹ Merkel 1829 (Attēls: „Ansicht der Ruinen des Schlosses Seelburg von der Düna, 1829”).

42. att. Pils austrumu mūris no ārpuses.

ārējais mūris B izrakumu laukumā bija ap 1,4 m, iekšējais — tikai 1 m biezs. Izrakumu gaitā noskaidrots, ka mūru pamati par 30 cm (A laukumā) un 20 cm (C laukumā) biežāki par pašu mūri.

Mūri veidoti no dolomitakmeņiem, kas lielākoties nedaudz apskaldīti, retumis — rūpīgi apdarināti. Mūra ārpusē C laukumā, kur veidota iebraukšanas vieta pilī, mūriem izmantoti arī palieli granītakmeņi (42. att.). Plienakmeņi mūrēšanai varēja lauzt Daugavas krastos, un ordenim atkrita grūtības, ar kādām tas sastapās, ceļot pilis, piemēram, bij. Austrumprūsijas teritorijā, kur vietējā izejmateriāla trūkuma dēļ kaļķakmens bija jāieved no Gotlandes.¹

Akmeņi mūrī saistīti ar kaļķu javu. Šīs javas apbrīnojamā stiprība bijusi par iemeslu dažātiem teiksmainiem skaidrojumiem. Pētījumi par javas sastāvu liecina, ka javai nav nekādu nezināmu piejaukumu, tā nesatur ne sāli, ne biezi pienu, ne koku pelnus. Javas sastāvdaļas ir vieniņi smilts un kaļķi, pēdējie — palielinātā devā. Pēc A. Vinniga domām, kaļķu java izmantota svaigā veidā, līdz ar to tikusi veicināta tās ķīmiskā savienošana ar pamatmateriālu un, protams, arī izturība.² Analizējot Latvijas vācu pīļu javas, lielākajā daļā paraugu konstatēts prāvs kaļķu un niecīgs smilšu procents (1:0,2), t. i., tās bija «treknas».³ Sēlpils ordeņa pils pamatsienām nekur nav izmantoti ķieģeļi. Vienīgais norādījums par ķieģeļu izmantošanu logailu apma-

lēs rodams Pauluči albumā ievietotajā Sēlpils aprakstā.⁴

Mūri, atšķirībā no dažādiem vēlākiem pils izbūves elementiem (par kuriem būs runa tālāk) celti mūra pils celtniecības pamatfāzē.

Pieminama kāda interesanta austrumu mūra detaļa: C laukumā mūrī, 3,5 m augstumā atklāts 30×30 cm liels atvērums, kas gāja cauri visam mūrim, iznākot ārā mūra otrā pusē. Mūra ārpusē šajā vietā, domājams, 17. gs. sākumā, bija ierīkota šaujamtelpa ar lūku, un minētais atvērums varēja izpildīt vietēja «telefona» funkcijas (43. att.). Pirms šaujamlūkas izbūves tas varēja noderēt novērošanai.

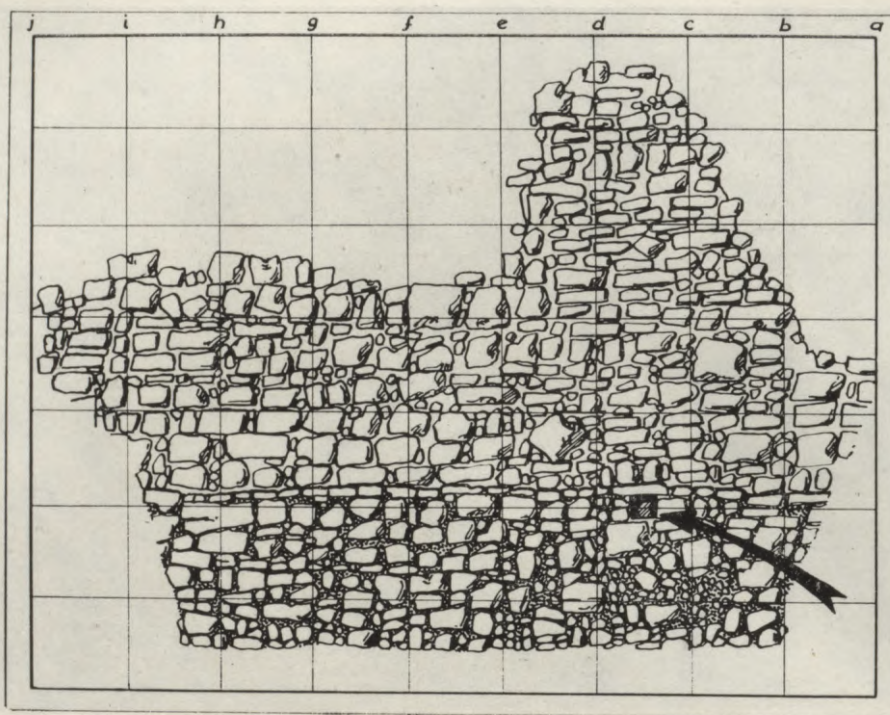
Ieeja pilī atradusies pils dienvidu pusē. Izrakumos atsegta 5,5×5,5 m liela kvadrātveida telpa; tās dienvidrietumu—ziemeļaustrumu diagonāles garums 6,2 m, dienvidaustrumu—ziemeļrietumu diagonāles — 6,1 m. Šī «sardzes telpa» atsedzās zem ļoti biežās būvgružu kārtas (44. att.) un bijusi noslēgta gan no ziemeļu, gan dienvidu puses ar bieziem koka vārtiem, kas saturēti ar aizšaujamo bomju palīdzību. Bomju iestiprināšanas vietas bija labi saskatāmas. Pa vieniem vārtiem varēja iekļūt pilī pa ceļu, kas veda no dienvidiem, pa otriem — nokļūt tālāk pilī. Šī četrstūrīgā «sardzes telpa» izbruģēta gan ar

¹ Winnig 1940, S. 69.

² Turpat, 69., 70. lpp.

³ Grosvalds, Caune 1978, 49. lpp.

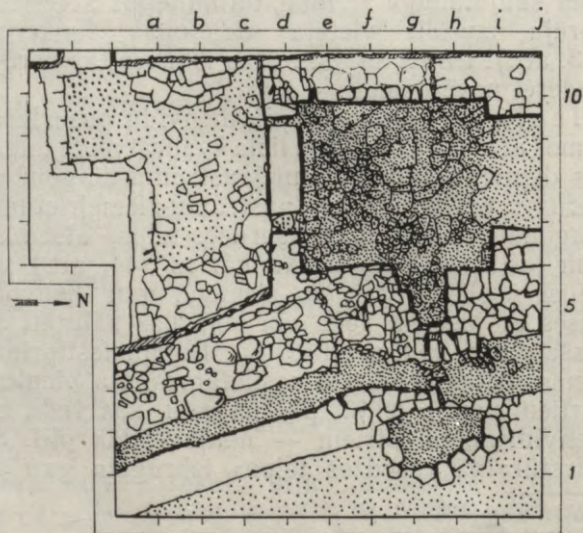
⁴ Paulucci Album (Attēls „Ansicht der Ruine des Schlosses zu Alt-Selburg von der Südseite”).

43. att. Austrumu mūra daļa ar četrstūrains atvērumu C laukumā.

laukakmeņiem, gan plienakmeņu gabaliem. Pie dienvidu vārtiem bija no garenas dolomīta plāksnes izveidots plakans «sliekšnis» (45. att.), uz kura vēl izrakumu laikā bija saglabājušās ratu riteņu pēdas.

Šī «sardzes telpa», kas rietumu malā cieši pieslēdzās ordeņa pils austrumu pamatmūrim

44. att. Sardzes telpas plāns.

(46. att.), kādā vēlākā periodā, domājams, 17. gs. pirmajā pusē, tikusi pastiprināta aizsardzības efektivitātei ar divām šaujamlūkām, kas kontrolēja telpu iebrauktuves priekšā.

Labāk saglabājusies šaujamtelpa pie pils austrumu mūra. Tās ierīkošanai pamatmūrī izgrebta 50 cm dziļa un 4 m gara iedobe. Pati telpa 1,2 m plata, 4,0 m gara un ap 2,0 m augsta (47. att.). No sardzes telpas to norobežo 0,35 m bieža siena, kas veidota no masīviem, 35×45×65 cm lieliem dolomītbluķiem. Ieeja šaujamtelpā 0,95 m plata. Telpā bija vērojamas stipras deguma pēdas. Tās 50×40 cm lielais lodziņš jeb šaujamlūka ir arkasveida un mūrēts no sarkaniem ķieģeļiem. Telpa no ārpuses bijusi apmesta. Otrā šaujamtelpa, kas piebūvēta sardzes telpas austrumu pusē, iepretī pirmajai, un, domājams, pieslēdzās priekšpils aizsargmūrim, bija saglabājusies daudz sliktāk. Šķiet, ka tās izmēri būs bijuši līdzīgi.

Jau iebrauktuves vietas atsegšanas gaitā, novācot biezo būvgružu slāni, uzkrita abu šaujamtelpu paviršais veidojums. Gan ķieģeļu, gan arī mālu lietošana par saistvielu šaujamtelpu mūrējumam liecināja, ka šīs izbūves ir sekundāri veidojumi un ierīkotas vēlāk nekā paši pamatmūri. Liekas, ka tās ierīkotas pēc 1627. gada ugunsgrēka.

Pils austrumu mūris C laukuma vietā, kas pieslēdzās iebrauktuvei, bija postīts un saglabājies tikai daļēji. Tāpēc nav iespējams pilnīgi droši

45. att. Sardzes telpa ar sliexni
no dienvidu puses.

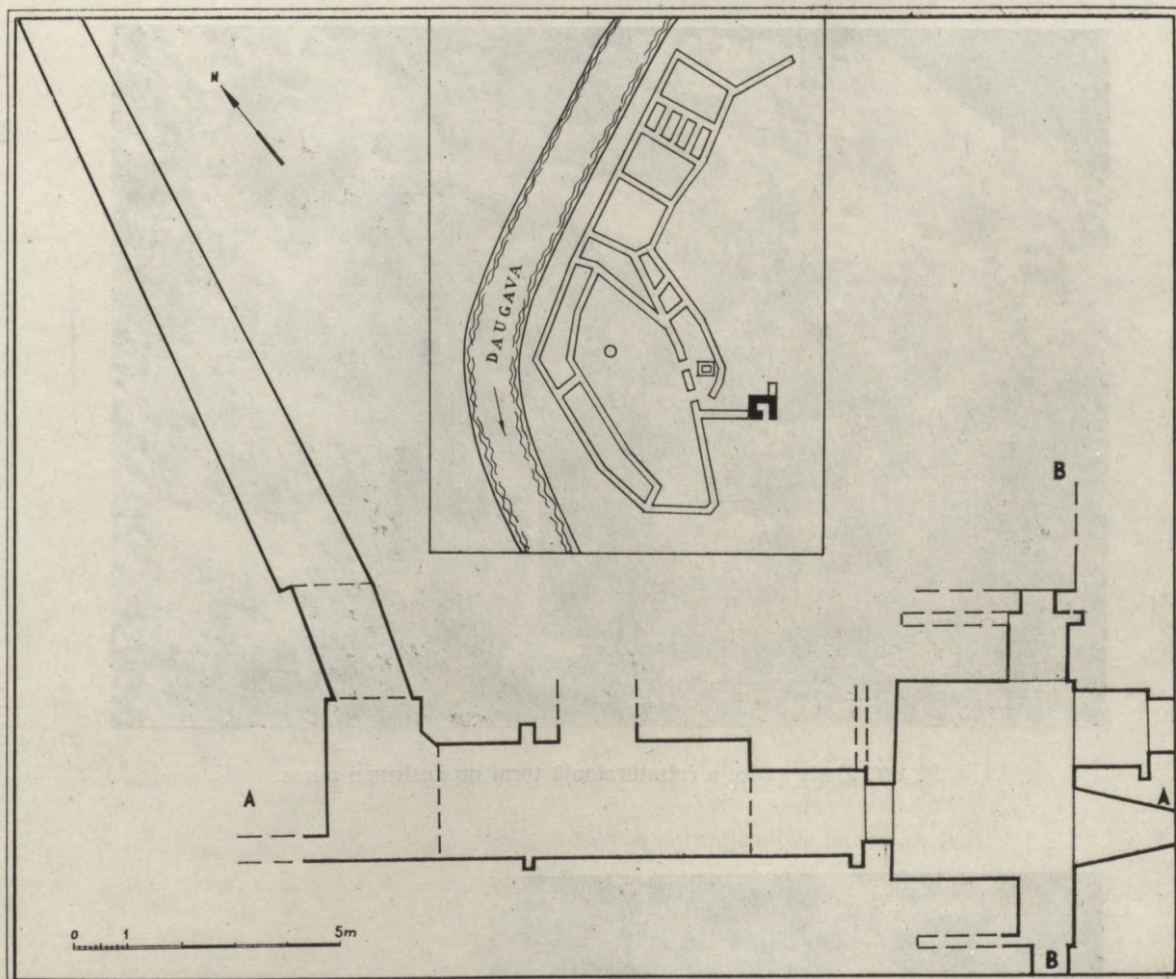
46. att. Saujamtelpa pie austrumu mūra.

47. att. Skats uz austrumu mūri.
ar piebūvēto šaujamtelpu.

48. att. Ieejas (?) vieta austrumu mūri.

49. att. Torņa uzņēmējuma shēma. Ietvarā — Sēlpils pilskalna plāns ar melni iezīmētu torni Pauluči albumā.

postulēt ieeju pili C laukuma 12. metrā. Seit mūru starpā atklāts labi apstrādāts dolomītkmens, kas, liekas, noderējis par sliksni ejai pils austrumu mūrī. Eja, šķiet, bijusi 3,1 m plata, bet vēlāk daļēji aizmūrēta. Skaisti apdarinātais akmens palicis mūrī, bet eja sašaurinājusies līdz 1,8 m. So sašaurināto eju savukārt iezīmēja trīs dolomītplāksnes (48. att.).

Sēlpils pilskalna izrakumos atklāta arī saglabājusies četrstūrainā torņa pamatne pils dienvidaustrumu stūrī. Šis tornis atzīmēts jau senākajā, ar 1827. gadu datētajā Sēlpils pilskalna plānā Pauluči albumā (skat. 49. att., tornis situēts attēla centrā). Tornis labi saskatāms arī F. Kruzes 1842. gada Sēlpils pilskalna (4. att.) plānā, kā arī 1705. gada vara grebumā (6. att.).

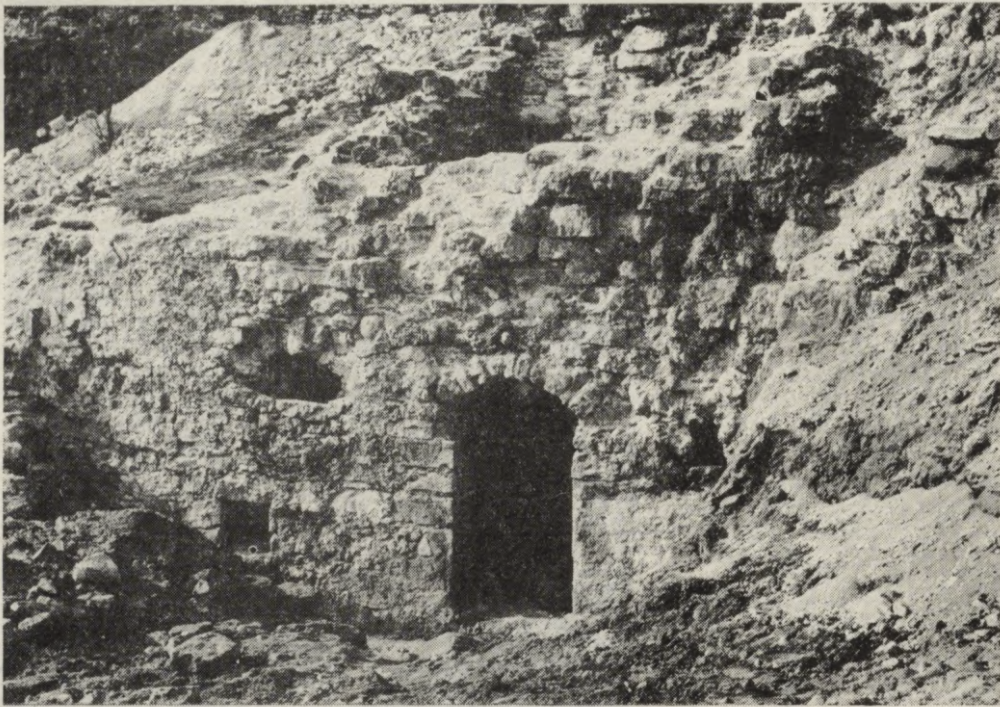
No četrstūrainā torņa virsbūves izrakumu laikā nekas vairs nebija saglabājies. Izrakumos tika atsegti torņa pamati (50. att.). Torņa atrakšana bija uzsākta jau 1963. gadā M. Atgāža vadībā, un šajā darbā izmantojām M. Atgāža

izrakumu pārskata materiālus.¹ 1964./65. gadā tika pilnībā atrakta torņa austrumu puses ieeja (50. att.), atsegta torņa pamatne un arī attīrīta likumotā, stāvā un šaurā eja, kas veda no torņa uz iebraukšanas vietu pili.

Tornis būvēts no apskaldītiem stūrainiem raždes akmeņiem, kas it īpaši rūpīgi izvēlēti ailu apmaļu vietās. Tomēr starpu aizpildīšanai izmantoti arī kārneņi, galvenokārt mēles kārneņu gabali. Spriežot pēc dažiem apmetumu gabaliem, torņa iekšpuse bijusi apmesta.

Torņa telpa četrstūrainā, tās rietumu sienas garums 3,73 m, ziemeļu sienas — 3,24 m, austrumu sienas — 3,73 m un dienvidu sienas — 3,55 m. Telpas rietumu—austrumu diagonāles garums 5,1 m, ziemeļu—dienvidu diagonāles —

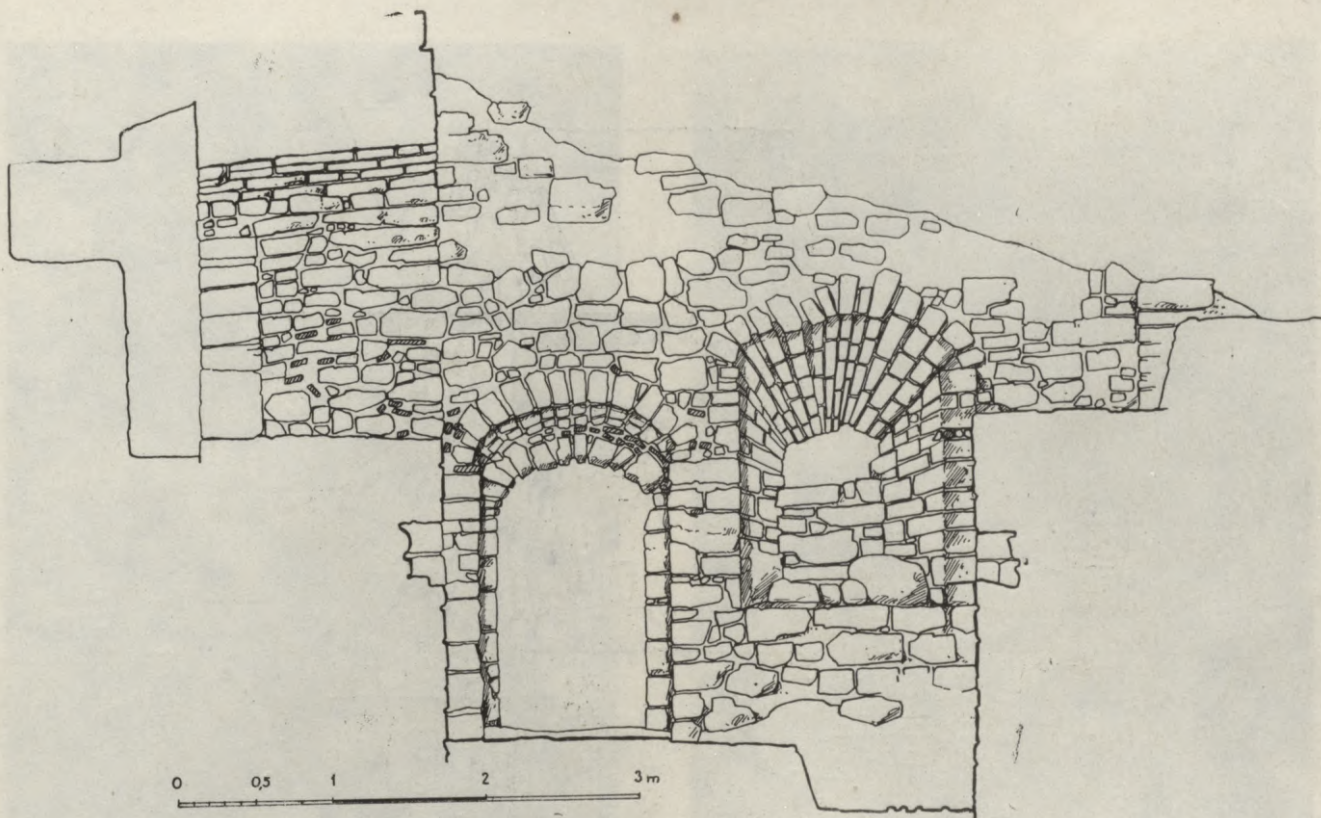
¹ Atgāzis M. Pārskats par arheoloģiskiem izrakumiem Sēlpils pilskalna tornī un priekšpili 1963. g. VI Arheoloģijas un antropoloģijas sektora arhīvā.

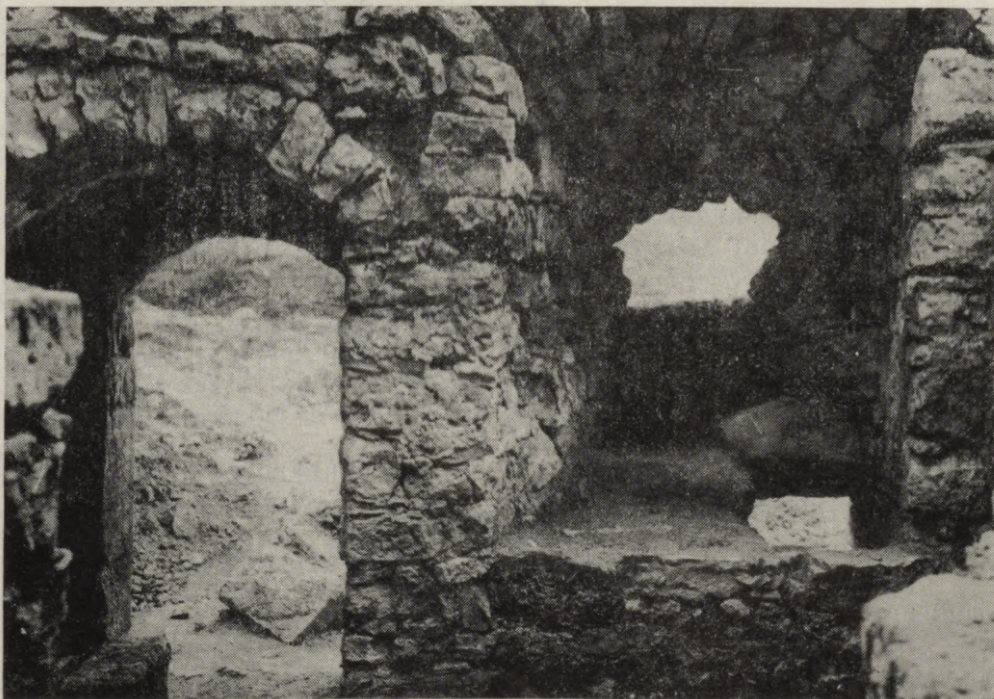
50. att. Skats uz ieeju četrstūrainajā tornī no austrumu puses.

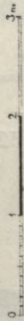
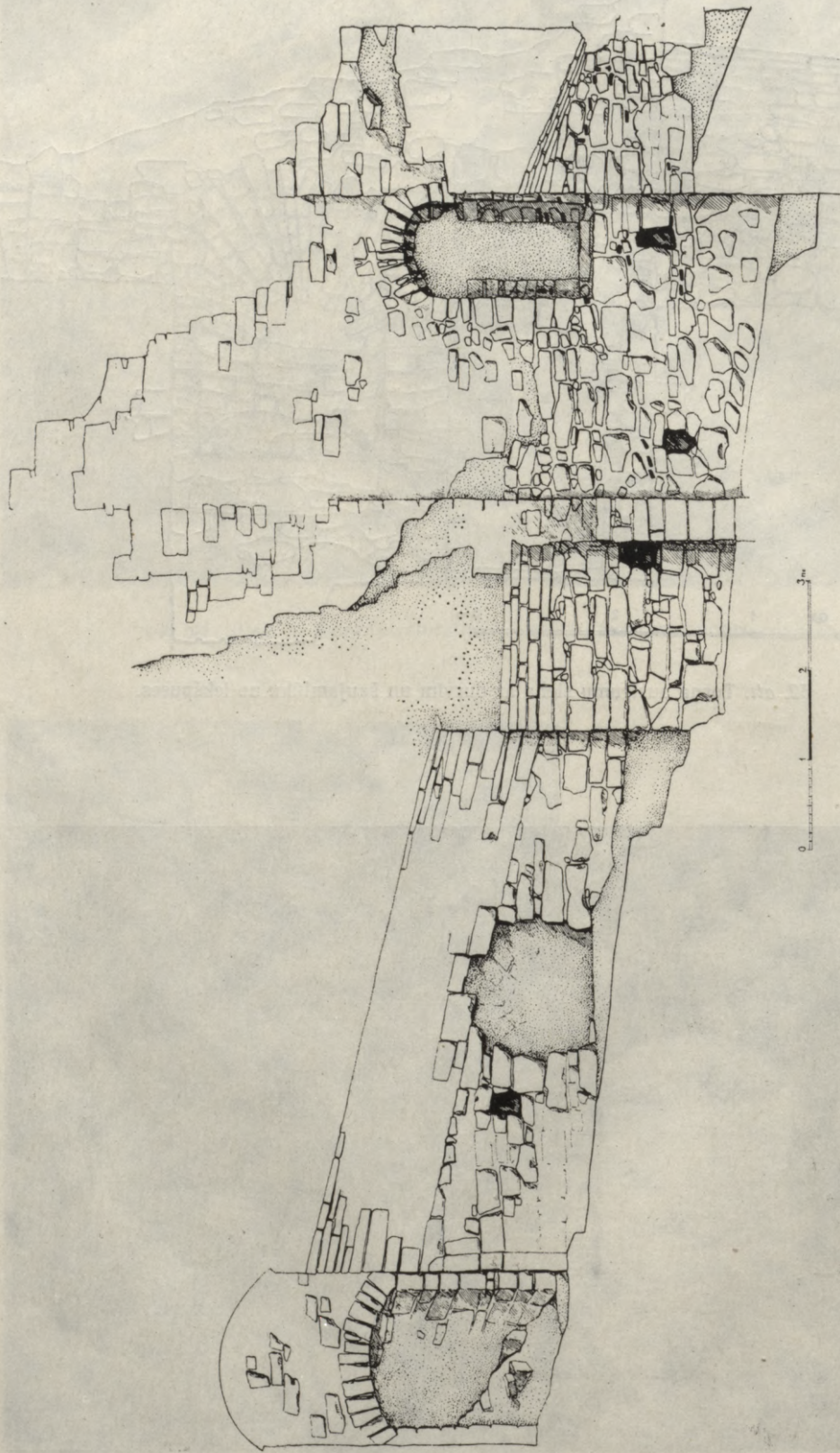
51. att. Torņa ieejas durvjaila.

52. att. Torņa austrumu siena ar durvīm un šaujamlūku no iekšpuses.

53. att. Skats uz šaujamlūku un ieejas durvjailu.

54. att. Torņa koridors (griezums).

55. att. Durvjaila no torņa telpas uz priekšpili.

56. att. Ieejas arka pie sardzes telpas.

4,87 m. Torņa ārējo austrumu sienu biezums 1,9 m. Ieejas durvjaila sašaurināta (51. att.), ap 1 m plata, aiz tās 1,45 m plata telpa; tās sienās iedobumi aizšaujamo bomju ievietošanai.¹

Līdzās ieejai, 50 cm attālumā no tās ierikota šaujamlūka, tai tikpat biezas sienas kā torņa austrumu sienai — 1,9 m; tā veidota no radzes akmeņiem. Šaujamlūkas augstums 2,0 m, platums — 1,4 m. Lūkas pamats pacelts 1 m virs torņa grīdas pamata. Līdzās uz āru sašaurinātajai šaujamlūkai ierikots 50×50 cm liels klozets, kura pamats noseigts ar 60×25 cm lielu granītakmeni un kura notekas caurums ierikots ar slīpumu pret grāvi (52. att.).

Kā dibināti atzīmē M. Atgāzis, šādas šaujamlūkas nozīme pils aizsardzībā mazinājās līdz ar šaujamlūku ieviešanu; tagad tā bija galvenokārt novērošanas lūka, jo atradās līdzās torņa ieejai. Domājams, ka pils pēdējā pastāvēšanas posmā tā aizmūrēta (53. att.). No torņa izzaroja trīs durvjailas, neskaitot ieejas durvjailu (54. att.). Divas no tām, torņa ziemeļu un dienvidu sienā, novietotas precīzi viena otrai pretī, cieši pieslēdzas torņa ārsienai un paceltas 1,25 m

virš torņa pamata līmeņa. Ziemeļu durvjailā vēl bija saglabājušies kādreizējo koka durvju dzelzs apkalumi. Tornī atrastas arī durvju viras un durvju cilpa. Aiz abām šīm durvjailām sākās ejas uz priekšpili gan ziemeļaustrumu (55. att.), gan dienvidrietumu virzienā; tās, domājams, gājušas gar vācu pils sākotnējo priekšpils mūri, kas pils pastāvēšanas vēlākajos posmos apbērts.² Ceturtā durvjaila veda no torņa rietumu virzienā uz apmēram 11 m garu un 2,16 m platu koridoru, kura austrumu sienā saskatāmas gan novērošanas lūkas, gan siju vietas. Arī koridors noslēdzās ar ailu. Šī aila iezīmēja garas ejas sākumu, kas veda uz iebraukšanas vietu pilī. Saurās, ap 23 m garās (kopā ar koridoru) un 1,45—1,70 m platās ejas augstums bija 3,25 m. Šī eja pie iebrauktuves pilī noslēdzās ar platu arku dolomītu ietvarā (56. att.).

¹ Pēc M. Atgāža novērojumiem, bomis dienvidu sienā bijis ieģrūzams, bet ziemeļu sienā paceļams uz augšu un pēc tam pa 25 cm platu un 1 m garu gropi atbīdams durvju vēršanas virzienā.

² Skat. 95., 101., 104. lpp.

57. att. Iekšējais un ārējais mūris B laukumā un bruģētais ceļš.

Sēlpils pilskalna plakuma izrakumos konstatēts arī t. s. *parham*¹ jeb cvingers. Tas izvietots pret Daugavu vērstā plakuma rietumu pusē, līdz ar to radot šai pils malā ar divkāršu mūru sienu noslēgtu telpu. Izrakumos atsegti mazi šīs izbūves fragmenti B laukuma pagarinājumā uz Daugavu (skat. 9. att.) 10×3 m platībā. Šajā telpā starp ārējo un iekšējo pils rietumu mūri atklāts ar granītakmeņiem rūpīgi izbruģēts 2 m plats braucamais ceļš. Ceļa apaļie granītakmeņi (57. att.) likti tieši uz pamatradzes, kas šajā vietā ir gluda un lielplākšņaina.

Diemžēl atsegtā daļa nedeva nekādus atradumus tās tuvākam datējumam. Tomēr, tā kā šo divkāršo mūru līnija pils rietumu malā iezīmējas jau vecākajos Sēlpils plānos un abi pils rietumu malas mūri mūrēti ar kaļķu javu, tie pieder pie celtniecības pamatfāzes.

Viduslaiku Eiropas pils no austrumu būvniecības pārņemtais cvingers sastopams samērā bieži. To izmantoja gan cietumiem, gan dzīvnieku turēšanai u. tml.² Parasti tos izveidoja

¹ Piper 1914, S. 116. (Kā atzīmē autors, Livonijas ordeņa pils cvingers saukts par parhamu.)

² Meyer. Neues Lexikon. Bd. 6. Leipzig 1963, S. 942.

³ Löwis of Menar 1889, S. 80.

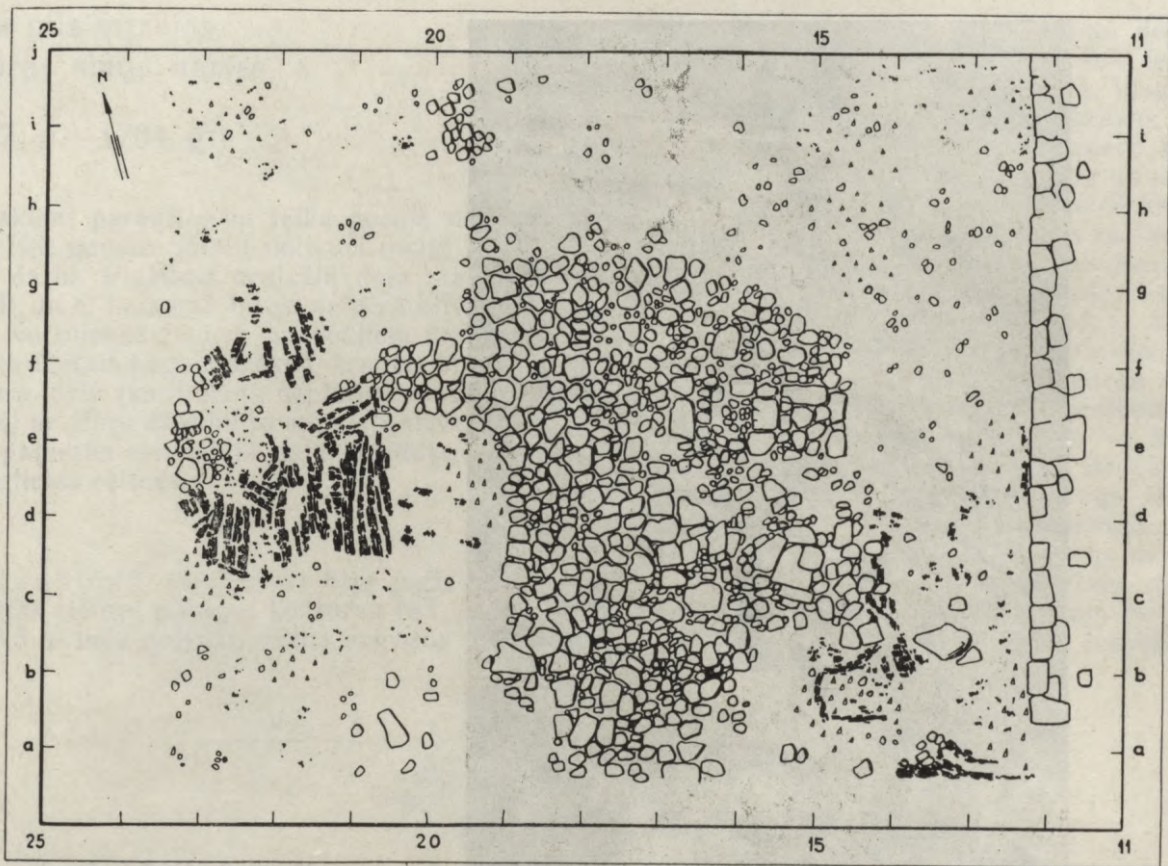
piļu no dabas vājāk aizsargātās vietās. To nevaretu teikt par Sēlpili — te cvingers ierīkots 20 m stāvā Daugavas krastā, kas jau no dabas bija nopietns šķērslis uzbrucējiem.

Latvijas teritorijā šādas izbūves agrāk konstatētas Rīgas, Cēsu un Limbažu pilis.³

Brūģis. No viduslaiku pils raksturīgā pagalma bruģa Sēlpili konstatēti tikai fragmenti. Visraksturīgākais un vislabāk saglabājies tas C laukuma 2. kārtā (15—21/a—j) apmēram 25 m² lielā platībā (58. att.). To veido galvenokārt vidēja lieluma un samērā mazi plienakmeņi, bet tam izmantoti arī vidēja lieluma laukakmeņi (59. att.). Šis bruģis radies pēdējā Sēlpils izbūves fāzē. Tas klāj būvgružu slāni, kas norobežo augšējā horizonta virsējo noslāņojumu no zemākā.

Brūģis saglabājies arī B laukumā (8—11/d—f un 11/h—j). Te tas nokrauts samērā līdzīgi galvenokārt no nelieliem plienakmeņiem, lai gan bruģī sastopamas arī lielākas plāksnes un retumis arī laukakmeņi (60. att.).

Sēlpils mūra pils drupu stāvoklis pilskalna plakuma rajonā, izrakumus uzsākot, nebūt nedeva cerības atklāt vairākstāvu paliekas, kādas viduslaiku pili varēja sagaidīt. Pilskalna plakuma

58. att. Brūģis C laukumā.

teritorijā tuvās radzes dēļ nebija cerību atklāt arī kādu no mūra pils pagrabstāva telpām. Kā noskaidrojās izrakumu gaitā, pamatradze pilskalna plakumā atklājās dažādā dziļumā. Ja A laukumā austrumu pamatmūrim piegulošajā daļā tā parādījās 2 m dziļumā, tad tā paša laukuma pret Daugavu vērstajā rietumu galā — jau 0,7 m dziļumā. Pamatradzes līmeņa svārstības bija labāk vērojamas B laukumā, bet it īpaši C laukumā. Šajā laukumā radzes kritums pret austrumiem sasniedza 3,5 m (skat. 10. att.).

Acīmredzot Sēlpils pamatiedzīvotāji uzbūvējuši savas celtnes uz dabiskās radzes virsmas, kur bija uzkrājies spēcīgs, tumšs kultūras slānis. Savukārt, šai apbūvei pāri bija uzslāņojusies vācu pils perioda apbūve, kas, protams, neotika bez sēļu kultūras slāņu postījumiem.

Izrakumi parādīja, ka plakuma līmeņa svārstības kādreiz tikušas izlīdzinātas ar kādas sagrautas viduslaiku celtnes vai vairāku celtnu materiāliem: jumtu kārnīņiem, krāsns podiņu, ķieģeļu, stikla u. c. gabaliem. Tie varēja būt nākuši no kādas sagrautas reprezentācijas telpas. Šī būvgružu kārtā B laukumā sasniedza 0,60—1,75 m (61. att.), bet C laukumā — 0,7—3,5 m biezu slāni (skat. 11. att.).

Rakstītie avoti saglabājuši ziņas par divām lielām katastrofām Sēlpilī: 1627. gadā, kad Sēlpilī līdz ar pilsētiņu nodedzina poļu karaspēks, un 1704. gadā, kad Sēlpilī uzspridzina un līdz ar to iznīcina zviedru karaspēks. Pirmā katastrofa avotos nav sīkāk aprakstīta. Atzīmēts tikai, ka pēc 1627. gada kā Sēlpils, tā pilsētiņa pie tās atkal tiek atjaunotas.

Ir pamats domāt, ka biežais būvgružu slānis pilskalna plakumā radies tieši šīs 1627. gada katastrofas rezultātā. Kaļķainie būvgruži B un C laukumā stratigrāfiski nodala augšējā kultūras slāņa horizontā divus noslāņojumus. Apbūves paliekas, kas saglabājušās virs šī būvgružu slāņa, ir strikti fiksētas laikā — tās radušās laika posmā no 1627. līdz 1704. gadam. Lietiskais materiāls, it īpaši atrastās monētas¹, šādam pieņēmumam liecina par labu. Tā, piemēram, trīs augšējās kultūras slāņa kārtās atrastas 22 Zviedrijas karaļa Kārļa XI (1660—1697), 12 Polijas karaļa Sigismunda III (1587—1632) un 17 Polijas karaļa Jana Kazimira (1648—1668) monētas. Atsevišķu agrāku senlietu parādīšanās šajās kārtās izskaidrojama ar pārrakumiem.

¹ Skat. 2. tabulu.

59. att. Bruģis C laukumā.

60. att. Skats uz pagalma bruģi B laukumā.

Mūra pils virsējās
kultūras slāņa kārtas

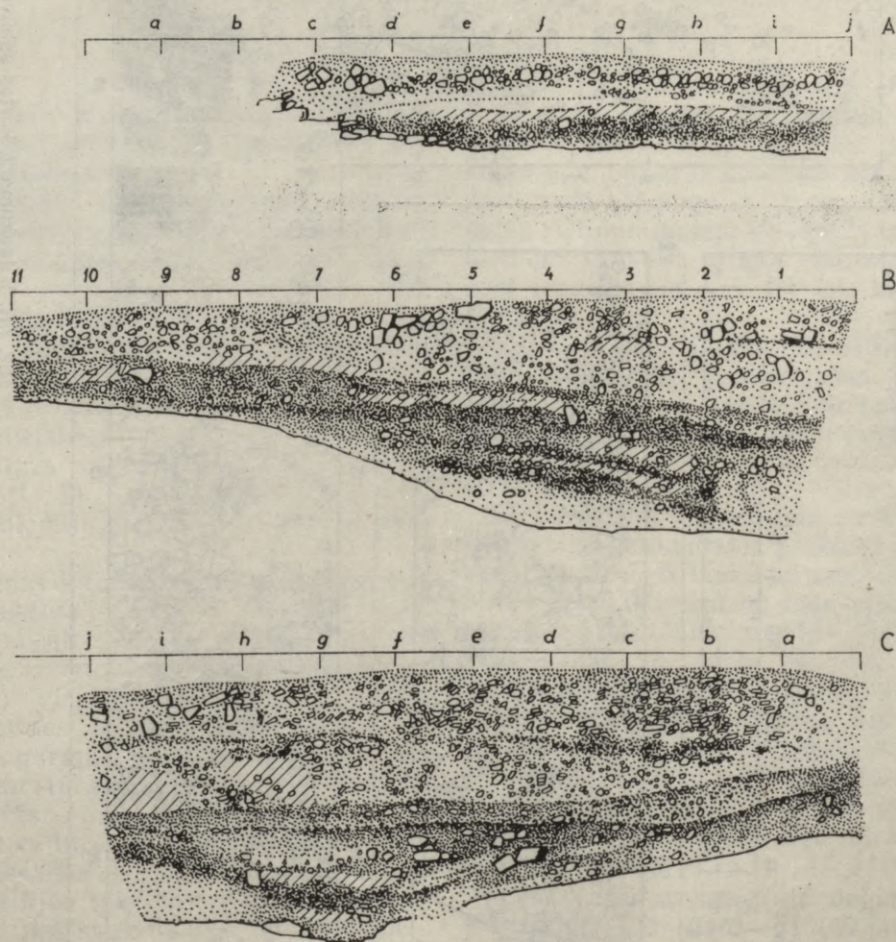
(1627. g.—1704. g.)

Izrakumi parādīja, ka laika posmā no 1627. līdz 1704. gadam Sēlpilī notikuši rosīgi būvniecības darbi. Plakuma centrālā daļa starp mūriem B un C laukumā bijusi samērā blīvi apbūvēta. No plienakmeņiem un apaļiem laukakmeņiem bruģētais pagalms, šķiet, bruģēts bijis tikai piemūra joslā (kaut arī tā nepilnīgas saglabāšanās dēļ ar pilnu drošību to apgalvot nevar), turpretī pagalma centrālajā daļā atradušās vairākas nelielas celtnes.

B laukumā (3—7/c—f) bija saglabājušās centrālās celtnes pilnīgas kontūras (62. att.). Šī 3,0×3,3 m lielā guļkoku celtnē pamatos veidoja

samērā pareizu četrstūri, kuru iezīmē degušu apakšējo vainagu baļķi. Daži deguši koki iezīmē arī durvju vietu celtnes rietumu sienā. Visu celtnes ziemeļaustrumu stūri aizņem krāsns (6.) drupas (skat. 65. att. : 1). Atsedzot krāsns apakšējās kārtas, noskaidrojās tās struktūra un piedēriba pie Sēlpils augšējā horizonta valdošā krāsns tipa. Tā ir četrstūrainā, celta no divās kārtās liktām radzes plāksnēm ar kārniņu pakojumu un ķieģeļu izlikumu krāsns mutes priekšā. Krāsni atpreparējot, tās dienvidu pusē atsedzās uzkrītušie celtnes griestu koki (63. att.). Celtnē ziemeļu pusē 4—5/g—h kvadrātā pieslēdzas 1,5×1,4 m liels mālains klons ar izsvaidītiem radzes un dažu laukakmeņu gabaliem — iespējams, kādas agrākas celtnes drupas. Drupās atrada Zviedrijas karaļa Johana III 16. gs. šiliņu.

Kā degušu koku pēdas B laukuma ziemeļu malā (5—8/h—j) atsedzās citas, 4 m garas celtnes dienvidu mala. Labi saskatāms celtnes stūris (7—8/i) ar četrstūrī izvietotām četrām četrstūrainām plienakmens grīdas flīzēm. Iespējams,

61. att. B laukuma profili: A — rietumu malas, B — ziemeļu malas, C — austrumu malas profils.

62. att. B laukuma 2. kārtas apbūve.

63. att Centrālā celtne B laukumā.

ka šai celtnei pieder pie pašas ziemeļu malas atsegtie radzes gabali un nelielais laukakmens, kas ir kādreizējas krāsns paliekas.

Labi saglabājušās degušas grīdas paliekas laukuma pašā dienvidu malā (10—12/a—b) iezīmēja kādas ap 3 m garas celtnes galu. (64. att.). Grīdas klājienā saskatāmas 12 cieši cita citai līdzās guldītas plankas. Tā kā celtne iesniedz neraktā daļā, to tuvāk raksturot nav iespējams. Tā bijusi ap 5 m gara, tās pamatā arī ķieģeļi un holandiešu pipju fragmenti.

Laukuma ziemeļaustrumu stūrī (1—3/i—j) no kādreizējās celtnes saglabājusies tikai krāsns (7.) (skat. 65. att. : 7). Krāsns izmēri 1,7—1,0 m, tā veidota no dolomīta plāksnēm ar kurtuvi pret austrumiem.

Vairākas celtnes iezīmējās arī B laukuma šaurinājumā iekšējā pils mūra tuvumā. Šeit (15—18/a—b) atsedzās kādas celtnes gals. Ap 4 m garā celtne izvietota perpendikulāri mūrim ar krāsni (8.) ziemeļaustrumu stūrī (skat. 65. att. : 5). Celtnes degušās sienas baļķis saglabājies 1,4 m garumā. Krāsns būvēta no Sēlpilij raksturīgiem stūrainiem radzes gabaliem, tā stipri postīta, krāsns mute pret rietumiem.

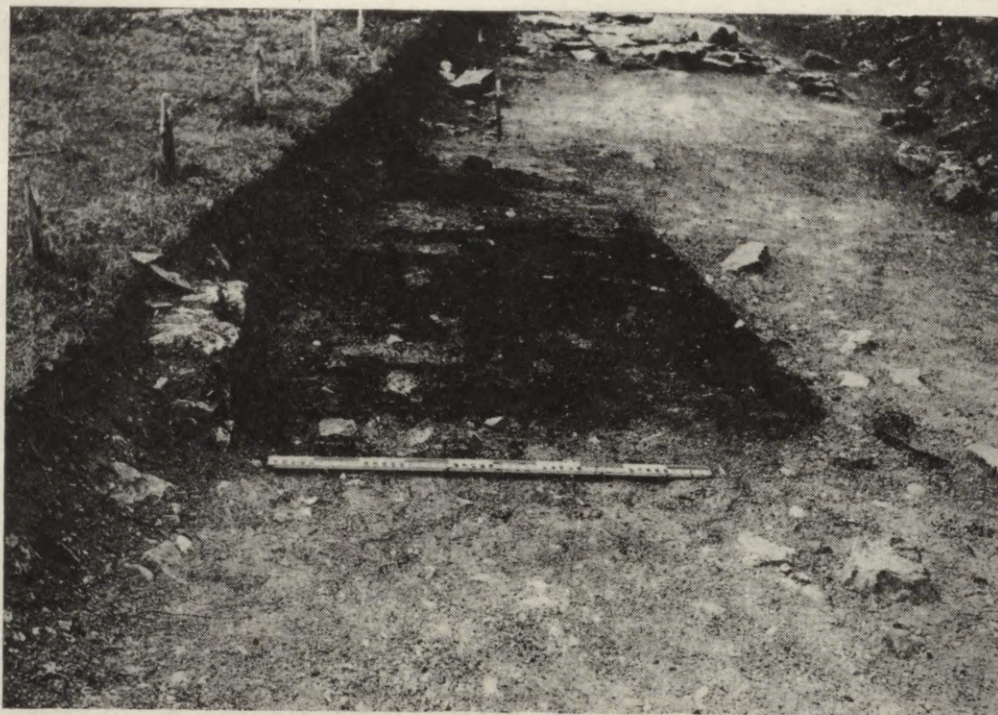
60 cm no šīs celtnes iekšējam mūrim B laukumā pieslēgusies otra celtne; izrakumu laukumā (15—19/c) parādījās tikai tās niecīga dienvidu daļa. No šīs celtnes saglabājušās vienīgi trūcīgas koku paliekas gan rietumu — austrumu, gan ziemeļu — dienvidu virzienā. Interesi izraisa arī tās gabaliem segtie baļķi.

Visai B laukuma virsmai ap nupat aprakstītajām celtņiem raksturīgs sīku ķieģeļu drumslu, kaļķu u. c. būvgružu piejaukums. Ķieģeļu gabali sastopami arī pagalma bruģa akmeņos pie laukuma rietumu malas. Vietām B laukumā (9—11/d—f un 11/h—j) bruģis (60. att.) ticis vairākkārt traucēts un nav tik izteikti līdzens kā C laukumā.

Kaut arī visas aprakstītās celtnes nav absolūti vienlaicīgas, tās pastāvējušas laikā no 1627. līdz 1704. gadam un liecina par pils pagalma plašo apbūvi ar dzīvojamām ēkām.

C laukuma austrumu pusē, kas cieši pieslēdzas B laukumam, plakuma vidus apbūvē, skaidrāk nekā B laukumā izsekojamas divas izbūves fāzes. Virsējā no tām izdalās saglabājies pagalma bruģa laukums (15—21/a—j) (58. att.). Tas veidots no vidēja lieluma, arī no samērā sīkiem plienakmeņiem, mazāk tā veidošanai izmantoti apaļi granītakmeņi. Šis bruģis ir aculiecinieks pils beigu pastāvēšanas posmam. Iespējams, ka bruģis klājis šajā apbūves posmā tikai piemūra joslu kā plakuma austrumu, tā rietumu malā, jo centrā bija atradušās nelielas koka celtnes.

Vienlaicīgi ar bruģi ir degusi koka celtne C laukumā (21—24/d—g) (59. att.). No celtnes saglabājusies ziemeļu—dienvidu virzienā krauti 10—12 baļķi (kā B laukumā celtnei), kas, šķiet, varētu tikt skaidroti kā celtnes grīdas paliekas.

64. att. Celtnes grīda B laukuma dienvidu malā.

Turpreti nedaudzos, nelielos saglabājušos akmeņus celtnes rietumu malā nevar pilnīgi droši uzskatīt par izjauktas krāsns paliekām. Noņemot bruģa paliekas, C laukuma trešajā kārtā atklājās celtniecības josla, kas pieslēdzās austrumu mūrim. Tāda josla vācu pils, piemēram, Valmierā,¹ novērota visai bieži. Šādas garas un šauras telpas mūru paliekas novērojamas arī Sēlpils priekšpilī. Garā telpa ar šķērssienu bijusi sadalīta mazākās (skat. 49. att.).

Līdztekus pils austrumu mūrim izbūvēta 5 m plata dzīvojamā telpa (66. att.). Atsegtajā daļā tā 8 m gara. Šīs telpas austrumu sienai nav izmantots pils mūris, kā tas vairākkārt novērots arī turpat Sēlpilī, to no iekšpuses apmetot, bet gan izveidota īpaša siena ar akmeņu pamatu. Celtnes rietumu sienas pamatu veido rūpīgi nokrautu akmeņu rinda. Telpa norobežota arī dienvidu pusē. Tur šaurā izbūve turpinājusies ar austrumu pamatmūrim perpendikulāru šķērssienu, kuras pamatā rūpīgi izlikti plienakmeņi un laukakmeņi. Saglabājušās arī tanī pašā virzienā sakritušo gan degušu, gan trūdējušu koka baļķu paliekas no sienas virsbūves. Celtnes ziemeļu siena atrodas, šķiet, jau ārpus laukuma robežām.

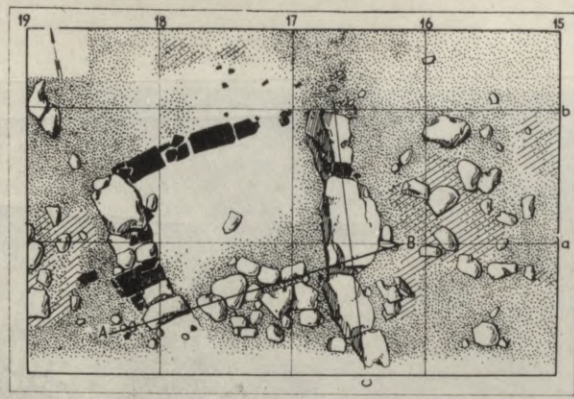
Celtni atrokot, atklājās samērā bagātīgs degušu koku klājiens (12—15/a—h). Šie degušie koki celtnēs ziemeļu galā (12—15/g—h) pārsvarā

guļ ziemeļu—dienvidu virzienā orientētā klājienā (ap 9 baļķi). Zem klājuma baļķiem bija saskatāmi arī tiem perpendikulāri (rietumu—austrumu virzienā) guloši degušie koki, kas bija gan vājāk saglabājušies. Vienā vietā (15/g—h) saglabājušies it kā kaķēta pakša vieta. Līdzīgā degušu koku koncentrācijā (12—15/b—c), savukārt, pārsvarā ir rietumu—austrumu virzienā guloši koki (67. att.). Šie degušie koki acīmredzot ir sakritušo griestu paliekas no austrumu pamatmūrim līdzās esošās celtnes.

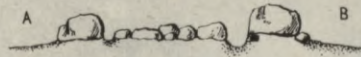
Atsegtās celtnes izmēri, rēķinot pēc sienu pamatakmeņiem, — 5×7 m (ziemeļu sienas vieta nav atsegta). Celtni divās daļās sadalījusi starpsiena, kuras mūra pamati bija saskatāmi ar mālu jauktu akmeņu veidā. Abās nelielajās telpās atradusies pa krāsniņ. Vienas telpas ziemeļu malā konstatējamas saglabājušās plienakmeņu grīdas flīžu paliekas (68. att.). Līdzīgā klājienu cita citai līdzās bija novietotas 11½ flīzes, to izmēri 42,5×37,5—62,5×50,0 cm. Flīžu klājiens atklājās zem sakritušajiem degušajiem griestu kokiem. Samērā tumšā, ar būvgružiem jauktā zemē, kāda raksturīga šai celtnī, līdzās flīžu klājenam iezīmējās kāds apaļš gaišs smilts laukums, ap 1 m diametrā, kura nozīme neskaidra. Šajā telpā (15—17/f—g) atradusies 10. krāsns (65. att. : 4), kas aizņēmusi 2 m² lielu platību. Krāsns veidots no plienakmeņiem un pieder pie valdošā Sēlpils krāsņu tipa.

Telpas ziemeļu galā samērā blīvs siku plienak-

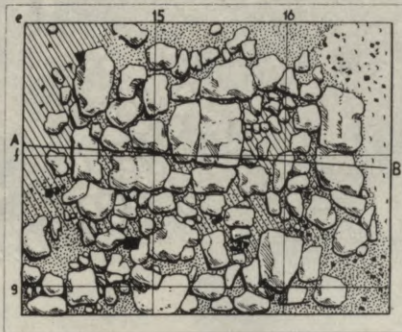
¹ Snore 1937^a, 6. att.

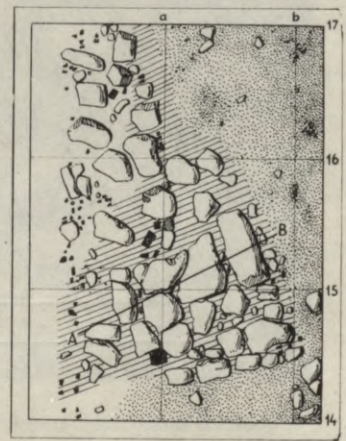
2

3

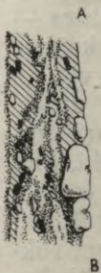
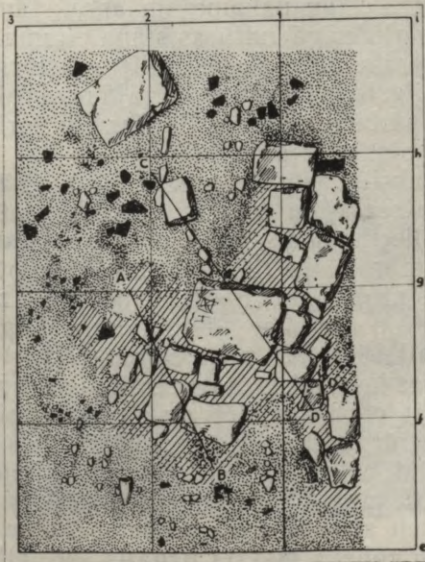
4

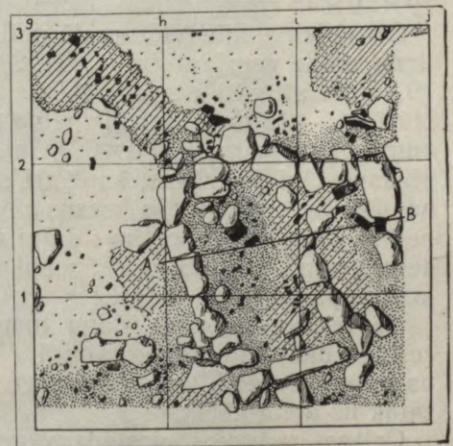
5

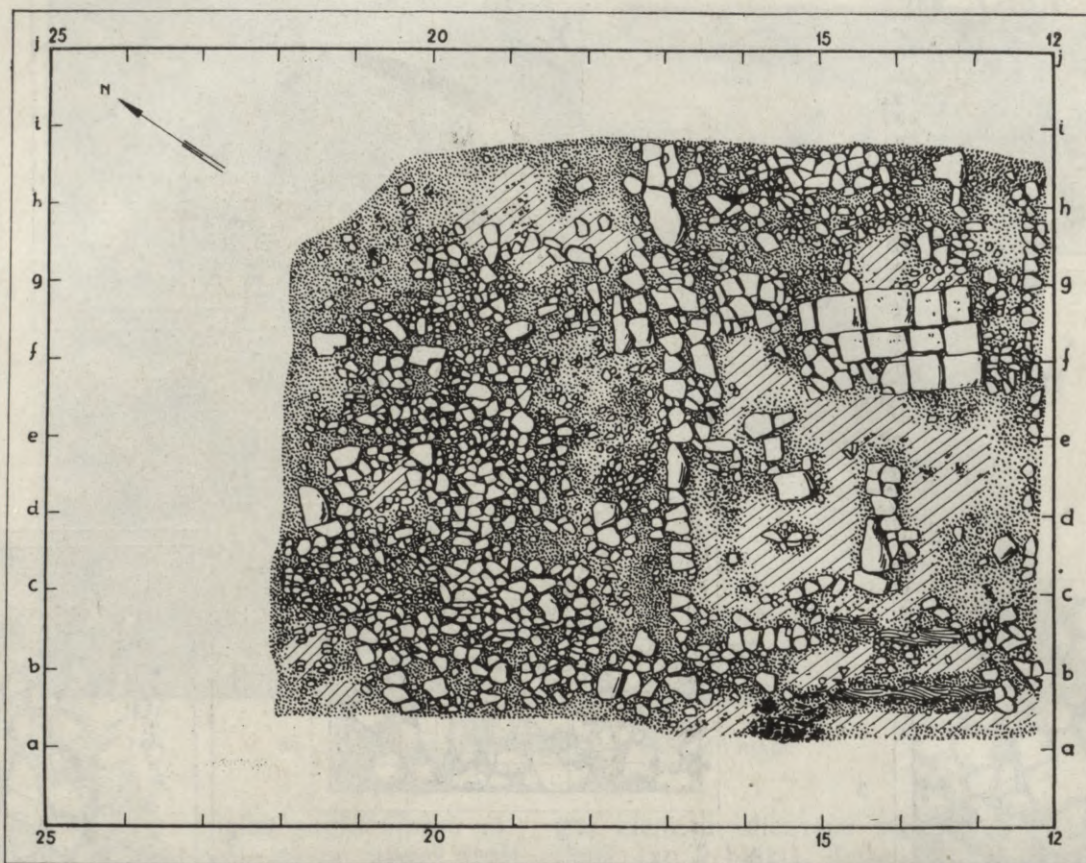
6

7

65. att. Augšējā horizonta krāsni: 1 — 6.; 2 — 1.; 3 — 9.; 4 — 10.; 5 — 8.; 6 — 14.; 7 — 7. krāsns.

66. att. Dzīvojamā telpa C laukumā pie austrumu mūra.

meņu un ķieģeļu šķembu klāsts, kas, liekas, izveidojies postījumu rezultātā. Šīs telpas rietumu siena būvēta no lieliem plienakmeņiem un laukakmeņiem, dažu akmeņu izmēri sasniedz pat $70 \times 50 \times 45$ cm.

Otras telpas dienvidu malā mālainā klona klājiens, arī te vērojami būvgruži. Šīs telpas krāsns (9.) (65. att.: 3) atradās telpas dienvidrietumu stūrī (15—16/d—e) un aizņēma 4 m^2 lielu laukumu. Tās pamatā 50×60 cm liela dolomīta plāksne. Arī šī krāsns, kaut arī stipri sapostīts, pārstāv Sēlpilī valdošo krāsns tipu. 9. krāsni noņemot, likās, ka šīs celtnes daļai varēja būt koka dēļu grīda, jo daļa degušo koku atklājās zem krāsns pamatiem (67. att.).

Kā liecina mālainā klona turpinājums ārpus celtnes dienvidu sienas, šaurā (5 m) austrumu pamatmūrim pieklāvusies telpa turpinājusies vēl tālāk uz dienvidiem.

Celtnē rietumos pieslēdzas samērā blīvs pasīku plienakmeņu un laukakmeņu klājiens apmēram 25 m^2 lielā laukumā (66. att.). Akmeņu starpās arī ķieģeļu gabali u. c. būvgružu sikumi. Akmeņu klājiens celtnes tiešā tuvumā tomēr neliecina, ka šeit bijis bruģis. Drīzāk akmeņu sabi-

rums varētu būt cēlies no sakritušās rietumu sienas atliekām. Samērā līdzens akmeņu klājiens atklājās arī pēc celtnes detaļu noņemšanas. Tātad celtnē celta uz blīva akmeņu pamata. Tikai zem šīs telpas pamatu krāvuma pamazām atklājās tumšā, jau nākamajam aprakstāmajam periodam piederīgā kultūras slāņa virsma. Kā parādīja izrakumi, šī vācu pilij raksturīgā celtnē bijusi ilgstošā lietošanā, jo tajā novērojamas vairākas pārbūves. Sienas tikušas pastiprinātas, tās atjaunojot vecajā vietā.

Aprakstītā telpa ir greznākā no visām izrakumos atsegtajām telpām. Par tās interjeru zināmu liecību dod šeit atrastā bronzas svečtura — kandelabra daļa (82. att.: 21), nevāpēts krāsns podiņš ar divu lauvu attēlu (85. att.), zaļi vāpēts krāsns podiņš ar divgalvainu ērgļa attēlu (86. att.: 17). Celtnes rajonā atrasti arī importētas keramikas fragmenti — gan pelēki, gan brūni u. c. ornamentēti un rievotu vāpētu trauku fragmenti, gan arī vēlā nevāpētā ripas keramika. Te lietoti arī trijkāji, jo atrastas to kājas un rokuri (87. att.). Ka telpā uzturējušies karavīri, liecina šeit atrastā dzelzs zobena šķērse (76. att.: 25) un zobena maksts uzgalis (76. att.: 23), ka

sievietes — bronzas uzpirkstenis (82. att.: 6). Pārtīrot C laukuma profilu, izrakumu gaitā iegūts arī kāds cits sieviešu piederums: skaisti ornamentēta raga caurulīte ar pieciem no kaula figurāli izveidotiem tualetes piederumiem — ausu karotīti, lāpstiņu un trim irbulīšiem (83. att.).

Celtni datēt palīdz šeit atrastās monētas. Tās ir: Zviedrijas karaļa Kārļa XI 1662. un 1665. gadā Rīgā kaltie šiliņi, Jana Kazimira (1648—1668) Lietuvas 1661. gadā kalta šiliņa fragments, Zviedrijas karalienes Kristīnes (1632—1654) šiliņš, kas atrasts pie 10. krāsns (91. att.: 19), Jana Hodkēviča 1572. gadā kalts šiliņš un Zviedrijas karaļa Gustava II Ādolfa pusēres 1625. gada vara klipe (91. att.: 20).

Tātad arī monētas datē vācu pils augšējo horizontu un aprakstītās celtniecības paliekas, kas situētas virs 1627. gada katastrofas rezultātā radušos būvgružu slāņa, ar laika posmu no 1627. līdz 1704. gadam.

E laukumā, kas bez starpprofila pieslēdzas B laukumam dienvidos un aizņem 9×8 m lielu platību, arī iezīmējās virsējā pagalma bruģa paliekas gan no savas vietas izkustinātu, palielu plienakmens plākšņu, gan arī sīkāku plienakmeņu vai laukakmeņu veidā. To, ka arī šā laukuma vietā atradušās celtnes, liecināja tā dienvidu malā saglabājušās izpostītas krāsns (14.) paliekas (65. att.: 6). Krāsns akmeņi guldīti uz

67. att. Deguši koki C laukuma dzīvojamā telpā.

68. att. Flīzes C laukuma dzīvojamā telpā.

māla pamata. Tāpat arī šajā celtnē bijušas plienakmens grīdas flīzes, jo atsegta četras pabiezas 35×45—67×50 cm lielas plienakmens plāksnes. Uz vienas iegrebta zīme — V. Izjauktās krāsns šķēsgriezumā vērojama bieza pelnu kārtā.

Kā abos iepriekšējos izrakumu laukumos, arī B laukumā apskatāmā perioda kultūras slāni konstatējams būvgružu uzpildījums.

A laukumā pamatradzes līmenis citāds, tajā nav vērojamas tik lielas līmeņa svārstības (10. att.). Atšķirības vērojamas, salīdzinot šā izrakuma laukuma rietumu un austrumu galu. Apskatāmā periodā A laukuma rietumu gals, kas pieslēdzas pils rietumu mūrim (14—24/a—k), bijis samērā blīvi apbūvēts, kaut arī celtnes te saglabājušās sliktāk nekā B laukumā. Dzīvojamās telpas šeit pieslēgušās pašam mūrim; par to spriežams pēc kaļķu apmetuma pret pils pagalmu vērsta mūra pusē. Šķiet, ka te atsegtie akmeņi — neregulāri izvietotas palielas plienakmeņu plāksnes — būtu skaidrojami kā pagalma bruģa paliekas (17—21/i—k). Pie laukuma rietumu sienas (22—24/c—d) saglabājušās kādas celtnes vājas paliekas, kas iesniedzas profilā. Saglabāties arī ar plienakmens flīzēm izlikts grīdas fragments, kas atklājas zem nekārtīga akmeņu sabiruma. Šķiet, ka šeit atradusies vēl kāda celtnīte (22—24/h—j).

Kāda celtnē aizņēmusi A laukuma dienvidu malu (16—20/a—c). No celtnes saglabājusies tikai krāsns (1.; 65. att. : 2), kuras dienvidu mala iesniedzās izrakumu neskartajā daļā. Krāsni stateniski liktu plienakmens plākšņu sienas, no mazākiem plienakmeņiem un laukakmeņiem veidots bruģis kurtuves vietā un ķieģeļu izlikums kurtuves priekšā (69. att.). Krāsns mute vērsta pret ziemeļiem, sienas saistītas ar kaļķa javu.

Celtnes atradušās arī 15—18/e—f kvadrātos. No šīm divām cieši blakus situētām celtnēm saglabājušās vienīgi krāšņu paliekas (4. un 5.). Ja 4. krāsns, kaut arī stipri sapostīts, pēc uzbūves līdzīga citām Sēlpils augšējā horizonta krāsniem, tad 5. krāsns (17. att. : 1) atgādina citos Latvijas pilskalnos atklātās akmeņu krāsni. Kaut arī abas krāsni atradās pilnīgi vienādā līmenī, iespējams, ka celtnē ar 5. krāsni pastāvējusi agrāk. Šādi iespējai par labu liecina arī krāsni noņemot atrastā bezripas ar nagiespiedumiem rotātās keramikas lauska.

Tāpat kā citos laukumos, arī A laukumā kultūras slānis jaukts ar būvgružu paliekām: sīkām ķieģeļu drumslām, kaļķu pikām, nelielām akmeņu šķembām. Tomēr salīdzinājumā ar B un C laukumiem būvgružu slānis šeit jūtams — tā-

pat nav bijusi vajadzība ar to izlīdzināt stipru radzes kritumu.

A laukuma austrumu galā, kas pieslēdzas pils austrumu mūrim (1—12/a—k), apskatāmajā periodā pastāvējušas vairākas celtnes, kaut arī šis rajons nelielas sevišķi blīvi apbūvēts.

Augstā radzes līmeņa dēļ ar tikai 1,5 m spēcīgo kultūras slāni laukums bijis apdzīvots kā pirmsvācu periodā, tā arī vācu pils pastāvēšanas laikā. So hronoloģiski atšķirīgo celtniecības posmu paliekas uzslāņojušās cita citai, un lietiskais materiāls stipri sajaucies.

Šajā A laukuma daļā izdalāmas vairākas celtnu vietas. Viena no celtnēm atradusies laukuma dienvidaustrumu stūrī (1—4/a—c). Šai celtnē saglabāties tikai ziemeļu sienas akmeņu pamatu krāvuma fragments (2—3/c) līdz ar degušu koku svītru. Te (1—3/a—b) atklātas krāsns paliekas (3.) izjukušā stāvoklī. Krāsns pieder pie Sēlpilij parastā krāšņu tipa, sienas tai veidotas no plienakmeņiem un palieliem laukakmeņiem, kurtuves nostiprinājumā ķieģeļi un dakstiņi.

Kādas citas celtnes vieta ar māla un kaļķa pičiņām caurjauktu virsmu atsegta 10—12/f—h kvadrātos. Te saglabājusies vienīgi krāsns (2.), tās mute vērsta pret austrumiem, sienas un kurtuves pamatbruģis veidoti no četrstūrīgiem plienakmeņiem.

Kādas celtnes malas kontūras iezīmējās arī 8—11/i—k kvadrātos; tās priekšā no apaļiem laukakmeņiem rūpīgi nokrauts četrstūris — iejas vieta (?) celtnē.

A laukumā atrastas 18 monētas,¹ 13 no tām ir 17. gs. otrās puses, divas — 17. gs. pirmās puses un trīs — 16. gs. otrās puses monētas.

Mūra pils zemākās kultūras slāņa kārtas

(1373. g.—1627. g.)

Līdz ar būvgružu slāņa noņemšanu visu izrakumu laukumu platībā sāk parādīties spēcīgs, tumšs kultūras slānis. Kā jau iepriekš norādījām, B un C laukumā kultūras slānis atklājās visdziļāk zem spēcīgā būvgružu slāņa. Uz šīs sēļu apbūves laikā veidojušās kultūras slāņa virsmas savas celtnes cēla pilskalna iekarotāji. Tomēr kultūras slānis ne vienmēr uzkrājas ne-traucēti, vēlākajām apbūves kārtām uzslāņojoties agrākajām. Ar vācu celtniecību stipri postīti un iznīcināti sēļu celtniecības liecinieki. Kultūras slāņa stratigrāfiju it īpaši izjaukusi pils mūru celtniecība. Tā kā mūru pamati balstās uz pamatradzes, īpaši cietuši sēļu celtniecības slāņi mūru tuvumā.

¹ Skat. 2. tabulu.

69. att. A laukuma rietumu gals ar 1. krāsni pie laukuma dienvidu malas.

Aprakstāmajā periodā apbūve pilskalna plakumā koncentrējusies galvenokārt tā austrumu daļā — austrumu mūra tuvumā. Par to liecina kaut vai tas apstāklis, ka plakuma rietumu malā pils mūra tuvumā pamatradze sāka atklāties visai drīz. A laukumā pie austrumu mūra radze parādās 2,2 m dziļumā, bet rietumu malā 0,7 m dziļumā un vēl seklāk. A laukumā arī neparādījās tik spēcīgi tumšs kultūras slānis kā B un C laukumos un agrākās un vēlākās celtniecības paliekas atklājās līdzās.

C laukums. Austrumu pamatmūrim pieguļošajā C laukumā kultūras slāņa atsevišķie noslāņojumi vislabāk izsekojami pret plakumu vērstajā daļā (12—23/a—j). Tomēr laukuma nelielie izmēri — 11,5×10,0 m, kas apakšējās kultūras slāņa kārtās uz profilu slīpuma rēķina samazinājās līdz 9×6 m, ne vienmēr ļāva šīs atsevišķās apbūves kārtas raksturot pietiekami pilnīgi.

Vācu slānim C laukumā piederīga šķiet 11. krāsns (18—21/b—d) (17. att. : 4), kas atklājās līdz ar melnā kultūras slāņa parādīšanos, bet kurai nav saglabājušās tai atbilstošas celtnes kontūras. Iespējams, ka celtnie iesniegusies 16—22/b—e kvadrātos. To iezīmē nelielas degušu koku paliekas; vairākas degušu koku pagales saglabājušās arī krāsns dienvidu sienā. Krāsns būvēta spēcīgi, vairākkārt atjaunota un

iesniedzas no 4. līdz 7. kārtai. Šī 2,4×2,0 m lielā krāsns atšķiras no iepriekš apskatītajām krāsniem 17. gs. slāņos. Tai raksturīgas galvenokārt no laukakmeņiem veidotas sienas, izteikti cits citam uzslāņojušies trīs kloni ar māla pamatni un pamata bruģi. Biezā pelnu kārtā liecināja, ka krāsns tikusi izmantota intensīvi. Pēc uzbūves šī krāsns atgādina virsējā horizonta krāsni Asotes pilskalnā.¹ Pašā krāsni, izdarot šķersgriezumus, nav nekādu liecību, kas palīdzētu to datēt. Apmēram 1 m spēcīgais kultūras slānis, kurā atklāta vairākkārt pārbūvētā 11. krāsns, devis šādus nozīmīgākus atradumus: bronzas trauka malas fragmentu, alvas bumbiņpiekariņu, dzelzs urbi (36. att. : 21), dzelzs apkalumu ar paplašinātu vidusdaļu (76. att. : 17), svina un akmens lodi, — tāpat raksturīgus mūra pils pastāvēšanas perioda atradumus.

Tomēr kultūras slānī atrasta arī dzelzs spieķadata, galodiņa ar caurumiņu piekāšanai pie jostas, loka dzelzs bulta (35. att. : 1). C laukuma 7. kārtā, kurā iesniedzās 11. krāsns pamati, atrasts bronzas riņķasakts fragments. Šāda tipa riņķasakta bija arī tuvējā Sēlpils kapulauka 96. kapā; pēc šai pašā kapā līdzdotā brakteāta sakta datējama ar laiku no 13. līdz 15. gs. Tumšajā kultūras slānī, kurā atsegta 11. krāsns, bagātīgi atrasta bezripas keramika: apmestā, ar nagiespiedumiem rotātā, gludā, spodrinātā, kā arī ripas

¹ Шноре 1961, рис. 89.

keramika.¹ Atrastās keramikas vidū tikai dažas akmeņu masas lauskas.

Sis slānis labi datējams pēc tajā atrastajām monētām. Te atrasts Tartu bīskapa Johana II Bertkova (1473—1485) feniņš, Tartu bīskapijas Bernharda II Bilova (1410—1413) artigs, Livonijas ordeņa mestra Valtera Pletenberga (1494—1535) Cēsu šiliņš, Livonijas ordeņvalsts Tallinas šiliņš (pēc 1422.—1426. g. reformas) un Visbijas gots (1340—1440) (91. att. : 3).

Aprakstītais slānis, kas pēc monētām datējams ar 14./15. gs., nav netraucēts. Telpa ar 11. krāsni uzslāņojusies sēļu apbūves slānim. Ar to arī izskaidrojama sēļu senlietu klātbūtne šajā slānī. Pārrakumu un austrumu mūra celtniecības rezultātā kultūras slānis sajaukts.

B l a u k u m ā pie apskatāmā posma vācu perioda apbūves pieder gara izbūve uz māla pamata pie laukuma rietumu malas (8—12/a—f). Tā zināmā mērā atgādina izbūvi, kas pieslēdzas austrumu mūrim. Sis ziemeļu—dienvidu virzienā orientētās celtnes garums nav nosakāms, jo tā iesniedzas ārpus izrakumu laukuma esošajā teritorijā. Celtnē atsegta 9 m garumā un 5 m platumā (71. att.). Celtnes austrumu sienas pamatu veido blīvi nolikta plienakmeņu rinda. Šķiet, celtnē bijusi sadalīta nodalījumos, jo saglabāties (8—10/c) dedzis baļķis, kas šķērso izbūvi. Māla pamatā 1,5 m lielā laukumā (9—11/d—e) saskatāma it kā krāsns klona virsma, bez tam celtnes pamatā mālā iezīmējas, iespējams, ogļainas stabu un mietu vietas.

Celtnes piederību pie vācu perioda apbūves nosaka zem 17—20 cm biežā celtnes grīdas māla klona konstatētais mēles kārniņu un siku ķieģeļu pakojums un mālā atrastais Tartu bīskapa Dīriha III Damerova (1379—1400) artigs.

Celtnē būvēta uz pamatradzes.

Noņemot starpprofilu, kas šķir B un C laukumus, 4. kārtā 1,8 m dziļumā kultūras slāņa kārtā, kura atbilst vācu pils agrajam periodam, atrasta interesanta darbarīka detaļa: vērpijamā ratiņa spārnu ass (36. att. : 18). Atradums izraisa interesi tajā ziņā, ka šis darbarīks, iespējams, varētu liecināt par vietējo pamatiedzīvotāju sēļu koeksistenci ar vāciešiem vācu ordeņa pilī.

A l a u k u m ā apskatāmā vācu pils pastāvēšanas agrajā periodā konstatējama zināma vācu apbūve, par ko liecina šim periodam raksturīgie

¹ Skat. 1. tabulu.

² Šādas apģērba saturēšanai lietotas cilpiņas atrastas arī tuvējā Sēlpils kapulaukā; tāda bija, piemēram, 104. kapā kopā ar Johana III (1568—1592) Tallinas šiliņu.

³ S t u r m s 1937, II tab. : 5; 360. lpp.

atradumi. Tās ir bruņu plāksnes, S veida cilpiņa,² trijkāju kājas, atsevišķi akmeņu masas un vāpētu trauku fragmenti. Vēl pamatradzes tuvumā šajā laukumā atrasti holandiešu pīpju fragmenti, bronzas uzpirksteņi — atradumi, kas šeit varētu būt nonākuši no sapostītā kultūras slāņa austrumu pamatmūra celtniecības gaitā, jo A laukums šim mūrim cieši pieslēdzas. Tomēr laukums devis galvenokārt sēļiem raksturīgus atradumus, līdz ar to liecinot, ka vācu pils agrajā posmā šeit joprojām pastāvējusi sēļu apbūve. Pie šī perioda varētu pieskaitīt celtnes paliekas ar 2. krāsni. Pie krāsns atrasts uznavas šķēps ar skaldnotu uznavu (76. att. : 18), kuram līdzīgs bijis Valgales Veģu senkapos.³ Tur tas datēts ar 14. vai 15. gs.

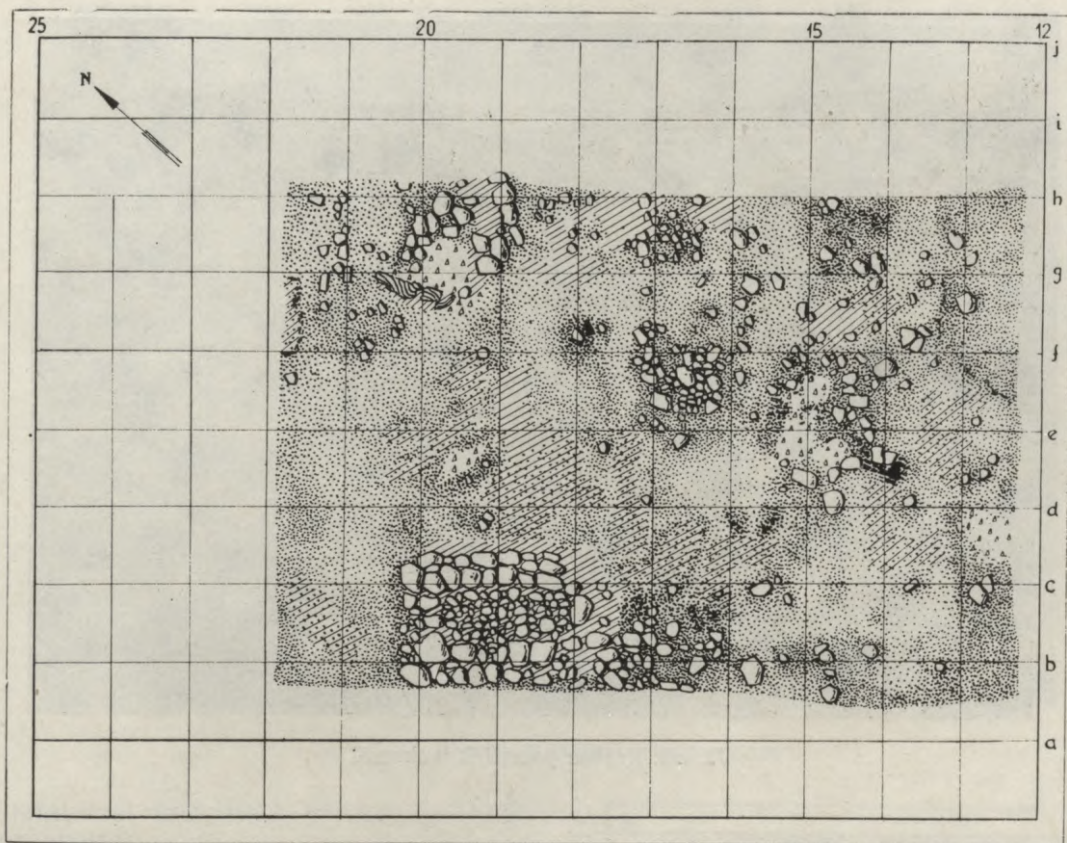
Dzīvojamās celtnes ar krāsniem, kuras noteikti varētu attiecināt uz vācu pils sākuma periodu, A laukumā konstatēt neizdevās.

Krāsns (65. att.)

Sēlpils pilskalna plakumā izdevās konstatēt pavisam 16 krāsni. Pēdējā, 16. krāsns atklāta ārpus izrakumu laukumiem pie pils dienvidu mūra. Nav šaubu, ka to bijis vairāk. Diemžēl krāšņu apveidus dažādu pārbūvju dēļ vairs nebija iespējams noteikt. Atsevišķos gadījumos, kā C laukumā, postītas krāsns paliekas bija iebūvētas pagalma bruģī.

Vācu pils vēlajam periodam (no 1627. līdz 1701. g.) raksturīgas krāsni, kuru izbūvei izmantoti no Daugavas krastiem lauzti plienakmeņi. Ja akmeņi bija domāti krāsns sienām, tie parasti apskaldīti četrstūrīni. Nereti šie kvāderi sasniedz visai iespaidīgus izmērus — 68×40 cm (65. att. : 6), biežāk gan tie ir iegarenu plāksņu veidā — 35—50 cm gari, 20—30 cm plati un 15—20 cm biezi. Plāksnes, novietotas garenā četrstūrī ar gludajām pusēm pret krāsns vidu (65. att. : 3, 4, 7). Parasti plāksnes liktas vertikāli (65. att. : 4, 5, 7). Krāsns pamatā parasti divkārsš plāksņu krāvums (65. att. : 1, 4, 7). Nereti arī pamatbruģis veidots no dūres lieluma plienakmeņiem un laukakmeņiem (65. att. : 3, 7). Kurtuves klonu mūrējuma malām bieži vien piejaukti t. s. mēles kārniņi. Kurtuves mutei parasti no abām pusēm lielāki plienakmeņi (65. att. : 7). Krāsns dibensienā nereti noslēdz liela plāksne. Dažreiz liela plāksne likta arī kurtuves pamatā. Krāšņu izmēri 2×1—2×2 m.

Krāšņu virsbūve nav saglabājusies, lielākoties tās saglabājušās izjauktā, sapostītā veidā. Galvenokārt saglabāties krāsns garenā četrstūrīnais pamatu krāvums (72., 65. att. : 4, 5, 7). Līdzīga veida krāsns atklāta arī Sēlpils priekš-

70. att. C laukuma 7. kārtā ar 11. krāsni.

71. att. Celtne ar māla klonu B laukumā.

72. att. Krāšņu pamati B laukumā.

73. att. 1. krāsns no ziemeļrietumu puses.

74. att. 16. krāsns no ziemeļaustrumu puses.

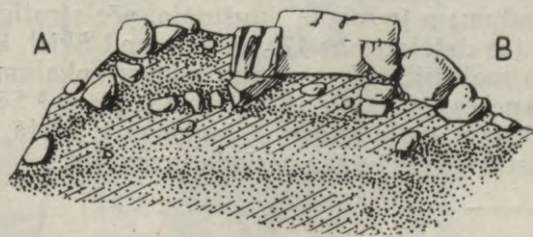
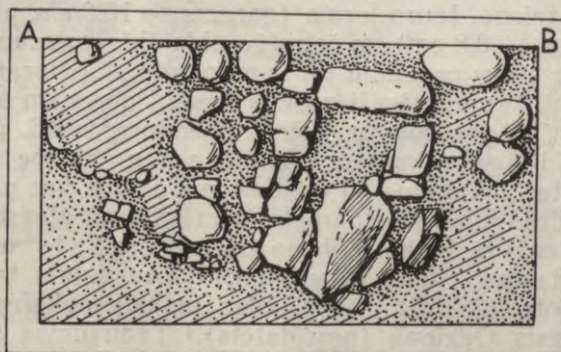
pils F izrakumu laukumā,¹ kā arī Salaspils Zviedru skanstī.²

A laukuma 1. krāsns (73. att.) atšķiras ar izbūves materiālu (65. att.:2). Krāsns lielākā daļa atsegta laukuma dienvidu malā (17—19/a—b). Tās akmeņu virsma atklājas pēc velēnas noņemšanas. Krāsns ierīkošanai pamatradzē radīts 50 cm dziļš mākslīgs iedobums. Arī šo krāsni ietver lieli (40×30; 65×40 cm) plienakmeņi, kas novietoti ar gludajām pusēm pret kurtuvi. Krāsns sienās četrstūrains dolomīta plākšņu starpās par pakojumu izmantoti gan sīkāki akmeņi, gan ķieģeļi. Ar divās kārtās krautu, puslokā novietotu ķieģeļu rindu iežogota arī pret ziemeļiem vērsta 1,4 m platā krāsns mute. Veselā ķieģeļa izmēri 30×15×8 cm. Kurtuves vieta izlikta ar 10×10 un 20×20 cm lieliem plienakmeņiem un granītakmeņiem. Krāsni bieža, ar oglītēm un kaļķa javu jaukta pelnu kārtā. Krāsns attiecināma uz pēdējo plakuma apbūves posmu — 16./17. gs.

Ķieģeļi krāsns uzbūvē lietoti arī 3., 6. un 7. krāsnij.

1. krāsnij tuva paralēle ir Mežotnes pilskalna augšējā slānī atklātā krāsns.³ Sāds krāšņu tips ieviešas līdz ar vācu iebrukumu 13./14. gs. un turpina pastāvēt.

Rakstītie avoti krāsniš viduslaiku celtnēs apraksta visai pavirši. Poļu revīzijas aktos 16. gs. beigās minētas vairāku tipu krāsniš. Tā, Kokneses 1582. gada pils inventarizācijas aktā pieminētais kamīns nosaukts gan par piederīgu pie

75. att. 16. krāsns plāns un profils.

zaļas podiņu krāsns (5 reizes), gan par kamīnu ēdiena gatavošanai; bez tam pieminēta melna krāsns, melnā Maskavas krāsns, virtuves krāsns, smēdes krāsns.⁴

¹ M. A t g ā ž a izrakumu pārskats VI Arheoloģijas un antropoloģijas sektora arhīvā.

² A. S t u b a v a 1971. g. izrakumu pārskats, turpat.

³ SM 1939, 4, 13. att.

⁴ Груды AC 10, 3, с. 30—35.

Krāsns līdz ar mūrētu kamīnu kopējā telpā minēta arī Ludzas pils inventarizācijas aktā.¹

Iespējams, ka kamīna tipa izbūvei varētu piederēt 16. krāsns pamati, kas atklāti ārpus pētītajiem izrakumu laukumiem Sēlpils plakumā (74. att.). 16. krāsns pamati veido četrstūri, pret iekšējo pils mūri vērstajā dibensienā ir stateiniski likta plāksne, bez tam krāsnij ir 35 cm plata klona vieta (75. att.). Pēc novietnes pils mūra tiešā tuvumā šī krāsns varētu atbilst rakstītajos avotos pieminētajam kamīnam.

Tā kā krāšņu virsbūve nav saglabājusies, nav iespējams droši rekonstruēt krāšņu virsbūvi un spriest par dūmvadu. Šķiet, ka dūmistabas pastāvējušas ilgi. Tā, Somijā dūmistabas vēl 17. gs. bijušas sastopamas pat sociāli augstāk stāvošu iedzīvotāju telpās.²

Senlietas

Ieroči

Augšējā horizonta 2. kārtā atrasta vienīgā dzelzs zobena šķērse (76. att. : 25). Šķērsei taisna, šaura forma (garums — 15,0 cm, platums — 0,8 cm) un četrstūrveida šķersgriezums. Gar vidus caurumu tai ir perpendikulāri izzarājumi, kas aptvēruši zobena maksti no abām pusēm. Šādas zobena šķērses raksturīgas 16. gs. vai 17. gs. sākumam.³ Sēlpils zobena šķērse atrasta C laukumā 80 cm dziļumā celtnē, kas pieslēdzas austrumu pamatmūrim un kurā atrastas greznākās lietas. Zobena dzelzs maksts apkalums pieder garai makstij. Augšmala tam robota (35. att. : 20). Šādas maksts apkalums atrasts Odzienā (nav datēts).⁴ Tādu devis arī Kokneses priekšpils I laukuma 1. slānis. Arī šim apkalumam ir robota augšmala, pēc stratigrāfijas tas datējams ar 17. gs. beigām.⁵ Šķiet, ka šā tipa makstij pieder arī otrs līdzīgs apkalums no Kokneses priekšpils II laukuma 2. slāņa.⁶ Sēlpils maksts uzgalis atrasts E laukuma 1. kārtā, kam raksturīgs vēlā vācu perioda inventārs.

¹ Neumann 1890, S. 321, 322.

² Drake 1968, S. 60.

³ Nadolski 1974, rys. 58, 73.

⁴ Bij. Doma muzeja kolekcijā.

⁵ Stubavs 1962, 20. lpp.

⁶ VI 62 : 465.

⁷ Sīrants 1971, 36., 37. lpp.

⁸ Стубавс 1970, рис. 17 : 23; с. 182, 183.

⁹ Apala 1976, 1. att. : 8.

¹⁰ Zariņa 1977, 17. att. : 23.

¹¹ Skat. 39. lpp.

¹² VI 24 : 658.

¹³ Mugurēvičs 1977, XXXII tab. : 6; 80. lpp.

¹⁴ Медведев 1959, рис. 15 : 17.

Vācu perioda slānī konstatējami vēl divu veidu maksts apkalumi. Divos gadījumos dienas gaismā nākuši vienkārši maksts uzgaļi sānu aptveres veidā (79. att. : 33); citam, 11,6 cm garam un 2 cm platumā zobena vai dunča maksts uzgalim ir sekli skaldņota uzmava un trīsstūrveida augšmala (76. att. : 23). Tikai 6,5 cm garš ir dunča maksts uzgalis (35. att. : 14). Sēlpils kultūras slānī vairākkārt uzietas 16. gs. beigu un 17. gs. kājnieku apbruņojumam raksturīgā ieroča — musketes (ierocis ar krama uzstienā atslēgu) daļas,⁷ tāpat arī kramenīcām nepieciešamie krama gabali. Priekšpils L laukuma pagrabtelpā atrasti divi musketes gaiļi (77. att. : 6, 7), plakuma B un C laukumu virskārtās — musketes stobra gals (76. att. : 19), musketes balsts (76. att. : 20) un musketes balsta galva (76. att. : 9).

Viršējās kultūras slāņa kārtās kā seno ciņu liecinieces bija palikušas lielas akmens lielgabala lodes (3), kas noderēja mūra nocietinājumu graušanai (78. att.), kā arī mazākas dzelzs lodītes. Samērā daudz (9) ir mazo svina lodīšu. Mazās dzelzs standziņas (76. att. : 21) šādu lodīšu darināšanai pierāda, ka lodītes gatavotas uz vietas. Līdzīgas standziņas atrastas arī Salaspils pilī,⁸ tās datētas ar 16. gs., tāpat arī Cēsu mūra pilī,⁹ kā arī Lielvārdē.¹⁰

Ja atskaita iepriekš aprakstīto bultu (35. att. : 3),¹¹ Sēlpils plakumā atrastas četras stopa bultas. Trīs no tām ir uzmavas bultas. Interesi izraisa bultas pusfabrikāts (76. att. : 1). Spriežot pēc kājiņas rombveida šķersgriezuma un lapas kvadrātveida griezumā, tas, domājams, pārstāv iedzītņa bultas tipu. Bulta smaga, neizveidota un varētu liecināt, ka izgatavota uz vietas Sēlpils pilī. Divām no uzmavas bultām ir kvadrātveida šķersgriezums un īsa, plata uzmava (76. att. : 2). Daudz šāda tipa iedzītņa bultu ir Kokneses pils augšējās slāņos, kā arī Tērvetes pilskalna ar 13. gs. datējamā slāni.¹² Slaidāka, ne tik smaga bulta, ar garāku uzmavu (76. att. : 3) Sēlpilī atradās kultūras slānī lielākā dziļumā nekā pārējās. Tuva paralēle tai ir Lokstenes bulta.¹³ Novgorodas atradumos šāda tipa bultas datētas ar 14. gs.,¹⁴ turklāt tām dotas plašas paralēles.

Pilskalnā atrasto bultu nelielais skaits netieši liecina, ka Sēlpils pretēji Kokneses, Tērvetes vai Mežotnes pilskalniem retāk atradusies ciņu krustugunis.

Atrastais uzmavas šķēps (76. att. : 18), kas atrasts A laukuma 2. kārtā pie 2. krāsns, ir vienīgais šāda veida atradums Sēlpilī, kas attiecināms uz vācu periodu. Tam ir slaida, paplata, šķersgriezumā rombveida lapa. Samērā slaidai uzmavai reljefas šķautnes, uzmavas lejas daļā caurumiņš labākai šķēpa piestiprināšanai pie koka kāta. Līdzīgi šķēpi atrasti vēlos kapu-

76. att. Pilskalna plakums. Ieroči un darbarīki. (VI 87.)

1—3 — stopa bultas (863, 2, 1543), 4—8 — bruņu plāksnes (675, 754, 727, 694, 445), 9, 19, 20 — musketes daļas (873, 1256, 1063), 10 — piesis (835), 11—14 — naži, (451, 904, 612, 392), 15 — ilens (203), 16 — zābaka apkalums (237), 17 — apkalums (1709), 18 — šķēps (401), 21 — standziņas ložu liešanai (277), 22 — pakavs (1975), 23 — zobena vai dunča maksts uzgalis (610), 24 — kniede (1135), 25 — zobena šķērse (1056), 26 — šķēpa kāta uzgalis (1165), 27 — važa (1100), 28, 29 — āmuri (1204, 1575), 30 — kaplis (1931).

1—10, 13—30 — dzelzs; 11, 12 — dzelzs un kauls.

77. att. Priekšpils. L laukumā atrastās senlietas. (VI 82.)

1, 2 — pogas (182, 1021), 3 — grāmatas apkalums (982), 4 — jostassprādze (1026), 5 — rokturis (1024), 6, 7 — musketes gaiļi (985, 1024), 8 — atslēga (177), 9 — slēdzene (973), 10 — makšķerāķis (180), 11, 12 — zābaku apkalumi (1009, 991). 13 — vērša pakavs (987), 14 — kokasu ratu tapa (980), 15, 16 — naži (179, 970), 17 — ilens (178), 18, 19, 21 — kalti (988, 990, 992), 20 — grieznes (1008), 22 — bezmens (1037), 23 — cirvis (1041).

1, 5 — kauls; 2—4 — bronza; 6—23 — dzelzs.

laukos Salaspils Mārtiņsalā,¹ Valgales Veģos², kur tie datējami ar 14. gs. Šāds šķēpu uznavas profilējums raksturīgs arī 14. gs. Novgorodas

¹ VI 122 : 223; 212. karā.

² Sturms 1937, II tab.: 3.

³ Медведев 1959, рис. 4 : 4.

šķēpiem³. Iespējams, ka no vācu ieroča nācis arī dzelzs šķēpa kāta uzgalis (76. att.: 26), lai gan šādi uzgaļi bija pazīstami vietējo iedzīvotāju ieroču klāstā arī pirms vācu bruņinieku iebrukuma. Tas atrasts C laukumā 1,5 m dziļumā.

Vairākkārt atrasti bruņu fragmenti (14). Tās ir četrstūrainas, nedaudz izliektas plāksņu bruņu dzelzs plāksnītes (76. att.: 4—8), kuru izmēri 6,2×4,0—7,8×5,7 cm, biezums — 0,2 cm. Dažām plāksnītēm malās mazi caurumiņi, citām — izvirzījumi plakānu kniediņu veidā, ar kurām metāla plāksnītes bija piestiprinātas pie ādas pamatnes (76. att.: 6). Bruņu plāksņu atradumi koncentrējās A laukuma 3. kārtā, kurā izteiktas vācu perioda apbūves paliekas.

Šāda veida aizsardzības apbruņojums pazīstams Novgorodas atradumos. Paralēle Sēlpils plāksņu bruņām ir Novgorodā atrastais un ar 14. gs. vidu datējama bruņu plāksņu komplekts.¹

Novgorodas bruņām plāksnītes liktas cita citai līdzās ar pārlaidumiem, to izliektā forma sekmejšusi trieciena spēka samazināšanu cīņā.

Pie apbruņojuma pieder arī *dunči*. To paliekas saglabājušās dzelzs rokturu veidā. Nereti *dunču* spali ir bagātīgi ornamentēti. Kāda bronzas spala (82. att.: 22) ornaments katrā pusē ir dažāds: vienā pusē to veido grafisks cilvēka sejas atveids, otrā — stādu un tikliņa motīvi. *Duncis* atrasts kultūras slāņa 4. kārtā, no kuras, tāpat kā no 3. kārtas, nākuši raksturīgākie vācu perioda atradumi. Zināma analogija roktura izveidē saskatāma ar *dunča* rokturi,² kas atrasts 16. gs. sagrautajā Piritas klosterī un datējams ar klosterā pastāvēšanas laiku — 15.—16. gs.

No jātnieku piederumiem minams vienīgais pašā augšējā kultūras slāņa kārtā atrastais piesis (76. att.: 10). Piesim ir plāksņu gali, segmentveida loka šķēsgriezums un ritentiņš. Latvijas teritorijā zināmi ap 30 šāda tipa piesi.³ Sēpils piesis atrasts kultūras slāņa virsējā kārtā, tā datējumu apgrūtina ritentiņa trūkums. Agrākais piesis datējams varētu būt 13. gs. beigās, taču liekas ticamāk, ka tas attiecināms uz 14. gs. Līdzīgus piesus ar 13. un 14. gs. datē arī Slovaikijas materiāli.⁴

Ar karavīra — jātnieka apbruņojumu, domājams, saistāma kāda bronzas seglu detaļa (79. att.: 11), tāpat arī dzelzs zirgu pakavi (4), no kuriem viens (76. att.: 22) atrasts vesels. Šā dzelzs pakava izmēri 12,2×12,2 cm, tā tad tas ir lielāks par Lokstenes pakaviem, kuru platums ir ap 8 cm.⁵ Sēpils pakavam trūkst arī Lokstenes pakavam raksturīgās gropes pakava iekšpusē. Tā kā pakavs atrasts B/C laukuma 10. kārtā, kura iesniedzas līdz 3 m dziļi, šķiet, ka tas varētu būt nācis no sēļu slāņa. Iespējams, ka tas pārstāv senāku pakavu tipu. Pie jātnieku piederumiem pieskaitāms arī kāds dzelzs seglu kāpšļa fragments.

Zābaku papēžu apkalumi — zābaku pakaviņi (11) nākuši no virsējām kārtām, ir dažādi pēc formas un izmēriem. Četriem apkalumiem ir dzelksnis šķēsgriezumā četrstūrainā, samērā

78. att. Lodes.

šaurā loka centrā un nelieli galu dzelksņi (77. att.: 12). Pārējiem septiņiem apkalumiem loka platums sasniedz 1,5 cm, tiem trīs gari asi dzelksņi — iedzītņi piestiprināšanai zābakam (76. att.: 16; 77. att.: 11). Kā viena, tā otra veida zābaku pakaviņi atrasti tikai virsējās kultūras slāņa kārtās un attiecināmi uz vācu pils pastāvēšanas periodu. Zīmīgi, ka arī citos pilskalnos, kuru apdzīvošana izbeidzas ar 13. gs. (Asote, Tērvete, Mežotne), šādu apkalumu trūkst. Tie atrasti pieminekļos ar vācu mūra pils apbūvi. Samērā bieži pirmā veida apkalumi — ar nelieliem galu dzelksņiem — sastopami Kokneses mūra pils pašos virsējos slāņos.⁶ Otrā veida apkalumi pārstāvēti Puņas pilskalna izrakumos Lietuvā,⁷ kur tie datējami ar 15./16. gs. Pēc stratigrāfijas Sēpils apkalumi nevar būt agrāki par 16. gs., jo parādās līdz ar cieta tipa zābaku

¹ Медведев 1959, рис. 19; с. 180.

² Тамм 1978, S. 27; Taf. XIII : 5.

³ Шноре 1962, с. 581.

⁴ Ruttkay 1976, S. 351.

⁵ Mugurēvičs 1977, XXXIII tab.: 16.

⁶ Kokneses priekšpils I laukuma 1. slānī, II laukuma 2. slānī, plakuma VIII laukuma 3. slānī, kas datējami ar 16. un 17. gs.

⁷ Volkaitē-Kulikauskienē 1974, 23 pav.: 5.

79. att. Pilskalna plakums. Darbariki, iedzīves priekšmeti (VI 87 :)

1-6 — jostassprādzes (573, 292, 1457, 1050, 677, 1546), 7 — poga (1631), 8-10, 12, 27, 28 — apkalumi (1577, 1564, 1536, 367, 138, 1132), 11 — segļu detaļa (741), 13 — krāns (922), 14, 22-26 — pusfabrikāti (70, 258, 15, 1889, 1078, 1978), 15 — dzirkles (403), 16, 18 — ileni (1939, 1686), 17 — adata (505), 19 — kalts (529), 20 — svaru (?) detaļa (274), 21 — harpūna (1690), 29 — apkaluma cilpiņa (1433), 30, 31 — naglas (1991, 1179), 32 — kāsis (1976), 33 — maksts uzgalis (1499), 34 — iesms (834), 35 — rīks (320), 36 — gredzens (667), 37 — šķiltavas (244), 38, 43 — tikla gremdi (1612, 190), 39 — zirgu skrāpis (1138), 40, 41 — apkalumi (1333, 650), 42 — flīze (1381), 44 — galoda (1816), 45 — atvilktnes rokturis (1967), 46 — jēdzēls (?) gabals (644).
 1-3, 7-14, 17, 27-29 — bronza; 4-6, 15, 16, 18, 19, 21, 30-37, 39-41, 45, 46 — dzelzs; 22-26 — kauls; 38 — svins; 42, 44 — akmens; 43 — māls.

ieviešanos. Sai atradumu grupai tuvi ir divi augšējā horizonta kultūras slāņi atrastie leduspieši, kas pēc formas atbilst apakšējā horizontā atrastajiem leduspiešiem (35. att.: 18).

Darbariki un saimniecības piederumi

Sēlpils plakuma pētītajos laukumos atrasti 87 naži (daļa — fragmentos). Bez iepriekš aprakstītajiem apakšējā horizonta nažiem, kuru raksturīgākā pazīme ir nedaudz liekta mugura, uzbiezināta asmens daļa un mazliet uzraukts smailis (36. att.: 34), atrasto nažu lielākā daļa attiecināma uz vācu periodu. No minētajiem 87 nažiem 45 naži atrasti veseli; no pārējiem saglabājušies tikai fragmenti, tāpēc pats naža veids nav nosakāms. Nažu garums varē no 18,9 līdz 14,2 cm; miniatūrie naziši ir 5,8—9,9 cm gari. Astoniem nažiem saglabāties kaula spals (76. att.: 11, 12). Vienam nazim bijis svina rokturis. Atrasts arī bārdas naža fragments. Diviem kabatas nažiem bija kaula spals, tie atrasti savāzti (76. att.: 11). Reizēm naža roktura mēlītes iestiprināšanai pārejā uz iedzītni izveidota aptvere (76. att.: 14). Daži augšējā horizonta naži (76. att.: 13) atgādina mūsdienu deserta nazi. Naži atrasti galvenokārt augšējā horizonta virsējās kārtās un attiecināmi galvenokārt uz 16. un 17. gs.

Sprīžot pēc vairākiem dzelzs izstrādājumu pusfabrikātiem (bultas, naži), Sēlpils pilī norisinājušies arī amatniecības darbi. No amatniecības rīkiem visvairāk atrasts īlenu (36), daļa no tiem saglabājusies tikai fragmentu veidā. Sprīžot pēc stratigrāfijas, tikai sešus no īleniem varētu ar pilnu drošību attiecināt uz apakšējo horizontu. To garums svārstās (15 īlenu garumu nav iespējams noteikt) no 6,3 līdz 17,3 cm. Īlenu forma parasta: roktura gals šķērsgrīzumā četrstūrveida, darba gala šķērsgrīzums — apaļš. Tikai četriem īleniem pārejā uz rokturi vērojams vai nu uzbiezinājums (79. att.: 18), vai roktura aptvere (76. att.: 15). Vācu perioda pils slāņiem raksturīgāki tievāki un arī mazāki īleni, turpretī apakšējā horizonta īlenu diametrs ir lielāks, brīžiem ar vidus tordējumu (79. att.: 16).

Divkārša darbarīka funkcijas bijušas dzelzs priekšmetam, kas atrasts Sēlpils četrstūrveida torņa vidus daļā (77. att.: 17). Šim 18,3 cm garajam īlenam ir smails, šķērsgrīzumā apaļš darba gals, turpretī otrā galā, kam četrstūrveida šķērsgrīzums, ir cilvēka plaukstai līdzīgi vei-

dots noslēgums līdz ar pieciem pirkstiem. Domājams, ka šo rīku izmantoja arī grupu iezīmēšanai. Šķiet, šis darbarīks, kuram paralēles nav zināmas, būtu datējams ar 16./17. gs.

Daudzo atradumu vidū tikai viens āmurs (76. att.: 28). Tas ir 12,8 cm garš un 2,2 cm plats, atrasts C laukuma virsējā kārtā. Āmuram taisna kā virspuse, tā apakšpuse, virspusē iezīmējas arī neliela šķautne. Kāta iestiprināšanai āmura vidusdaļā izveidots cilindrisks paplašinājums ar 1,6 cm lielu diametru. Āmuri arheoloģiskajos izrakumos sastopami ļoti reti. Līdzīgs āmurs atklāts Kokneses priekšpili VII laukuma 1. slānī, kurš datēts ar 17. gs.¹

Kalti (18) nākuši priekšā galvenokārt augšējā horizonta virsējās kultūras slāņa kārtās. Veselo eksemplāru garums svārstās no 5,5 līdz 26,8 cm, platums no 0,6 līdz 1,6 cm. Tikai retumis šiem rīkiem ar četrstūrveida šķērsgrīzumu un nošļautu darba galu ir noplacināts roktura gals (77. att.: 19) vai uzbiezinājums pārejas vietā no roktura uz kātu. Masīvs 16,3 cm garš kalts atklāts 2,4 m dziļumā apakšējā horizonta slānī. Īpaši pieminams dobais dzelzs kalts (35. att.: 24) — darbarīks, kādu arheoloģiskos izrakumos izdevies reti atklāt. Kalta garums 9,2 cm, platums 1,9 cm, tas atrasts A laukuma virsējā kārtā.

Pirmoreiz attiecīga veida dzelzs priekšmets — kalts (?) atrasts būvgružos pie austrumu mūra (80. att.). Šis priekšmets ir 27 cm garš, tā šķērsgrīzumā četrstūrveidīgā darba daļas garums 18 cm, biezums — 0,5 cm, pie gala šķērsgrīzumā apaļā roktura garums 9 cm. Darbarīka sašaurinātājā galā vērojamas it kā lietošanas pēdas, kas pieļauj to uzskatīt par kalnu. Darbarīkā precīzi iegravēta cilvēka galva ar bruņucepuri un nolaistu sešsegu. Uz roktura daļas savukārt saskatāmi iegravēti burti MC. Liekas, tās ir noteiktas darbnīcas markas, kādas Vācijā 16. gs. lietoja kalēji un tērauda tirgotāji.²

Cirtņi (8) ir masīvi, šķērsgrīzumā četrstūrveidīgi ar sašaurinātu darba galu 3,9—12,1 cm gari un 0,9—2,0 cm plati (36. att.: 20). Tie atrasti izklaidus visā pētītā plakuma teritorijā un nedod liecības par amatnieku darbnīcu iespējamo lokalizāciju.

80. att. Kalts ar darbnīcas marku.

¹ Stubavs 1964, 18. lpp.; VI 62: 2604.

² Meyers Lexikon. Bd. 4. Leipzig, 1926, S. 395.

Augšējā horizonta virsējās kārtās atrasti arī trīs slīmešti. Tie ir divu veidu. 35. att.: 28 redzamais ir viengabala (viena gala trūkst), ar roktura izlaidumiem, turpretī otrs (35. att.: 27) līdzīgs garenai plāksnītei, kam abos galos caurumiņi roktura iestiprināšanai.

Būvniecības detaļas

Augšējā horizonta kultūras slāņa kārtās atrastas dažādas būvdetaļas: durvju viras (18) (81. att.: 4, 8), durvju cilpa, durvju āķis, logu viras (2) (81. att.: 16), svina logu ietveres (6)

81. att. Pilskalna plakums. Atslēgas, būvniecības detaļas, (VI 87:)
 1, 5-7, 13 — apkalumi (1336, 920, 1257, 1088, 1155), 2-4, 8, 16 — viras (1120, 1207, 1128, 1154, 853), 15 — loga ietvere (1346), 9-12 — slēdzenes (909, 1145, 930, 1377), 14, 17-21 — atslēgas (798, 995, 1212, 759, 67, 1192).
 1-14, 16-20 — dzelzs; 15 — svins; 21 — dzelzs un koks.

(81. att.: 15), logu stikli, arī durvju āķītis, dzelzs aizbīdnis. Maksimāli izveidotas būvdetaļas Sēlpilij nav raksturīgas. Atzīmējama vienīgi ornamentēta dolomīta flīze (79. att.: 42).

Skavas (75) ir četrstūrains stienīša veidā ar smailiem iedzītņiem galos. Konstatējams, ka tās nākušas galvenokārt no virsējām kārtām. Ka tās bijušas pazīstamas pirms vācu iebrukuma, liecina atradumi Oliņkalnā, Asotē, Koknesē u. c. pilskalnos. Dzelzs dzinteles (46) — cilpveidā izlocīts, šķērsgrīzumā apaļš (reizēm arī četrstūrveida) stienītis ar asiem galiem — atrastas pārsvarā augšējās kārtās, lai gan tās nākušas priekšā arī apakšējā horizonta atradumos.

Sādām savienotajām būvdetaļām pieskaitāmi arī nelieli apkalumi (8) ar apaļu paplašinājumu vidusdaļā (79. att.: 40).

Pašās virsējās kultūras slāņa kārtās atrastas 13 naglas. Niecīgais skaits šķiet liecināms, ka naglas vācu pils celtniecībā lietotas reti. Naglas ir gan kaltas, gan lietas (2). Sešas kaltas dzelzs naglas nākušas no netraucētā apakšējā kultūras slāņa (ap 2 m dziļi) (79. att.: 30). Viena no virskārtā atrastajām naglām ir ļoti gara — 24 cm (79. att.: 31). 11,5 cm gara kalta nagla ar plakānu cepurīti bija B laukuma 8. kārtā virs radzes, pavadu rajonā. Tātad naglas lietotas arī sēļu saimniecībā. Dzelzs skrūves (7) raksturīgas pils perioda beigu posmam. Atrastas trīs dzelzs kniedes (76. att.: 24).

Pie būvdetaļām pieskaitāmi arī dažāda veida dzelzs apkalumi (52) — gan figurāli veidoti durvju apkalumi (81. att.: 5, 7, 13), gan atslēgas caurumu apkalumi, figurāli lažu apkalumi (81. att.: 1), rozetveida apkalumi (81. att.: 6), gan arī nenosakāmas formas un piederības apkalumi vai to fragmenti. Stratigrāfiski tie visi attiecas uz kultūras slāņa augšējā horizonta kārtām.

Jumtu kārniņi nākuši dienas gaismā būvgružos. B un C laukumos, kur būvgružu slānis bija visspēcīgāks, arī kārniņu bija visvairāk. Atrasti ap 550, lielākoties diezgan sīki kārniņu fragmenti. Dominē 16. gs. raksturīgie plakanie mēles kārniņi. Atrasti daži fragmenti, kas pieder pie «mūka un mūķenes» tipa kārniņiem.

Par augšējā horizonta būvniecību tiešu liecību sniedz atslēgas (11). Bez jau iepriekš aprakstītajām¹ cilindriskajām atslēgām (4) un to slēdzenēm Sēlpils plakumā atrastas piekaramās atslēgas, kurām raksturīgas slēdzenes ar roktura riņķīti un «bārdi».

Interesi izraisa bumbveida atslēga (81. att.: 17), kuras «ausis» bijis iekārts atslēgas lociņš. Tai līdzīga vesela atslēga atrasta arī Sēlpils priekšpilī (116. att.: 57). Pagaidām paralēles šai D laukuma virskārtā atrastajai vēlajai atslēgai nav zināmas. Vēlās piekaramās atslēgas, kas ieviešas pēc cilindrisko piekaramo atslēgu

iziešanas no apgrozības 15. gs. beigās, ir gan trīsstūrains (81. att.: 18), gan segmentveida (81. att.: 20). Vairākos gadījumos to forma nav nosakāma, jo saglabāties tikai lociņš (2) (81. att.: 14). Viena atslēga saglabājusies ar dzelzs plāksni (81. att.: 21). Atslēgām atbilstošas slēdzenes ar roktura riņķīti un «bārdi» atrastas deviņas — gan ar vienu (77. att.: 9), gan diviem (81. att.: 11, 12), gan trim izciļņiem. So slēdzeņu garums 3,8—11,5 cm. Pēc B. Kolčina slēdzeņu klasifikācijas šīs slēdzenes tuvas Ж tipam, kas Novgorodā raksturīgs 14. gs. beigām un 15. gs.² Sēlpils slēdzenes stratigrāfiski pieder pie augšējā horizonta kultūras slāņa kārtām kā valdošais slēdzeņu tips vācu pils. Tās būs tikušas lietotas vēl 16. un 17. gs.

Atsevišķi minama plakana dzelzs slēdzene ar diviem izciļņiem (81. att.: 9), kas noderējusi koka mēlišu atslēgas atslēgšanai. Šis atslēgas tips saglabāties etnogrāfiskajos materiālos.³

Iespējams, ka koka aizbīdņa atvēršanai nodēris 15,2 cm garš dzelzs stienītis ar kāšveida galu (81. att.: 10). Tam līdzīgi atrasti Novgorodā.⁴

Apģērba piederumi un iedzīves priekšmeti

Sēlpils pilskalna plakuma laukumos atrastas deviņas bronzas jostassprādzes. Četras no tām pārstāv tipu ar ovālu loku (79. att.: 3), kas sadalīts divās daļās ar starpstienīti. Uz starpstienīša uzvērta sprādzes adata ar siksnas gala apkalumu. Attēlā parādītajai sprādzei loks rotāts ar grafiskiem puslokiem. Pagaidām šim sprādžu tipam paralēles nav zināmas. Piecām bronzas divdaļīgām sprādzēm loks četrstūrains (79. att.: 2). To izmēri no 3,3×2,4 cm līdz 5,0××2,5 cm, loka šķērsgrīzumam — gan četrstūrveida, gan trīsstūrveida. Divām sprādzēm ar četrstūrainu loku sāni ir iežmaugti, vienai — malas robotas (79. att.: 1).

Dzelzs jostassprādzes atrastas lielākā skaitā (16). Tās pārstāv piecus jostassprādžu tipus. Lielāko grupu (12) veido četrstūrains sprādzes ar četrstūrveida (79. att.: 4), retāk — ar apaļu loka šķērsgrīzumu (79. att.: 6); tās lielākoties saglabājušas bez adatām (79. att.: 5). Samērā bieži šāda veida sprādzes atrastas kā vēlās viduslaiku kapsētās, tā pētilo pilskalnu vēlajos slāņos. Piemēram, Salaspils Mārtiņsalas 34. kapā šāda sprādze atrasta kopā ar nazi un Tartu bis-

¹ Skat. 36. lpp.

² Колчин 1959, рис. 70; с. 84.

³ Bielenstein 1912, S. 907; Abb. 33.

⁴ Колчин 1959, рис. 72.

kapijas 15.—16. gs. feniņu, 46. un 275. kapā — kopā ar 15. gs. monētām.¹ Diezgan parasta kapa piedeva šā tipa sprādzes ir Vinakalna kapulaukā pie Stukmaņiem;² pēc atrastajām monētām Vīnakalna sprādzes datētas ar laiku no 13. gs. beigām līdz 17. gs. sākumam. Daudz šādu sprādžu nākušas no Kokneses pilskalna virsējām kultūras slāņa kārtām. Dažu dzelzs sprādžu lokam ir arī segmentveida (3) un ovāls (2) šķērsriezums. Sprādzes ar segmentveida loka šķērsriezumu Lokstenē datētas ar 14.—15. gs.³ Sprādžu izmēri variē no 2,0×2,2 līdz 4,8×5,1 cm. Mazākajai no sprādzēm, kura šķiet arī viena no agrākajām, saglabājusies bronzas adata. Šādām sprādzītēm nereti adatas saskares vietās ir aptvere. Vispār šā tipa sprādzes gatavotas no bronzas ļoti reti.

Sprādzes stratigrāfiski pieder pie augšējā horizonta, un tās varēja valkāt pēc Sēlpils pakļaušanas šeit palikušie vietējie iedzīvotāji.

Pogas (8) pārsvarā viena tipa — tās ir apaļas bronzas pogas ar kājiņu un atgādina bronzas zvārgulišus ar cilpiņu (77. att. : 2; 82. att. : 5). It sevišķi tas sakāms par pogām, kas veidotas no divām daļām, tās savienojot. Ar 13. gs. sākumu datētos kapos Doles Raušu kapulaukā šādas pogas pārdalījušās uz pusi. Līdzīgi veidota arī viena svina poga (82. att. : 4). Dažas pogas veidotas no kaula — gan ar cilpiņu (82. att. : 3), gan divkāršas (77. att. : 1). Atrasta arī plāna bronzas poga ar kājiņu (79. att. : 7).

Par grāmatām liecību sniedz bronzas grāmatu apkalumi (3). Divi no tiem atrasti plakuma laukumos, trešais — priekšpili. Mazākā apkaluma (82. att. : 8) garums 3 cm, platums 1,4 cm. Tam ir figurāls noslēgums un ornaments divkārša koncentriska riņķīša veidā. Lielākā apkaluma (82. att. : 9) garums 7,3, platums 2,2 cm. Arī šim apkalumam ir figurāls noslēgums un saulišu, skujiņas un tīkliņa ornaments. Abi tie atrasti C laukuma 3. kārtā, 112—134 cm dziļumā, tāpat kārtā, kas sniedz liecības par vācu pils apbūvi. Lielākajam apkalumam līdzīgs grāmatu apkalums, tikai nedaudz plātāks, bija priekšpils 4. laukuma pagraba atradumos (77. att. : 3). Pēc stratigrāfijas grāmatu apkalumi datējami ar 16. gs.

Ka pils īpašnieki cienījuši spēles, liecina no kaula darinātais metamais kauliņš (82. att. : 10) un kaula šaha figūra (82. att. : 19). Kā atzīmējis A. Caune,⁴ Sēlpili

atrastā figūriņa ir tornis, kas atveido 13. un 14. gs. Krievzemē iecienīto motīvu — laivu ar paceltiem galiem un buru vidū. Šaha figūra atrasta arī vācu krustnešu 14. gs. celtajā Veļonas pilī Dienvidlietuvā.⁵

Pie iedzīves priekšmetiem pieder arī daudzie holandiešu pīpju fragmenti. Šī 16. gs. beigās un 17. gs. lietotā garā pipe augšējā horizonta kultūras slāņa kārtās parasti saglabājusies tikai sīku, galvenokārt pīpes kāta fragmentu (82. att. : 15) veidā. Pašas pīpes galviņas atrastas reti (82. att. : 16). Pīpju kāts reizēm bijis ornamentēts (82. att. : 12, 13).

Pavisam atrasts 261 šo pīpju fragments, no tiem 11 galviņu fragmenti un 19 ornamentētu kātu fragmenti. Pīpes raksturīgas augšējā horizonta 1.—4. kārtai un tāpat attiecināmas uz 16. gs. beigām, bet galvenokārt — uz 17. gs. Atrastas arī vairākas māla pīpju galviņas (82. att. : 11) un pat kāds stikla pīpes kāts.

Kaula izstrādājumi, kas nākuši no augšējā horizonta kultūras slāņa, daļēji darināti uz virpas (79. att. : 23). Ar svītru grupām rotātais mucīņveida priekšmets, iespējams, ir kādas mēbeles detaļa. Kādā ovālā medaljonveida plāksnītē iegriezts cilvēka sejas atveids (82. att. : 20). No kaula darināts arī jau pieminētais spēļu kauliņš un šaha figūra. Par vietēju kaula apstrādi liecina kāda ar tīkliņa ornamentu klāta kaula plāksnīte (79. att. : 26), nepabeigts kaula rokturis (79. att. : 25), kāda priekšmeta fragments ar rūpīgi veidotu ornamentu (79. att. : 24). Atrastajam dzīvnieka ilknim dziļi iegriezumi abās pusēs (79. att. : 22), kas attāli atgādina iegriezumus uz dzimtcilvēku koka birkām.

Par vācu sieviešu klātbūtni pilī liecina atrastie uzpirksteņi (4), kas darināti no bronzas skārda ar uzpirksteņiem parasto nelīdzeno virsmu un dažreiz ir ornamentēti (82. att. : 6, 7). Tie datējami ar pils pastāvēšanas beigu periodu — 17. gs. Pie šīs atradumu grupas pieskaitāmas arī bronzas kniepadatas (6) (82. att. : 1), gara bronzas adata (79. att. : 17), S veida bronzas cilpiņas (3).

Rokdarbu grieznītes atgādina 9,9 cm garo griežņu puse, kas atrasta kara laika tranšējā (82. att. : 27). Tāpat kā otras, 17,8 cm garās grieznes (82. att. : 26), tās ir šarnīrgrieznes un lietotas vācu pils vēlajā periodā, lai gan vēl 17. gs. no lietošanas nebija izgājušas arī atsperu grieznes (79. att. : 15).

Interesi izraisa tualetes piederumu komplekts no C laukuma profila. Tualetes piederumi (83. att.) bija salikti cilindriskā raga kārbīnā. Tās garums 8,6 cm un diametrs 1,2 cm. Kārbiņas ārpusi rotā cilnī iegrebtu rombu, trīsstūrīšu un tīkliņa ornaments divās joslās. Kārbiņas augšgalā ar tīkliņa ornamentu klāta josla un caurumiņš, domājams, piekāšanai pie jostas.

¹ Dati ņemti no A. Zariņas izrakumu pārskata (VI Arheoloģijas un antropoloģijas sektora arhīvā).

² Urtāns 1962, 9. att. : 28. lpp.

³ Mugurēvičs 1977, 86. lpp.; XXIV tab. : 16, 17.

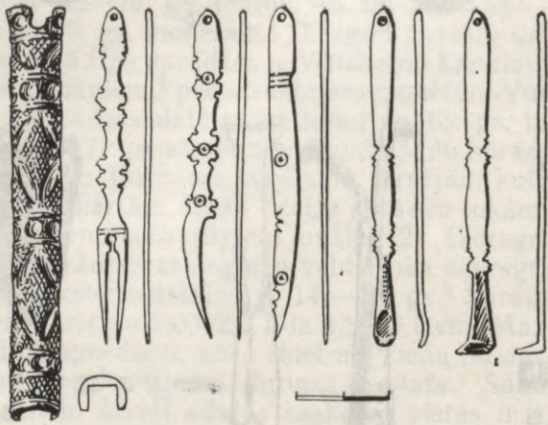
⁴ Caune 1977, 23.—26. lpp.

⁵ Таутовичюс 1966; Lietuvas PSR Vēstures un etnogrāfijas muzejs, inventāra Nr. 397 : 109.

82. att. Pilskalna plakums. Iedzīves priekšmeti. (VI 87 :)

1 — kniepadata (1627), 2 — šujamadata (1628), 3–5 — pogas (79, 1136, 22), 6, 7 — uzpirkstēni (1526, 205), 8, 9 — grāmatu apkalumi (1379, 1404), 10 — metamais kauliņš (18), 11–13, 15, 16 — pīpju fragmenti (1108, 1058, 232, 1562, 1519), 14 — skalpelis (68), 17 — skalturis (118), 18 — svečturis (1102), 19 — šaha figūra (566), 20 — medalions (1141), 21 — svečtura fragments (1492), 22 — duņča spals (939), 23 — šķīlamdzelzs (?) (1330), 24 — karote (1107), 25 — uzgalis (562), 26, 27 — grieznis (1467, 8), 28 — šķīvis (1221), 29 — bļoda (221), 30 — katls (993).
 1–3, 5–9, 21, 22, 24, 28, 29 — bronza; 4 — svins; 10, 19, 20 — kauls; 11–13, 15, 16 — māls; 14, 17, 18, 23, 25–27, 30 — dzelzs.

83. att. Tualetes piederumu komplekts.

Kārbiņas saturā: 7,2 cm gara un 0,9 cm plata lāpstiņa, tās gals perpendikulārs lāpstiņas kātam un līdz ar to noslēdzis kārbiņas lejasgalu; 7,3 cm gara un 0,5 cm plata ausu karotīte; 7,1 cm gara un 0,6 cm plata dakšiņa; 7,0 cm garš un 0,5 cm plats nazītis un 7,0 cm garš un 0,6 cm plats asmenītis. Nazītis un asmenītis rotāti ar saulītēm. Visiem tualetes piederumiem, atskaitot nazīti, sānos profilējumi. Kārbiņā ievietotie priekšmeti darināti no ļoti plāna (biezums 0,1 cm) kaula.

Sēlpilī, tāpat kā visās pētītajās vēlajās vācu pilīs, atrasti arī svečturi. Parasti tie bija sienā iedzenami dzelzs svečturi (82. att.: 18). Tērvetes pilskalnā svečturi bija gan A laukumā, bet īpaši daudz — B laukuma 1. slānī, kurus datē ar 13. gs. beigām. Lokstenē tie datēti ar 14.—15. gs.¹ Šādi svečturi zināmi arī Viļņas Apakšējās pils teritorijā 13./14. gs. koka celtņu slānī.² Sēlpilī atrasti arī vairāki fragmentāri māla svečturi.

Pie vācu pils grezniem priekšmetiem pieskaitāms bronzas svečturis (82. att.: 21), kas, iespējams, ir kāda lielāka vairākzuburu svečtura daļa. Līdzīgs svečturis zināms no Salaspils Zviedru skanst, kur tas datēts ar 17. gs. pirmo pusi.

Sēlpils skalturiem (2) ir uzdeva iestiprināšanai vienā galā un šķēlums otrā galā skalam (82. att.: 17).

Pie virtuves piederumiem pieskaitāms dzelzs iesms (79. att.: 34), vairāku dzelzs skārda, kā arī bronzas katlu fragmenti (82. att.: 30), arī mucas krāns (79. att.: 13).

¹ Mugurēvičs 1977, 80. lpp.; XXIV tab.: 24.

² Tautavičius 1960, 10 pav.: 7.

³ Stūbavs 1973, 5. att.: 3.

⁴ Turpat 1974, 9. att.: 5.

⁵ Skaf. 88.—90. att.

⁶ Mugurēvičs 1977, 79. lpp.

Šāds krāns Salaspils Zviedru skanst izrakumos datēts ar 17. gs.⁴ Atrastas arī vairākas dzelzs mucu stīpas un to fragmenti (13). Bez māla traukiem⁵ Sēlpils iedzīvotāji lietojuši arī bronzas katlus un šķīvjus, no kuriem saglabājušies tikai fragmenti. Šķiet, metāla trauki pilī nav tikuši lietoti sevišķi plaši. Kāda bronzas šķīvja (diametrs apmēram 15 cm) malu rotājuši dekoratīvi profilējumi (82. att.: 28).

Vienīgā Sēlpils karote darināta no bronzas (82. att.: 24). Iespējams, ka virtuves vajadzībām lietota arī 22,8 cm garā dzelzs važa (76. att.: 27), kuras īpatnējo vidusposmu veido cits citā ievērti trīs riņķi ar vaļējiem, smailiem galiem.

Daļēji ar ēdiena gatavošanu saistāmas arī šķiltavas. Labi saglabāties šķiltavu pusfabrikāts (36. att.: 24) pieder pie veģveida šķiltavu tipa ar trīsstūra pamatni vēlā izveidojumā. Tās ir smagas un masīvas. Otrās šķiltavas pieder pie ovālo šķiltavu tipa, kādas parādās agro viduslaiku sākumā. Lokstenē šī tipa šķiltavas datētas ar 14.—15. gs.⁶ (79. att.: 37).

Interesi izraisa tāds atradums kā vērpjamā ratiņa dzelzs spārnu ass (36. att.: 18); tā uzzieta 1,8 m dziļumā, norokot starpprofilu starp B un C laukumiem. Detaļa piederīga augšējā horizonta slānim un atrasta kopā ar raksturīgiem vācu perioda priekšmetiem (pogām, skrūvēm, bronzas trauku fragmentiem u. c.). Tā varētu liecināt par sēļu iedzīvotāju klātbūtni vācu pilī vēl ilgi pēc pils pakļaušanas.

Sēlpilī atrasts arī ķirurģijas instruments — dzelzs skalpelis (82. att.: 14).

Sēlpils dzelzs lāpstas apkalumam (79. att.: 41) salīdzinājumā ar Tērvetes pilskalnā B laukuma virskārtā atrasto apkalumu, kas datējams ar 13. gs. beigām, ir citādi izmēri (18×24,5; 8,0×16,3 cm); tas atrasts ar vēlās vācu pils atradumiem raksturīgā slānī.

Ka pilskalna iedzīvotāji nodarbojušies ar zvejniecību, liecina gan makšķerāķi (77. att.: 10), gan tīklu gremdi. Bez pilskalna virsējos slāņos jau agrāk atrastā svina gremda (79. att.: 38) izrakumos iegūts masīvs māla tīkla gremds (79. att.: 43).

Sēlpils priekšpils teritorijā pētītajā pagrabtelpā atklāts arī dzelzs bezmena (77. att.: 22) fragments.

Krāsns podiņi

Plašu atradumu grupu Sēlpils pilskalnā un apmetnes izrakumos veido krāsns podiņi. Iegūts pāri par 1000 krāsns podiņu fragmentu, no tiem veselā veidā — ap 10. Pilskalna plakumā tie nākuši dienas gaismā 1.—4. kārtā. Podiņi atradās galvenokārt spēcīgajā būvgružu slānī B un

84. att. Nevāpēti krāsns podiņi.

C laukumā. Ar šo līdz 2 m biezo būvgružu slāni, kurā bija daudz krāsns podiņu, ķieģeļu, mēles kārņiņu u. c. (11. att.), bija izlīdzināta pilskalna plakuma nelīdzenā virsma pēc kādas katastrofas, domājams, pēc pils izpostīšanas 1627. gadā poļu-zviedru kara laikā. Pēc plakuma izlīdzināšanas plakuma vidū ar laiku uzceltas vairākas nelielas četrstūrainas celtnes (skat. 62. att.).

Tām podiņu krāsnis vairs nav raksturīgas, kaut arī atsevišķi krāsns podiņi to tuvumā atrasti (piemēram, zaļi vāpētais krāsns podiņš ar zirzdiņu rotājumu 7. un 8. krāsns tuvumā).

Kaut arī krāsns podiņu ražošanas sākumi iesniedzas 9. gs., vācu ordeņa pils Latvijā podiņu krāsnis sāk ieviesties kopš 14. gs. beigām. Tomēr īstais to izplatības laiks Latvijā ir 16. un

85. att. Krāsns podiņš ar lauvas attēlu.

17. gs.¹ Agrākie Sēlpili atrastie podiņi pieder pie t. s. dobo podiņu tipa — tiem ir četrstūrainis atvērums pret telpu vērstajā pusē un krāsns sienā iemūrēts sašaurināts gals (84. att.: 8). Šādi krāsns podiņi 15. un 16. gs. sākuma slāņos atrasti Puņas pilī Lietuvā.²

Agrākie krāsns podiņi nav vāpēti. Dažu Sēl-

¹ Tunzelmann 1933, S. 13.

² Kulikauskienē 1974, 20 pav.

³ Tunzelmann 1933, S. 13.

⁴ Strauss 1923, S. 22.

⁵ Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs. Rīga, 1978, 37. att.

⁶ Tunzelmann 1933, S. 43.

⁷ Turpat, 33. lpp.

⁸ Turpat, 35., 43. lpp.

⁹ Tāpat datēts arī kāds krāsns podiņš Rīgas Vēstures un kuģniecības muzejā.

¹⁰ Kulikauskienē 1974, II pav.

¹¹ A. Caunes izrakumu pārskats (VI Arheoloģijas un antropoloģijas sektora arhīvā), 29. lpp.

¹² Драчук 1977, табл. XLV : 2.

¹³ Pēc paleogrāfa R. Malveša konsultācijas, saskatāmie burti ir slāvu burti un paralēles tiem meklējamas krievu heraldikā.

pils podiņu dibenu rotā zaļi vāpēta rozete (84. att.: 7). Tā kā vāpēšana īsti ieviešas ar 15. gs., pēdējie nevar tikt datēti ar agrāku laiku.³ Šāda veida krāsns podiņš ar rozetes rotājumu atrasts arī ordeņa Elblongas pilī Polijā, un to datē ar 15. gs. beigām vai 16. gs. sākumu.⁴ Sēlpils pils plakumā atrasts ap 100 šā tipa krāsns podiņu, tikpat daudz to arī priekšpili, bet pēdējā apmetnes teritorijā praktiski to trūkst. Iemūrētus krāsns sienās, šādus podiņus dažkārt sastop vēl 18. gs. celtās mājās Kurzemē.⁵

Kā atzīmē H. Tuncelmane, krāsns podiņi Rīgā ieviešas laika posmā starp 1470. un 1556. gadu, kad tos sāk pieminēt rēķinu grāmatās.⁶ Senākos podiņus darināja labi amatnieki — iebrucēji pēc savām atvestām formām,⁷ bet 17. gs. Rīgā nodibinās savs podnieku amats.⁸

Starp Sēlpils krāsns podiņiem saglabājies viens vesels nevāpēts krāsns podiņš (84. att.: 4), kuru veido kvadrātā izveidoti četri četrstūri. Katrs no tiem savukārt veido nelielu iedziļinājumu ar četrstūri tā pamatā. Šie podiņi rāda pāreju no dobiem krāsns podiņiem uz plakanajiem. Sēlpils veselais krāsns podiņš ir nevāpēts un varētu attiekties uz 15. gs. beigām vai 16. gs. sākumu.⁹ Turpretī Puņas pilī atrasto līdzīga veida krāsns podiņu datē ar vēlāku laiku.¹⁰

16. gs. raksturīgo krāsns podiņu ar portretiskiem attēliem Sēlpils kultūras slānī ir maz. Droši pie šā tipa pieskaitāms fragments ar bārda vīriša galvu beretē (86. att.: 9), liekas, arī vēl kādi četri fragmenti ar sievietes un vīriša galvu attēliem (84. att.: 9). No tiem saglabājušies niecīgi fragmenti, kas nesniedz ieskatu par visa krāsns podiņa kopējo kompozīciju. Varētu atzīmēt, ka Bauskas pilī šā tipa krāsns podiņi atrasti daudz lielākā skaitā.¹¹

16. gs. iecienīti ir krāsns podiņi ar ģerboņu attēliem. Arī šā veida krāsns podiņu Sēlpilī nav daudz, tomēr to vidū ir daži visai interesanti eksemplāri. Tāds, piemēram, redzams 85. attēlā. Krāsns podiņa izmēri 21,5 × 21,5 cm, tam ir augsta pēda. Krāsns podiņa kompozīcija šķiet visai arhaiska.

Tā kā podiņi ar ģerboņu motīviem parādās ne agrāk kā 15. gs. otrajā pusē un izmantoti vēl 16. gs., minētais krāsns podiņš, domājams, varētu attiekties uz 15. gs. Iespējams, ka burtveida izciļņi krāsns podiņa lejasdaļā ir darbnīcas zīme līdzīgi tiem zīmogiem, ar kādiem apzīmēja porcelānu.¹² Burti H: A šķiet kādas personas iniciāļi.¹³ Diemžēl, par spīti ilgiem meklējumiem un konsultācijām, līdz šim nav izdevies šo krāsns podiņu atšifrēt.

Ka aprakstītais krāsns podiņš nav vienīgais šāda veida izstrādājums, rāda līdzīga krāsns podiņa jau zaļi vāpēts fragments (86. att.: 18). Kā zināms, vienas un tās pašas formas podiņi vienlaicīgi bijuši lietošanā gan vāpēti, gan nevāpēti.

Sēlpils materiālā pārstāvēti arī krāsns podiņi ar divgalvainā ērgļa attēliem (3) (86. att. : 17). Divgalvainā ērgļa motīvs dažādos variantos izmantots gan valstu, gan arī pilsētu ģerboņos. Šāds motīvs iekombinēts kāda 16. gs. akmens masas cilindriskā trauka rotājumā. Trauks izgatavots Piereinā Zīburgas darbnīcā.¹

Sēlpils materiālā dominē zaļi vāpētie krāsns podiņi. Samērā daudz (25) atrasts podiņu ar izceltu apli podiņa centrā, kam divkāršs koncentrisks ietvars; brīvos podiņa stūrus rotā dažādi motīvi (86. att. : 7, 20). Vienā fragmentā, piemēram, redzams sēdošs taurētājs (86. att. : 5), citā — ozolzīles, vēl citā — palmete. Kā atzīmē K. Strauss, līdzīgs krāsns podiņš kopā ar keramiku atrasts Tillendorfā kādā podnieka darbnīcas bedrē un datējams ar 15. gs., vēlākais, ar 16. gs. sākumu.² No šā tipa podiņiem saglabāties arī krāsns stūra podiņš. Šādi krāsns podiņi maksājuši divreiz dārgāk par pārējiem.³

Samērā daudz podiņu (35) virsmu klāj rombos ievietotas četrlapu rozetes (86. att. : 21). Šāda tipa krāsns podiņi ir gan zaļi vāpēti, gan arī bez vāpējuma (84. att. : 3). Līdzīgi podiņi atrasti Vitebskā,⁴ Bauskā u. c. Bauskā tie datēti ar 16. gs. beigām.⁵

Atzīmējams kāds no pārējiem atšķirīgs nevāpēts krāsns podiņš, kuru rotā labi izpildīts ģeometrisks ornaments (84. att. : 1). So dzegas podiņu rotā sešlapaina rozete robotā ietvarā un gulošu krustu motīvi divos četrstūros. Krāsns podiņu noslēdz divkāršu zobiņu rinda.

17. gs. rotājumā plaši ieviešas stādu motīvi. Sēlpils materiālā sastopams vāzes motīvs, no kura izzaro it kā palmu zari (86. att. : 6, 11). Augu motīvi visbagātāk atspoguļoti smagajos, zaļi vāpētajos dzegas podiņos. Podiņu vidus rotājumā gan viens otram pretstatīti zirdziņi (86. att. : 1), gan centrā novietota spārnota eņģeļa galva (86. att. : 2), arī — eņģelis un zivs (86. att. : 14). Atsevišķi figurāli, nelielos fragmentos saglabājušies veidojumi (86. att. : 16), domājams, arī pieder dzegas podiņiem.

No dzīvnieku valsts motīviem kādā nevāpētā podiņā konstatējams govus galvas fragments (84. att. : 2). Līdzīgi 17. gs. krāsns podiņi ar zirdziņiem atrasti arī Viļņas pilī.⁶ Atzīmējams, ka Sēlpils materiālos nemaz nav pārstāvēti krāsns podiņi, kas attēlotu ar reliģisku kultu saistītas ainas.

Vairums podiņu darināti uz vietas. Sākot ar 17. gs., rakstītie avoti apliecina podnieku amata pastāvēšanu un līdz ar to arī krāsns podiņu vietēju ražošanu. Kā rāda ornamentālie motīvi krāsns podiņos, to pirmparaugi meklējami galvenokārt vācu pilsētās, vietās, no kurienes Latvijas teritorijā ieradās vācu iekarotāji. Gan sīze-

tiski, gan izpildījuma veidā tie atšķiras no daudzveidīgiem šīs mākslas paraugiem Senajā Krievzemē.⁷

Keramika

Sēlpils vācu pils pastāvēšanas periodam raksturīga akmens masas keramika, kas importēta no Piereinas darbnīcām.

Kā parādījuši izrakumi Santokā Polijā,⁸ agrā, ar 13.—15. gs. datējamā akmens masas keramika, kas parādās līdz ar vācu kolonistiem, pārstāv rievaino zilganpelēko keramiku. Traukus nereti sedz plāns pārklājums, kas traukiem piešķir metālisku nokrāsu. Trauku pamatformas ir lodveida podi, lodveida podi ar osu un osas podi ar plakanu pamatu.⁹

Sā tipa rievainā keramika, kuras virsmas faktūra reizēm ir asa, Sēlpils pili sastopama reti. Vairāk lausku — 86 nevāpētas un 52 vāpētas — ir ar gludāku virsmu. No kopējā vācu pils perioda lausku skaita tās veido 10%. 87. attēlā (: 7) parādītas asas faktūras virsmas trauka aptuvenas kontūras. Lausku biezums augšdaļā 0,4—0,5 cm, lejasdaļā pie pamatnes — 0,7 cm.

14. gs., bet plašāk 15. gs., raksturīgi trauki ar dziļiem pirkstu iespaidumiem pie pamatnes.¹⁰ Šķiet, ka Sēlpils pili atrastā trauka lejasdaļa (88. att. : 6) varētu piederēt piltuvveida traucīnam. Šādus, ap 20 cm augstus traukus darināja Zīburgā pēc 1550. gada.¹¹ No trauku kājām (54), kas lielākoties pieder trijkājiem, grūti izdalīt 13./14. gs. raksturīgiem virtuves vārāmiem podiem, t. s. grāpjiem (*Grapen*), piederīgās kājiņas.¹² Pēc visa spriežot, mūra pils sākotnējā pastāvēšanas laikā lietoti uz vietas ražotie māla trauki.

Piereinas darbnīcas, kas ražoja greznus, mākslinieciski augstvērtīgus traukus, savu uzplaukumu piedzīvoja 16. un 17. gs. Uzplaukuma pamatā bija īpaša dabiskā māla slāņu atklāšana. Apdedzinot šos mālus, bija iespējams iegūt blīvus un šķīdrumu necaurīdīgus ražojumus.¹³ No šāda māla izstrādājumus darināja Ķelnes un tai

¹ Koetschau 1924, Taf. 25 : 2.

² Strauss 1923, S. 19.

³ Tunzelmann 1933, S. 10.

⁴ Левко О. Витебские изразцы. Manuskripts. (Baltkrievijas PSR ZA Vēstures institūts.)

⁵ A. Caunes izrakumu pārskats VI Arheoloģijas un antropoloģijas sektora arhīvā.

⁶ Tautavičius 1960, 62 pav.

⁷ Розенфельдт 1968, с. 20, 21.

⁸ Brackmann, Unverzagt 1936, S. 73—140.

⁹ Turpat, 115. lpp.

¹⁰ Strauss 1923, Abb. 13 : 3, 4.

¹¹ Koetschau 1924, Taf. 9 : 1.

¹² Strauss 1923, Abb. 17 : 4.

¹³ Koetschau 1924, S. 6.

87. att. Akmens masas keramika.

tuvejās Frēhenas podnieki, tāpat arī Zīgburgas, Rērenas un Vestervaldes amatnieki.¹

Šo darbnīcu meistarū vārdi parasti ir zināmi. Viņu darinātie trauki iezīmēti un līdz ar to precīzi datējami. Ikvienai no darbnīcām bija savas īpatnības. Tā, piemēram, Zīgburgas podnieku darinātie trauki ir zilganpelēkā krāsā, plānām sienām. Rērenas amatnieki turpretī izmantoja rupjāku mālu, līdz ar to trauki šķiet it kā smagāki.

Sēlpils plakuma keramikas materiālā ir vairāki skaisto, zilganpelēko trauku fragmenti. Kādas krūkas līdzinā, pelēkā mala nav ornamentēta, turpretī tās kaklu rotā zilu rozetu josliņa (88. att. : 2). Citas krūkas «vēderu» platākā vietā rotā 16. gs. raksturīgā kolonnu ailēs sadalīta josla ar svēto attēliem (88. att. : 5). Pēc satura un izveides tai tuva Rērenas 42 cm augstā, zilganpelēkā krūka, kas datēta ar 1588. gadu.² Kādas citas zilganpelēkas krūkas dibena fragments pēc ornamentēšanas principa tuvs Vestervaldes ar 1680. gadu datētajai kannai, kur ornaments izvietots uz trauka vēdera lielā medaljonveida laukumā, pie kam šo laukumu, savukārt, ietvērušas rozetes, arī izkārtotas medaljonveidā³ (88. att. : 7). Viens fragments bija no brūnas akmens masas vēderainās krūkas. No gaiši brūnā trauka saglabājies frīzes fragments; arī šeit, tāpat kā iepriekš aprakstītajā fragmentā, kolonnu ailē ieslēgts laukums (5×4 cm) jau ar sadzīvīsku motīvu — vīrieti 16. gs. tērpā (88. att. : 1). Pēc tematikas šai krūcai tuva Vestervaldes kannā („*Kanne mit Soldatenfries*“).⁴

Sārti brūna akmens masas trauka fragments nācis no trauka kakla; tas rotāts ar septiņkārtīgu, sīku likloču ornamentu, kāds cits, līdzīga trauka fragments — ar šauru, ornamentālu joslu.

Brūno akmens masas trauku ornamenta sastāvdaļa trauka vēdera augšpusē nereti ir blīvas rombu joslas. 16. gs. beigās šāds ornamenta motīvs (88. att. : 3) ir parasts Zīgburgas, Rērenas un Vestervaldes darbnīcu izstrādājumiem. Sēlpils lauskā saglabājies šis frīzes fragments, kas kādreiz piederējis, domājams, kannai, ar snipi.⁵

Vairākās vācu mūra pilīs Latvijā atrastas arī lielās, brūnās, vēderainās krūkas, t. s. bārdainā vīra krūkas („*Bartmannskrug*“) lauskas. Sēlpils plakumā uzieti tās sāngabali. Šādā krūkā atradās 17. gs. monētu depozijs Cēsu rajona Kalna Ubeļos.⁶

Mazāk grezni akmens masas trauki darināti arī citās darbnīcās. Šī keramika ir rievota, gaiši pelēkā (87. att. : 10), dažkārt brūnganpelēkā krāsā (87. att. : 12). Atrasti arī brūnu pudeļu fragmenti (87. att. : 9) un osas, tāpat kāda 3 cm augsta un 2,6 cm plata miniatūrpodiņa puse (87. att. : 1). Kāds netīri dzeltenpelēkas krūkas fragments saglabājies kopā ar osu (87. att. : 14).

Saglabājies kāda importēta paliela brūndzelteni vāpēta trauka sāngabals ar sīku rombu ornamentu un osas pēdām (87. att. : 2). Vairākiem traukiem iekšpuse pelēka, bet ārpusē pelēkbrūna, vāpēta un rotāta ar paralēlām rievām (87. att. : 7). Kāda ārpusē nevāpēta, dzeltena trauka iekšpusi klājusi dzeltena vāpe (87. att. : 13).

Sēlpils mūra pili bez akmens masas keramikas lietota arī uz podnieka ripas darināta keramika, kuras trauku pamatforma, t. s. terinveida podi, ir vēlā dzelzs laikmeta šāda veida trauku tālāka attīstība. Šie trauki viduslaikos turpina vēlā dzelzs laikmeta māla trauku tradīcijas. To tipoloģisko un hronoloģisko piederību nosaka galvenokārt trauka augšmalas profilējums. Asotes pilskalna ripas keramikai,⁷ kuras lielākā daļa datējama ar 11. un 12. gs., ir raksturīgs neizteikts augšmalas profilējums — gludā, neuzbiezinātā trauka maliņa ar slaidu izliekumu pāriet trauka platākajā daļā. Turpretī Sēlpils keramikai tipiski ir spēcīgi trauka augšmalas profilējumi, pie kam trauka augšmalu ārpusē rotā padziļa rievā (89. att. : 4, 5) un spēcīgs izvīzījums uz āru (89. att. : 2, 4, 6). Dažreiz mala ārpusē nošļauptā uz leju (89. att. : 3). Vēlākajiem traukiem malas profilējumam radīts uzbiezinājums no liekas māla joslas (89. att. : 10).

Šo podu diametrs augšmalā 15—21 cm, platākajā daļā 22—29 cm. Trauku sienu biezums 0,5—0,8 cm. Šādiem traukiem līdzīgi podi atrasti Aizkraukles Lejasbitēnu 17. gs. celtnē.⁸

Vēlās ripas keramikas trauku augšdaļu rotā vai nu rievās (41) (89. att. : 2, 5, 7), vai vien-, div- vai trīskāršs liklocis (89. att. : 3, 4, 6).

Atzīmējama ap 23 cm diametrā liela blodiņa, kuras malu rotā plastisku iespaidumu josla. Lai šādu joslu izveidotu, traukam pielipināta īpaša māla sloksne (89. att. : 1). Līdzīgs plastisks ar pirkstu iespaidumiem rotāts valnītis ir arī kādam trauciņam, kas atrasts 17. gs. celtnē Aizkraukles Lejasbitēnos.⁹

Apskatītie ripas keramikas trauki (549 fragmenti) sastāda 40% no Sēlpils plakuma augšējā horizonta traukiem.

Sprīžot pēc atrastajiem vāpētajiem trauku fragmentiem, visiecienītākā bijusi zaļā vāpe (309), jau mazāk — brūnā (147), vēl mazāk — dzeltenā vāpe (18). Dažreiz uz vāpētajiem traukiem ir arī ornamentāli motīvi. Vāpēto rotāto

¹ Koetschau 1924, S. 19—52.

² Turpat, 41. tab.

³ Turpat, 71. tab.

⁴ Turpat, 64. tab. : 2.

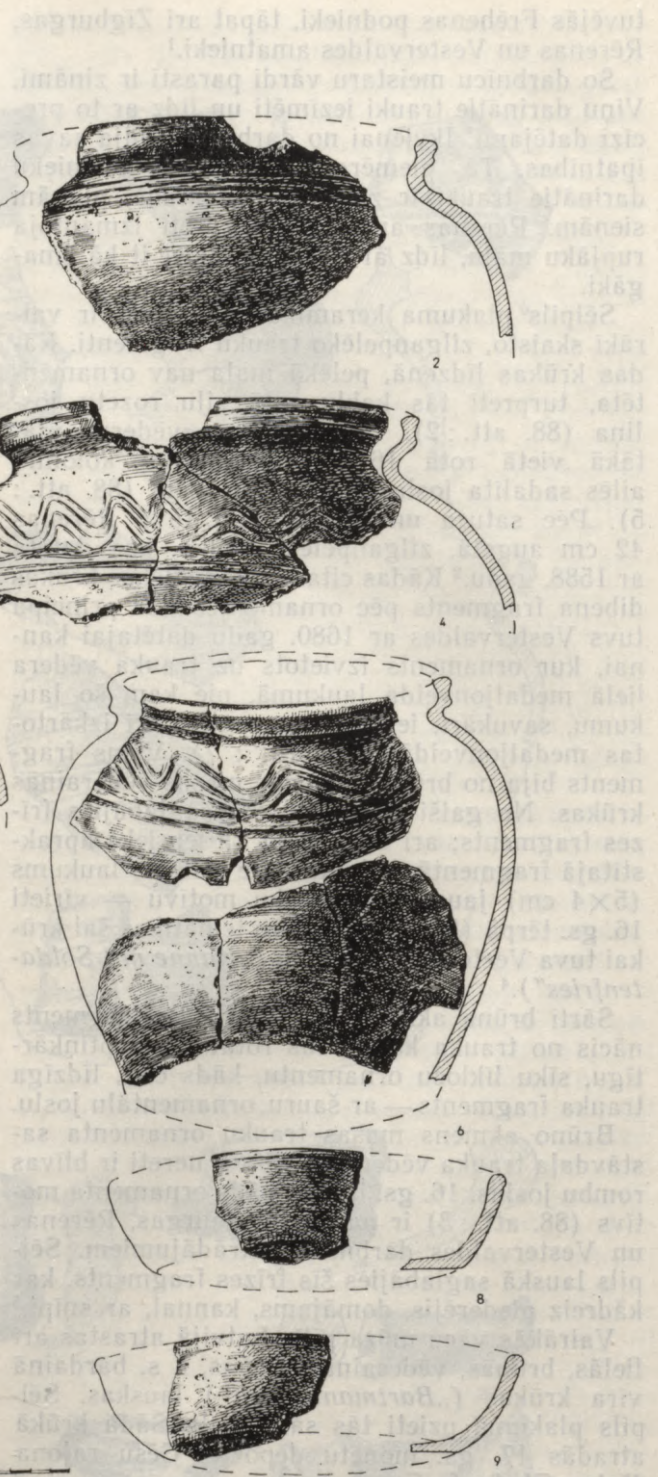
⁵ Turpat, 22. tab. : 1.

⁶ Сеплите 1968, 13. att.

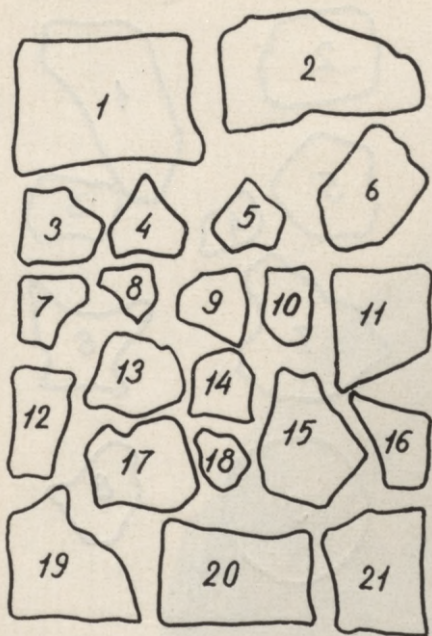
⁷ Шноре 1961, табл. XX.

⁸ Симермане 1964, 1. att. : 5.

⁹ Turpat, 3. att. : 2.

89. att. Velā ripas keramika.

86. att. Vāpēti krāsns podiņi.

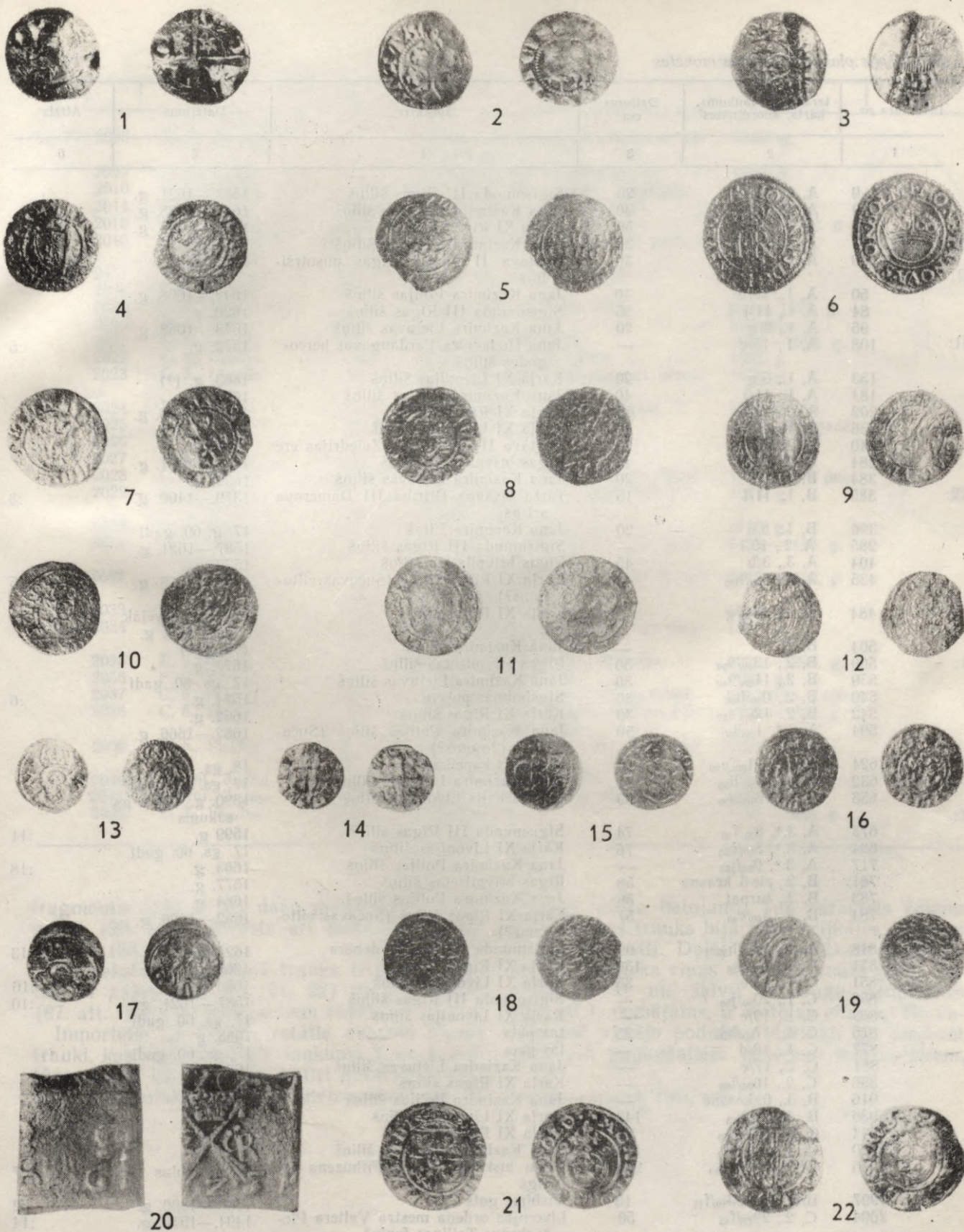
88. att. Akmens masas krāsainās keramikas fragmenti (apakšā šādas keramikas paraugi).

90. att. Vāpēti māla šķīvji.

91. att. Pilskalna plakumā atrastās monētas, dabiskā lielumā (VI 87.); aprakstu skat. 2. un 4. tabulā.
 1 — 2035; 2 — 1997; 3 — 2042; 4 — 2011; 5 — 108; 6 — 540; 7 — 1946; 8 — 385; 9 — 49; 10 — 856; 11 — 673;
 12 — 2017; 13 — 818; 14 — 2004; 15 — 435; 16 — 851; 17 — 2012; 18 — 717; 19 — 2021; 20 — 2016; 21 — 2007;
 22 — 2029.

Inventāra nr.	Izrakumu laukums, kārtā, koordinātes	Dziļums cm	Apraksts	Datējums	Attēls
1	2	3	4	5	6
VI 87: 9	A, 1., 16/j	20	Sigismunda III Rīgas šiliņš	1587.—1621. g.	
19	A, 1., 16/a	30	Jana Kazimira Lietuvas šiliņš	1648.—1668. g.	
27	A, 1., 22/c	50	Kārļa XI Rīgas šiliņš	1660.—1697. g.	
33	A, 1., 16/e	30	Jana Kazimira Lietuvas šiliņš	1664. g.	
49	A, 1., 18/b	30	Gustava II Ādolfa Rīgas pusotrši- liņš	1623. g.	91. att.:9
50	A, 1., 18/b	40	Jana Kazimira Polijas šiliņš	1648.—1668. g.	
84	A, 1., 11/j	35	Sigismunda III Rīgas šiliņš	1620. g.	
95	A, 1., 5/g	20	Jana Kazimira Lietuvas šiliņš	1648.—1668. g.	
108	A, 1., 15/c	—	Jana Hodkēviča Pārdaugavas herco- gistes šiliņš	1572. g.	:5
133	A, 1., 6/g	20	Kārļa XI Livonijas šiliņš	1663. g. (?)	
184	A, 1., 11/j	40	Jana Kazimira Polijas šiliņš	1666. g.	
202	A, 2., 21/a	65	Kārļa XI Rīgas šiliņš	1660.—1697. g.	
236	A, 1., 4/e	40	Kārļa XI Livonijas šiliņš	1665. g. (?)	
240	A, 1., 4/f	20	Gustava II Ādolfa (?) Zviedrijas ēre	17. gs.	
284	A, 2., 14/i	45	Rīgas brīvpilsētas šiliņš	1561.—1581. g.	
384	B, 1., 7/f	20	Jana Kazimira Lietuvas šiliņš	1652. g.	
385	B, 1., 11/f	15	Tartu bīskapa Dītriha III Damerova artīgs	1379.—1400. g.	:8
396	B, 1., 8/a	20	Jana Kazimira šiliņš	17. g. 60. gadi	
285	A, 2., 15/i	—	Sigismunda III Rīgas šiliņš	1587.—1621. g.	
404	A, 3., 3/b	45	Rīgas brīvpilsētas šiliņš	1577. g.	
435	A, 3., 5 ₂₀ /h ₂₀	—	Kārļa XI Rīgas šiliņš (Sučavas vilto- jums?)	1662.—1666. g.	:15
484	A, 3., 16 ₃₀ /g	10	Kārļa XI Rīgas šiliņš	17. gs., ne vēlāk par 1666. g.	
504	B, 2.	—	Jana Kazimira šiliņš	(viltots?)	
509	B, 2., 13 ₆₀ /9 ₅₀	30	Rīgas brīvpilsētas šiliņš	1577. g.	
539	B, 2., 11 ₅₀ /9 ₄₀	30	Jana Kazimira Lietuvas šiliņš	17. gs. 60. gadi	
540	B, 2., 0 ₁₀ /h ₆₀	30	Stokholmas pusēre	1574. g.	:6
542	B, 2., 12 ₃₀ /a ₅₀	30	Kārļa XI Rīgas šiliņš	1662. g.	
594	A, 3. ^a , 1 ₇₀ /i ₅₀	50	Jana Kazimira Polijas šiliņš (Suča- vas viltojums?)	1662.—1666. g.	
624	A, 3. ^a , 11 ₆₀ /a ₉₀	70	Krievijas kapeika	18. gs.	
632	A, 3. ^a , 3 ₉₀ /h ₅₀	71	Jana Kazimira Lietuvas šiliņš	17. gs. 60. gadi	
658	A, 3. ^a , 6 ₄₀ /a ₉₀	69	Tallinā kalts Livonijas šiliņš	1390. g. — 15. gs sākums	
673	A, 3. ^a , 8 ₃₀ /f ₁₀	74	Sigismunda III Rīgas šiliņš	1599. g.	:11
684	A, 3. ^a , 8 ₃₀ /c ₆₀	76	Kārļa XI Livonijas šiliņš	17. gs. 60. gadi	
717	A, 3. ^a , 0 ₅₀ /j ₅₀	—	Jana Kazimira Polijas šiliņš	1663. g.	:18
781	B, 3., pie 6. krāsns	58	Rīgas brīvpilsētas šiliņš	1577. g.	
783	B, 3., turpat	59	Jana Kazimira Polijas šiliņš	1664. g.	
784	B, 3., 3 ₄₀ /c ₄₀	57	Kārļa XI Rīgas šiliņš (Sučavas vilto- jums?)	1662.—1666. g.	
818	A, 4., 10 ₉₅ /b ₃₀	99	Sigismunda III Polijas denārs	1623. g.	:13
821	A, 4., 1 ₆₀ /c ₈₀	150	Kārļa XI Rīgas šiliņš	1663. g.	
851	C, 1., 17/e	35	Kārļa XI Livonijas šiliņš	1663. g.	:16
856	C, 1., 20 ₅₀ /j ₈₀	—	Sigismunda III Rīgas šiliņš	1587.—1621. g.	:10
869	C, 1., 19/e	—	Kārļa XI Livonijas šiliņš	17. gs. 60. gadi	
875	C, 1., 17 ₃₀ /b ₂₀	25	tas pats	1663. g.	
877	C, 1., 18/d	—	tas pats	17. gs. 60. gadi	
881	C, 2., 17/e	—	Jana Kazimira Lietuvas šiliņš	1664. g.	
896	C, 2., 16 ₀₅ /i ₈₀	—	Kārļa XI Rīgas šiliņš	1661. g.	
916	B, 3., 6. krāsni	—	Jana Kazimira Polijas šiliņš	1666. g.	
936	B, 4., 1 ₃₀ /b ₁₅	143	Kārļa XI Livonijas šiliņš	1662. g.	
944	C, 3., 17 ₆₀ /9 ₂₀	53	Kārļa XI Rīgas šiliņš	1665. g.	
960	C, 3., 20 ₅₀ /b ₇₀	50	Jana Kazimira Lietuvas šiliņš	1662. g.	
1946	B/C, 8., 0 ₇₀ /c ₄₀	240	Tartu bīskapa Johana Fihūzena ar- tīgs	14. gs. vidus	:7
1997	B/C, 10., 23 ₁₀ /f ₁₅	15	Visbijas gots	1380.—1390. g.	:2
2004	C, 2., 22 ₂₅ /f ₄₅	50	Livonijas ordeņa mestra Valtera Ple- tenberga Tallinas feniņš	1494.—1535. g.	:14
2006	C, 2., 14 ₅₀ /i ₁₀	75	Rīgas brīvpilsētas šiliņš	1576. g.	
2007	C, 2., 22 ₁₀ /i ₈₀	90	Sigismunda III Polijas trīspelhers	1622. g.	:21

1	2	3	4	5	6
VI 87 : 2008	C, 2., 20 ₄₀ /g ₈₀	65	Sigismunda II Augusta Lietuvas dubultdenārs	1566. g.	
2009	C, 1., velēnā	—	Sigismunda III Lietuvas grasis	1626. g.	
2010	C, 2., 15 ₉₅ /c ₃₀	110	Gustava II Ādolfa Rīgas trīspelhers	1623. g.	
2014	A, 5., 3 ₄₅ /e ₆₅	90	Jana Kazimira Lietuvas šiliņš	1666. g.	
2015	B, 4., 14 ₅₀ /b ₈₀	60	Johana III Tallinas šiliņš	1568.—1592. g.	
2016	C, 2., 19 ₉₅ /f ₅₀	137	Gustava II Ādolfa Zviedrijas pusēres klīpe	1625. g.	91. att. :20
2017	C, 2., 20 ₄₀ /f ₂₅	163	Sigismunda III Rīgas šiliņš	1621. g.	:12
2018	C, 2., 21 ₆₅ /g ₂₀	161	šiliņš	17. gs.	
2019	B, 5., melnā slāni		Sigismunda III Rīgas šiliņš	pirms 1620. g.	
2020	B, 5., 3 ₉₅ /g ₀₅	156	tas pats	tas pats	
2021	C, 2., 14 ₄₀ /c ₆₀	86	Kristīnes Rīgas šiliņš	1632.—1654. g.	:19
2022	C, 3., 13 ₃₀ /g ₁₅	118	Kārļa XI Livonijas šiliņš	1662. g.	
2023	C, 3., 14 ₆₀ /d ₆₀	90	Jana Hodkēviča Pārdaugavas hercogistes šiliņš	1572. g.	
2024	B, 5., 8 ₈₀ /e ₄₀	77	Sigismunda III Lietuvas denārs	1621. g. (?)	
2025	E, 1., 1 ₂₀ /o ₉₀	30	Kārļa XI Rīgas šiliņš	17. gs. 60. gadi	
2026	E, 1., 5 ₈₀ /h ₇₀	20	tas pats	17. gs.	
2027	E, 1., 3 ₃₅ /d ₃₀	20	šiliņš	17. gs.	
2028	C, 5., 16 ₈₀ /h ₁₀	169	Livonijas ordeņvalsts Tallinas šiliņš	15. gs. otrā puse	
2029	E, 2., 4 ₅₀ /c ₇₀	60	Brandenburgas-Prūsijas Georga Vilhelma trīspelhers	1624. g.	:22
2030	E, 2., 5 ₈₀ /d ₄₀	53	Rīgas brīvpilsētas šiliņš	1570. g.	
2031	C, 5., 16 ₀₅ /d ₃₅	164	Tartu bīskapa Johana II Bertkova feņiņš	1473.—1485. g.	
2032	C, 5., 20 ₂₀ /d ₉₅	193	Tartu bīskapa Bernharda II Bilova artīgs	1410.—1413. g.	
2033	E, 3., 4 ₁₅ /g ₅₀	67	Kārļa XI Livonijas šiliņš	1664. g.	
2034	E, 3., 6 ₀₀ /d ₃₀	61	Kurzemes un Zemgales hercoga Gotharda Ketlera šiliņš	1577. g.	
2035	E, 3., 6 ₀₅ /a ₈₅	59	Džona Baliola Skotijas sterlings	1292.—1296. g.	:1
2036	E, 3., 2 ₉₅ /b ₇₀	77	Kārļa XI Rīgas šiliņš	1663. g.	
2037	C, 6., 12 ₈₅ /g ₆₅	202	Livonijas ordeņvalsts Tallinas šiliņš	pēc 1422.—1426. g.	
2038	C, 6., 14 ₁₅ /i ₂₀	170	Livonijas ordeņa mestra Valtera Pletenberga Cēsu šiliņš	1494.—1535. g.	
2039	B, 5., 13 ₂₀ /b ₀₅	61	Tartu bīskapa Dītriha III Damerova artīgs	1379.—1400. g.	
2040	E prof., 3 ₇₅ /h ₈₀	102	Rīgas brīvpilsētas šiliņš	1571. g.	
2041	E prof., 3 ₇₀ /a ₁₀	57	Sigismunda III Polijas trīspelhers	1624. g.	
2042	C, 7., 17 ₁₅ /b ₅₀	184	Višbijas gots	1340.—1440. g.	:3

fragmentu vidū ir arī dažu māla šķīvju fragmenti (90. att.). Atrasts arī miniatūrs rotāts šķīvītis (88. att. :9).

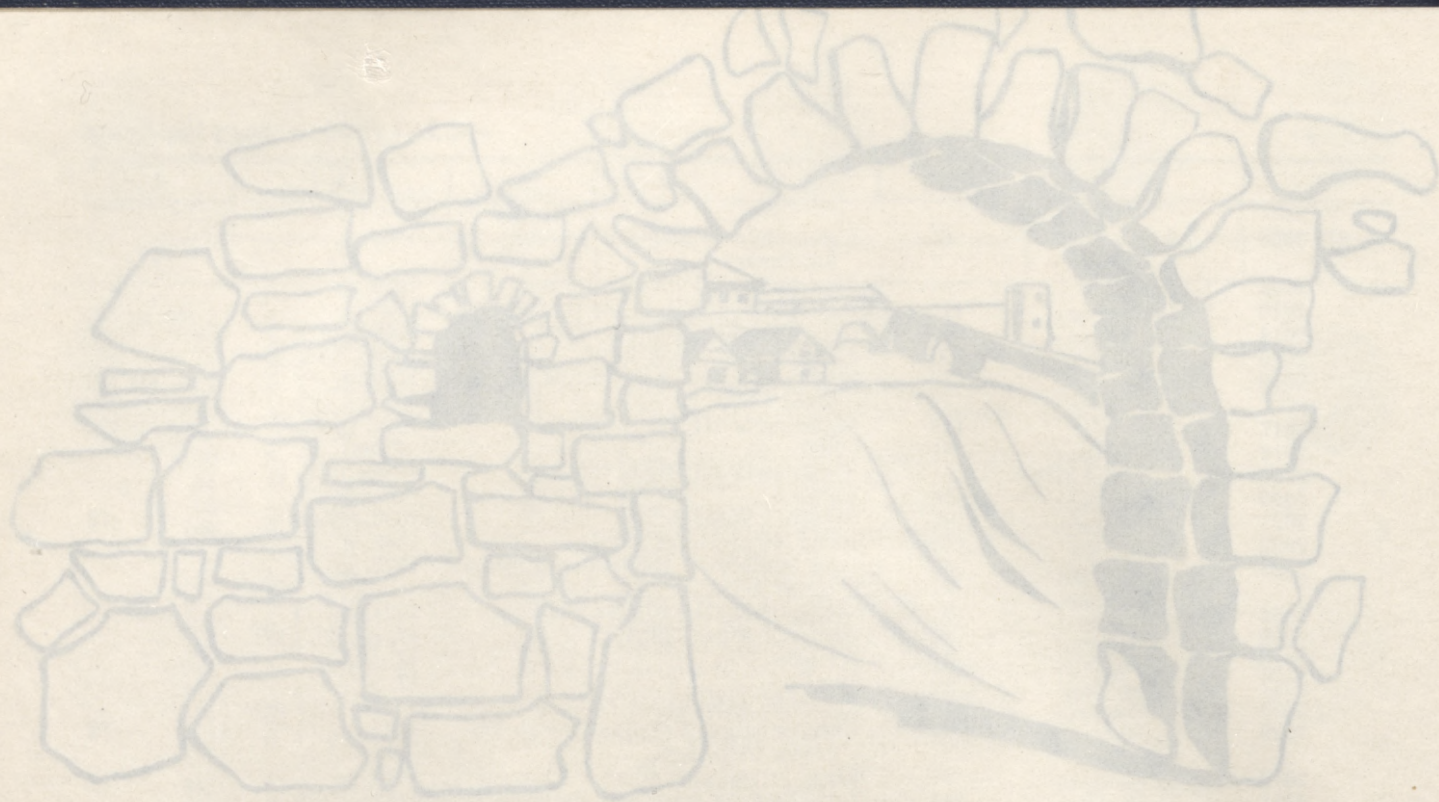
No raksturīgā vāramā trauka trijkāja atrastas 54 kājas (87. att. :21, 22) un 26 rokturi (87. att. :23, 24), daļa no tiem vāpēta.

Importētie un bagāti rotātie akmens masas trauki, kas atrasti īpaši C laukuma 3. un 4. kultūras slāņa kārtās, šķiet, ir tīri dekoratīva rakstura. Trausluma un ugunsneizturības dēļ tie

virtuvē nebija lietojami. Tur parastais ēdienu gatavošanas trauks bija māla trijkājis, bronzas un dzelzs katli. Daļēji šim nolūkam noderēja arī uz podnieka ripas darinātie māla podi. Vāpētie trauki un šķīvji ar augu ornamentu (90. att.), domājams, ir vietējas cilmes,¹ tie varēja būt vietējo podnieku darināti un piederēt vācu pilī palikušajiem vietējiem iedzīvotājiem.

¹ Cimermane 1964, 138. lpp.

1	2	3	4	5	6
VI 07-2008	C 2, 2008	62	Stanimonda II Augusta Jelencova - Oštrbonca	1808 g.	
2008	C 1, veljavna	—	Stanimonda III Feliks grava	1828 g.	
2010	C 2, 1828	110	Gušterov II Adolfa Filipa trapezoid	1833 g.	2 122 IV
2014	A 2, 1833	90	Jana Karolinke Feliks šilina	1838 g.	
2015	H 1, 1838	30	Johana III Feliksa šilina	1838-1907	
2016	C 2, 1907	135	Gušterov II Adolfa Feliksa trapezoid	1838 g.	31 str. 20
2017	C 2, 2017	167	Stanimonda III Filipa šilina	1837 g.	12
2018	C 2, 2018	181	šilina	17 g.	
2019	B 2, veljavna	—	Stanimonda III Filipa šilina	1830 g.	
2020	H 2, 2020	136	šilina	1832-1834	19
2021	C 2, 1834	90	Stanimonda III Filipa šilina	1832 g.	
2022	C 2, 1832	118	šilina	1832 g.	
2023	C 2, 1832	90	Jana Hedvikine Poljančeve trapezoid	1832 g.	
2024	H 2, 2024	77	šilina	1832 g.	
2025	E 1, 2025	30	Stanimonda III Feliksa šilina	1831 g.	
2026	E 1, 2026	30	šilina	17 g.	
2027	E 1, 2027	30	šilina	17 g.	
2028	C 2, 2028	109	šilina	17 g.	
2029	E 2, 2029	90	Stanimonda III Feliksa šilina	1831 g.	23
2030	H 2, 2030	90	šilina	1831 g.	
2031	C 2, 2031	101	Jana Hedvikine Poljančeve trapezoid	1831 g.	
2032	C 2, 2032	109	šilina	1831 g.	
2033	H 2, 2033	90	šilina	1831 g.	
2034	F 2, 2034	61	šilina	1831 g.	
2035	E 2, 2035	30	šilina	1831 g.	
2036	E 2, 2036	30	šilina	1831 g.	
2037	C 2, 2037	109	šilina	1831 g.	
2038	C 2, 2038	109	šilina	1831 g.	
2039	H 2, 2039	90	šilina	1831 g.	
2040	E 2, 2040	109	šilina	1831 g.	
2041	E 2, 2041	77	šilina	1831 g.	
2042	C 2, 2042	181	šilina	1831 g.	3
11		77	šilina	1831 g.	
12		77	šilina	1831 g.	
13		77	šilina	1831 g.	
14		77	šilina	1831 g.	
15		77	šilina	1831 g.	
16		77	šilina	1831 g.	
17		77	šilina	1831 g.	
18		77	šilina	1831 g.	
19		77	šilina	1831 g.	
20		77	šilina	1831 g.	
21		77	šilina	1831 g.	
22		77	šilina	1831 g.	
23		77	šilina	1831 g.	
24		77	šilina	1831 g.	
25		77	šilina	1831 g.	
26		77	šilina	1831 g.	
27		77	šilina	1831 g.	
28		77	šilina	1831 g.	
29		77	šilina	1831 g.	
30		77	šilina	1831 g.	
31		77	šilina	1831 g.	
32		77	šilina	1831 g.	
33		77	šilina	1831 g.	
34		77	šilina	1831 g.	
35		77	šilina	1831 g.	
36		77	šilina	1831 g.	
37		77	šilina	1831 g.	
38		77	šilina	1831 g.	
39		77	šilina	1831 g.	
40		77	šilina	1831 g.	
41		77	šilina	1831 g.	
42		77	šilina	1831 g.	
43		77	šilina	1831 g.	
44		77	šilina	1831 g.	
45		77	šilina	1831 g.	
46		77	šilina	1831 g.	
47		77	šilina	1831 g.	
48		77	šilina	1831 g.	
49		77	šilina	1831 g.	
50		77	šilina	1831 g.	
51		77	šilina	1831 g.	
52		77	šilina	1831 g.	
53		77	šilina	1831 g.	
54		77	šilina	1831 g.	
55		77	šilina	1831 g.	
56		77	šilina	1831 g.	
57		77	šilina	1831 g.	
58		77	šilina	1831 g.	
59		77	šilina	1831 g.	
60		77	šilina	1831 g.	
61		77	šilina	1831 g.	
62		77	šilina	1831 g.	
63		77	šilina	1831 g.	
64		77	šilina	1831 g.	
65		77	šilina	1831 g.	
66		77	šilina	1831 g.	
67		77	šilina	1831 g.	
68		77	šilina	1831 g.	
69		77	šilina	1831 g.	
70		77	šilina	1831 g.	
71		77	šilina	1831 g.	
72		77	šilina	1831 g.	
73		77	šilina	1831 g.	
74		77	šilina	1831 g.	
75		77	šilina	1831 g.	
76		77	šilina	1831 g.	
77		77	šilina	1831 g.	
78		77	šilina	1831 g.	
79		77	šilina	1831 g.	
80		77	šilina	1831 g.	
81		77	šilina	1831 g.	
82		77	šilina	1831 g.	
83		77	šilina	1831 g.	
84		77	šilina	1831 g.	
85		77	šilina	1831 g.	
86		77	šilina	1831 g.	
87		77	šilina	1831 g.	
88		77	šilina	1831 g.	
89		77	šilina	1831 g.	
90		77	šilina	1831 g.	
91		77	šilina	1831 g.	
92		77	šilina	1831 g.	
93		77	šilina	1831 g.	
94		77	šilina	1831 g.	
95		77	šilina	1831 g.	
96		77	šilina	1831 g.	
97		77	šilina	1831 g.	
98		77	šilina	1831 g.	
99		77	šilina	1831 g.	
100		77	šilina	1831 g.	

Sēpils priekšpils

Kultūras slānis, uzbērums, apbūves paliekas

Priekšpils teritorija aizņem 7000 m² lielu platību pilskalna ziemeļaustrumu galā. Daugavas pusē te saglabājušās mūra dzīvojamo celtnu sienu paliekas. Celtnes šeit bijušas izbūvētas līdz 20 m platā un 85 m garā joslā uz līmeniskas dolomīta slāņa virsmas pilskalna ziemeļaustrumu izvirzījumā un dienvidrietumu galā tieši pieslēdzās pils centrālajai daļai. Dienvidaustrumos šo celtnu paliekas atrodas uz samērā līdzena kalna ap 3500 m² platībā, ar stāvām nogāzēm uz 3,5 m dziļo grāvi pilskalna austrumu un dienvidu pakājē (98. att.). Sākotnēji priekšpili šajā pusē norobežojis gar kalna pakāji ierikots līdz 7 m augsts aizsargmūris, kas vēlāk, priekšpils teritoriju paaugstinot un paplašinot, apbērts un atklājās tikai izrakumu gaitā.

1963. un 1964. gadā izrakumi priekšpili notika ziemeļaustrumu galā — D laukumā mūra celtnu drupu rajonā¹ un vidusdaļā, plānā atzīmētajos F, G un L laukumos² (7. att.). Priekšpils vidusdaļā, F un L laukumos, izdarīts griezumš pāri priekšpili no Daugavas krasta līdz aizsarggrāvim pilskalna dienvidu pakājē.

F laukumā — griezuma daļā no priekšpils ārējā mūra līdz aizsargmūrim kalna nogāzē un tālāk, šķērsojot grāvi, — norokot līdz pamatzemei līdz 12 m biezo uzbērums, 835 m² platībā izrakts 4700 m³ zemes. Šajā griezumā iespējams nodalīt četrus hronoloģiski atšķirīgus slāņus: 1. slānis (līdz 1 m dziļumam) — ar priekšpils pēdējās apdzīvotības paliekām, 2. slānis — uzbērums (1—11 m dziļi), 3. slānis (līdz 11,5 m dziļumam), kas veidojies laika posmā no mūra pils celšanas līdz uzbēruma ierīkošanai, un 4. slānis — sākotnējais (līdz 12 m dziļumam), kas attiecināms uz sēļu apdzīvotības periodu (102. att.).

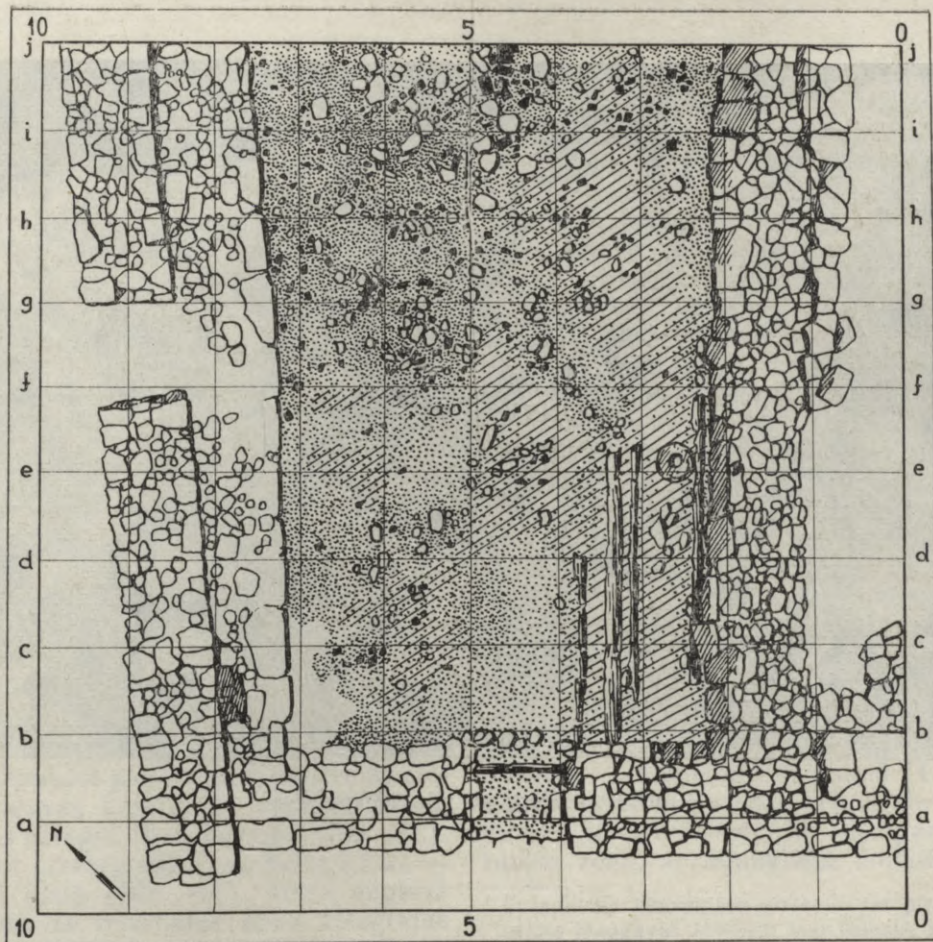
Mītņu zeme zem uzbēruma konstatēta tikai pirmatnējās nogāzes augšmalā ap 25 m platā joslā. Gar priekšpils mūra ārējo sienu ir ap 2 m plata terase uz dolomīta slāņa; virs tās, ceļot sienu, senais mītņu slānis noņemts un tā atliekas saglabājušās tikai dolomīta slāņa spraugās.

Senāko — 4. slāni — veido viendabīgi tumša mītņu zeme, kas jaukta ar atsevišķiem dolomīta gabaliem. Slāņa biezums 20—30 cm. Nogāzes augšmalā (līdz 6. metram) mītņu zeme ir tumšāka, ar oglišu piejaukumu. Iespējams, ka mītņu slānis te uzkrājies, noslīdot no kalna plakuma, jo nogāzes slīpums te sasniedz 30°. No 6. līdz 20. metram mītņu slānis pakāpeniski kļūst gaišāks — brūnganpelēks (101., 102. att.: 1). Zem mītņu zemes nogāzes augšmalā ir blīvs dolomīts, bet zemāk nogāzē — grants. Pirmatnējās nogāzes pakājē ap 9,5 m dziļumā bijusi atsegta blīva dolomīta virsma, uz kuras balstīts priekšpils aizsargmūris. Plāns tumšas zemes slānītis virs dolomīta 6 m platā joslā aiz mūra liecina, ka pirms uzbēruma ierīkošanas dolomīts ilgstoši bijis atsegts. Varētu pieļaut, ka arī sēļu pils laikā šajā vietā atradusies kāda aizsargsistēma.

4. slānī atrastās senlietas (skat. 3. tabulu), galvenokārt sadzīves priekšmeti un rotas, raksturīgas agrā feodālisma periodam — sēļu pils pastāvēšanas laikam — līdz 13. gs. Uz šo laiku

¹ Izrakumus D laukumā vadīja E. Snore.

² 1963. g. darbus uzsāka M. Atgāža vadībā (plānā — F un G laukumos; skat. 7. att.), kad tika norakta virskārta un daļēji arī 1. slānis un sākās iedziļināšanās 2. slānī (99. att.). Atrastas 175 senlietas un 388 trauku lauskas (skat.: Daiga, Atgāzis 1964). Minēto laukumu aprakstam izmantots M. Atgāža 1963. g. izrakumu pārskats. 1964. g. darbi turpinājās A. Zariņa vadībā. Priekšpils mūra dienvidaustrumu pusē, nonākot līdz pamatzemei, noskaidrojās, ka kalna nogāzi un seno kultūras slāni, kas tur saglabājies, sedz biezs uzbērums. So uzbērumu līdz priekšpils aizsargmūrim noraka ar buldozeru (100. att.). Kopējais priekšpils griezuma garums — 71 m. Te atrastas 185 senlietas un 368 trauku lauskas (skat.: Zariņa 1965, 27. lpp.).

94. att. D laukuma pagrabtelpas plāns.

95. att. Dzirnakmens D laukuma pagrabtelpā.

96. att. Kontraforsis pie pils rietumu sienas.

97. att. Sēlpils priekšpils L laukums. Mūra siena un pagraba vieta.

posmu attiecināmas arī dažas no 3. slānī iekļautajām senlietām, piemēram, bronzas spieķadatas fragments (103. att. : 2), ilens (116. att. : 30), auduma rotājuma gredzentiņš. Hronoloģiski agrāk datējamie priekšmeti — spieķadata (103. att. : 1), trapeceveida piekars ar dobtu svītru gar malām (103. att. : 3), loka bulta (103. att. : 14) — attiecināmi uz vēlo dzelzs laikmetu.

4. slānī atrastas arī 92 keramikas lauskas, no tām 3% veido ripas (viduslaiku akmens masas un vāpētās māla), 97% — bezripas lauskas.

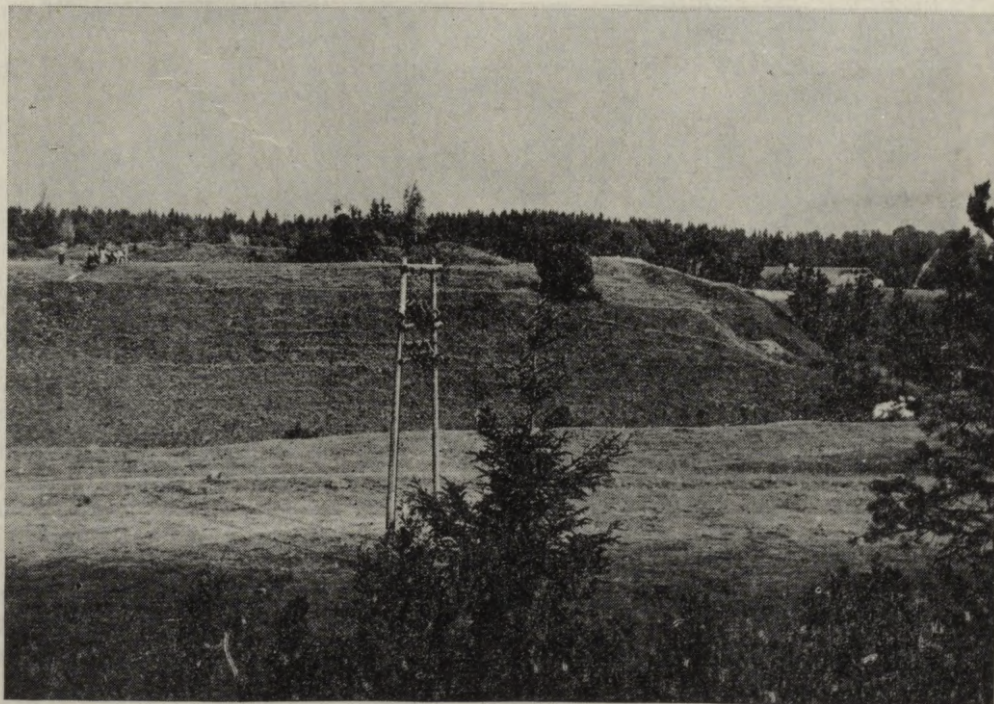
No bezripas keramikas lauskām visvairāk gludās — 55%, tad seko apmetās — 37% un ar nagiespiedumiem rotātās — 6%, vismazāk — 2% — spodrinātās keramikas lausku.

Priekšpils apbūve 13.—16. gs. Reizē ar mūra pili uzcelts arī priekšpils aizsargmūris gar pilskalna dienvidaustrumu pakāji. Tas pieslēdzas pils četrstūrainajam dienvidu tornim. Priekšpils aizsargmūris atrakts divās vietās (7. att. — F un G). Iespējams, ka tas ir turpinājums D laukumā atsegtajai ziemeļaustrumu sienai, kurai savukārt pieslēdzas dzīvojamās celtnes gar Daugavas krastu. F laukumā 5,5 m augstais mūris atsegts 10 m garumā (104. att.), G laukumā, kur aizsargmūra augstums 6,5 m, — ap 2 m platā joslā (105. att.). Mūra augšējā daļa apdrupusi, tā iekšmalas abās atsegtajās vietās ir aptuveni vienā augstumā, un jādodomā,

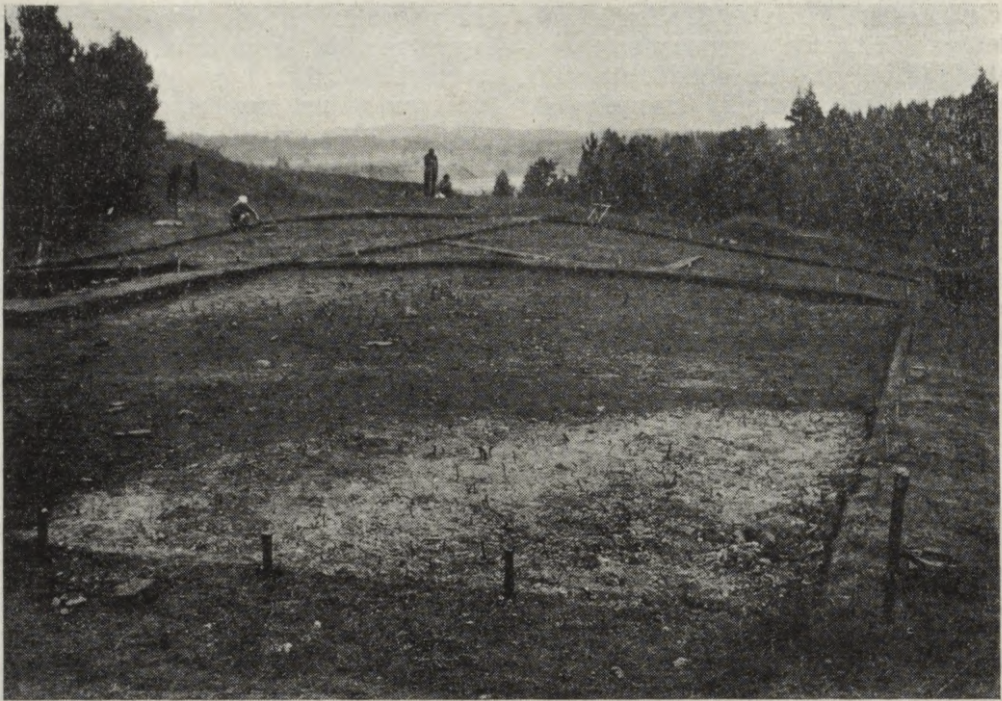
ka nobrukusi ir tikai no lielām dolomīta plāksnēm mūrētā ārējā daļa. Mūra augšmalas biezums 1,7—2,0 m. Lejasgalā mūris ar izvirzījumu uz ārpusi kļūst biežāks, pie pamatnes sasniedzot 3,5 m. Mūra vidusdaļa pildīta ar nelieliem apaļiem laukakmeņiem, kas saistīti ar kaļķa javu. Abas malas mūrētas no dolomīta plāksnēm; plāksņu biezums 15—30 cm, izmēri 40—60 × 50—70 cm. Vietām iemūrēti arī lielāki laukakmeņi. F laukumā mūris balstīts uz dolomīta slāņa, G laukumā — uz oļainas grants pamata. 6 m platā joslā atsegtā dolomīta slāņa virsma gar mūra iekšpusi acīmredzot izmantota satiksmei. Mūra ārpusē bijis izrakts līdz 25 m plats un 3,5 m dziļš sauss grāvis.

Priekšpils pirmatnējā nogāzē virs senā sēļu slāņa uzkrājusies 10—30 cm bieža mītņu zemes kārtā — 3. slānis (106. att.). Tā melnajā zemē iekļautas kaļķu, ķieģeļu un būvgružu drumslas. Nogāzes augšmalā, 4,0—4,5 m platā joslā, slāņa virskārtā ir drupu kaudze no kāda 16. gs. pils mūru postījuma. Te atrasti krāsns podiņu fragmenti, kaula plāksnīte ar suņa attēlu (114. att. : 4), 1509. gada monēta u. c. Visbiežākais — 30 cm — 3. slānis ir F laukumā (4—6/3—8)¹. Te vairākās vietās parādās arī oļaini sārņi. F laukumā (6—10/3—14) ir diezgan viendabīga tumša zeme ar iekļautiem dolomītiem, ķieģeļu

¹ F laukuma koordināšu sistēmā par pirmo rādītāju pieņemts Daugavas krastam stāteniskais, par otro — krastam paralēlais virziens.

98. att. Sēlpils priekšpils no austrumiem.

99. att. Sēlpils priekšpils. Izrakumu laukums 1963. gadā.

100. att. Sēlpils priekšpils. Uzbēruma norakšana.

un kārniņu fragmentiem. Slāņa apakšdaļā (15—20/6—12) paplāns jēla māla un dedzinātu kaļķu slānis, domājams — būvmateriālu krājums (102. att. : 1). Iespējams, ka kaļķu slānis sniedzies vēl tālāk pa nogāzi uz leju, bet, ierīkojot otrās velēnu krāvuma joslas pamatu nogāzes nostiprināšanai, tas līdz ar grantaino pamatzemi norakts līdz dolomīta slānim.

3. slāņa senlietas datējamas ar laiku no 13.—16. gs. (3. tab.). Senākā no tām ir bruņukrekla fragments (103. att. : 13). Atrasta 14.—16. gs. raksturīga atslēgas detaļa (kā 153. att. : 36), apkalumi ar platu vidus daļu, spala naži u. c. Var uzskatīt, ka 3. slānis kalna nogāzē krājies pamazām, no pils celšanas līdz uzbēruma ierīkošanai 16. gs. beigās.

2. slānis — priekšpils dienvidaustrumu nogāzes uzbēruma. Lai padarītu priekšpils teritoriju plašāku un līdzenu, te uzvesta milzīga zemes masa, piepildot nogāzes rajonu starp priekšpils mūra sienu un aizsargmūri (107. att.). Šis grandiozais uzbērums veidots pakāpeniski — trīs paņēmienos. Starp šīm uzbēruma joslām divi velēnu krāvuma nostiprinājumi 45° slīpumā. Uzbēruma virsdaļā tie iezīmējas kā 1—2 m platas tumšas zemes svītras (14/3—12 un 27—28/7—14) un, norokot uzbērumu, pakāpeniski atklājās griezuma profilā (102. att. : 1). Uzbēruma pirmā josla piekļaujas priekšpils mūra sienai (108. att.) un sniedzas līdz 13. metram virskārtā un 21. metram pie pamatnes. Rietumu profilā tā atsedzās 18 m platumā. Otrā josla ir 14 metru plata un sniedzas no 14. līdz 28. metram virskārtā un no 22. līdz 36. m pie pamatnes. Trešā josla atrodas starp otro velēnu krāvumu un priekšpils aizsargmūri, tās platums virskārtā 12 m, pie pamatnes 4—5 m (102. att. : 1).

Spriežot pēc slāņojumiem uzbērumā, tā ierīkošana uzsākta ar otro joslu, uzberot to līdz pirmā velēnu krāvuma pamatnei. Pēc tam ierīkota uzbēruma pirmā josla, pabeigta otrā, un pēdējā ierīkota trešā josla.

Zem otrā velēnu krāvuma atrodas avots, kura novadišanai ierīkota drenāža — vairāki lieli akmeņi, pārklāti ar baļķiem un zariem. Velēnu struktūra saglabājusies tikai krāvumu apakšējās daļās, uzbēruma augšējos slāņos velēna saglabājusies tumšākas zemes veidā. Pirmajā krāvumā velēna sastiprināta ar apses mietiņiem, otrajā — starp velēnām likti apses žagari ar tievgaļiem uzbērumā (109., 110. att.).

Pirmajā uzbēruma joslā iepildīta galvenokārt gaiša smiltis, kas slāņojas atšķirīgas krāsas kārtiņās. Te atrod cilvēku kaulu fragmentus un 14.—15. gs. senlietas (saktas, adatu kārbu (114. att. : 9), gredzenu, nažus u. c.), kas liecina, ka smiltis grābta no kapsētas teritorijas pilskalna austrumu pakājē. Smilti vietām parā-

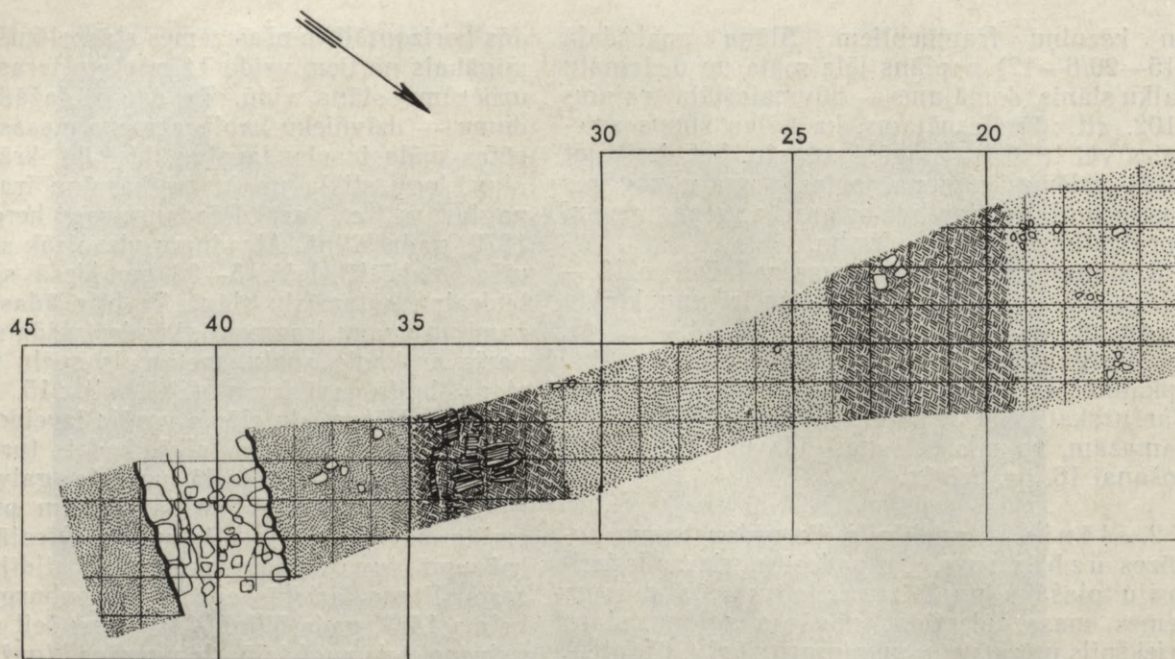
dās horizontāli tumšas zemes starpslāniši. Nozīmīgākais no tiem veido 14 m platu terasi pirmā uzbēruma slāņa vidū. Te daudz dažādu atradumu — dzīvnieku kauli, akmens masas un vāpētas māla trauku lauskas, ķieģeļu, krāsns podiņu, logu stiklu un jumta kārniņu fragmenti, naglas u. c., arī Pārdaugavas hercogistes 1572. gada šiliņš. Atradumu visvairāk starpslāniša apakšējā daļā, 5—30 cm biezā sablīvētu kūdrainu kūtsmēsļu slānī. Te bija ādas atgriezumī un apavu fragmenti, kvadrātveida sprādze, nazis ar kaula spalvu, metamais spēļu kauliņš, stopa bulta, svērtenis (116. att. : 15, 22, 26, 38) u. c. Kūtsmēsļu slānis varēja izveidoties uzbēruma pārtraukuma laikā, kad te turēti lopī.

Uzbēruma otrajā joslā uzvesta galvenokārt rupja grants. Apakšdaļā tai vietām piejaukta smiltis, bet virskārtā — būvgruži. Otrajā velēnu krāvumā, tuvu pamatzemei grants pildījumā atrasts Rīgas arhibīskapa Brandenburgas Vilhelma 1563. gada šiliņš. Atradumu šeit maz, tie galvenokārt augšdaļā, būvgružos (naži, ileni, apkalumi, dzinteles u. c.). Iespējams, ka daži naži kopā ar smiltīm atvesti no kapiem.

Uzbēruma trešajā joslā, tāpat kā iepriekšējā, pildīta rupja, oļaina grants, bet virspusē — būvgruži. Grantī atrasti vairāki krama rīki, būvgružos — dažas senlietas. G laukumā pie mūra — no kapsētas ņemtas smiltis; smiltis cilvēku kauli un senlietas: nazis, pakavsakta, gredzens, zvārgulītis, divas stopa bultas (116. att. : 5, 25, 27). Priekšpils aizsargmūris F laukumā zem uzbēruma saglabājies 5,5 m augsts. Tā virsējā daļa nodrupusi, un uzbērums šeit pārslīdējis pāri mūrim, to pārsedzot un grāvja pusē izveidojot ap 50° slīpu nogāzi.

G laukuma turpinājumā aiz priekšpils mūra atsegts griezums pāri grāvim (102. att. : 2). Grāvja sākotnējais platums, mērot no mūra sienas, — ap 20 m. 17. gs. attēlā redzams, ka grāvja ziemeļu malu veidojis mūris (6. att.). Izrakumos konstatēts, ka gar mūri grāvis piebiris ar zemi no priekšpils uzbēruma un mūra drupām, bet tā dienvidu malā zem augsnes ir 6 m plata, ar laukakmeņiem un dolomītiem bruģēta ceļa vieta. Tā pastāvējusi vēl pagājušā gadsimta sākumā, jo ceļu grāvī atzīmējis F. Kruze Sēlpils plānā (4. att.). Grāvja dienvidu malas augstums — ap 5 m. Kā vērojams apmetnes J laukumā, reizē ar priekšpils uzbēruma izveidošanu grāvis paplašināts un tā ārējā mala paaugstināta par 1,5—3,0 m (145. att.).

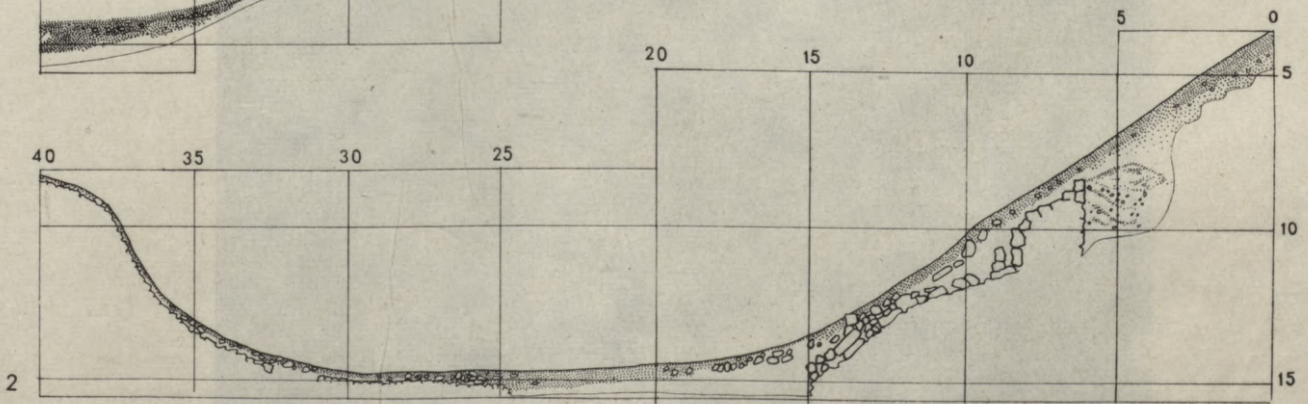
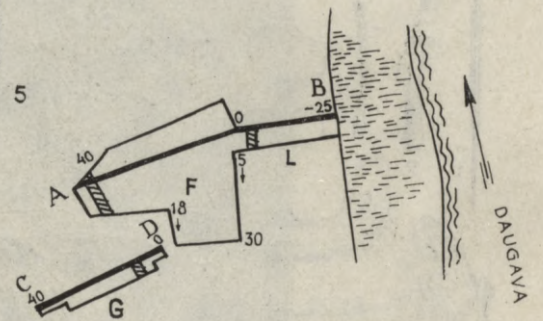
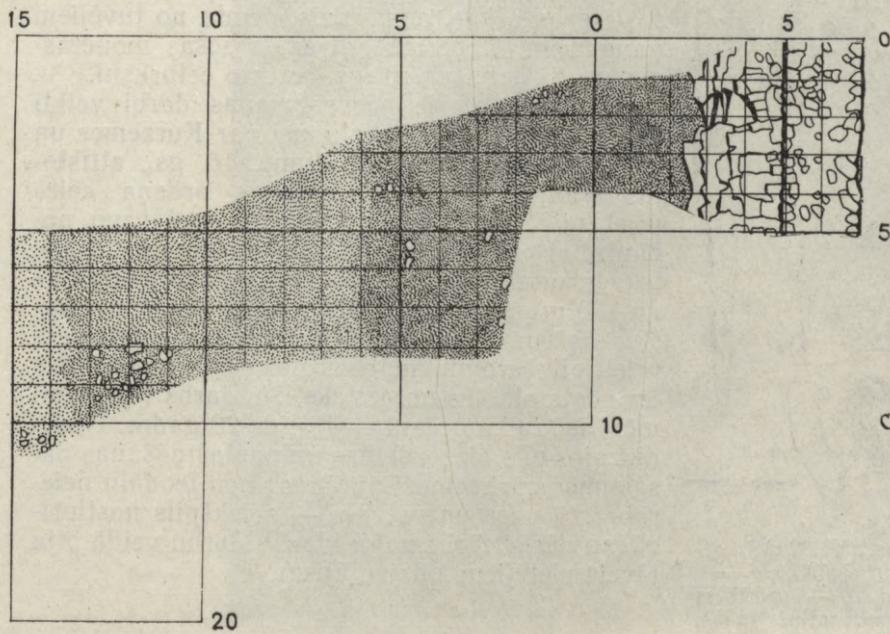
Uzbērumā atrastās senlietas tur nokļuvušas vai nu ar pils būvgružiem, vai ar uzbēruma zemi, vai arī saglabājušās no īslaicīgās apdzīvotības (skat. 3. tab.). Ar būvgružiem iekļuvušās senlietas (galvenokārt no virsējās daļas) attiecināmas uz laiku, ne vēlāku par 16. gs. (izņemot holandiešu pīpes galviņu, kas tur iejaukta vēlāk).

101. att. Sēlpils priekšpils. 4. slānis un nostiprinājuma joslu pamatnes. Pa labi — F, L un G laukumu shēmas.

102. att. Sēlpils priekšpils. 1 — F laukuma rietumu profils, 2 — grāvja (G laukuma) rietumu profils.

103. att. Sēlpils priekšpils. Senlietas. (VI 82 :)

1, 2 — spiekadatas (236, 286), 3 — piekariņš (309), 4 — pakavsakta (353), 5 — krelle (307), 6, 7 — spirālītes (306, 225), 8 — auduma rotājuma gredzentiņš (235), 9 — stieniņu važiņa (287), 10 — sloksnīte (242), 11 — krelle (354), 12 — rūcenis (296), 13 — bruņukrekla fragments (210), 14 — bulta (156), 15 — nazis (294), 16, 17 — dzīvnieku žokļu piekariņi (297, 307), 18 — tīģeļa fragments (310).
2—4, 6—8, 10 — bronza; 1, 9, 13—15 — dzelzs; 12, 16, 17 — kauls; 5, 18 — māls; 11 — dzintars.

¹ Skat. 112., 119. lpp.

No kapiem ar smiltīm atvestās senlietas datējas ar laiku no 13./14. līdz 16. gs. Uz daudz agrāku laiku attiecināmie krama priekšmeti atrasti grantī, kas, domājams, ņemta no tuvējiem pauguriem. Uzbērumā atrastās sešas monētas¹ pieļauj to datēt ar 16. gs. ceturto ceturksni.

Priekšpils plašie pārveidošanas darbi veikti laikā, kad Sēlpils bija kļuvusi par Kurzemes un Zemgales hercogistes īpašumu. 16. gs., attīstoties šaujāmieročiem, Livonijas ordeņa celtā priekšpils mūra siena bija zaudējusi savu nozīmi. Lai padarītu pili grūtāk ieņemamu, 16. gs. beigās priekšpils nogāze apbērtā, izveidojot te ap 100 m garu un līdz 45 m platu un 12 m augstu uzbērumu līdz kalna pakājē agrāk celtajam priekšpils ārējam mūrim. Arī grāvis aiz mūra izveidots platāks un dziļāks. Šis darbs veikts samērā īsā laika posmā — 10 līdz 20 gados. Grandiozajos pils aizsardzības un paplašināšanas pasākumos pārliecinoši parādās vācu feodāļu neierobežotā vara un patvaļa — priekšpils nostiprināšana ārkārtīgi smagu klausu darbu veidā bija jāveic vietējiem iedzīvotājiem.

Priekšpils apbūve 17. gs. Priekšpils apbūves paliekas konstatētas uzbēruma virskārtā, 11—12 m platā joslā gar priekšpils mūra sienu (102. att. : 1; 111. att.). Daļēji sajauktas ar uzspridzinātās pils drupām, tās šeit aizņem līdz 1 m biezu slāni, kas mūra tuvumā ir biežāks. Apbūves slānī degušu koka konstrukciju paliekas,

104. att. Sēlpils priekšpils. F laukums, aizsargmūris kalna nogāzē.

105. att. Sēlpils priekšpils. G laukums, aizsargmūris kalna nogāzē.

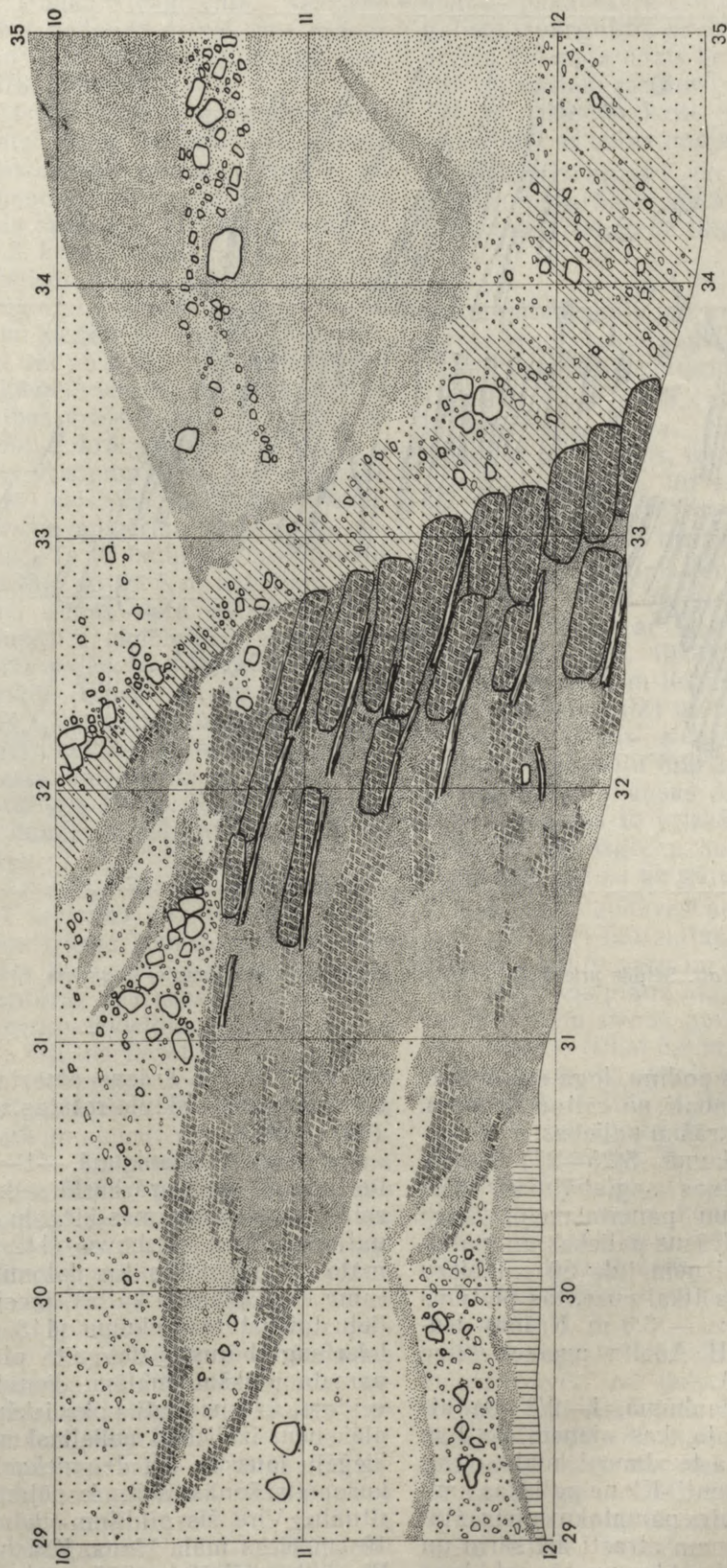
106. att. Sēlpils priekšpils, 3. slānis.

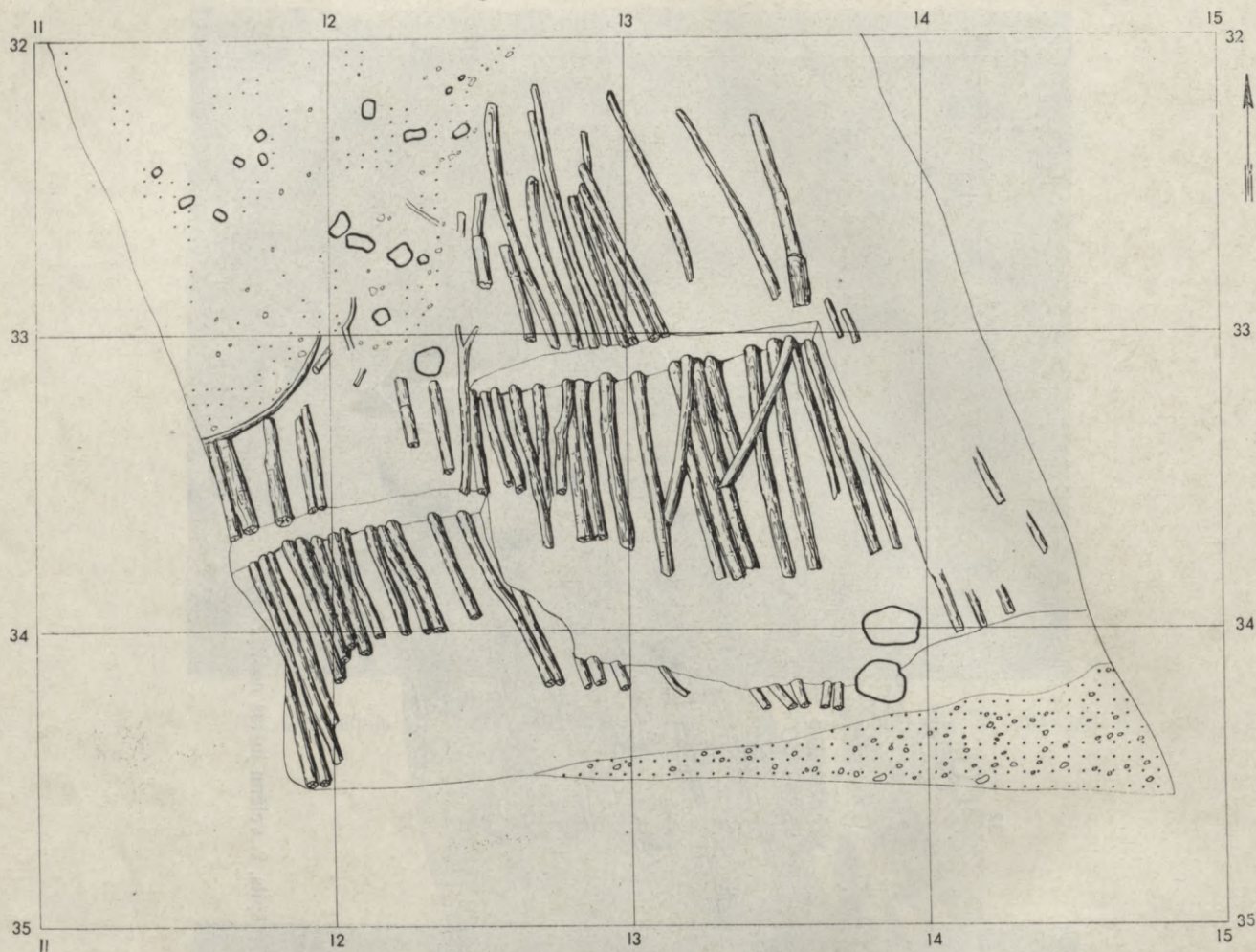
107. att. Sēlpils priekšpils, uzbērums starp priekšpils aizsargmūri (1) un priekšpils mūra sienu (2).

108. att. Sēlpils priekšpils, uzbērums 1. josla ar priekšpils mūra sienu.

109. att. Sēpils priekšpils, 2. velēnu joslas nostiprinājums.

110. att. Sēlpils priekšpils, 2. velēnu joslas nostiprinājums ar žagariem.

ķieģeļu, kārniņu, krāsns podiņu, loga stiklu u. c. lauskas un dolomīta gabali no celtnu drupām. Te konstatētas arī trīs krāšņu paliekas.

1. krāsns (F laukumā, 5/25—27) noposīta. 15 cm zem velēnas saglabājušies daži krāsns loka akmeņi un pamatakmeņi, starptiem — klona drupas. Krāsns paliekas un mālainas zemes pildījums aizņem līdz 50 cm biezu slāni. No krāsns atsegta tikai puse, tās platums pārsniedz 1,5 m, garums — 3,0 m. Krāsns drupās atrasta Gustava II Ādolfa pusēres klipe (17. gs. 20. gadu vidus).

No 2. krāsns (F laukumā, 1—2/8—9) atsegta tikai dienvidu daļa, kas aizņem 2×2 m lielu laukumu. Virskārtā te akmeņi, māls, ogles un krāsns podiņu fragmenti. Klona paliekas konstatētas 75 cm dziļumā virs pamatakmeņiem. Mālainajā zemē līdzās klonam atrasti arī sārņi un stikla drumslas. Piejauktas klonam, tās ceļ klona siltumizolācijas spēju un līdz ar to — krāsns

efektivitāti. Pie krāsns atrasta dzelzs sprādze un vāpēta māla šķīvja rotātas saderīgas lauskas (90. att. : 2).

3. krāsns (F laukumā, —1—2/3—4) pamatus līdz 30 cm biežā kārtā sedz ar mālu jaukta zeme, kurā sastopamas ķieģeļu lauskas un dolomīti no krāsns virsbūves (112. att.). Krāsns pamatos rūpīgi nokrautas dolomīta plāksnes (rietumu stūrī plāksne kalta), izveidojot $1,8 \times 2,2$ m lielu taisnstūra laukumu (113. att.). No krāsns loka saglabājušies dolomīta plāksņu kārtā virs pamata plāksņu malām, dienvidaustrumu pusē veidojot krāsns muti. Loka iekšpusē virs pamata plāksnēm izklidēti nelieli akmeņi, dakstiņu un ķieģeļu lauskas, arī dzīvnieku kaulu fragmenti, kuru atrašanās šeit, iespējams, saistāma ar rituālu. Virs šīs pildījuma kārtas uzziests līdz 10 cm biezs māla klons. Krāsns drupās atrasts Rīgas brīvpilsētas 1577. gada šiliņš, tās tuvumā — daudz krāsns podiņu ar zaļganu vāpē-

jumu, bronzas trauka fragments, slēdzene (116. att.: 51), bet nedaudz zemāk par krāsns līmeni — Kurzemes un Zemgales hercoga Gotharda Ketlera 1576. gada šiliņš.

No priekšpilī atsegto krāšņu galvenajām sastāvdaļām (pamata, klona, akmeņu loka, velves) kaut cik saglabājušies tikai pamati — vairāk vai mazāk blīvs akmeņu vai dolomīta plākšņu klājums četrstūrveida laukumā. Virs pamatiem veidots māla klons. 3. krāsni vērojams, ka loka akmeņi likti uz malējiem pamatu akmeņiem. Spriežot pēc māla slāniša virs krāsns un tur sakritušajiem dolomīta un ķieģeļu gabaliem, domājams, ka krāsni bijusi vai nu māla, vai ar mālu saistītu dolomītu un ķieģeļu virsbūve. Liekas, tās būs bijušas saimniecības krāsni. Par to varētu liecināt sārņi un stikli 2. krāsns pamatos.

2. krāsns dienvidrietumu pusē saglabājušās, iespējams, ar to saistītās celtnes paliekas. Krāsns klona virsma apmēram 20 cm virs celtnes palieku līmeņa. Te (F laukumā, 0—7/5—10) tumšāka zeme iezīmē ap 6×7 m lielu laukumu. Celtnes iespējamo sienas vietu iezīmē ap 2 m gara, no abām pusēm ar dolomītiem aplikta sienas apakšējā daļā paliekas, bet stūrī — izkliedētu akmeņu grupa. Tepat, 20—30 cm dziļāk uzbērumā atrodas 1,8 m gara akmeņu rinda, kas varētu būt minētās celtnes pamataakmeņi. Celtnes rajonā atrasta kniepadata ar apaļu galviņu, kādas raksturīgas 17. gs. Kopā ar būvgružiem te sakritis daudz no pils nākušū zaļi vāpētu krāsns podiņu.

Atzīmējama 1,7×2,7 m liela akmeņu grupa ap 50 cm biezumā (F laukumā, 14—16/7—8), iespējams — no akmeņu krāsns. Akmeņiem līdzās vāji saglabājušās māla klona paliekas un tumšāka zeme. Celtnes kontūras nav nosakāmas. Pēc atsegto krāšņu un celtnu izvietojuma vērojams, ka celtnes priekšpilī bijušas izvietotas gar priekšpils mūri vai arī piebūvētas tam. To, ka mūris izmantots par celtnes iekšējo sienu, liecina mūra apmetums šai vietā un apdedzis māls pie tā. Slāņojumi profilos rāda, ka priekšpils mūra siena apmesta tās pastāvēšanas pēdējos gados, pie kam pie mūra konstatējamas pat divas apbūves kārtas. Priekšpils celtnes bijušas ar krāsniem apkurināmas koka dzīvojamās un viegla tipa saimniecības ēkas, domājams, — pils apkalpes vajadzībām. Priekšpils apbūves kārtu pārsedz pils bojāejas laikā — 18. gs. sākumā — radusies kaļķainu būvgružu kārtā. Pie mūra kārtā sasniedz 1 m biezumu un, pakāpeniski kļūstot plānāka, klāj vismaz 5 m platu joslu.

Virskārtā un apbūves kārtā atrastas 17. gs. senlietas — dažādi saimniecības rīki, iedzīves priekšmeti, arī būvdetaļas un monētas (skat. 3. un 4. tab.). Tās līdzīgas senlietām no Salaspils Zviedru skanstim, kur tāpat kā Sēlpilī 17. gs. uzturējās zviedru karaspēks. Senākie priekš-

meti — pakavsakta ar tordētu loku un atrotītiem galiem, zvārgulītis ar krustveida šķēlumu, agrā dzelzs laikmeta nazis ar liku iedzītni (116. att.: 13), mezolītam raksturīgie krama rīki (147. att.: 17) un akmens kalts (147. att.: 31) u. c. — te iejaukti ar uzbēruma smiltīm.

Priekšpils apbūvi var attiecināt uz 17. gs.¹ Zviedru-poļu kara laikā Sēlpils gāja no rokas rokā, līdz 1704. gadā tika sagrauta pilnīgi.

Lai gūtu ieskatu par priekšpils apbūvi pie Daugavas kraujas, kur saglabājušās mūra celtnu paliekas, te izdarīti pētījumi D un L laukumā.

D laukumā, 15×10 m platībā, pie pils ziemeļaustrumu mūra, kur bija redzams tikai neliels mūra izcilnis, izrakumu gaitā tika atklāts priekšpils ziemeļu un rietumu sienas saskares stūris. Ziemeļaustrumu siena te 1,6 m bieza, ziemeļrietumu sienas biezums — tikai 1,0 m.

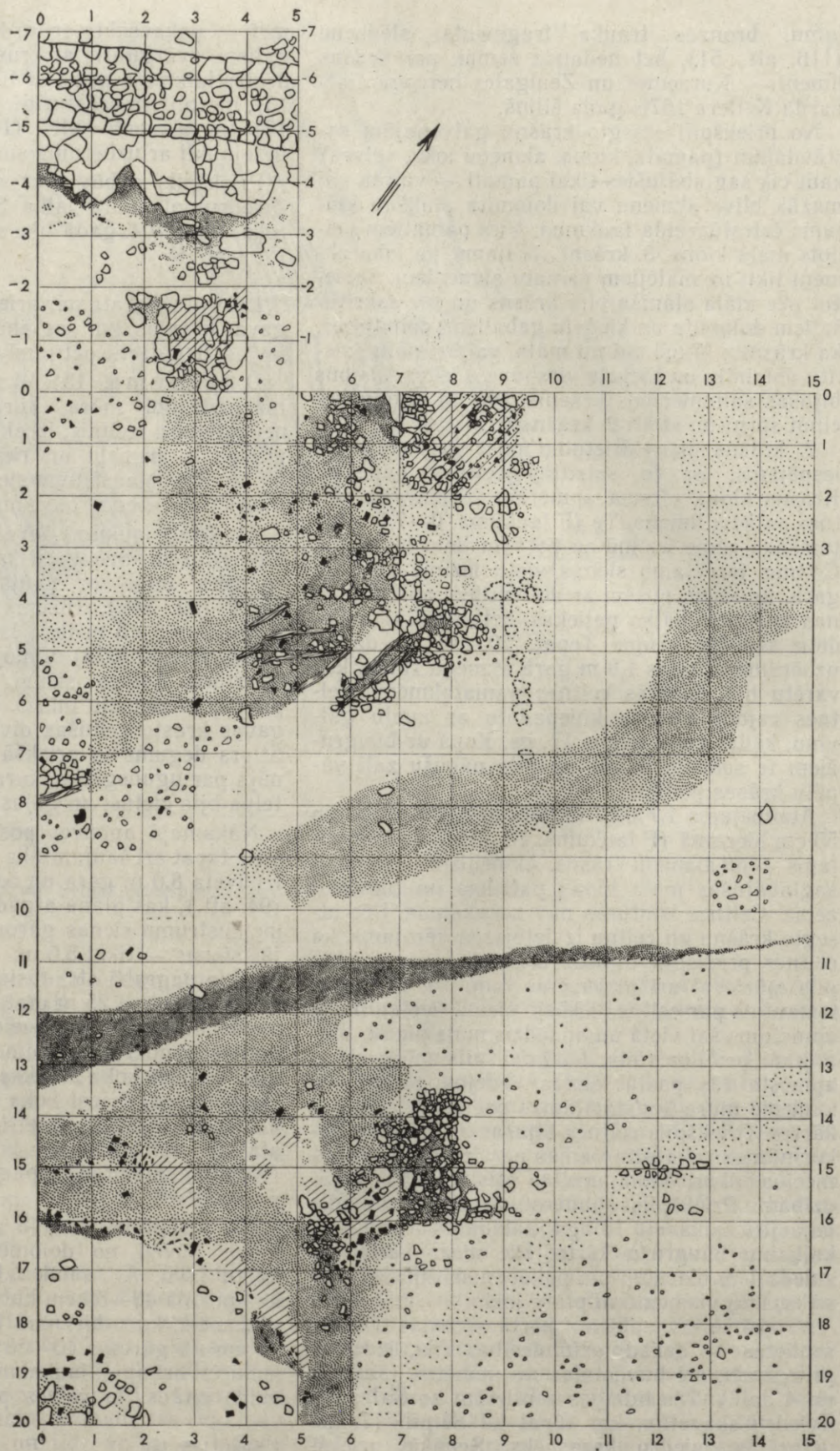
Atsegtais laukums deva ieskatu par divām apbūves fāzēm. Sākotnēji šajā priekšpils stūrī atradusies telpa ar šaujamlūku ziemeļrietumu sienā (92. att.), flīzēm izliktu grīdu (grīdas fragments 3×3 m lielā laukumā atsegts D laukuma ziemeļu galā) un nojauktas krāsns pamatu četrstūri. Telpas sienai bija izmantots pats priekšpils ziemeļu mūris. No šīs telpas uz Daugavas krastu vedušas divējas durvis (93. att.). Stiprs degums to priekšā Daugavas pusē liecināja par ugunsgrēku, kura rezultātā, domājams, telpa bija cietusi un gājusi bojā.

Nākamajā apbūves posmā, jau 17. gs., abas ejas, tāpat arī šaujamlūka tikušas aizmūrētas un izbūvēta 8,0 m gara un 5,5 m plata pagrabtelpa (94. att.), kas plānā atgādina trapeci, jo tās ziemeļaustrumu sienas garums ir 5,5 m, bet pretējās sienas — tikai 5,0 m.

Ieeja pagrabā atradusies dienvidrietumos, kur sienā ierīkota 1,25 m plata ieejas vieta. Iekšpusē abpus durvīm mūrī izveidots 20 cm dziļš robs durvju stenderēm. Te bija saglabājušās arī stipri satrudējušas koka atliekas un dzelzs durvju vira. Pagrabtelpai bijusi koka grīda. Telpas dienvidaustrumu stūrī zem četriem grīdas apaļkokiem atrasts dzirnakmens, kura diametrs 45 cm (95. att.). Acimredzot pagrabtelpa izmantota arī par maltuvi.

Kā atsegtais ziemeļu mūris, tā arī rietumu mūris būvēti no dolomīta un sastiprināti ar kaļķu javu. Arī vēlāk izbūvētā pagraba velve, kas profilā 40—50 cm bieza, mūrēta no dolomīta plāksnēm, kuru biezums 10—15 cm, platums ap 40 cm un garums 40—60 cm. Velvē pa starpām iemūrēti arī apaļi laukakmeņi. To sastiprinājuma veids citāds, jo velves plāksnes samūrētas ar

¹ Skat. 175. lpp.

111. att. Sēlpils priekšpils
apbūves kārta.

māliem (tiem pavisam niecīgs kaļķu piejaukums). Šī dažāda sastāva javas lietošana Sēlpils mūra celtnēs atšķir sākotnējās celtnes no vēlāk izbūvētām. To, ka velve jaunāka par pils mūriem, liecina arī pakojumam izmantotie mēles tipa kārņiņi.

Interesantas šķiet izbūves ārpus rietumu mūra pie Daugavas kraujas (skat. 96. att.). Šeit D laukuma paplašinājumā konstatētas abpusējas vietai no dolomītiem krautas divas 60 cm platas atbalstīzbūves — kontraforsī. Bez tam te saglabāties paralēli rietumu mūrim ejoša 60 cm plata mūra fragments. Aptuveni līdzīga atbalstīzbūve un divējas blakus izvietotas durvis kraujā upes krastā novērojamas ordeņa Narvas pili.¹

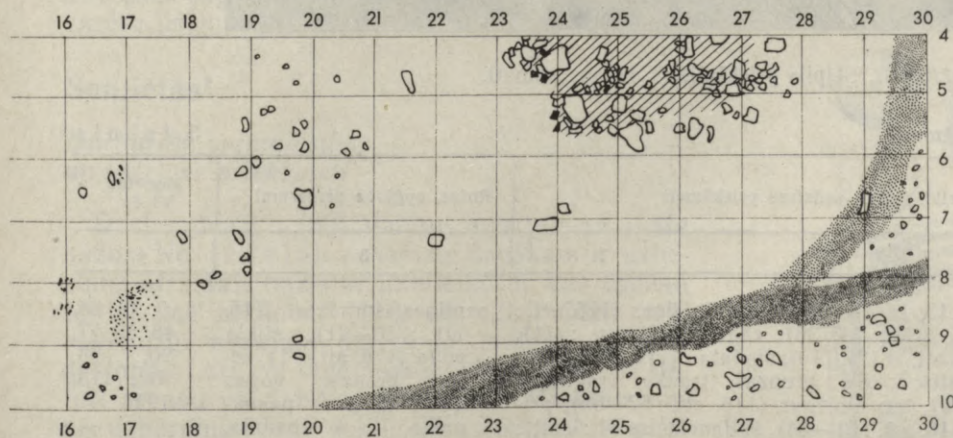
Šis Sēlpils priekšpils stūris uz stāvās Daugavas krasta klints stipri sapostīts, līdz ar to būves sākotnējo izskatu grūti restaurēt.

D laukumā atradumu maz. Datēšanai nozīmīgas piecas monētas — Kurzemes un Zemgales hercoga Gotharda Ketlera 1575. gada sudraba

gremds (79. att. : 43). Ap 70 vēlo trauku lausku starpā atrasta tikai viena nejauša bezripas lauska. D laukumā trūkst sēļu tumšā kultūras slāņa pēdu. Tas liecina, ka priekšpils ziemeļrietumu stūrī nav iesniegusies sēļu apbūve, resp., sēļu pilskalns koncentrējies pētītā pilskalna plakuma rajonā.

Sēlpils priekšpili pētīts arī L laukums, kas šķērsoja Daugavas krastam paralēlo priekšpils ziemeļrietumu mūri. L laukuma dienvidrietumu galā atsegta kāda pagrabtelpa. Priekšpils mūris bijis būvēts uz pamatradzes. 50 cm no pamatnes tajā atklājās grīdu siju vietas. Turpretī pagrabtelpa, kas atradusies zem pils dzīvojamām telpām, izcirsta pamatradzē 1 m dziļumā. Te arī atsegta radzē iecirstas piecu pakāpienu kāpnes. Sakritušie mūrētie laukakmeņi, kas parādījās, atsedzot telpu, domājams, veidojuši pagraba griestu velvi (97. att.).

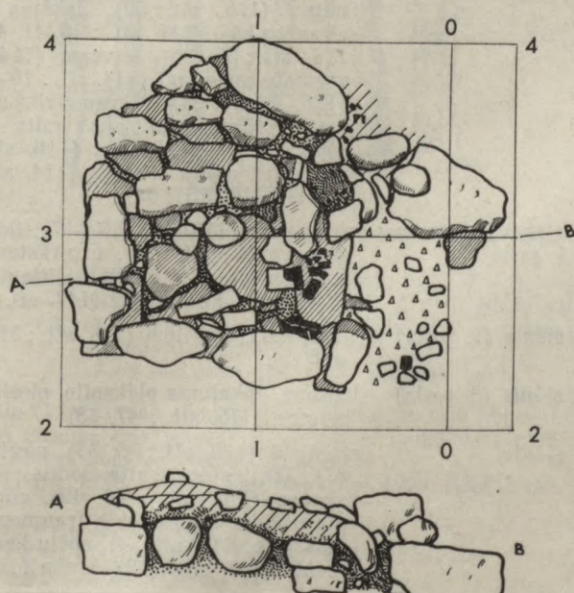
L laukumā atrastas 78 senlietas, piemēram, divi musketes gaiļi (77. at. : 6, 7), dzelzs kokasu

šiliņš, Zviedrijas karaļa Johana III (1569—1592) pusēre, Sigismunda III 1620. gada Lietuvas dubultdenārs, Kārļa XI 17. gs. 60. gadu Rīgas sudraba šiliņš un Sigismunda II Augusta Lietuvas 1576. gada dubultdenārs.

D laukumā atrastā keramika pieder pie vēlās keramikas. Lielākā skaitā te gan vienpusēji, gan abpusēji zaļi vāpētu trauku lauskas; atrastas arī pelēkas un brūnas akmens masas trauku lauskas, tāpat sešas trijkāju kājas un dažas osas.

Nedaudzo metāla izstrādājumu vidū minama stopa bulta (76. att. : 2), bumbveida atslēga (81. att. : 17), zirgu skrāpis (79. att. : 39), kaula medaljons (82. att. : 20), māla tikla

112. att. Sēlpils priekšpils, 3. krāsns paliekas.

¹ Schuchhardt 1931, Abb. 307.

113. att. Sēlpils priekšpils, 3. krāsns pamati.

Senlietas Sēlpils priekšpils F un G laukumā

3. tabula

Atradumu vieta	Darbarīki, ieroči, sadzīves priekšmeti	Rotas, apģērba piederumi	Monētas VI 82:
1	2	3	4
F laukums, virskārta un 1. slānis	10 naži (116. att. : 13, 14, 18), knaibļu daļa, īlens (116. att. : 32), urbji (116. att. : 34, 36), zāģis (116. att. : 11), grieznes (116. att. : 12), šujamadata (116. att. : 6), irbuli (114. att. : 5, 6), bronzas trauku fragmenti (116. att. : 28, 29), trīs atslēgas (116. att. : 57—59), piecas slēdzenes (116. att. : 51—54), šķīlamdzelzs (116. att. : 23), divi pakavi (116. att. : 60), laužņi (116. att. : 61), nagla (116. att. : 50), dakšiņa (116. att. : 39), cilpas, viras un kāši (116. att. : 40, 41, 43—45), deviņi apkalumi (116. att. : 55, 56), ietveres (114. att. : 3, 116. att. : 10), grāmatu apkalumi (114. att. : 10—12), 11 pīpes fragmenti (116. att. : 8, 9), 10 krama rīki un šķīlas (147. att. : 17), raga plāksne, akmens kalts (147. att. : 31), tapa (116. att. : 42), lodītes (116. att. : 2), lodes fragments, plāksnīte, adatu kārbīņa (114. att. : 2, 7), bultas pusfabrikāts (116. att. : 62)	septiņas sprādzes (116. att. : 19—21), stikla poga (116. att. : 1), sešas bronzas pogas (116. att. : 3), pakavsakta, kniepadata, zvārgulis, aķis un cilpa	8, 9, 16, 38, 48, 49, 77, 90, 94, 102, 173, 199
2. slānis (uzbēruma 1. josla)	astoņi naži (116. att. : 15—17), īlens (116. att. : 35), stopa bulta (116. att. : 26), uzbekstēnis (116. att. : 4), adatu kārbīņa (114. att. : 9), svērtēnis (116. att. : 38), pīpes fragments, krama rīki (147. att. : 1—3, 8)	divas pakavsaktas (116. att. : 7), poga, gredzens, sprādze (116. att. : 22)	172, 198, 213, 245
2. slānis (2. josla)	pieci naži, divi īleni (116. att. : 31), apkalumi, skava, raga plāksne		350
2. slānis (3. josla)	slēdzene, apkaluma plāksnīte, pieci krama asmeņi un šķīlas, naglas (116. att. : 47, 48)		336
3. slānis	četri īleni (116. att. : 30, 33), pieci naži, cirtēnis (116. att. : 37), ķīlis, stopa bulta, lodīte, atslēgas fragments, vira, skavas (116. att. : 46, 49), cilpas, astoņi apkalumi ar platu vidu, bruņukrekla fragments (103. att. : 13), kaula plāksnīte (114. att. : 4), spēju kauliņš, krama bultas fragments (147. att. : 12), krelle (114. att. : 1)	auduma rotājuma gredzentiņš, trīs caurulītes, kniepadata, krelles, spiekadatas fragments (103. att. : 2)	174, 192

1	2	3	4
4. slānis (sēļu)	nazis (103. att. : 15), rūcenis (103. att. : 12), tiģeļa fragments (103. att. : 18), krama šķila, bulta (103. att. : 14)	stieples pakavsakta (103. att. : 4), piekariņš (103. att. : 3), caunes žokļa piekariņi (103. att. : 16, 17), krelles (103. att. : 5, 11), spirālītes, sloksnīte, auduma rotājuma gredzenīšs (103. att. : 6—8, 10), spieķadata (103. att. : 1), stienīša važiņas fragments (103. att. : 9)	
G. laukuma 2. slānis (uzbēruma 3. josla)	nazis, stopa bultas (116. att. : 25, 27), apkalums ar platu vidu, krama riki	pakavsakta, gredzens (116. att. : 5), zvārgulis	

ratu tapa (77. att. : 14), vērša pakavs (77. att. : 13), gropju veidotājs ilens (77. att. : 17), bezmena detaļa (77. att. : 22), kalti (77. att. : 19), grieznes (77. att. : 20) u. c.

Laukumu atsedzot, pamatdolomīta spraugās novērots saglabājies tumšs kultūras slānis, kas varētu liecināt par sēļu kultūras slāņa paliekām.

Senlietas¹

Darbarīki, saimniecības un iedzīves priekšmeti

Dzelzs naži (30) dalāmi iedzītņa un spala nažos. No iedzītņa nažiem senākais ir uzbērumā atrastais nazis ar liku iedzītņi, kas asmenī pāriet bez atkāpēm (116. att. : 13). Šādi naži raksturīgi agrajam dzelzs laikmetam, lai gan sastopami arī vēl vidējā dzelzs laikmetā. Tie lietoti atvašu vai labības griešanai.² Minētais nazis uzbērumā varēja iekļūt no apmetnes vai pilskalnam tuvējās apkārtnes. Stratigrāfiski dziļākajā — 4. slānī atrastajam nazim (103. att. : 15) ir taisna mugura, iedzītņim nelielas atkāpes no muguras un asmens puses, iedzītņa garums mazāks par pusi no naža kopgaruma. Naža asmens platuma (12 mm) attiecība pret muguras biezumu (5 mm) ir 2,4:1,0, kāda, pēc B. Kolčina vērtējuma, raksturīga Novgorodas agrā feodālisma perioda nažiem.³ Līdzīgi vēlā dzelzs laikmeta naži zināmi arī Oliņkalnā,⁴ Asotes pilskalnā⁵ u. c. Pārējie iedzītņa naži attiecināmi uz viduslaikiem. Salīdzinājumā ar iepriekšējā perioda nažiem to asmenī platāki un muguras plānākas (6—8:1). To iedzītņiem no muguras un asmens puses ir līdz 7 mm platas atkāpes, asmens smaile simetriski noslīpināta vai arī nopalojota tikai no muguras vai asmens puses (116. att. : 17, 18). Daži uzbērumā atrastie naži varbūt bijuši kapa inventārs. Atšķirīgs ir 17. gs. slānī atrastais nazis ar šauru (9 mm) un slaidu asmeni (116. att. : 14). Spala nažiem

asmens šaurāks (līdz 9 mm) un vienmērīgāks nekā iedzītņa nažiem, smaile tiem noslīpināta galvenokārt no muguras puses. Spaliem piekniecētas kaula vai koka plāksnītes, nobeigums reizēm izveidots masīvāks (116. att. : 16) un plātāks (kā 152. att. : 61). Spala naži ar šādu

114. att. Sēļpils priekšpils. Kaula un bronzas priekšmeti. (VI 82 :)

1 — krelle (348), 2, 4 — plāksnītes (312, 209), 3 — ietvere (86), 5 — adata (88), 6 — irbulis (63), 7, 9 — adatu kārbīņas (80, 180), 8 — rokturis (190), 10—12 — bronzas grāmatu apkalumi (72, 125, 27).
1—9 — kauls; 10—12 — bronza.

¹ F un G laukumos atrasts 360 senlietu, no tām nenosakāmās analizē nav iekļautas. (D un L laukumu senlietas analizētas kopā ar pils atradumiem.)

² Мора 1938, S. 537, 538; Мора 1929, XXXII tab. : 4.

³ Колчин 1959, с. 48.

⁴ Мугуревичс 1977, 35. lpp.; II tab. : 24, 25.

⁵ Шноре 1961, табл. XI : 27.

apdari kopš 14. gs. beigām, bet īpaši 15. un 16. gs. Latvijas teritorijā atrasti arī kapu inventārā. Dažiem 16.—17. gs. nažiem pie asmens izveidota asmenim perpendikulāra masīva pāreja spalā (kā 76. att. : 14). No pārējiem atšķirīgi ir divi naži ar šauru (7—9 mm) un slaidu asmeni (116. att. : 15), kas, iespējams, lietoti par ķirurga nažiem. Viens nazis bija aizvāzams, ar raga rok-tura plāksnītēm (kā 76. att. : 11).

No dzelzs īleniem (8) par senāko jāuzskata uzbērumā atrastais, ar griezumā apaļu smaili un īsu piramidālu iedzītni (116. att. : 31). Tā iedzītņa un smailes garuma attiecība ir 1,0:0,5, kāda parasti vērojama vēlā dzelzs laikmeta īleniem.¹ Pārējie (116. att. : 30, 32, 33) atbilst viduslaikos parastajiem īleniem. Daži nelieli īleni ar rombveida griezuma smaili piemēroti ādas apstrādes vajadzībām (116. att. : 32, 33). Viens īlens bija darināts no kaula.

Atrastās dzelzs grieznes pieder pie šarnīrgriežņu tipa, tām apaļi rokturu loki un krasi noslīpināti asmeņu gali (116. att. : 12); tādas grieznes lieto vēl mūsdienās. Novgorodā līdzīga tipa grieznes sastopamas kopš 14. gs.²

Dzelzs šujamadatai ir iegarena acs ar vienmērīgu paplašinājumu acs daļā. Adata atrasta 17. gs. slānī. Tā ir 54 mm gara, tās diametrs 1 mm (116. att. : 6). Adata glabāta kaula kārbīņās (2). 1. slānī atrasta no putna kaula darināta un ar 17. gs. datējama kārbīņa (114. att. : 7), bet uzbērumā — masīvāka 14.—15. gs. kārbīņa (114. att. : 9). Uz 16.—17. gs. attiecināmas arī feodāļu dzīves vietās sastopamās kniepadatas (2) (kā 154. att. : 8) un uzpirkstenis (116. att. : 4). Pēdējais viduslaikos dažkārt sastopams arī zemnieku kapa inventārā.³

Atrastas četras dzelzs piekaramās atslēgas un sešas slēdzenes. 14.—15. gs. raksturīgās atslēgas (kā 153. att. : 36) mehānisms likts vertikāli. Pārējās atradās 17. gs. slānī, tām ir atverams pusapļveida loks, mehānisms lodveida vai plakanā korpusā novietots horizontāli. Atslēgai ar lodveida korpusu (116. att. : 57) paralēles rodamaš 16.—17. gs. pieminekļos.⁴ Atslēgām ar plakanu un līdz 3 cm biezu korpusu apakšdaļas izveidojums dažāds — vienkāršs noapaļo-

jums vai noapaļots izvirzījums (116. att. : 58, 59). Visvairāk ir atslēgu ar vienkārši noapaļotu apakšdaļu; tādas sastopamas 16.—17. gs. slāņos arī Cēsu mūra pilī, Salaspils Zviedru skanstī⁵ u. c. Arī Krievzemē līdzīgas piekaramās atslēgas datētas ar 16.—17. gs.⁶ Šīm atslēgām atbilst slēdzenes ar «bārdu» (116. att. : 52, 53). Citam šāda veida atslēgu mehānisma variantam varēja noderēt slēdzene ar divdaļu slēdzamo galu (116. att. : 51). Ar virskārtā atrasto lielāka izmēra slēdzeni, domājams, bija darbināma caurslēdzamā atslēga. Hronoloģiski senākā ir cilindriskās atslēgas slēdzene, pēc formas tuva B. Kolčina slēdzeņu B tipam, kādas Novgorodā sastopamas laikā no 12. gs. vidus līdz 14. gs. beigām (116. att. : 54).

Virskārtā atrastā šķīļamdzelzs ir aptuveni taisnstūrveida ar noapaļotiem stūriem un caurlauztu vidusdaļu. Augšdaļas stūrī satveršanai izveidotas divas cilpas. Masīvajā apakšdaļā labi saskatāma dzelzs pamatnei piemērinātā 7 mm platā tērauda loksne šķīļšanai (116. att. : 23). Līdzīga šķīļtavu izgatavošanas tehnoloģija 10.—15. gs. konstatēta arī Novgorodā. Starp Novgorodas 15. gs. šķīļtavu formām rodamas arī aptuvenas paralēles Sēlpils šķīļamdzelzij.⁷

17. gs. slānī atrasts dzelzs dakšiņas fragments ar 2,4 cm gariem zariem (116. att. : 39); šādas dakšiņas palaikam sastopamas 16.—17. gs. feodāļu dzīves vietās.⁸

Bronzas trauku fragmentiem (3) ir 0,5—3,0 mm biezas sienas, to diametrs bijis līdz 30 cm. Trauku augšmala atliekta un pāriet līdz 2 cm garā, taisnā kakla joslā, zem kuras sākas paplašinājums uz āru (116. att. : 28). Pēc šīm pazīmēm fragmenti varētu piederēt lodveida bronzas katliem, kādi 13.—15. gs. bija pazīstami Vācijā.⁹ Bronzas skārda fragmenti (3) varēja noderēt par katlu ielāpiem; par to varētu liecināt plāksnes apmalēs izveidotie caurumi kniedēm (116. att. : 29).

No celtniecībā lietotām dzelzs savienotājdetaļām atrastas skavas, apkalumi, viras, cilpas un naglas. Skavas (23), kas nāca priekšā galvenokārt 13.—16. gs. slāņos, kaltas līdz 10 cm garas ar 2—3 cm gariem iedzītnēm (116. att. : 49). Savienošanai lietotie apkalumi ar platu vidusdaļu ir raksturīgs atradums viduslaiku mūra pilīs.¹⁰ Arī Sēlpils priekšpilī tie bija galvenokārt 13.—16. gs. slānī. Koka priekšmetu apdarei noderējuši dzelzs plāksņu apkalumi (12) ar naglu caurumiem, daži ar dekoratīvu gala veidojumu (116. att. : 55, 56). Durvju, logu un citu kustīgo daļu savienošanai izmantotas dažādas dekoratīvi izveidotas viras un cilpas (6) (116. att. : 43, 44, 45). Līdzīgi rotājumu elementi dzelzs apkalumos 16.—17. gs. pazīstami arī Krievzemes teritorijā.¹¹ Dažāda lieluma nag-

¹ Mugurēvičs 1977, 78. lpp.

² Колчин 1959, с. 60; рис. 47 : 6.

³ Уртāns 1962, 11. att. : 5; 31. lpp.

⁴ Salaspils Zviedru skanstī, A. Stubavs 1972. g. izrakumi.

⁵ Stubavs 1973, 5. att. : 18.

⁶ Никитин 1971, с. 34.

⁷ Колчин 1959, с. 101, 102; рис. 87 : 4.

⁸ Piemēram, Salaspils Zviedru skanstī; Stubavs 1973, 5. att. : 16; Stubavs 1974, 9. att. : 18.

⁹ Stoll 1971, S. 282—285.

¹⁰ Mugurēvičs 1977, 91. lpp.

¹¹ Никитин 1971, с. 47; табл. 10 : 12.

115. att. Sēlpils priekšpils. Rīpas keramikas lauskas.
1—4, 11 — akmens masa, 5—10, 12—27 — māls.

las (2307) atrastas galvenokārt 16.—17. gs. slānī (116. att. : 47, 48). Lielākā daļa naglu ir 6—12 cm garas, kaltas no griezumā četrstūrveida sloksnes ar pakāpenisku sašaurinājumu līdz smailei un noplacinātu galvu. Ar mazāka izmēra naglām nagloti pakavi un sikāki priekšmeti; bronzas nagliņas (116. att. : 50), domājams, noderējušas dekoratīvai apdarei. Iespē-

jams, ka būvdarbos vertikāla virziena precizēšanai lietots stienīšveida svina svērtenis (116. att. : 38), tā svars 58 g. Priekšpils 13.—17. gs. slāņos ar būvgružiem no pils nokļuvuši arī lietie logu stikli ar noapaļotām malām un svina ietvaru fragmenti (116. att. : 10).

Tipisks viduslaiku atradums ir arī (17. gs. slānī) grāmatas vāku aizdares bronzas

plāksnītes (3) (114. att.: 10—12) ar cilpiņām un kāsišiem. Divās plāksnītēs iegravēts rotājums, vienai šifrēts uzraksts: I.H. S.A. Pēc R. Malvesa, šāda burtu rakstība ieviesusies kopš 1550. gada.

Interesi izraisa 17. gs. slānī atrastais fragmentārais irbulis¹ ar rūpīgi veidotu virsmu un reljeļu spirālveida rotājumu vidusdaļā. Redzams, ka tā darba gals pārveidots — sākotnējais virpojums nodrāzts, izveidojot plakānu (2 mm platu, 1 mm biezu) galu (114. att.: 6). Tā kā irbulim trūkst vaska rakstāmajiem irbuliem raksturīgā lāpstveida augšgala, to nevar droši uzskatīt par rakstāmo riku. Pēc vidusdaļas izveidojuma irbulis līdzīgs kaula tualetes rikam — ausu karotītei, kas atrasta Salaspils Zviedru skanstī 16.—17. gs. slānī.²

No sadzīvē lietotiem kaula izstrādājumiem minama kaula ietveres vai roktura daļa ar rūpīgi izveidotu greznu, ažūru rotājumu, kura nobeigumā zvēra galva ar atvērtu muti un plēsīga zvēra zobiem. Ietvere divpusīga, sakniedēta (114. att.: 3). Apkalumam izmantota arī ovāla, zāgēta raga plāksnīte (1,5 mm bieza) ar kniedes caurumu sānos un iegrieztu vijīgu līniju ornamentu (114. att.: 2). Līdzīga ornamenta motīvi saskatāmi 16.—17. gs. Salaspils Zviedru skanstī atrastās kaula plāksnītes rotājumā.³ Plāksnītes fragments ar iegrieztu suņa attēlu varbūt rotājis medību ieroci (114. att.: 4). Minētie kaula priekšmeti atrasti 16.—17. gs. slānī. Viduslaiku slāņiem raksturīgi atradumi ir arī metamais spēļu kauliņš ar šķautnes garumu 15 mm (kā 82. att.: 10), kā arī kaula lūgšanu krelle, diametrs 21 mm (114. att.: 1), turpretī rūcenis (103. att.: 12) atrasts 4. (sēļu) slānī; šāda tipa rūceņi bieži sastopami vēlā dzelzs laikmeta dzīves vietās.

Holandiešu fajansa pīpes kātu un galviņu (11) fragmentus devis 17. gs. slānis (116. att.: 8, 9). Priekšpili, galvenokārt uzbērumā, atrasti 55 krama gabaliņi⁴ un arī akmens kalts, tā garums 9,5 cm, platums 4,5 cm (147. att.: 31); paralēles tam zināmas Burtnieku Zvejnieku kapulaukā.⁵ Tādi kaldi lie-

toti mezolītā un neolītā. Minētie akmens un krama priekšmeti uzbērumā atvesti no pilskalnam tuvas apkārtnes.

Ieroči un zirglietas

Dzelzs loka bulta ar plakānu rombveida lapu (6,2 cm gara, 2 cm plata, 3 mm bieza) un lēzenu valnīti pie pārejas taisnajā iedzītnī atrasta sēļu slānī (103. att.: 14). Šāda tipa bultas vēlajā dzelzs laikmetā sastopamas Latvijas teritorijas austrumu un vidusdaļā un izplatītas arī Krievzemē.⁶ No četrām stopa bultām viena ir ar uznavu, tās smailes gals piramidāls, griezumā kvadrātveida (116. att.: 27). Pēc A. Medvedeva klasifikācijas, tā pieder pie 13.—15. gs. 6. bultu tipa.⁷ Trīs iedzītņa bultas (ar griezumā kvadrātveida smaili un nogludinātām sānu šķautņu apakšdaļām) pieder pie A. Medvedeva 15. un 17. gs. bultu tipa (116. att.: 25, 26).⁸ Līdzīgas iedzītņa bultas Latvijas teritorijā bieži atrod mūra pilīs 13.—16. gs. slāņos,⁹ tāpat tās datējamas arī Sēlpils priekšpilī. 13.—16. gs. slānī atrastais bruņukrekla fragments darināts no dzelzs riņķīšiem, kuru diametrs 10 mm (103. att.: 13), un pēc tehniskā izpildījuma līdzīgs Krievzemes 10.—15. gs. bruņukrekliem.¹⁰ Šādi bruņukreklu fragmenti Latvijas teritorijā sastopami arī dažos vēlā dzelzs laikmeta pieminekļos.¹¹ Lielgabala lodes fragments (diametrs 8—9 cm) un pistoles vai musketes lodītes (3) nākušas no 17. gs. slāņa un virskārtās. Lodīšu diametrs 10—18 mm (116. att.: 2). Tām saglabāties liešanas procesā izveidojies kakliņš. Šādas svina lodītes un arī to lejamās stangas parasti sastopamas 16.—17. gs. slāņos.¹² Divu pakavu fragmenti ir ar masīvām, zirgu pakaviem parastām radzēm. Viens nebojāts vesels pakavs pieder pie divdaļu pakavu tipa, ir nesimetrisks, ar trim naglu caurumiem un divām šaurām, nevienādu izmēru radzēm galos (116. att.: 60) un piemērots šķeltnadzim (vērsim). No laužņiem saglabājusies divposmu daļa 17. gs. slānī. Laužņu posmu sakabinātie gali atliekti, to nobeigumā izveidots rombveida paplašinājums ar caurumu riņķa ievēršanai (116. att.: 61).

Rotas un apģērba piederumi

Senākās rotas atrastas 3. un 4. slānī. To vidū ir vēlā dzelzs laikmetā plaši izplatītie sēļu un latgaļu sieviešu audumu rotājumu bronzas gredzentiņi (2) (103. att.: 8), dzelzs stienīšu važiņas ar bronzas aptinumu (103. att.: 9), bronzas spirālītes un ornamentēta sloksnīte (103. att.: 6, 7, 10), dzintara un māla krelles (103. att.: 5, 11), kā arī divas

¹ Daiga, Atgāzis 1964, 8. lpp.

² Stubavs 1972, 9. att.

³ A. Stubava 1970. g. izrakumi, VI 68 : 1554.

⁴ Skat. 175., 176. lpp.

⁵ LA, 6. tab.: 1.

⁶ Turpat, 244. lpp.: 60. tab.: 9.

⁷ Медведев 1966, с. 94; табл. 31 : 6.

⁸ Turpat 95., 96. lpp.: 31. tab.: 16, 29.

⁹ Мугурēvičс 1977, 80., 81. lpp.

¹⁰ Медведев 1959, рис. 16 : 1.

¹¹ Piemēram, Krustpils Oglenieku 5. kapā.

¹² Piemēram, Cēsu pili. (Āpala 1976, 1. att.: 8), Salaspils Zviedru skanstī (A. Stubava izrakumi, VI 68 : 560, 1386 u. c.).

116. att. Sēlpils priekšpils. Senlietas. (VI 82 :)

1, 3 — pogas (14, 84), 2 — lodīte (101), 4 — uzpirkstenis (177), 5 — gredzens (314), 6 — adata (52), 7 — sakta (206), 8, 9 — pipes fragmenti (70, 5), 10 — logu stikla ietvere (167), 11 — zāģis (75), 12 — grieznes (131), 13—18 — naži (111, 117, 244, 342, 323, 142), 19—22 — sprādzes (25, 58, 95, 218), 23 — šķīlamdzelzs (19), 24 — galoda (214), 25—27 — bultas (221, 331, 79), 28, 29 — trauka fragmenti (24, 107), 30—33, 35 — īleni (231, 313, 161, 239, 183), 34, 36 — urbji (106, 141), 37 — cirtnis (264), 38 — svērtenis (246), 39 — dakšiņa (138), 40 — kāsis ar cilpu (59), 41, 43—45 — viras, cilpa, kāsis (29, 123, 99, 157), 42 — tapa (119), 46 — mehānisma daļa (349), 47, 48, 50 — naglas (355, 92, 60), 49 — skava (295), 51—54 — slēdzenes (130, 115, 175, 110), 55, 56 — apkalumi (64, 121), 57—59 — atslēgas (186, 91, 47), 60 — pakavs (42), 61 — laužņi (250), 62 — bulta (11).
1 — stikls; 2, 10, 38 — svins; 3—5, 7, 28, 29 — bronza; 8, 9 — fajanss; 24 — slānekļis; 6, 11—23, 25—27, 30—62 — dzelzs.

dzelzs spieķadatas ar atšķirīgiem galvas izveidojumiem. Pēc Ē. Mugurēviča izstrādātajām Oliņkalna spieķadatu tipoloģiskajām pazīmēm,¹ adata ar simetrisku galvas stāvokli attiecībā pret stāvu attiecināma uz 11. gs. (103. att.:1), otra — kurai galva noliekta uz priekšu — uz 12. gs. otro pusi vai vēlāku laiku (103. att.:2). Bronzas trapecveida piekariņam (103. att.:3) no kakla vai krūšu rotas paralēles rodamas latgaļu 10.—11. gs. materiālā.² Vēlajā dzelzs laikmetā Latvijas teritorijā par piekariņiem vai amuletiem bieži izmantoti arī caunas žokļi (103. att.:16, 17). Vienkāršajai, no bronzas stieples darinātajai pakavsaktai ar atrotītiem galiem (103. att.:4) paralēles zināmas Oliņkalna 12. gs. un Tērvetes pilskalna 13. gs. slāņos.³ Šādas miniatūras no stieples darinātas saktas vēlā dzelzs laikmetā izplatītas Rietumlietuvā un uzskatītas par apbedīšanas inventāru.⁴ Uz vēlāku periodu attiecināmas pirmajā slānī un uzbērumā atrastās saktas (4). Sakta ar griezumā ovālu loku un pāresnītiem (vāļu) galiem, kas rotāti ar svītru grupiņām (116. att.:7), ir viens no šā tipa saktu vēlākajiem variantiem. Tai paralēles rodamas Sēlpils kapsētas 14. gs. 186. kapā. Minētās pakavsaktas vēlajā dzelzs laikmetā plašāk izplatītas rietumbaltu zemēs ar sākotnējo centru Klaipēdas apgabālā.⁵ Saktai ar atrotītiem un par loku platākiem galiem ir smalks loka tordējums un šaura adata (kā 177. att.:3). Paplašinātie atrotījumi galos saktām sastopami kopš 13. gs., turpretī pēc šaurās adatas minētā sakta datējama ar laiku ap 15. gs. Pakavsaktas ar atrotītiem galiem Latvijas teritorijā ir visplašāk izplatītais saktu veids kopš 9. gs.⁶ līdz 17. gs.⁷ Tordēts loks ir arī saktai ar noplacinātiem, noapaļotiem galiem un iegravētu slīpu krustiņu (kā 177. att.:7). Šādi galu izveidojumi Sēlpils, kā arī Mārtiņsalas saktām sastopami kopš 15. gs. Sakta ar griezumā apaļu un iecirtumiem rotātu loku, virs kura augstu pacelti rozetveida gali, raksturīga galvenokārt 14. gs. (kā 177. att.:8). Minētajām 14.—15. gs. saktām līdzīgas atrastas arī Sēlpils kapsētā, no kurienes tās acimredzot iekļuvušas priekšpils uzbērumā. To pašu var attiecināt

arī uz atrastajiem bronzas zvārguļiem (2) ar krustveida šķelumu un lējumā izveidotu cilpu (kā 178. att.:10) un gredzeniem (2). Slēgtajam gredzenam ar divām rievām malās līdzīgi atrasti Sēlpils kapsētas 13.—15. gs. kapos. Otrajam gredzenam ir pamišu gali, un tā vairogveida paplašinājums rotāts ar apaļiem izdobumiem (116. att.:5). Arī vairogveida gredzeni ar dobtu rotājumu Latvijas teritorijā sastopami laikā no 13. līdz 15. gs. 13.—16. gs. slāņos atrastas no plānas bronzas sloksnes veidotās caurulītes (to diametrs 2 mm, garums līdz 3,5 cm) ir līdzīgas Sēlpils kapsētā atrastajām.⁸ Jostu sprādzēm (8) ir četrstūrveida un segmentveida forma (116. att.:19—22). Šādas vienkāršas sprādzes sastopamas Sēlpils kapsētas 13.—17. gs. kapos. Rūpīgāka apdare ir sprādzei ar svītru rotājumu stūros (116. att.:19). Bronzas un baltmetāla pogas (7) ir dobas, to diametrs līdz 2 cm. Pogām ir cilpiņa, kas atlieka tās dobumā. Dažas no pogām ir viengabala, lodveida, ar caurumiņu sānos (kā 82. att.:5), citas — divdaļu, mazliet saspīestas (116. att.:3). Cilpas apgērba saākēšanai saliekta no bronzas stieples (kā 154. att.:51). Līdzīgas cilpas atrastas Sēlpils kapsētas 16. gs. apbedījumos, arī Salaspils Zviedru skanstī, 16.—17. gs. slānī.⁹

Keramika

Priekšpils izrakumos atrastas 756 trauku lauskas. No tām 90 (12%) pārstāv bezripas keramiku (gludās — 55%, apmetās — 37%, ar nagiespiedumiem rotātās — 6%, spodrinātās — 2%). Lauskas iegūtas galvenokārt sēļu slānī. Tā kā slānis priekšpils nogāzē uzkrājies, noslidot no kalna plakuma, šādam lausku sadalījumam, protams, ir gadījuma raksturs. Lauskas ir sīkas (galvenokārt sānu gabali) un neatšķiras no apmetnē atrastajām lauskām.¹⁰ Nedaudz — 63 (8%) — ir senāko, agrajam feodālisma periodam raksturīgo ripas keramikas lausku. No viduslaiku lauskām tās atšķiras ar zvīrgzdu piejaukumu māla masai un malu profilējumu.¹¹ Lielākā daļa lausku — 80% — ir no (16.—17. gs.) nevāpētiem vai dzeltenā, brūnā vai zaļā krāsā vāpētiem traukiem, kas darināti no labas kvalitātes māla masas, ar 4—8 mm biežām sienām un ir labi apdedzināti. Tiem visbiežāk ir terīnveida forma, diametrs augšmalā 15—20 cm, īsa kakla daļa un reljefs, atliekts, pat izlocīts malu profilējums¹² (115. att.:12, 13, 17—23). Trauki rotāti ar likloci, svītrām (115. att.:12) vai rievojumu (115. att.:13). Atrastas arī lauskas no krūkveida traukiem (115. att.:16), traukiem ar osām (115. att.:13—15), šķīvjiem ar krāšotu rotājumu (90. att.:2), kā arī vārīšanai pare-

¹ Mugurēvičs 1977, 37. lpp.

² Шноре 1961, табл. V:36; Mugurēvičs 1977, 38. lpp.; VIII tab.:21—23.

³ Mugurēvičs 1977, 37. lpp.; VII tab.:14; Brīvkalne 1974, 125. lpp.; 2. att.:16, 17.

⁴ Nakaitē 1964, 73. psl.; 11. pav.

⁵ Brīvkalne 1974, 132. lpp.

⁶ Шноре, Зейд 1957, с. 27.

⁷ Mārtiņsalas kapsētā 264. u. c. kapos.

⁸ Skat. 202. un 203. lpp.

⁹ A. Stubava izrakumi Salaspils Zviedru skanstī, VI 80:217, 979 u. c.

¹⁰ Skat. 159., 160. lpp.

¹¹ Skat. 160., 162. lpp.

¹² Cimermane 1964, 135.—137. lpp.

Priekšpils teritorijā atrastās monētas

Inventāra Nr.	Izrakumu laukums, slānis, koordinātes	Dzīlums cm	Apraksts	Datējums	Attēls
VI 82 : 8	F, 1., 3,5/9,0	20	Rīgas brīvpilsētas šiliņš	1575. g.	
9	F, 1., 0,2/12,0	10	Gustava II Ādolfa vienēres klīpe	17. gs. 20. gadu vidus	
16	F, 1., 6,0/5,5	20	Kārļa XI Rīgas šiliņš	1662. g.	
38	F, 1., 4,0/13,5	30	Rīgas brīvpilsētas šiliņš	1578. g.	
48	F, 1., 7,0/6,0	30	Kurzemes un Zemgales hercoga Gotharda Ketlera šiliņš	1576. g.	
49	F, 1., 1,0/4,5	40	Kārļa XI Rīgas šiliņš	1664. g.	
77	F, 1., 6,5/26,0	15	Gustava II Ādolfa Zviedrijas pusēres klīpe	17. gs. 20. gadu vidus	155. att. : 16
90	F, 1., 3,0/8,5	45	Kārļa XI Rīgas šiliņš	1663. g.	
94	F, 1., 8,5/8,5	70	Jana Kazimira Lietuvas šiliņš	1665. g.	
102	F, 1., savrup-atradums	—	Kārļa XI Livonijas šiliņš	1664. g.	
172	F, 2., 0,2/3,8	140	Kurzemes un Zemgales hercoga Gotharda Ketlera šiliņš	1576. g.	
173	F, 1., 3. krāsni	80	Rīgas brīvpilsētas šiliņš	1577. g.	
174	F, 3., 2,5/1,6	230	Livonijas ordeņa mestra Hermana Brigeneja Tallinas šiliņš	1537. g.	
192	F, 3., 4,0/2,0	220	Sigismunda I Polijas pusgrasis	1509. g.	: 10
198	F, 2., savrup-atradums	—	Sigismunda III Polijas grasis (viltots?)	1587.—1632. g.	
199	F, 1., 3,0/5,0	110	Kārļa XI Livonijas šiliņš	17. gs. 60. gadi	
213	F, 2., 2,6/4,4	360	Pārdaugavas hercogistes Jana Hodkeviča šiliņš, kalts Dolē	1572. g.	
245	F, 2., 18,0/5,0	50	Johana III Tallinas šiliņš	1569.—1592. g.	
336	F, 2., 40,0/10,0	230	fragmentāra, nenosakāma	—	
350	F, 2., 32,5/13,5	950	Rīgas arhibīskapa Brandenburgas Vilhelma šiliņš	1563. g.	: 7
971	L, 1., 7,0/4,7	80	skaitīšanas žetons	—	
984	L, 1., 17,5/4,8	45	nenosakāma	—	
989	L, 1., 17,0/3,0	45	Jana Kazimira Lietuvas šiliņš, viltots	1648.—1668. g.	
977	L, 1., 26,0/2,0	50	Gustava II Ādolfa Zviedrijas vienēres klīpe	1611.—1632. g.	
998	L, 1., 25,5/4,5	30	Kārļa XI Rīgas šiliņš	1664. g.	
1033	L, 1., 17,0/2,5	100	Rīgas brīvpilsētas šiliņš	1575. g.	
VI 87 : 2003	D, 1., 3,70/j ₁₅	47	Johana III Zviedrijas pusēre	1569.—1592. g.	
2005	D, 1., 3/d ₄₀	190	Kurzemes un Zemgales hercoga Gotharda Ketlera šiliņš	1575. g.	
2011	D, 2., 2,40/i ₉₅	203	Sigismunda II Augusta Lietuvas dubultdenārs	1576. g.	91. att. : 4
2012	D, 1. —	195	Sigismunda III Lietuvas dubultdenārs	1620. g.	: 17
2013	D, 1. —	213	Kārļa XI Rīgas šiliņš	17. gs. 60. gadi	

dzēto trijkāju lauskas (115. att. : 25) un lēzena trijkāju pannas daļa ar zaļi vāpētu iekšpusi (115. att. : 27). Līdzīgi trijkāji, tāpat krāsoti šķīvji, zināmi no 16.—17. gs. feodāļu dzīves vietām Latvijas¹ un Lietuvas teritorijā.² Priekšpilī atrastas arī māla kāstuves (diametrs līdz 20 cm) — gan nevāpētas, gan ar vāpētu iekšpusi un robotu malu (115. att. : 26). Analizējot dažās 16.—17. gs. dzīves vietās atrastos māla traukus, I. Cimermane secinājusi, ka daļa no tiem, it sevišķi terīnveida trauki, ir vietējo lauku amat-

nieku darinājums, bet daļu, kuros vērojami jauni elementi (vāpe, osas u. c.), darinājuši pilsētas meistari vai pēc viņu parauga — vietējie amatnieki.³ Tas pats sakāms arī par apskatītajiem Sēlpils priekšpilī atrastajiem māla traukiem.

¹ Zviedru skanstis un Koknesē, A. Stubava 1961. un 1967. g. izrakumos.

² Volkaitē-Kulikauskienē 1974, III, IV tab.

³ Cimermane 1964, 137. lpp.

Importētajā keramikā (10% no ripas keramikas) izdalāmas gan akmens masas, gan māla trauku lauskas. No akmens masas darināti grezni dzērienu trauki. Tie ievesti no Reinas apgabala¹ un Latvijas teritorijā, t. i., pilsētās un mūra pilīs, sastopami kopš 12. gs.² Šo trauku masa ļoti blīva, stiklveida, tiem 3—5 mm biezas sienas, kas vāpētas dzeltenbrūni pelēkos toņos. Atzīmējami pelēcīgi vāpēto krūkveida trauku fragmenti (115. att. : 3, 4, 11). Dzeltenbrūni lāsumaini vāpēta trauka vidusdaļa (115. att. : 1) varētu būt no bārdainā vīra krūkas (paraugs 88. att. : 5), bet brūni vāpēta trauka fragmentam ar figūrām (115. att. : 2) un uzraksta joslu paralēles saskatāmas 1591. gadā Zīburgā darinātajā traukā.³ Atrasta arī pie jostas nesājamās plakanas krūkas daļa ar osu (115. att. : 5).

¹ Strauss 1923, f 24., 33. lpp.

² LA, 302. lpp.

³ Zīburgas traukā attēlota zemnieku dejas trauka augstums 21 cm, forma un rotājuma kompozīcija līdzīga 88. att. : 6 parādītajai (Koetschau 1924, tab. 29).

⁴ A. Stubava izrakumi 1967. g. Salaspils Zviedru skanstis, VI 126 : 52.

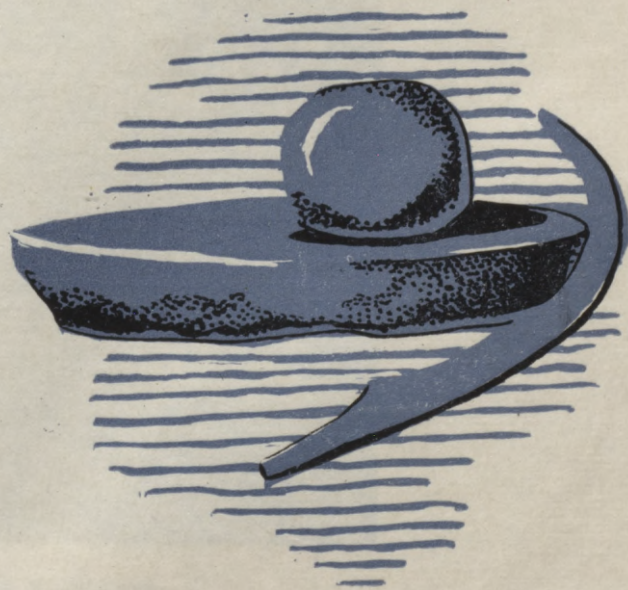
⁵ Skat. 82.—85. lpp.

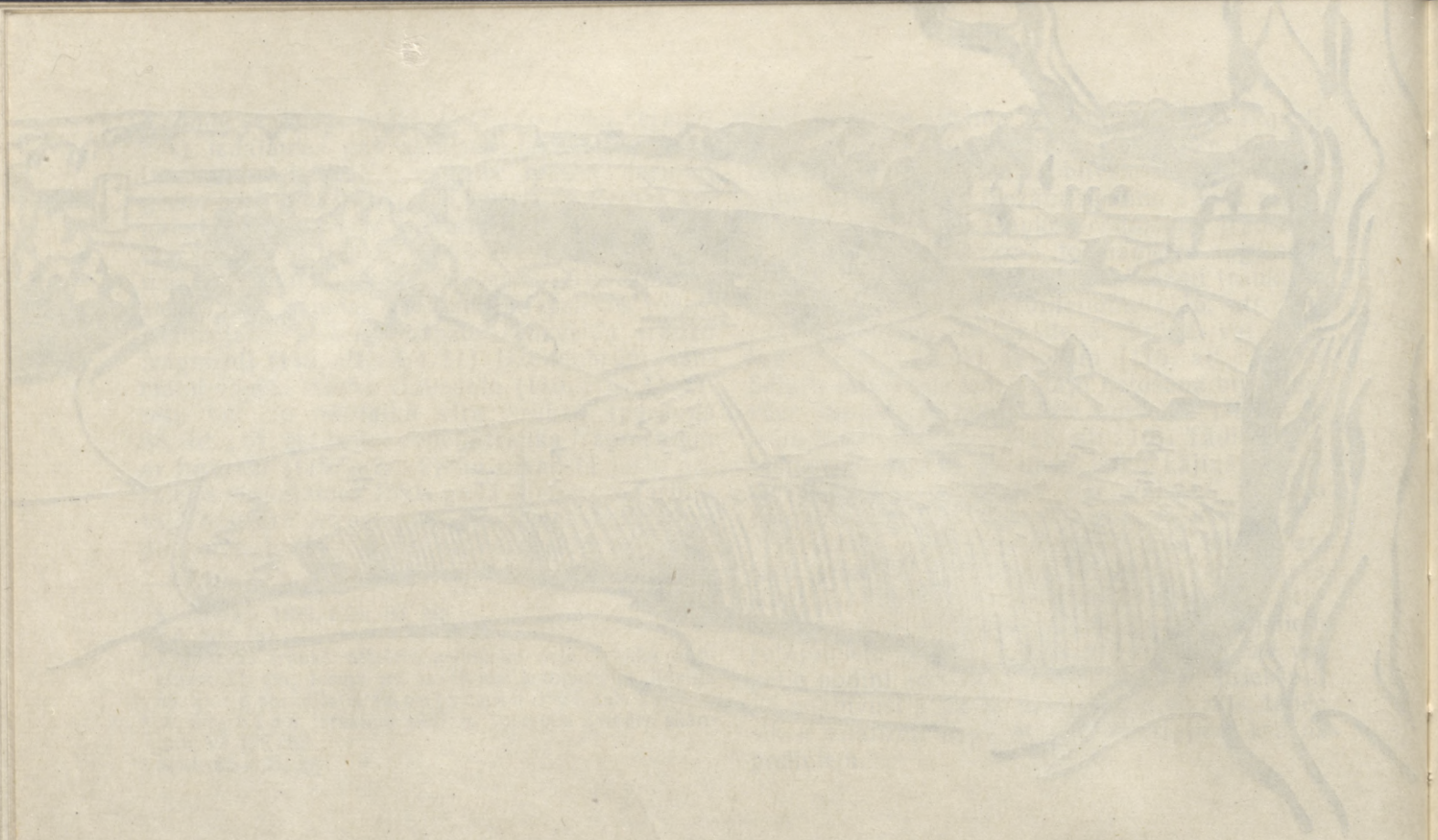
Līdzīga krūka zināma Salaspils Zviedru skanstī 16.—17. gs. slānī.⁴ Ievesto māla trauku lauskas lauzumā ir zilganpelēkas, blīvas, stipri apdedzinātas, ar 4—6 mm biežām sienām. Tās ir saimniecības un galda trauku fragmenti; traukiem parasti teriņveida forma, to diametrs augšmalā 10—20 cm. Par senākajiem uzskatāmi trauki ar vāji izteiktu malas profilējumu (115. att. : 6), par vēlākajiem — dzeltenā, brūnā vai zaļā krāsā vāpēti trauki ar osām (115. att. : 7—9). Sēlpils mūra pils iedzīvotāju lietošanā bijuši arī vācu keramikai raksturīgie lodveida trauki ar īsām balsta kājiņām (115. att. : 10). Tādi Vācijā sastopami kopš 13. gs. un ar laiku, kājiņām kļūstot garākām, izveidojās par galveno vārāmo trauku formu.

Krāsns podiņi diezgan lielā skaitā atrasti priekšpils uzbēruma virskārtā un apbūves slānī. Sastopami nevāpēti dobie apaļie un stūrainie podiņi — gan vienkārši, gan ar reljefiem rotājumiem (84. att.), gan arī grezni rotāti vāpētie podiņi (86. att.). Domājams, ka priekšpili tie nokļuvuši kopā ar būvgružiem no pils, tāpēc sīkāk analizēti kopā ar pilī atrastajiem krāsns podiņiem.

Apmetne

Apmetne

Kultūras slānis, apbūves paliekas

Sēlpils pilskalnu no austrumiem, dienvidiem un rietumiem apņēma lēzena ieplaka. Austrumos ieplaka pāriet pauguros, rietumos — ar nelielu kritumu Daugavas lēzenajā krastā. Pilskalnam dienvidrietumu piekāvē atradās Zvejnieku māju ēkas. 20. gs. sākumā te bijis vīna brūzis. Cieši sabūvētu ēku grupa šeit redzama arī V. Štavenhāgena zīmējumā no 19. gs. 60. gadiem (3. att.). Par vēl senāku apmetnes vietu (it sevišķi tagadējos sakņu dārzos) pilskalna dienvidrietumu

piekāvē liecināja melnā mitņu zeme. Izrakumi izdarīti dienvidrietumu (K laukums, 1963. g.; 117. att.) un dienvidaustrumu piekāvē (J laukums, 1964./65. g.; 130 att.).

K laukums atrodas aiz Zvejnieku māju drupām 40 m no pilskalna dienvidrietumu gala, tas orientēts austrumu—rietumu virzienā; tā rietumu gals nedaudz iesniedzas Daugavas palu joslā. Te atsegta 840 m² platība. Mitņu slānis laukumā nav vienāda biezuma. Laukuma profilā redzams, ka rietumu galā, nogāzē pret Daugavu zem palos uzskalotiem smilšu slānišiem tas saglabājies līdz 30 cm biezumā, bet laukuma vidus-

117. att. Apmetnes vieta dienvidrietumos no pilskalna.

A

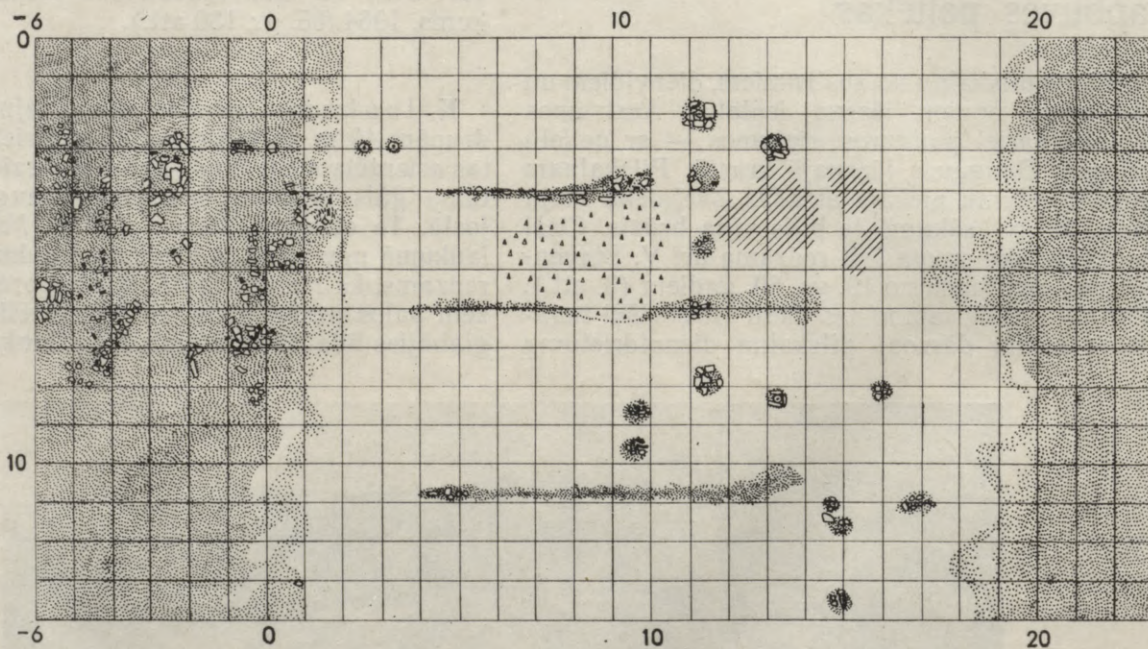
-8

0

10

118. att. K laukums, ziemeļu profils.

119. att. K laukums 1. horizonta līmenī.

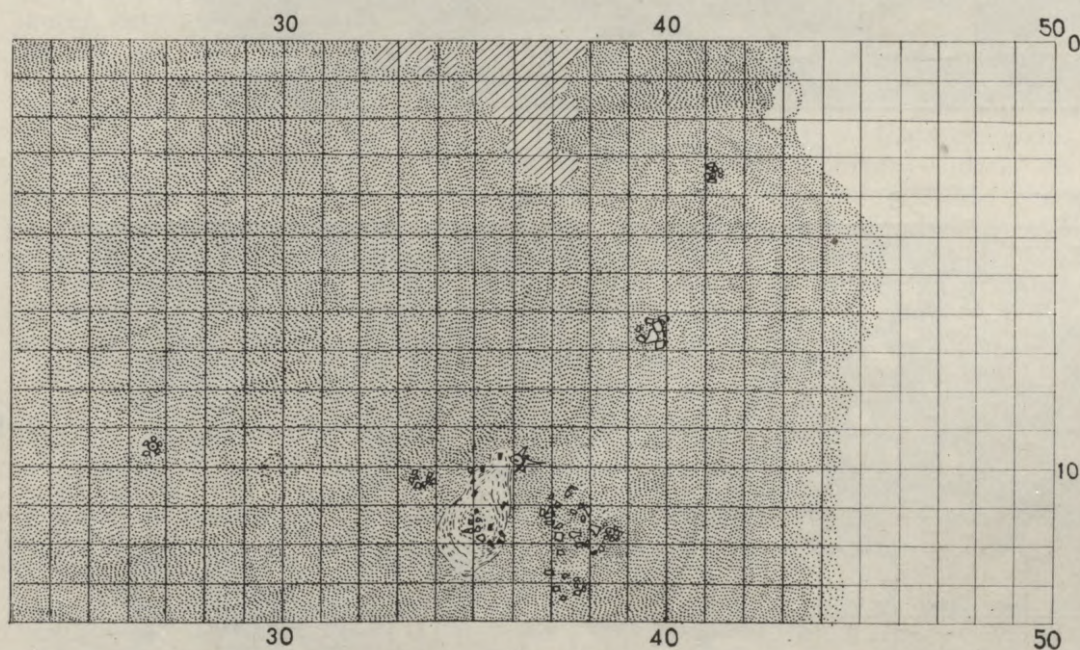
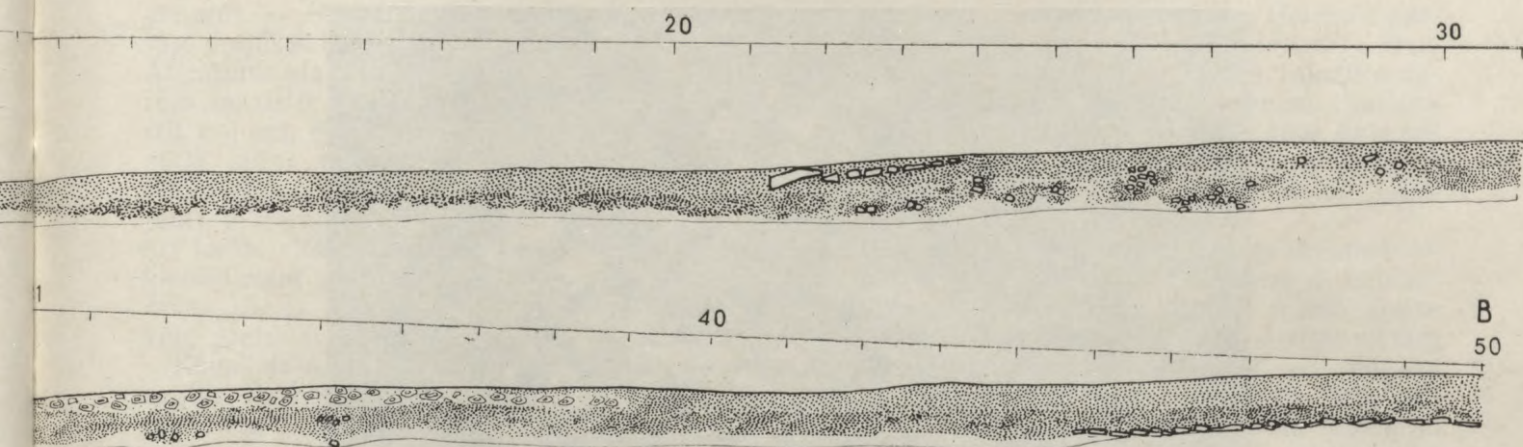
daļā 35 m platā joslā (10—45/0—15)¹ visbiežākais — 60—70 cm. Tālāk, virzienā uz austrumiem, mītņu slānis atkal kļūst plānāks, un laukuma austrumu galā jau 25 cm dziļumā atsedzas dolomīts (118. att.).

Atsegtajā laukumā tikai atsevišķās vietās saglabājušās dzelzs laikmeta celtnu paliekas. Vēlākās apbūves mītņu zemi bija sajaukušas līdz

pat pamatzemei, tāpēc līdzās senākajām senlietām un bezripas keramikai pat dziļākajā kārtā atradās vāpētā keramika, viduslaiku un pēdējo gadsimtu priekšmeti. Tā kā dažādie apdzīvotības slāņi stratigrāfiski nav atdalāmi, apbūves paliekas apskatītas divos horizontos: 1. horizontā — līdz 40 cm dziļi un 2. horizontā — dziļāk, līdz pamatzemei (40—80 cm).

Līdz 40 cm dziļumā 1. horizontā (119. att.) laukuma vidusdaļā (35—36/12—13) atklātas krāsns drupas. Krāsns pamatos 1,0—1,5 m lielā laukumā atrodas blīvi nokrauti dūres lieluma

¹ K laukuma koordināšu sistēmā par pirmo rādītāju pieņemts austrumu—rietumu, par otro — ziemeļu—dienvidu virziens.

laukakmeņi, tiem apkārt lielāku akmeņu loks. Virs tiem — līdz 20 cm biezā kārtā sakritusi ar ķieģeļu drumslām jaukta mālaina zeme no krāsns virsbūves. Drupās atradās plīts virsmas dzelzs plāksnes gabali un divi 5 cm platas dzelzs stīpas fragmenti. Stīpa, šķiet, tikusi izmantota krāsns vai ar krāsni kombinētās plīts virsbūves sastiprināšanai. Otrās vēlās celtnes paliekās (6—10/4—7) atklāts ap 3,5×4,5 m liels, līdz 15 cm biezs pelnains plankums. Te nodegušās saimniecības celtnes pamatus iezīmē paralēlas tumšas zemes joslas, kurās atrodas dažī dolo-

mīti, ķieģeļu un kārniņu šķembas. Pelnu slānī daudz naglu, no kurām dažas kaltas fabrikā. Zem pelnu slāņa atrasta 1734. gada monēta¹ un dažas vāpētas māla trauku lauskas.

No citas saimniecības celtnes palikušas vairākas ar akmeņiem un ķieģeļiem apliktas pamatzemē ieraktu stabu vietas. Tās daļēji atrodas zem iepriekš minētās celtnes, divās perpendikulārās rindās (12/2—9 un 12—16/9—10) un iezīmē celtnes stūri. Stabu vietu diametrs 40—50 cm,

¹ VI 83:77.

120. att. Staba vieta K laukumā (13/9).

121. att. Cēlnes vieta ar krāsns pamatiem K laukumā.

dziļums — līdz 40 cm, dažām vidusdaļā vēl saglabājušās trūdējušu koku paliekas (120. att.). Atstatums starp stabiem 1,2—2,0 m. Ar tiem varēja sasaistīt guļbūves balķu galus vai arī balstīt nojumi. Sai celtnēi varētu piederēt arī jēla māla klona paliekas (12—16/4—6). Vairākas stabu vietas atrodas celtnes dienvidos un, iespējams, piederējušas iepriekšējās ēkas piebūvei vai arī kādai citai saimniecības ēkai. Celtnē māla klona līmenī atrasta 17. gs. otrās puses monēta,¹ divas 15. gs. monētas, kā arī dažas vidējā un vēlā dzelzs laikmeta senlietas no senāka slāņa.

Kādas dzīvojamās celtnes pamatu paliekas atsegta nogāzē (—0,5—2/5—8). Tās rietumu sienas vietu norāda regulāra akmeņu rinda, kādas parastas koka guļbūvju pamatos. Šīs celtnes dienvidrietumu sienas stūri iezīmē akmeņu grupa (—1/7). Celtnē atrodas no laukakmeņiem un ķieģeļiem taisnstūra veidā krautas krāsns pamatakmeņi. Tie saglabājušies vienā kārtā un aizņem 0,8×1,0 m lielu laukumu; krāsns mutes vieta austrumu pusē. Kurtuves platums — ap 50 cm, tās pamatā — mālaina zeme (121. att.). Celtnē atrastas dažas ripas un bezripas lauskas, dzelzs skava, akmens galoda un trīs 16. gs. pēdējā ceturksņa monētas.² Tā bijusi 16./17. gs. koka dzīvojamā ēka ar krāsni. Kādas citas šim laikam atbilstošas celtnes pamatu paliekas iezīmē akmeņu grupējumi laukuma rietumu malā, no kuriem daļa palika neatsegti. 1. horizontā — līdz 40 cm dziļumā — K laukumā atrastas 250 senlietas. Šo senlietu hronoloģija ir dažāda, bet pārsvarā (51%) tās ir viduslaiku (13.—17. gs.).

5. tabula

Apmetnes K laukumā atrasto senlietu hronoloģiskā piederība%

Horizonts	Dziļums cm	Akmens un agro metālu laikmeta	Vidējā un vēlā dzelzs laikmeta	Viduslaiku (13.—17. gs.)	Nenoteiktas	Kopā
1	līdz 40	14	28	51	7	100
2	40—70	6	48	36	10	100

Ar viduslaikiem datējami 70% šajā dziļumā atrasto ripas keramikas lausku.

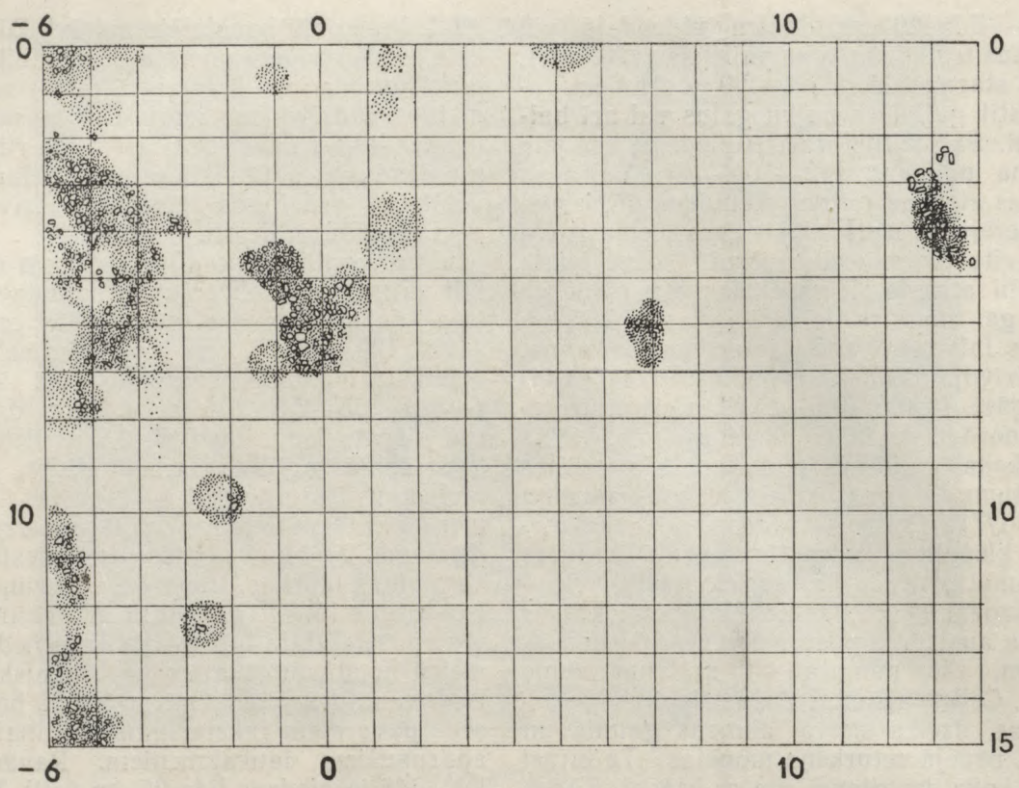
No viduslaiku senlietām visvairāk darbarīku, arī stopa bultas, lodes, apkalumi, holandiešu pīpju fragmenti u. c., arī 38 viduslaiku monētas. Vecākā no tām attiecas uz 15. gs. pirmo pusi (Rīgas arhibīskapijas feniņš), jaunākā — 1743. g. Krievijas deņa, pārējās — 16. un 17. gs. monētas. Arī atrasto priekšmetu vairums datējams ar 16.—17. gs. Tāpat ar šo laika posmu varētu da-

tēt 1. horizontā konstatēto apbūvi. Diezgan daudz (28%) vidējā un vēlā dzelzs laikmeta atradumi un bezripas keramika (62%) raksturo apmetnes apdzīvotības iepriekšējo posmu. Samērā daudz (14%) ir vēl senāko krama rīku, kuri vai nu atradušies šajā vietā un slānī iejaukti, vai arī vēlākajos gadsimtos apmetnes iedzīvotāju apziņīgi savākti un lietoti.

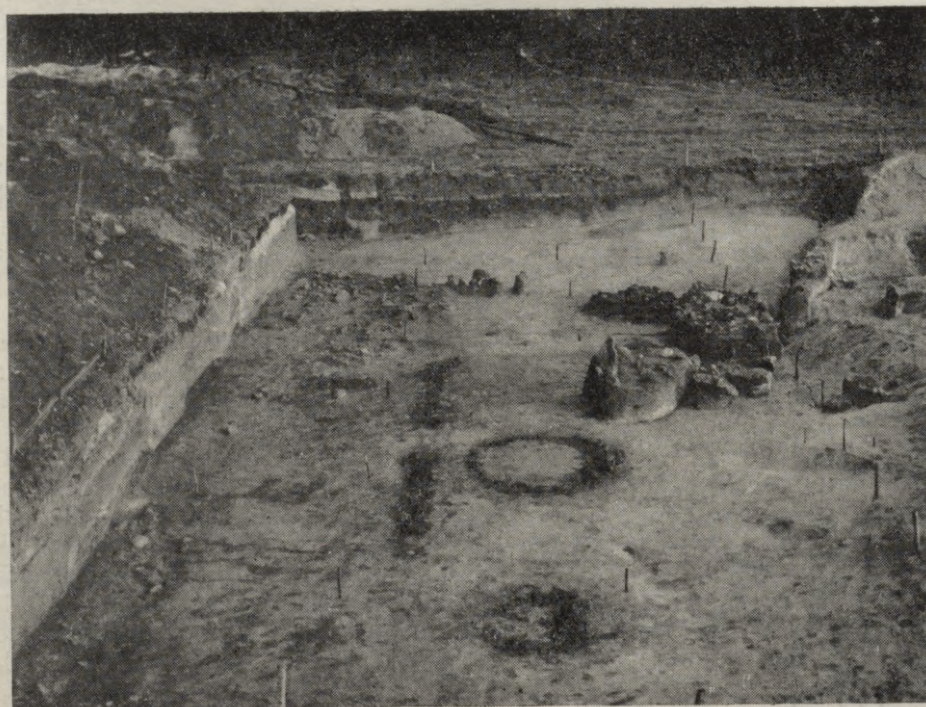
2. horizontā — no 40 līdz 70 cm dziļumā —, kur mītņu zeme robežojas ar pamatzemi, konstatētas dažas vēlā dzelzs laikmeta celtnu vietas (122., 123. att.). Viena no šādām celtnu vietām atradās laukuma rietumu daļā — nogāzē (—2,0—1/5—7,5; 124. att.). Pavarda vieta celtnē aizņem iegarenu 0,5—2,5 m lielu laukumu, kur melnā, ogļainā zemē nelielie, apdrupušie laukakmeņi bija krauti 1—2 kārtās. Tumšās zemes slānis zem tiem ir līdz 30 cm biezs, bez iedziļinājuma. Te atrod gludās un apmestās bezripas keramikas lauskas. Pavarda austrumu daļa postīta (ceļot 16./17. gs. celtni ar krāsni), tā dienvidu pusē atklāta līdz 80 cm dziļa bedre 1 m diametrā ar stāvām malām un līmenisku pamatni. Bedres saturā jaukta mītņu zeme, bet virskārtu sedz pavardiem raksturīgais ogļainais slānis ar apdrupušiem laukakmeņiem. Pavarda slānis lokveidā iesniedzas līdz 25 cm dziļi. Te senākas, aizpildītas saimniecības bedres virskārtā vēlāk ierīkots pavards. Līdzīgi gadījumi novēroti arī vēlā dzelzs laikmeta libiešu ciema vietā Salaspils Laukskolā. Pavardā atrastas dažas gludās un apmestās bezripas un arī vāpētās keramikas lauskas, bet bedrē — trūdējušu kaulu paliekas un spodrināta lauska ar rotājumu (149. att. : 18). Ap 2 m uz ziemeļaustrumiem (2/4) atrodas līdz 80 cm dziļa bedre 1,0—1,2 m diametrā ar slīpām sienām un līmenisku pamatni. Tās dienvidu pusē no augšmalas nostiprinājuma saglabājušies trīs cits virs cita likti dolomīti. Bedrē jaukta zeme ar tumšākiem slāņojumiem apakšdaļā. Te atrada graudberža fragmentu un bezripas apmestās keramikas lauska, postītajā ziemeļu daļā — arī vāpētu trauku lauska. Iespējams, ka bedre atradusies celtnes ārpusē. Sai celtnēi ar diviem pavardiem un divām bedrēm iespējamas vairākas apdzīvotības stadijas. Lēzenais akmeņu pavards varētu būt vienlaicīgs ar bedri pie tā, bet neliels pavards virs aizpildītās bedres ierīkots vēlāk. Tapat tuvumā (—6,0—3/3—7; 125. att.) konstatējamas citas celtnes lēzena pavarda paliekas, te akmeņi atsegti 1—2 kārtās, izklidēti 2×4 m lielā laukumā, jaukti ar ķieģeļu un kārnīņu šķembām. Tumšās zemes slānis zem tiem sniedzas līdz 20 cm dziļi. Pavardam līdzās atsegta saimniecības bedre. Bedres diametrs 1,2 m, dziļums 0,9 m, sienas uz leju nedaudz ieslīpas,

¹ VI 83 : 93.

² VI 83 : 285, 303, 304.

122. att. K laukums 2. horizonta līmenī.

123. att. K laukums 2. horizonta līmenī.

Apmetnes K laukuma senlietas

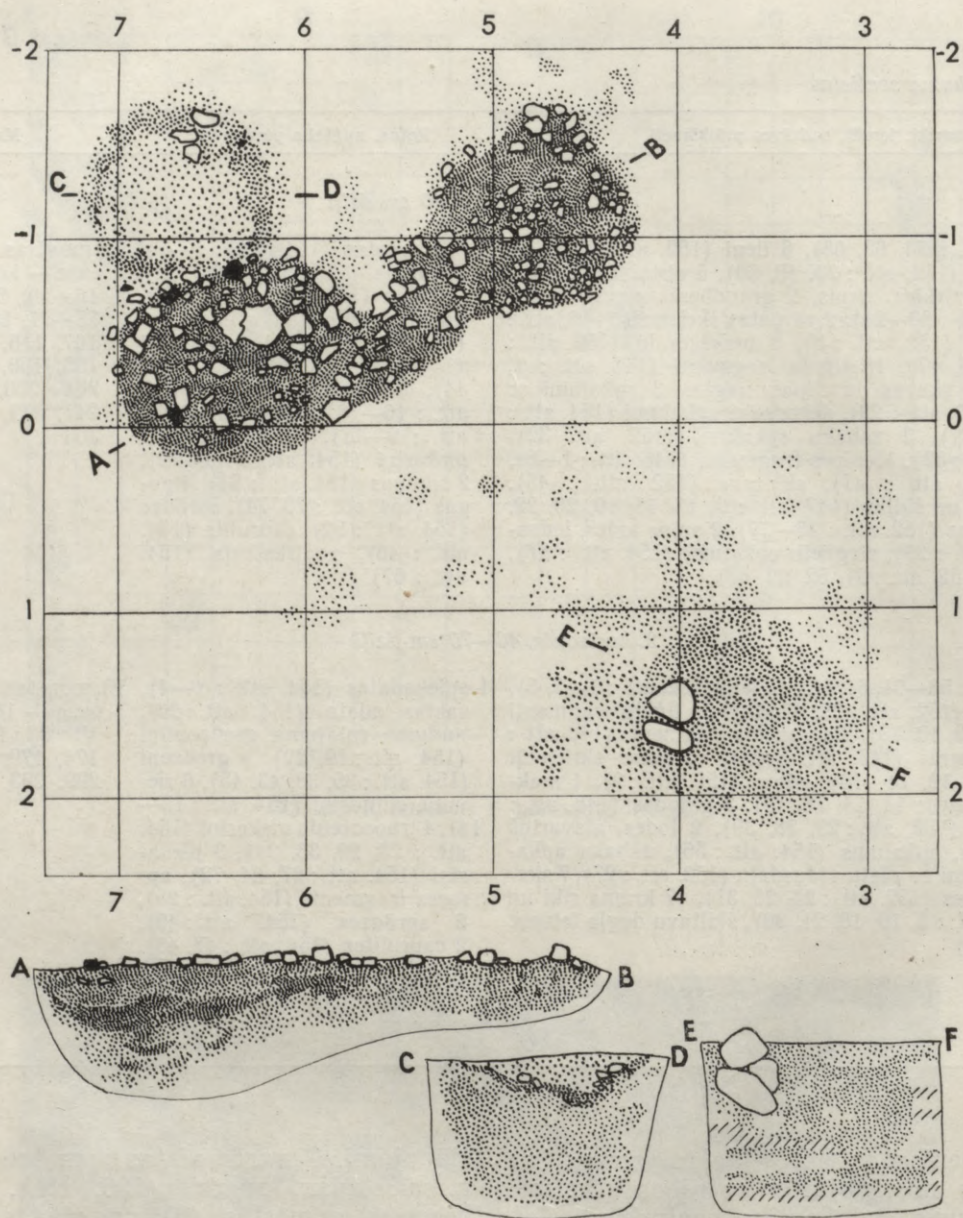
Darbariki, ieroči, sadzīves priekšmeti	Rotas, apģērba piederumi	Monētas
<i>1. horizonts, 0—40 cm dziļi</i>		
6 naži (152. att. : 54, 63, 65), 6 īleni (152. att. : 4, 5, 7), 3 caurumsitņi (152. att. : 20, 49, 50), 6 cirtņi (152. att. : 46, 56, 57), dzirkles, sirpis, 2 graudberži, cirvis, 5 galodas (146. att. : 20—23), 2 vārpstas skriemeļi (146. att. : 9, 17), adata (152. att. : 8), 8 makšķerāki (152. att. : 10, 12—14, 16, 17), 16 tiģeļu fragmenti (148. att. : 1, 3, 10, 11), 11 skavas un cilpas, naglas, 3 apkalumi ar platu vidu (152. att. : 22), dekoratīvi apkalumi (154. att. : 53—55, 58—61), 3 zābaku apkalumi (152. att. 32), tapa (152. att. : 53), 15 pīpes fragmenti (146. att. : 1—8), šķiltava (152. att. : 41), slēdzene (152. att. : 45), 34 kramā riki un šķilas (147. att. : 9, 13, 15, 19, 20, 22, 25, 29), 5 bultas (152. att. : 33—37), 2 svina lodes, leduspiesis (152. att. : 25), zirglietu apkalumi (154. att. : 57), 3 ķīļi, kalts (152. att. : 51, 52, 62, 67)	3 spieķadatas (154. att. : 5—7), 2 saktas (154. att. : 24, 69), spirālite (154. att. : 15), 2 auduma rotājuma gredzentiņi (154. att. : 20, 21), gredzeni (154. att. : 36, 37, 39, 40, 42, 44), 5 rievotie cilindriņi (154. att. : 16—18, 23), krelles (154. att. : 9—11), 3 trapecveida piekariņi (154. att. : 30—32), 2 cilpiņas (154. att. : 51), 4 pogas (154. att. : 73, 74), sprādze (154. att. : 52), caurulīte (154. att. : 46), uzpirkstenis (154. att. : 67)	38 monētas (15. gs. pirmā puse — 1743. g.), VI 83 : 16—19, 33, 40, 45, 64, 75—77, 82, 92—94, 106, 107, 116, 117, 140, 148, 155, 156, 170, 194, 197, 204—206, 235, 236, 238, 241, 249, 250, 285, 303, 304
<i>2. horizonts, 40—70 cm dziļi</i>		
6 naži (152. att. : 58—61, 64, 66), 8 īleni (152. att. : 1—3, 6), 3 caurumsitņi (152. att. : 29, 47, 48), 30 tiģeļu fragmenti (148. att. : 4—9, 12, 13), 2 sprauslas fragmenti (148. att. : 14), 6 graudberži (146. att. : 24), vārpstas skriemeļi (146. att. : 10—12, 14—16), adata (152. att. : 9), 4 makšķerāki (152. att. : 11, 15, 18, 19), 3 galodas (146. att. : 19), 3 bultas (152. att. : 23, 38, 39), 2 lodes, atsvariņš (152. att. : 40), apkalums (154. att. : 56), zābaku apkalums, 2 apkalumi ar platu vidusdaļu (152. att. : 27), 7 skavas un dzintales (152. att. : 24, 26, 31), 17 krama riki un šķilas (147. att. : 5, 10, 18, 21, 30), šķiltavu degļa ietvere (152. att. : 43)	4 spieķadatas (154. att. : 1—4), saktas adata (154. att. : 26), auduma rotājuma gredzentiņi (154. att. : 19, 22), 4 gredzeni (154. att. : 35, 38, 43, 45), 6 rievotie cilindriņi (154. att. : 12—14), 4 trapecveida piekariņi (154. att. : 28, 29, 33, 34), 3 piekariņi (154. att. : 27, 64, 72), aproces fragmenti (154. att. : 25), 2 sprādzes (154. att. : 49), 2 caurulītes (154. att. : 47, 48), apkalumi (154. att. : 62, 63, 71), poga, kniepadata (154. att. : 65, 8)	13 monētas (15. gs. pirmā puse — 18. gs. sākums). VI 83 : 161, 171, 172, 174, 179, 186, 207, 208, 209, 293, 316, 332, 355

pamatne līmeniska; bedrē jaukta zeme, kas pie pamatnes noslāņojusies vairākos slāņiņos. (Celtnes rietumu daļa palika neatrakta.) Celtnes rajonā atrod gludās, apmestās, spodrinātās un ar nagiēkniebūmiem rotātās bezripas lauskas (51), arī viduslaiku keramiku.

Laukuma nogāzes daļā pamatzemes līmenī atklājās arī divas iedziļinātu pavardu vietas (126. att.). Viena no tām (—3/10) aizņem ap 120 cm diametrā lielu, regulāri apaļas formas tumšas zemes laukumu. Tās vidusdaļas virskārtu piepildījusi gaišā palu smilts, bet apmalēs krasi izdalās ogļaina zeme ar apdegušiem akmeņiem. Pavarda slānis 30—40 cm biezs, ar ieapaļu pamatni (126., 127. att.), satur dažas gludās un apmestās bezripas keramikas lauskas, apmetumu un dzīvnieku kaulu fragmentus. Līdzīgs pavards atrodas 1,5 m uz dienvidiem no iepriekšējā, tā apļveida laukuma diametrs 1 m. Līdz 50 cm biežajā pavarda slānī izdalās divi ogļaini

slāņojumi. Pavarda vietas pamatne ieapaļa, samērā stāvām malām (126. att.), tanī dažas bezripas apmestās (9) un gludās (19) lauskas, viena arī švikātā lauska un pamatnē — īlens (152. att. : 3). Līdzīga iedziļināta pavarda vietā (—1/1) saglabājies 30 cm biezs pavarda slānis (laukuma diametrs 60—80 cm) ar dažām bezripas gludās keramikas lauskām.

Laukuma ziemeļu profilā (6/0) atrodas līdz 50 cm dziļa bedre, tās diametrs 1,5 m, bedrei stāvas malas un līmeniska pamatne (118. att.). Bedrē jaukta melnā mītņu zeme un daži trūdējuši dzīvnieku kauli. Jādomā, tā bijusi saimniecības bedre. Laukuma vidusdaļā, kur mītņu slānis visbiežākais, tas izrādījās sajaukts līdz pašai pamatzemei (128. att.). Arī pamatzemē iedziļinātu celtņu paliekas šajā rajonā nebija konstatējamas. To, ka šeit bijuši senie pavardi, liecināja slānī izkliedētie apdegušie akmeņi un apmetumu gabaliņi. Acīmredzot tie bijuši lēzenie virszemes

124. att. Cēlnes vieta K laukumā.

pavardi. Viena šāda pavarda paliekas konstatētas (13—14/4—5) 50 cm dziļumā, kur mītņu zeme robežojas ar pamatzemi. Te 1×2 m lielā laukumā 1—2 kārtās saglabājušies apdeguši laukakmeņi. Pavarda slānis zem akmeņiem sniedzās 10—12 cm dziļi (129. att.) Tā apkārtnē ap 15 m^2 platībā atrasti 22 tiģeļu fragmenti — puse no K laukumā atrasto tiģeļu kopējā skaita. Tuvumā, domājams, neraktajā daļā, atradusies arī dzelzs ieguves krāsns. Par to liecina šeit atrastie sārņi un sprauslu fragmenti. 2. horizontā 40—70 cm dziļumā atrastas 148 senlietas (skat. 6. tab.).

Salīdzinājumā ar 1. horizontu to hronoloģiskās attiecības mainījušās — dominē 48% vidējā un vēlā dzelzs laikmeta senlietu (vārpstu skriemeļi, tiģeļu fragmenti, spieķadatas u. c.), arī bezripas keramikas īpatsvars vēl lielāks (65%) nekā iepriekšējā horizontā. 2. horizontā atklātās celtnu paliekas varētu datēt ar vidējo un vēlo dzelzs laikmetu. To, ka mītņu slānis ticis sajaukts, liecina 2. horizontā atrastās viduslaiku (13.—17. gs.) senlietas (36%), tāpat arī viduslaiku keramika (55% no ripas keramikas). No viduslaikiem raksturīgiem atradumiem minami naži, dažādi

125. att. Cētnes vieta K laukumā.

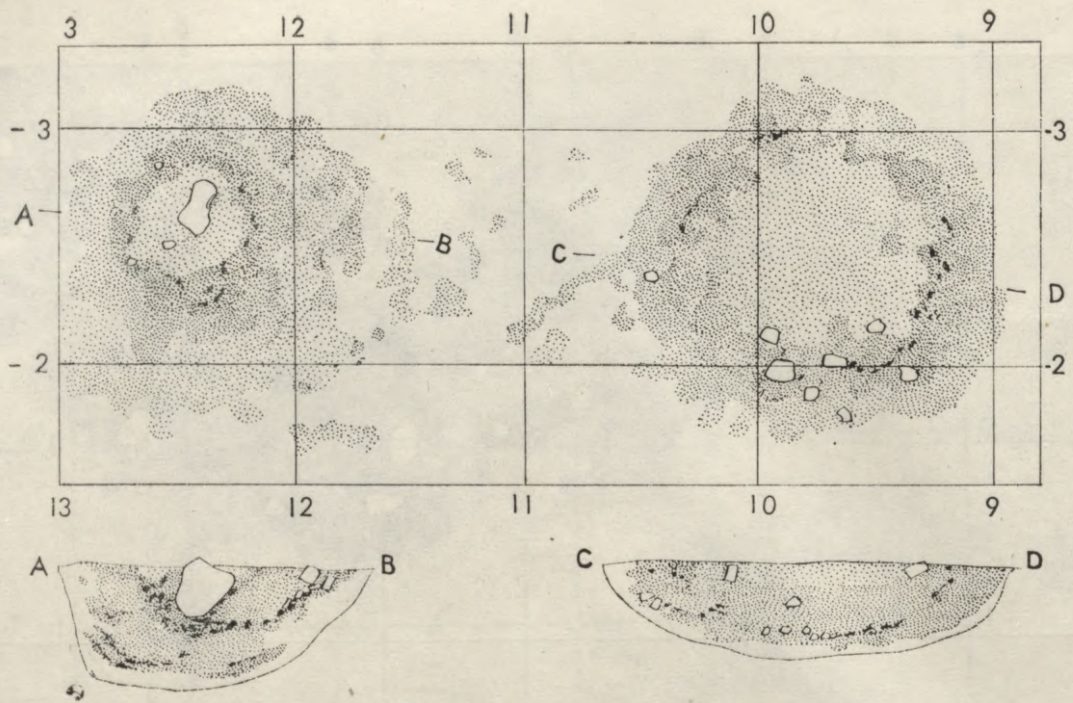
apkalumi, bultas, lodes, pīpes u. c. Te atrastas arī 13 monētas, kuru vairums tāpat kā 1. horizontā attiecināms uz 16. un 17. gs. Salīdzinot ar 1. horizontu, šeit mazāk krāma rīku (6%).

Pēc K laukumā iegūtajiem izrakumu materiāliem konstatējams, ka kopš vidējā dzelzs laikmeta apdzīvotība te bijusi nepārtraukta. Vidējā un vēlajā dzelzs laikmetā tā koncentrējusies iepretī pilskalna dienvidrietumu galam ap 35 m platā joslā. Zondējumi rāda, ka mītņu slānis no K laukuma dienvidaustrumu virzienā sniedzies līdz pilskalna galam, kur tas ticis izpostīts, ceļot Zvejnieku māju ēkas. Dienvidrietumu virzienā mītņu slānis vēl turpinās ap 20 m līdz mītnes ieplakai. Apdzīvota bijusi arī nogāze tuvu Dau-

gavai. Kopumā apmetne pilskalna dienvidrietumu galā aizņēmusi ap 1,0—1,5 ha lielu platību.

Apmetnes J laukums atrodas pilskalna dienvidaustrumu piekājē aiz grāvja, līdzinā laukā, kur pēdējos gados bijuši ierīkoti gan sakņu dārzi, gan ganības. Tas sadalīts vairākos (J^{a-e, ei, f}) pārbaudes laukumos (130., 131. att.).

J^a laukums aizņem 5×15 m ar 4×6 m lielu paplašinājumu rietumu galā, kur iesniedzās cētnes vietas kontūras. Pārējā laukuma daļā zem augsnes netraucēta mītņu zeme nav saglabājusies, izņemot nelielu bedrīti vai staba vietu

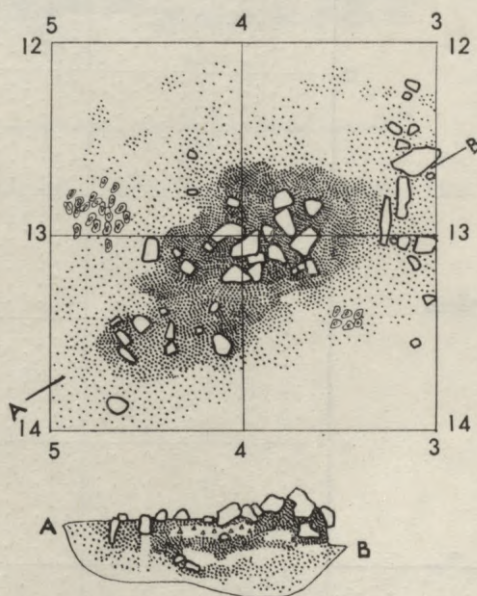
126. att. Pavardu vietas K laukumā.

127. att. Pavarda vieta K laukumā.

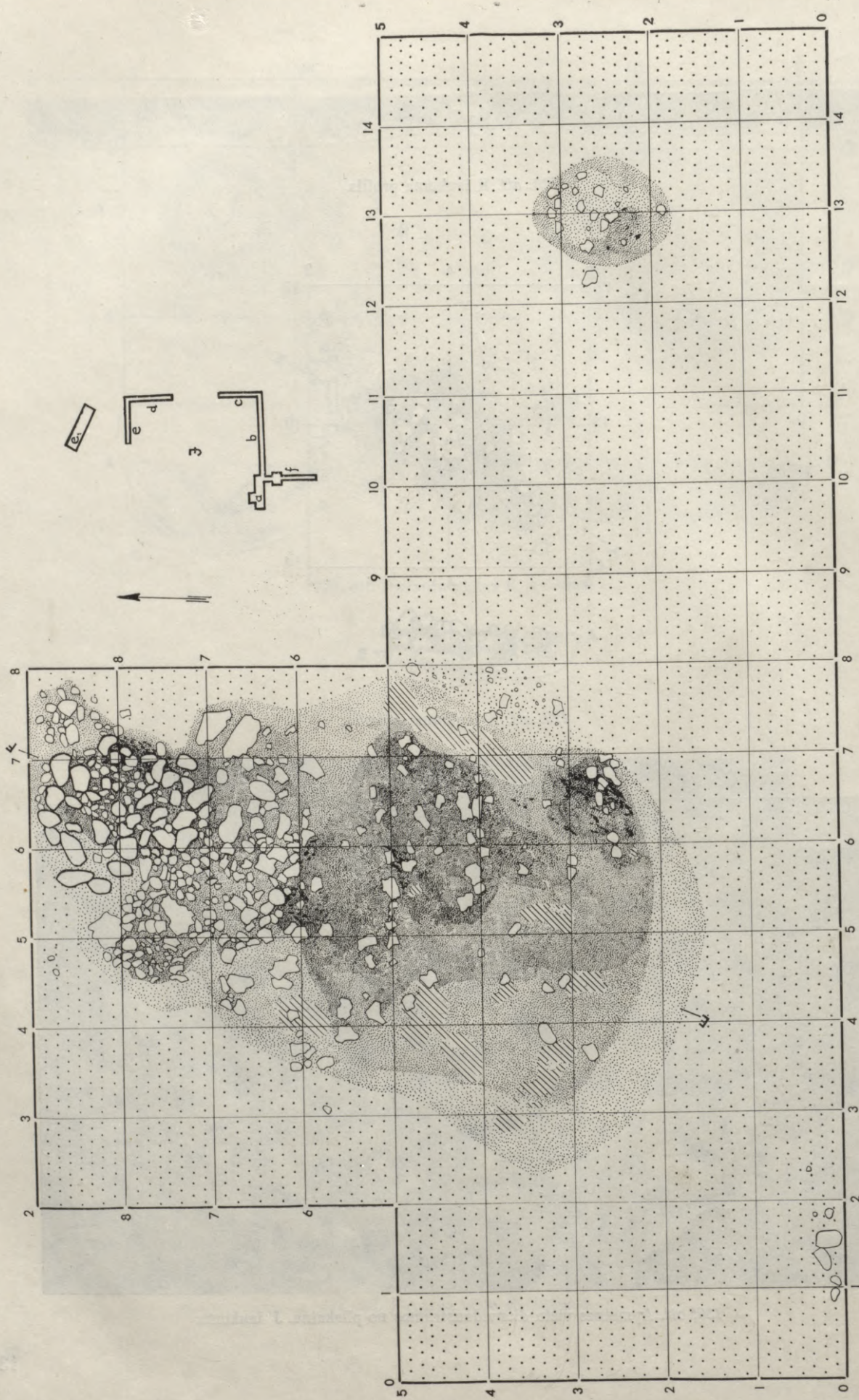
128. att. K laukuma profils.

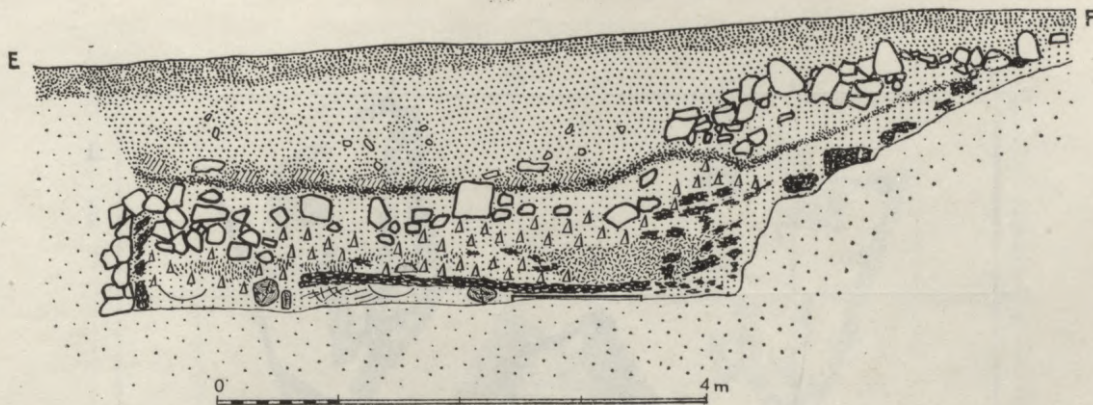
129. att. K laukuma pavards.

130. att. Apmetnes vieta dienvidaustrumos no pilskalna. J laukums.

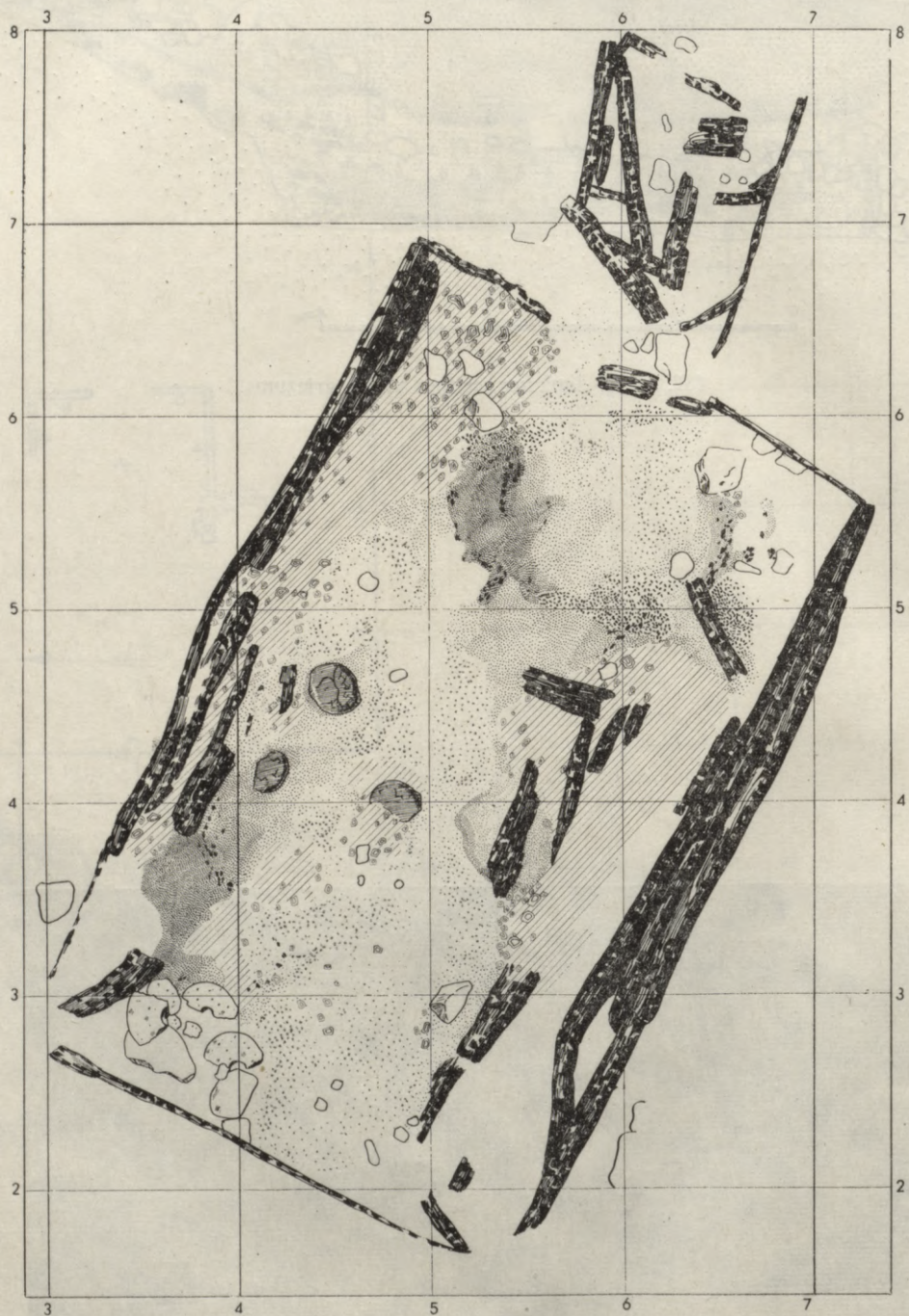
131. att. Akmeņu krāsns paliekas J^a laukumā. Pa labi — laukuma shēma.

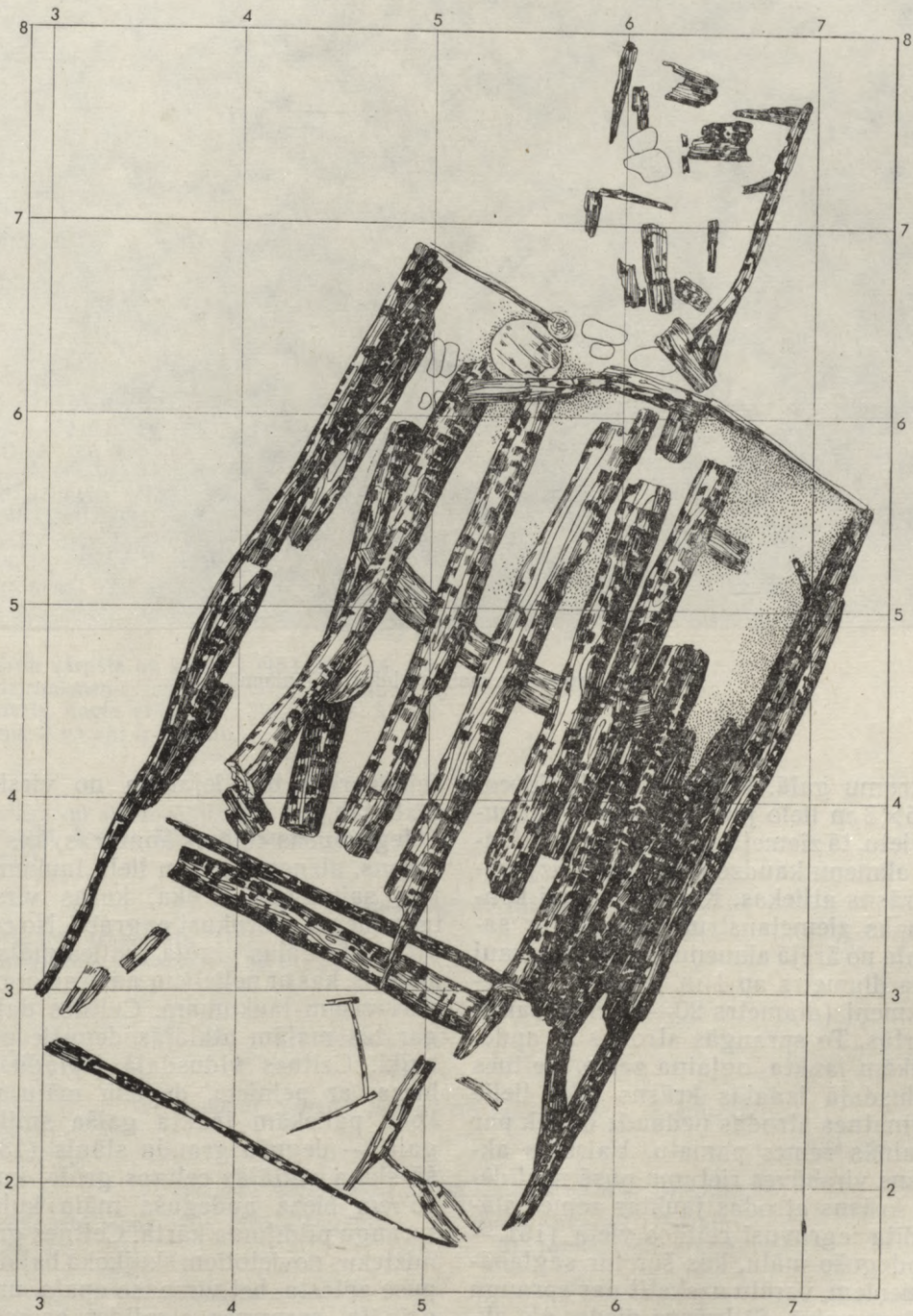
132. att. J^a laukums, celtnes vietas griezumš.

133. att. J^a laukuma virškārta.

134. att. J^a laukums. Saimniecības celtnes — klēts — pildījums (5/5 kvadrātā — pārņģlojušies maizes klaiņi).

135. att. J^a laukums. Saimniecibas celtnes grida.

136. att. Pārogļojies maizes klaipts J^a laukumā.

laukuma austrumu galā. Padziļinot līdz 50 cm visu atsegto 5×8 m lielo jauktās zemes plankumu — celtnes vietu, tā ziemeļaustrumu galā atklājas apdegušu akmeņu kaudze (3×3 m) — izjauktas akmeņu krāsns atliekas. Krāsns pamati konstatējami grupas ziemeļaustrumu malā, kur saglabājusies daļa no ārējā akmeņu loka, kas ieskauj laukumu, kura diametrs ap 1 m. Akmeņi, galvenokārt laukakmeņi (diametrs 20—30 cm), sakrituši trijās kārtās. To spraugās atrodas ar apdeguša māla pikām jaukta ogļaina zeme. Celtnes griezuma vidusdaļā izdalās krāsns loka lielie akmeņi, to pamatnes atrodas nedaudz dziļāk par kurtuves ogļainās zemes pamatu. Vairums akmeņu no krāsns virsbūves rietumu pusē noslīdējuši, bet zem krāsns atrodas jauktas zemes slānis — aizpildīta iegruvusi celtnes vieta (131.—133. att.). Apdegušo mālu, kas šur tur saglabāties starp akmeņiem, varētu uzskatīt par spraugu pildījumu krāsns velvē. Šī krāsns pieder pie akmeņu krāšņu veida, kāds vēl līdz mūsdienām saglabāties lauku pirtīs.¹ Domājams, ka ēka ar krāsni bijusi dzīvojamā ēka, kas uzcelta virs senākās, aizgruvušās un pielīdzinātās celtnes, un nav ar pēdējo saistāma, jo krāsns atrodas tieši virs dziļāk atklātā pagraba kāpnēm. Celtni ar akmeņu krāsni atbilstošā slāni atrastās senlietas datējamas ar 15. gs.; 1661. gada monēta

¹ A. Zariņa 1978, 81. lpp.

šeit varētu būt iejaukta no virskārtas (skat. 7., 8. tab.).

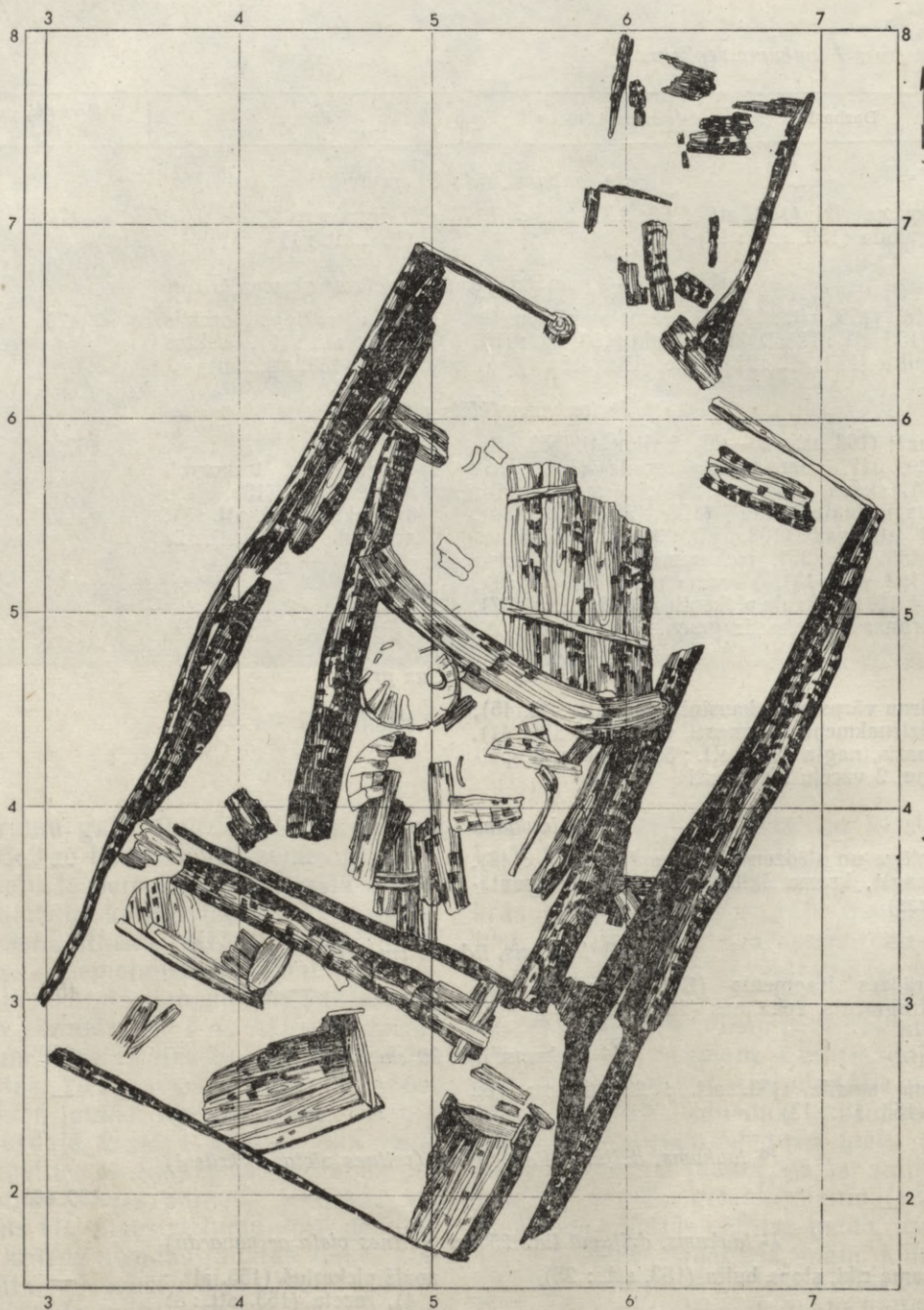
Iegruvušās celtnes kontūras, kas atklājas zem krāsns, aizņem 6×6 m lielu laukumu. Celtnē bijusi saimniecības ēka, kuras virszemes daļa, tai nodegot, iebrukusi pagrabā. No celtnes griestu un jumta daļas varēja rasties mālaini ogļainais slānis, kas ar nelieliem pārtraukumiem sniedzas pāri visam laukumam. Celtnes daļu padziļinot, gar tās malām atklājās degušie pagraba sienu baļķi. Celtnes vidusdaļā izplūdusi 50—70 cm bieza, ar pelniem, degušu mālu un pārogļotu koku paliekām jaukta gaiša smilts, austrumu galā — degušu graudu slānis (134. att.). Zem šā slāņa atklājās celtnes grīda, kuru sedza 5—15 cm bieza apdeguša māla kula vai grīdas spraugu pildījuma kārtā. Celtnes grīda sastāv no līdztekus novietotiem skujkoka baļķiem. To apakšpuse aptēsta, bet virspuse apaļa un virsma nolīdzināta, spraugas aizpildot ar māliem. Telpas vidusdaļā un dienvidrietumu galā grīdas baļķi balstīti uz divām skujkoka (20 cm platām, 10—12 cm biezām, četrstūrīgi aptēstām) šķērssiņām; sija, kurai vajadzēja atrasties celtnes ziemeļaustrumu galā, šķiet, sadegusi vai arī tās nav bijis, un grīdas baļķu gali balstīti pagraba sienā. Gar telpas malām, kur trūkst masīvo grīdas baļķu, iespējams, grīdas segums bijis vieglāks. Te, it sevišķi dienvidaustrumu malā, saglabājušies neliela izmēra dažādos virzienos sakritušu

Apmetnes J laukuma senlietas

Darbarīki, ieroči, iedzīves priekšmeti	Rotas	Monētas, VI 83:
<i>J^a laukums, līdz 20 cm dziļi</i>		
3 krama rīki (147. att. : 23; 153. att. : 15) galoda (153. att. : 18)	spirālgredzens (153. att. : 1)	472
<i>J^a laukums, 20—50 cm dziļi, celtnes vieta ar akmeņu krāsni</i>		
Cirtņi (153. att. : 23, 24), vārpstas skriemelis (153. att. : 19), 3 krama rīki (153. att. : 12), bulta (153. att. : 26), lode (153. att. : 7)	stienišu važiņas loceklis (153. att. : 10), saktas adats (153. att. : 20)	470
<i>J^a laukums (klēts pildījumā)</i>		
4 naži (153. att. : 27—29), 2 slīmešči (153. att. : 30, 31), adats, īlens smaile (153. att. : 9), skava (153. att. : 40), 5 apkalumi ar paplašinātu vidu (153. att. : 33, 34), 2 atslēgas (153. att. : 36), 2 slēdzenes (153. att. : 35), piekaramās atslēgas cilpa (153. att. : 43), 5 krama rīki (153. att. : 11, 14, 16, 17), kaula plāksnītes (153. att. : 6, 37), bronzas trauka fragments (153. att. : 38)	spirālgredzens, trapecvei- da piekariņš (153. att. : 3), sakta (153. att. : 5), zvārgulis (153. att. : 2)	460, 445
<i>J^a laukums (klēts, uz grīdas)</i>		
Dzirnu vārpsta un kausiņš (153. att. : 44, 45), dzirnakmeņu fragmenti, vira (153. att. : 41), nāzis, nagla (153. att. : 39), mucas, 3 spai- ņi, 2 vāceļu fragmenti		
<i>J^a laukums (pagrabā)</i>		
Atslēga un slēdzene, pakavs (153. att. : 42), nagla, krama šķīla, 8 mucas (fragmentā- ras)	—	—
<i>J^b laukums, līdz 25 cm dziļi</i>		
Sprādzes fragments (153. att. : 21), naža fragments, apkalums (153. att. : 32)	—	451
<i>J^d laukums, līdz 20 cm dziļi</i>		
Īlens smaile (153. att. : 22), krama rīki (153. att. : 13)	—	—
<i>J^d laukums, dziļumā līdz 40 cm (celtnes vieta ar krāsni)</i>		
	—	439, 468
<i>J^t laukums, dziļumā līdz 25 cm (celtnes vieta ar pavardu)</i>		
Krama rīki, stopa bulta (153. att. : 25)	apaļš piekariņš (153. att. : 4), rozete (153. att. : 8)	—

pārogļotu koku fragmenti no plauktiem vai arodiem (135. att.). Tā kā celtnes virszemes daļas grīda iegruvusi pagrabā un tās sienas sadegušas vai arī to pārogļotie fragmenti sakrituši pagrabā telpas pildījumā, tās durvju vieta nav konstatējama. Tā varētu atrasties virs kāpnēm uz pagrabu, iespējams arī, tās dienvidrietumu vai, visticamāk, — ziemeļrietumu pusē. Pildījuma

slānī, kas radies, celtnes, domājams, klēts, saturam sadegot un ieplūstot pagrabā, celtnes ziemeļu stūrī izdalās ar deguša māla apmetumiem jaukts 1,5×2,0 m liels laukums, kas krasi norobežojas no apkārtējās ieplūdušās smilts. Arī pamatzeme sienas vietā te ir mālains un stipri apdegusi un augšdaļā atgādina krāsns paliekas. Tomēr dziļāk kļūst redzams, ka mālains, ar

137. att. Saimniecības celtnē — pagrabs — J^a laukumā.

apmetumiem jauktā kārtā ir tikai 10 līdz 15 cm bieža un krāsns paliekas nav te konstatējamās. Domājams, ka mālainais slānis nācis no klēts sienu vai griestu blīvējuma.

Pildījuma slāni klēts rietumu stūrī atrodas apdrupuši virsējā un apakšējā dzirnakmeņa frag-

menti (134. att.), pie tiem arī maluma rupjuma regulējamās dzelzs daļas, bet celtnes ziemeļrietumu galā — četru pārroglotu plāceņveida maizes klaipu atliekas (136. att.). Klaipiem saskaņā poraina struktūra, to izmēri ap 25×30 cm, biezums 15 cm. Maizes klaipiem vienā pusē

138. att. Saimniecības celtnē — pagrabs — ar mucām J^a laukumā.

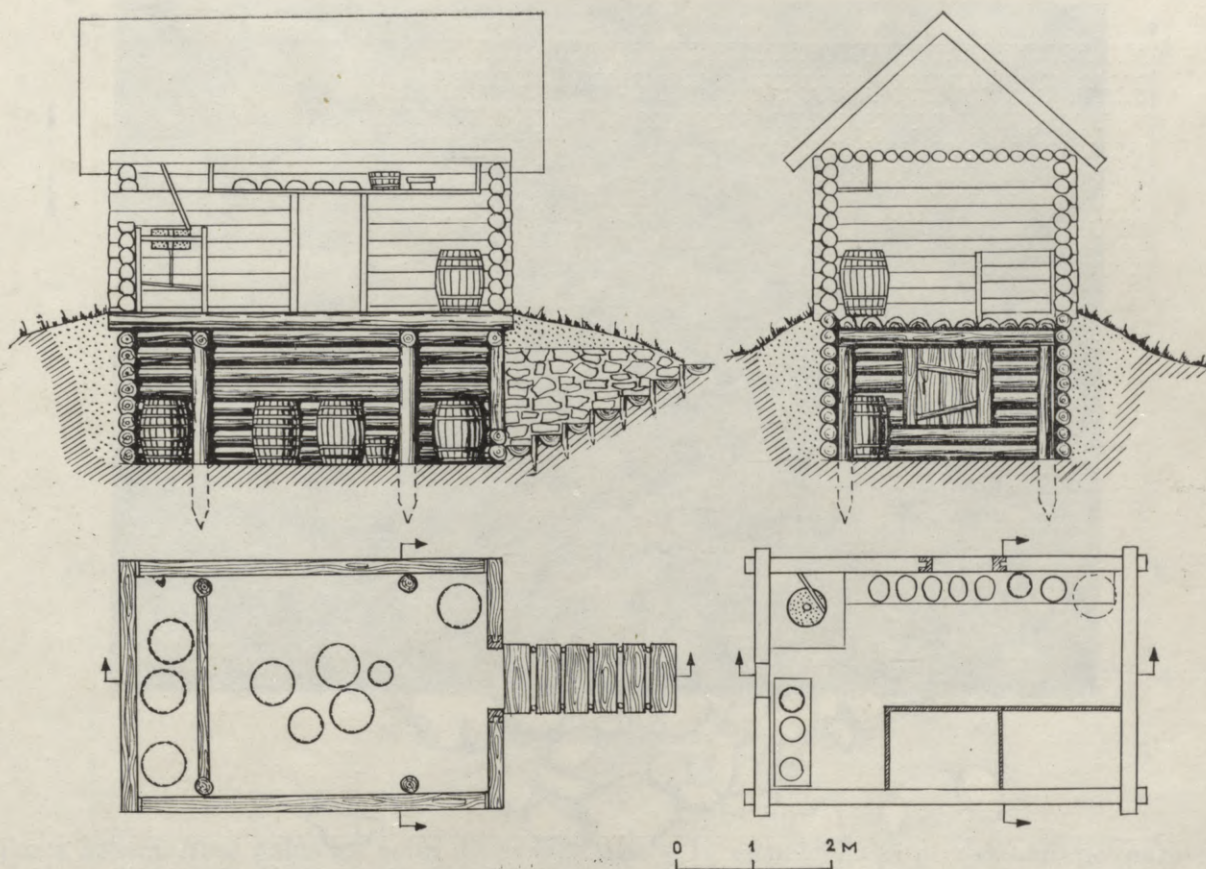
139. att. Saimniecības celtnes muca. (5.).

140. att. Saimniecības celtnes mucas J^a laukumā: 1 — 7., 2 — 5., 3 — 4., 4 — 6., 5 — 3.; apakšā pa labi rekonstrukcija.

pāroģlotu rupja maluma miltu klājums, zem kura saglabājusies ceturtdaļa no kriju vāceles dibena un niecīgs sānmalas fragments. Turpat tuvumā arī atsevišķās pikās izplūduši smalkāka maluma milti tumšas, amorfas masas veidā un līdzās tiem, vairāk celtnes vidusdaļā, — smalkas pār- oģlotas šķiedras (vilnas vai ādas plūksnas) pa-

liekas un rupjākas neapstrādātu šķiedru (linu vai kaņepāju) un lūku šķipsnas. Klēts ziemeļ- austrumu galā starp degušiem apmetumiem un kokiem — pārroģlotu graudu slānis. Visbiežākais — līdz 20 cm — tas ir celtnes austrumu stūrī, kur nosedz grīdas baļķus. Sis graudu slānis aizņem ap 1,5×2,0 m lielu laukumu un

141. att. J^a laukuma saimniecības celtne (rekonstrukcija).

pārklāj vairākus dažādos virzienos virs grīdas sakritušus nelielus pārrogļotus kokus. Tie, iespējams, saglabājušies no aroda vai plaukta, kurā graudi atradušies. Otrs, plānāks graudu slānis celtnes ziemeļu stūrī. Te tas 5 cm biezs, atsegts zem degušo apmetumu kārtas, virs mucas dibena (vai vāka?) ripas¹; iespējams, ka graudi bijuši mucā. Kopējais graudu daudzums klētī vērtējams uz 6—10 spaiņiem (60—100 kg); tie ir relatīvi tīri mieži (99,9% miežu) ar nelielu kviešu un auzu piejaukumu un dažām sīku nezāļu sēklām.²

Klētis pildījumā un uz grīdas atrasti galvenokārt saimniecības rīki (skat. 7. tab.). Šis slānis datējams pēc divām atslēgām ar atbilstošām slēdzenēm, kuras attiecināmas uz 14. gs. otro pusī un 15. gs., kā arī pēc 14. gs. otrās puses vai 15. gs. sākuma monētās.

Klētis iekārtojumu varētu rekonstruēt ar durvīm ziemeļrietumu sienas vidū un maltuvi rietumu stūrī. Klētis dienvidaustrumu stūrī — muca. Plaukti, kuros novietoti maizes klaipi, šķiedras krājumi, vāceles un spainīši, varēja atrasties gar sienām (141. att.).

Labāk par klēti saglabājušās zem tās izbūvētā pagraba paliekas. Pagraba izmēri — 4,50 × 5,25 m; tādi acīmredzot bijuši arī virs tā celtās klēts izmēri. Daļēji saglabājušies pārrogļojušies pagraba sienu baļķi, vislabāk — ziemeļrietumu sienas ziemeļu daļa. Te saskatāmas 4—6 baļķu kārtas un redzams, ka stūrī baļķu gali saiet kopā bez kaķējuma (137. att.). Vairāki deguši baļķi sakrituši pagraba vidū. Dienvidrietumu siena degusi mazāk, te koku paliekas ļoti plānas, daļēji trūdējušas, tāpēc konstatējami tikai divi apakšējie baļķi. Pagraba dienvidaustrumu sienā saglabājušās 4—5 baļķu kārtas, tās skaidrākas austrumu stūrī, kur baļķi sašķiebušies uz iekšu. Ziemeļaustrumu sienā, kur atradusies pagraba durvju vieta, saglabājušās piecu baļķu paliekas. Sienu baļķi ir skujkoka, apdeguši, apdrupuši un deformēti, tomēr vērojams, ka tie no abām pusēm aptēsti, 20—30 cm plati un līdz 15 cm biezi.

¹ Mucas dibens vai vāks darināts no viena dēļa. Tā biežums no 3,0 līdz 3,5 cm, diametrs 50,0 cm, te atrasta arī mucas tapa.

² Graudus noteicis biol. zin. kand. A. Rasiņš.

142. att. Krāsns paliekas J^d laukumā.

Starp pagraba sienu baļķiem un būvbedres nogāzi 30—40 cm biezs rupjas, ar dolomītiem jauktas grants slānis. Pagraba dienvidaustrumu sienas vidū ieeja. Durvju vietas platums — 70 cm. Saglabājušās durvju stenderu apakšdaļas līdz 30 cm augstumā. Stenderes darinātas no aptēsta skujkoka baļķēna (15×15 cm). Sienas

¹ Caune 1978, 22.—24. lpp.

pusē tā vidusdaļā iecirsta 6 cm plata un 9—10 cm dziļa grope. Tai atbilstoši pietēsti arī sienas baļķu gali, kuri ieguldīti gropē. Šāds sienu savienojums Latvijas teritorijā konstatēts jau 12. gs.¹ Pagrabā tieši pret ieeju atradās daļēji satrudējušas durvis (137. att.). To platums 80—82 cm, augstums ap 110 cm (apakšdaļa nodrupusi). Durvis darinātas no trim gareniski liktiem 15, 22 un 45 cm platiem un 5—8 cm bieziem

143. att. Krāsns pamata akmeņi J^d laukumā.

skujkoka dēļiem. Abos galos tos satur divas šauras latiņas, kuru gali durvju malā izvērsti plātāk, bet pie virām — šaurāk. Latiņas iegulditas durvju dēļos izcirstā gropē. Līdzīga apdare durvju un arī stenderu savienojumiem ar sienu latviešu tautas celtniecībā sastopama vēl 20. gs.¹

Uz pagrabu vedusi ap 3 m gara un 1,5 m plata kāpņu telpa ar 5—6 pakāpieniem. Kāpņu augstums no pirmā līdz sestajam pakāpienam 90—100 cm. Savās vietās saglabājušies tikai divi augšējie pakāpieni; no pirmā saglabājies iedzīts mietiņš, kas aiztur kāpņu apaļo šķērskoku. Domājams, ka līdzīgi bijuši nostiprināti arī pārējie pakāpieni. Gar kāpņu telpas sienām samērā biezi, līdz 3 m gari dēļi. Kāpņu telpas sienas rūpīgi nostiprinātas ar dolomīta plākšņu krāvumu, kas labāk saglabājies pagraba ieejas austrumu pusē. Pie durvīm krāvuma augstums ir 80 cm, un te dolomītu plākšnes liktas piecām kārtām. Virzienā uz izeju dolomītu siena sašaurinās, un līdz kāpņu augšgalam sniedzas tikai viena — virsējā dolomītu kārtā. Kāpņu telpas rietumu malā dolomītu krāvums neregulārs, izdrupis.

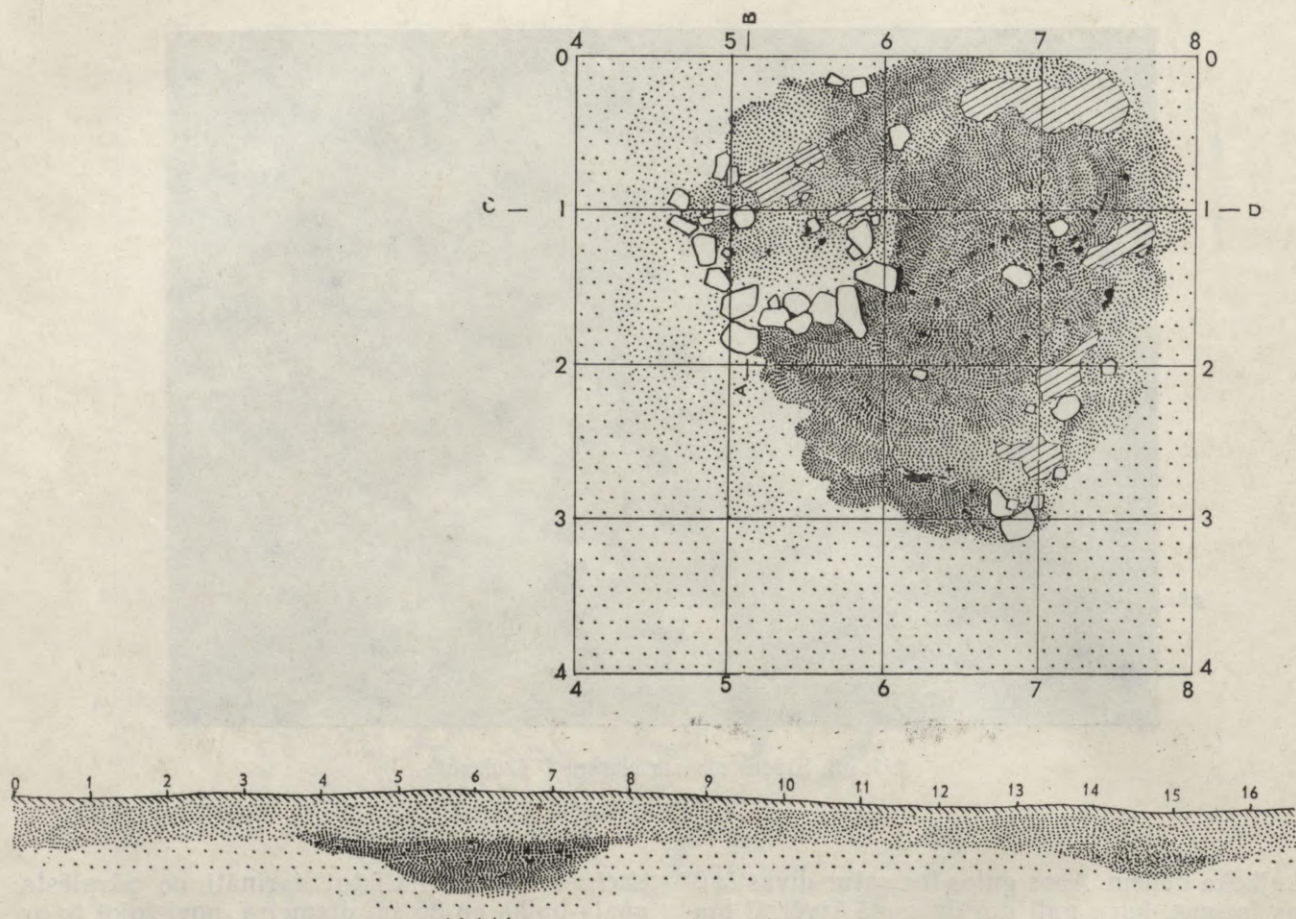
Laī apakšējie balķi nenošķiebtos un grīdai būtu līmenisks pamats, zem pagraba garo sienu apakšējiem balķiem uz pamatzemes abos pagraba galos palikti skujkoka šķērsbalķi — paliktņi. Ziemeļaustrumu galā paliktņis novietots 0,5 m, bet dienvidaustrumu galā — 1,5 m no at-

tiecīgās sienas. Paliktņi darināti no pārplēsta apaļa balķa ap 35 cm diametrā, novietojot to ar plēsto pusi uz zemes. Vājas trūdējušu dēļu grīdas paliekas konstatētas pagraba ziemeļaustrumu galā, telpas nodalījumā aiz šķērssiijas; nedaudz trūdējuša koka no grīdas vai laipas — arī pie durvīm. 1 m no dienvidrietumu sienas virs grīdas atrodas sija. Tā ir 6—7 cm bieza, līdz 23 cm plata, likta uz šaurākās malas. Galos sija sašaurinās, bet vidusdaļā tai izcirstas divas gropes. Sija it kā atdala pagraba galu no pārējās telpas, tās nozīme neskaidra.

Pagraba pamatā zem grīdas atrodas pelēcīga sablīvēta zeme. Pie ieejas tā konstatējama 10—15 cm biezā slāņainā kārtā un radusies pagraba lietošanas laikā; pagraba tālākajā galā tumšās zemes slānis ir tikai 2—5 cm biezš. Arī pamata līmenis pie ieejas ir par 10—15 cm augstāks nekā pretējā galā. Pagraba telpa 2,8 × 4,6 m liela, tās augstums ap 1,7 m. Pamatzemē ieraktā daļa — ap 1,5 m.

Pagraba gala sienu balķi aizbīdīti aiz garo sienu balķu galiem un savienoti bez kaķējuma. Brīvā telpa starp sienu un būvbedres nogāzi (20—40 cm platumā), sienas ceļot, pakāpeniski piepildīta ar akmeņainu granti, kas sienu balsta no ārpuses. Iekšpusē šādi konstrukcijai nepieciešami balsti, vismaz trīs stabu pāri — galos un

¹ Kundziņš 1933, 38. att. : 14, 15; 132. att.

vidū (kuri netika konstatēti). Virs to galiem noliktās sijas varēja balstīt pagraba griestus, šajā gadījumā — klēts grīdu. Līdzīgā paņēmienā vēl mūsdienās ceļ vienkāršos koka pagrabus un kartupeļu bedres. Jāatzīmē, ka pagraba un klēts celtniecībai dzelzs izmantota iespējami maz, te atrastas tikai dažas naglas un skavas. Dzelzs priekšmeti šai periodā bija visai dārgi.

Pagrabā atradušās astoņas ozolkoka mucas. Tās apdegušas — pārogļojušās, saspīestas un daļēji sabirzušas. Trīs mucas (1.—3.) atrodas pagraba dienvidrietumu gala nodalījumā, četras (4.—6., 8.) — vidusdaļā, viena (7.) — tā ziemeļaustrumu stūrī (137.—140. att.). Tās darinātas no 1—2 cm bieziem dēļiņiem, pie kam vidusdaļā tie biežāki, bet galos plānāki. Mucas apstīpotas ar trim, četrām vai piecām apaļām, plakanām vai četrstūrīgām koka klūgām. Mucu diametrs ap 50 cm, augstums 80—100 cm, vienīgi vienas no biežākiem dēļiņiem darinātas mucas izmēri ir mazāki. Mucu dibenu, dažos gadījumos arī sānu dēļiņos tapu caurumi. Vienā mucā saglabājušās iesala paliekas, divās — nelieli akmeņi

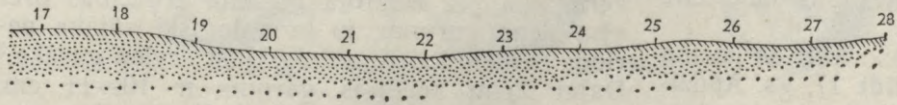
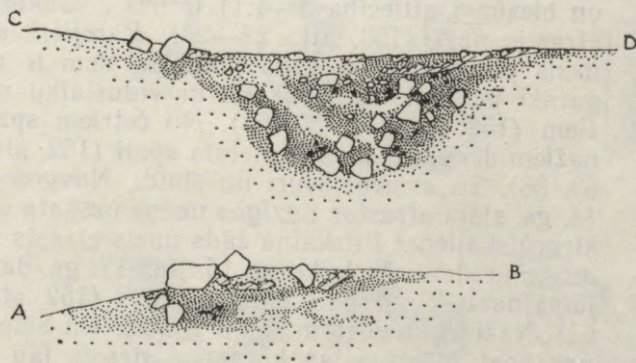
(139. att.), kas, iespējams, lietoti ūdens sildīšanai. Domājams, ka mucās darīts vai glabāts alus. Pēc izmēriem Sēlpils mucas aptuveni atbilst desmit spaiņu mucām, kādas 14. gs. sastopamas arī Novgorodā.¹ Pagraba iekārtojums rekonstruējams ar ieeju ziemeļaustrumu galā (141. att.).

Pagrabā atrastās senlietas — piekaramā atslēga ar slēdzeni, pakava fragments u. c. (skat. 7. tab.) — datējamas tāpat kā klētī atrastās, t. i., ap 14./15. gs.

Sai saimniecības ēkā darbojies amatnieks — aldaris, kas, domājams, darījis alu pils iedzīvotāju vajadzībām. Te atrasto senlietu, īpaši rotu, vietējās formas liecina, ka tas bijis vietējais — Sēlpils apkārtnes iedzīvotājs.

J^{b-e, ei, f} laukumos (attiecīgi 1×35 m, 1×19 m, 1×25 m, 1×22 m, 2×20 m, 1×28 m) zem augsnes konstatēta līdz 25 cm bieža jaukta mitņu kārtā un atklātas arī krāsns un pavarda paliekas. Šais vietās mitņu slānis iesniedzās dziļāk. J^d laukumā no krāsns pamatiem saglabājies diezgan regulārs ārējo akmeņu pusloks 2×2 m lielā laukumā ar kurtuves vietu austrumu pusē. Blīvo pamatakmeņu kārtu klāj plāna

¹ Колчин 1968, с. 24, 25.

144. att. Cēlnes vieta ar pavar-
du J^e laukumā. Apakšā — malas
profils.

145. att. Grāvja malas uzbērums J^e laukumā.

māla klona paliekas. Zem pamatakmeņiem seko 10—15 cm biezs ogļains slānis — koka paliekas no krāsns pamatiem. Pie krāsns dienvidrietumu stūra atrodas mālaina zeme — iespējams, telpas kula paliekas (142., 143. att.). Šī celtnē ar krāsni datējama pēc pamatakmeņos atrastajām divām 15. gs. pēdējā ceturkšņa monētām (skat. 8. tab.). Krāsns līdzīga saimniecības krāsniem ar māla klonu un velvi, kādas atklātas Asotes pilskalna 13. gs. slāņos.¹ J^e laukumā atklātā iedziļinātā pavarda diametrs 150 cm, dziļums 80 cm, griezumam blodveida forma. Pavardā ogļaina, ar degušiem akmeņiem jaukta zeme, tā apmalēs saglabājies telpas kula māls (144. att.). Pavards atgādina iedziļinātos pavardus, kādi atklāti apmetnes K laukumā. Tanī atrasta viena ripas keramikas lauska, kā arī dzīvnieku kauli. Lauskas blīvā māla masa līdzīga viduslaiku lausku masai.

J^e laukumi šķērso pilskalna grāvja dienvidu malu, kas no grāvja puses ir 4—5 m augsta. Konstatēts, ka 14—15 m platumā grāvja mala uzbērtā ar līdzīga sastāva granti un smiltīm kā priekšpils uzbērūmā. Grāvja malā uzbērūma biežums pārsniedz 3—4 m, domājams, tas bērts, paplašinot aizsarggrāvi pēc priekšpils uzbērūma izveidošanas (145. att.).

Pārbaudes laukumos atrastās senlietas liecina par apdzīvotību laikā no 14. līdz 17. gs. Apdzīvotība nav bijusi blīva, domājams, ka te atradās pils kalpotāju ēkas.

Senlietas

Apmetnes K laukumā atrastas 435 senlietas un 8950 māla trauku lauskas, J laukumā — 92 senlietas, 90 lauskas. No senlietām visvairāk dažādu nozaru darbarīku un saimniecības piederumu, arī ieroču un rotu.

Darbarīki un saimniecības piederumi

No universālajiem metāla darbarīkiem visvairāk dzelzs nažu (18), no tiem daļa fragmentos. Atrasti gan iedzītņa, gan spala naži. No iedzītņa nažiem senākie ir divi (K laukumā) ar šauru asmeni un biezu muguru (152. att.: 58, 60). To asmens platuma attiecība pret biežumu ir 2,1—2,5:1,0, tātad nepārsniedz attiecību

(3:1), kādu B. Kolčins konstatējis Novgorodas 10.—12. gs. nažiem.² Iedzītņa garums aizņem ap 1/3 naža kopgaruma. Pēc izmēriem vēlā dzelzs laikmeta nažiem tuvi (asmens platuma un biežuma attiecība 3—4:1) ir trīs J laukumā atrastie naži (153. att.: 27—29). Pārējiem asmens platāks un mugura plānāka, tiem ir arī garāki iedzītņi, kādi raksturīgi viduslaiku nažiem (152. att.: 54, 59, 65). No četriem spala nažiem diviem ir masīvi metāla spali (152. att.: 63, 66). To asmeņi šauri un slaidi. Novgorodā 14. gs. slānī atrastos līdzīgos nažus uzskata par ķirurģiskajiem.³ Pilskalnā šāds nazis atrasts viduslaiku slānī. Ar laiku no 15. līdz 17. gs. datējams nazis, kam spals ir piekniedēts (152. att.: 61). Naži ar kniedētām spala plāksnītēm Sēlpils un tāpat Mārtiņsalas kapsētās atrasti jau ar 14. gs. beigām datējamus apbedījumos.⁴ Aizvāžamais nazis ar dzelzs spalvu (152. att.: 64) pēc izveidojuma tuvs mūsdienu nažiem.

Dzelzs īleni (16) ar griezumā apaļu vai rombveida smaili pieder pie gludajiem īleniem. Īleniem ar griezumā apaļu smaili iedzītņi ir četrstūrveida, piramidāli sašaurināti (152. att.: 3) šo īlenu hronoloģiskā atšķirība, pēc Ē. Mugurēviča, vērtējama pēc iedzītņa garuma attiecības pret visa īlena garumu, jo hronoloģiski vēlāka perioda īleniem iedzītņa daļa kļūst arvien garāka.⁵ Daļai īlenu kopējais garums ir 10—11 cm, iedzītņa garums 2 cm (t. i., ap 1/5 visa īlena garuma), kāds konstatēts vidējā dzelzs laikmetā⁶ un vēlā dzelzs laikmeta īleniem.⁷ Citiem, kuru iedzītņi garāki — ap 1/3 visa īlena garuma (152. att.: 1, 2, 5—7), konstatējamās paralēles vairs tikai ar vēlā dzelzs laikmeta īleniem.⁸ Trim īleniem ir griezumā rombveida smailis (152. att.: 5, 7; 153. att.: 9), kādas piemērotas kurpnieka darbam.⁹ Īleni galvenokārt izmantoti ādas apstrādāšanai, ar to palīdzību darināti ādas apavi, jostas, zirglietas, šūti kažoki. Pie 19.—20. gs. priekšmetiem pieskaitāms mītņu slānī iejauktais cirvja fragments ar masīvu pietu un skaldīšanai piemērotu ķilveida asmeni.

Dzelzs darbarīku asināšanai lietotas no kaļķakmens un ievesta pelēkā slānekļa gatavotas galodas (9). Pēdējās ir neliela izmēra ar caurumiņu galā — piekāršanai (146. att.: 19, 20). Tāda atrasta arī Sēlpils kapsētās 15. gs. 65. apbedījumā. Līdzīgas galodas bieži sastopamas vēlā dzelzs laikmeta dzīves vietās. Kaļķakmens galodas (146. att.: 21—23; 153. att.: 18) mēdz būt lielāka izmēra, tās lietotas vēl krievu vēlāk — arī viduslaikos. Iespējams, ka no trim pusēm gludi noslīpētais granīta gabaliņš saglabājies no akmens galodas (146. att.: 18).

Vērpjamās vārpstas skriemeļi (9) gatavoti galvenokārt (8) no māla (146. att.: 9—12, 14—17). Līdzīgi skriemeļi Latvijas teritorijā

¹ Шноре 1961, с. 73, 74.

² Колчин 1959, с. 48.

³ Турпат, 56. lpp.

⁴ Skat. 199. lpp.

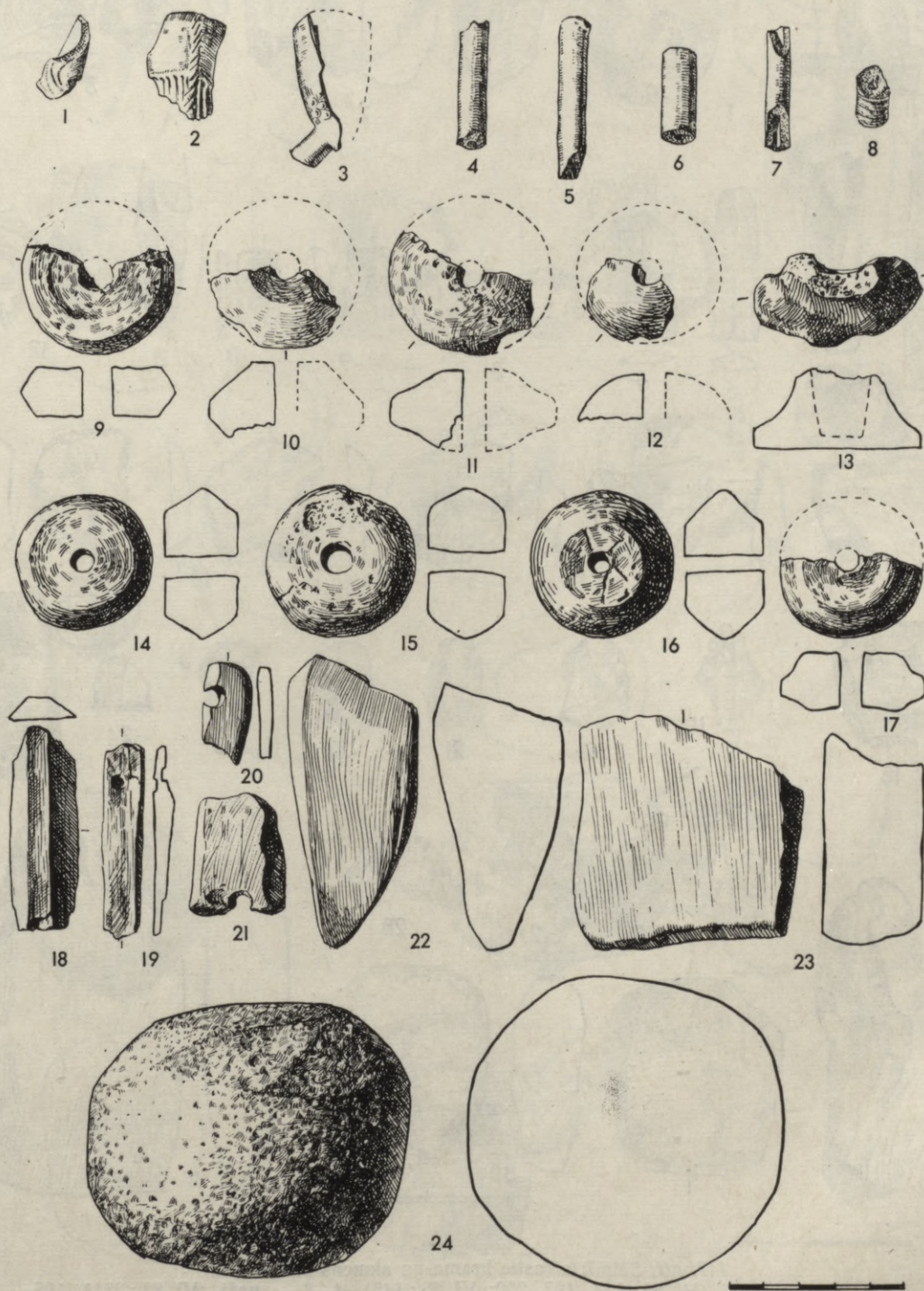
⁵ Mugurēvičs 1977, 78. lpp.

⁶ Stubavs 1978, XI tab.: 16—18.

⁷ Шноре 1961, табл. XII: 5.

⁸ Турпат, XII tab.: 3, 4.

⁹ Колчин 1959, с. 64.

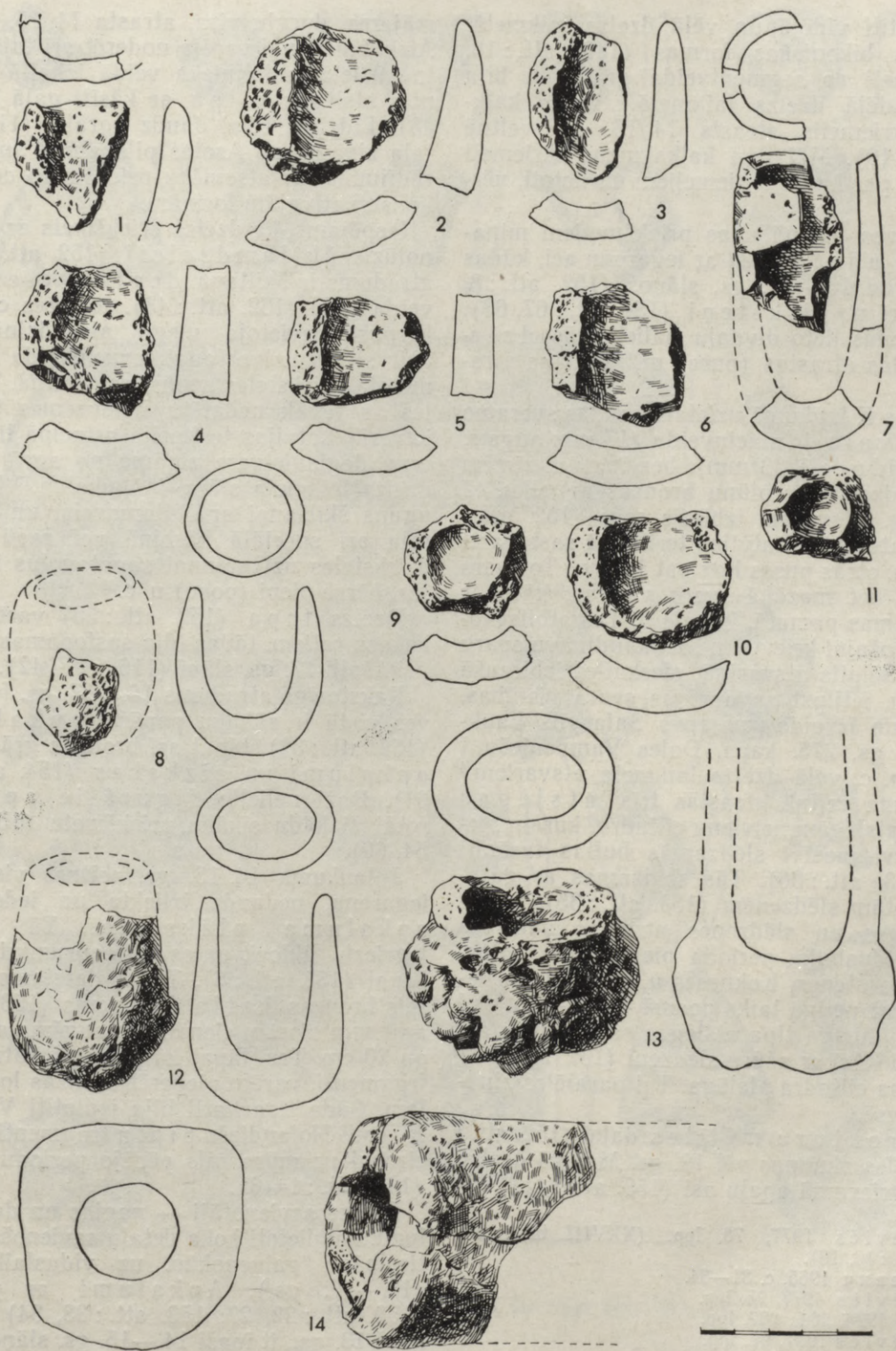

146. att. K laukums. Darbarīki un sadzīves priekšmeti. (VI 83 :)
 1—8 — pīpes fragmenti (128, 100, 295, 386, 417, 230, 9, 73), 9—12, 14—17 — vārpstas
 skriemeli (83, 193, 212, 259, 287, 169, 319, 123), 13 — miniatūra māla trauka fragments
 (272), 18—23 — galodas (80, 223, 126, 3, 46, 109), 24 — graudberzis (325).
 1—8 — fajanss; 9—17 — māls; 19—20 — slānekļis; 18, 24 — akmens; 21—23 — kaļķ-
 akmens.

147. att. Sēpili atrastie krama un akmens priekšmeti.

1—3, 19 — nukleji (VI 82 : 184, 197, 200; VI 83 : 145), 4—6 — naži (VI 83 : 381^a, 195, 522), 7, 10, 16 — nažveida šķīlas (VI 83 : 469, 191; VI 87 : 1000), 8, 9, 13—15, 17, 18, 22—24, 27, 28, 30 — kasikļi (VI 82 : 169; VI 83 : 11, 113; VI 87 : 1009; VI 83 : 1; VI 82 : 148; VI 83 : 196, 260, 505, 35; VI 87 : 1007, 1007^a; VI 83 : 129), 11, 12 — bultu smaiļi (VI 87 : 1368; VI 82 : 247), 20 — krams ar lietošanas pēdām (VI 83 : 335), 21 — krams ar apstrādes pazīmēm (VI 83 : 229), 25 — akmens tapiņa (VI 87 : 1940), 26 — viduslaiku (?) krams (VI 87 : 1669), 29 — krams ar garozas kārtu (VI 83 : 232), 31 — akmens kalts (VI 82 : 249).
1—24, 26—30 — krams; 25, 31 — akmens.

148. att. Apmetnes K laukums. Tīģeļu un sprauslu fragmenti. (VI 83 :)
 1 — 42; 2 — 394; 3 — 125; 4 — 226; 5 — 227; 6 — 403; 7 — 280; 8 — 424; 9 — 220;
 10 — 26; 11 — 111; 12 — 423; 13 — 356; 14 — 222.

plaši izplatīti vidējā un vēlā dzelzs laikmetā. Noapaļotas bikoniskas formas (146. att.: 10, 11) skriemeļi ar segmentveida griezumam bija izplatīti vidējā dzelzs laikmetā.¹ Viens kaļķakmens skriemelis atrasts 14./15. gs. celtnē (153. att.: 19). Māla un kaļķakmens skriemeļi ir smagāki par kaula skriemeļiem un lietoti, vērējot linus.

No apģērba darināšanas priekšmetiem minamas dzelzs adatas (3) ar iegarenu aci, kādas parasti atrod 13.—17. gs. slāņos (152. att.: 8, 9), tāpat arī uzpirksteņi (154. att.: 67, 68). Vēl mūsdienās lieto divdaļu saliekamās dzirkles, kādas atrastas (puse) mitņu slāņa virskārtā.

Apmetnes K laukumā uzietais naudas sveramo svaru atsvars ir mucīņveida (17 mm augsts, diametrs vidusdaļā 23 mm), bez īpašām zīmēm galos, no dzelzs, ar plānu bronzas apvalku, tā svars 37 g. Atsvaram izbirzis robs (152. att.: 40). Šādi atsvariņi Latvijas teritorijā sastopami kopš 10. gs. otrās puses līdz pat 13. gs.² To svars ir dažāds, bet mazākā svara vienība, kāda ir svaru sistēmas pamatā, ir ap 4 g. Tas atbilst tolaik pastāvošajai krievu un arī skandināvu svaru sistēmai.³ Sēlpils atsvariņā, pieskaitot izbirzušā roba svaru, ietilpst ap deviņas svara vienības. Tā svars un izveidojums tuvs Salaspils Laukskolas 11. gs. 275. kapa, Doles Vampeniešu I 94. kapa u. c. vēlā dzelzs laikmeta atsvariem.⁴

J laukuma celtnē atrastās trīs atslēgas pieder pie atslēgām ar vienu cilindru, kuram pieslēdzas divi masīvi slēdzamās bultas turētāji posmi (153. att.: 36). Tās slēdzamas ar garensiski rievotām slēdzenēm (153. att.: 35). Līdzīgas atslēgas un slēdzenes atrastas vairākos Latvijas viduslaiku perioda pieminekļos (Mārtiņsalas, Lokstenes, Kokneses u. c. pilis) un lietotas samērā neilgā laika posmā — 14.—15. gs.⁵ Šajā laikā līdzīga tipa atslēgas sastopamas arī Novgorodā.⁶ Arī ar ažu ru slēdzeni (152. att.: 45) slēgta viena cilindra atslēga. Tai paralēles zināmas Koknesē.⁷

Durvju roktura mēlītes daļai (152. att.: 42) paralēles zināmas vēl 19. gs. Masīvā dzelzs vira ar griezumā apaļu asi (153. att.: 41), do-

mājams, durvju vira, atrasta 14./15. gs. celtnē. Aizkabināšanai varēja noderēt arī tajā pašā celtnē uzietā astoņnieka veidā izkaltā piekarināmās atslēgas cilpa ar kāsi galā (153. att.: 43). Līdzīga, tikai daudz agrāka (11. gs.) detaļa zināma no Asotes pilskalna,⁸ sniedzot pierādījumu par atsevišķu priekšmetu darināšanas konservatīvajām formām.

Iespējams, ka dzelzs priekšmets ar atrotījumu nolūzīs šķīļamdzelzij (152. att.: 41). Rets atradums ir šķiltavu degļa ietvere ar cilpveida galu (152. att.: 43). Ietveres cauruļveida korpusā ievietoja viegli aizdedzināmu vielu dzirksteles uztveršanai; cauruļveida forma piemērota dzirksteles uzpūšanai liesmā. Tai paralēles ar tuvāk nedatētu Krievzemes 9.—13. gs. ietveri.⁹ Latvijas teritorijā principā līdzīga šķiltavu degļa ietvere zināma no agrā vai vidējā dzelzs laikmeta slāņa Mūkukalnā.¹⁰ Vēl 19. gs. uguns šķīļšanai ar šķīļamdzelzi un kramu lietoja arī speciālā kārbīnā vai ragā ievietotus dzirksteles uztveršanai sagatavotus koka praulus, bērza piepi (posu) u. c.¹¹

Dzelzs tapa (152. att.: 53) varēja noderēt kokasu ratiem, tādas bija sastopamas arī pilī un priekšpilī 17. gs. slānī (116. att.: 42).

Raksturīgs atradums 16.—17. gs. feodāļu dzīves vietā ir zābaku papēžu apkalumi (3) (152. att.: 32), tāpat arī bronzas grāmatu stūru apkalumi un aizkabes (154. att.: 55, 59, 61). Daži nelieli figurālie apkalumi rotājuši kādu sīkaku priekšmetu (154. att.: 53, 54, 60).

J laukuma 14./15. gs. celtnes vietā atrasta iegarena, nedaudz izliekta un iedobta kaula apkaluma plāksnīte. Tā rotāta ar iegrieztu līkloci, galos tai caurumiņi piekniedēšanai (153. att.: 6). Tāpat datējams tur atrastais bronzas katla fragments (153. att.: 38), ar 1 mm biežām sienām un augšmalas diametru ap 20 cm. Tas, tāpat kā priekšpilī atrastie katlu fragmenti, varētu piederēt bronzas lodveida katlam. Šāda tipa katli bija izplatīti Vācijā 13.—15. gs.¹² Holandiešu pīpju fragmenti (21) attiecināmi uz mūra pils pēdējo periodu — 17. gs. (146. att.: 1—8).

Dzelzs savienotāji — naglas un dažādi apkalumi, kas lietoti koka detaļu savienošanai, — attiecināmi galvenokārt uz viduslaiku periodu (13.—17. gs.). Apkalumi ar platu vidu (152. att.: 22, 27; 153. att.: 33, 34) sastopami kopš 13. gs., it īpaši 14.—15. gs. slāņos mūra pilīs.¹³ Dažreiz tie lietoti arī šķirsta dēļu savienošanai.¹⁴ Visbiežāk savienošanai izmantotas naglas. Apmetnes K laukumā atrasts 1060 naglu, to garums 5—15 cm, parasti griezumā tās saSPIESTAS četrstūra veidā ar jumtveida galvām (kā 153. att.: 39). Vairums naglu nākušas no virsējā horizonta, kur varēja būt arī 18. un 19. gs.

¹ Mugurēvičs 1977, 78. lpp. (XXVIII tab.: 14; XXVII tab.: 16, 18).

² Мугуревич 1965, с. 31—34.

³ Mugurēvičs 1977, 95. lpp.

⁴ Сеplite 1974, 204., 207. lpp.

⁵ Mugurēvičs 1977, 91. lpp.

⁶ Колчин 1959, рис. 70.

⁷ LA, 80. tab.: 5.

⁸ Шноре 1961, табл. XIII: 41.

⁹ Колчин 1953, с. 166; рис. 138.

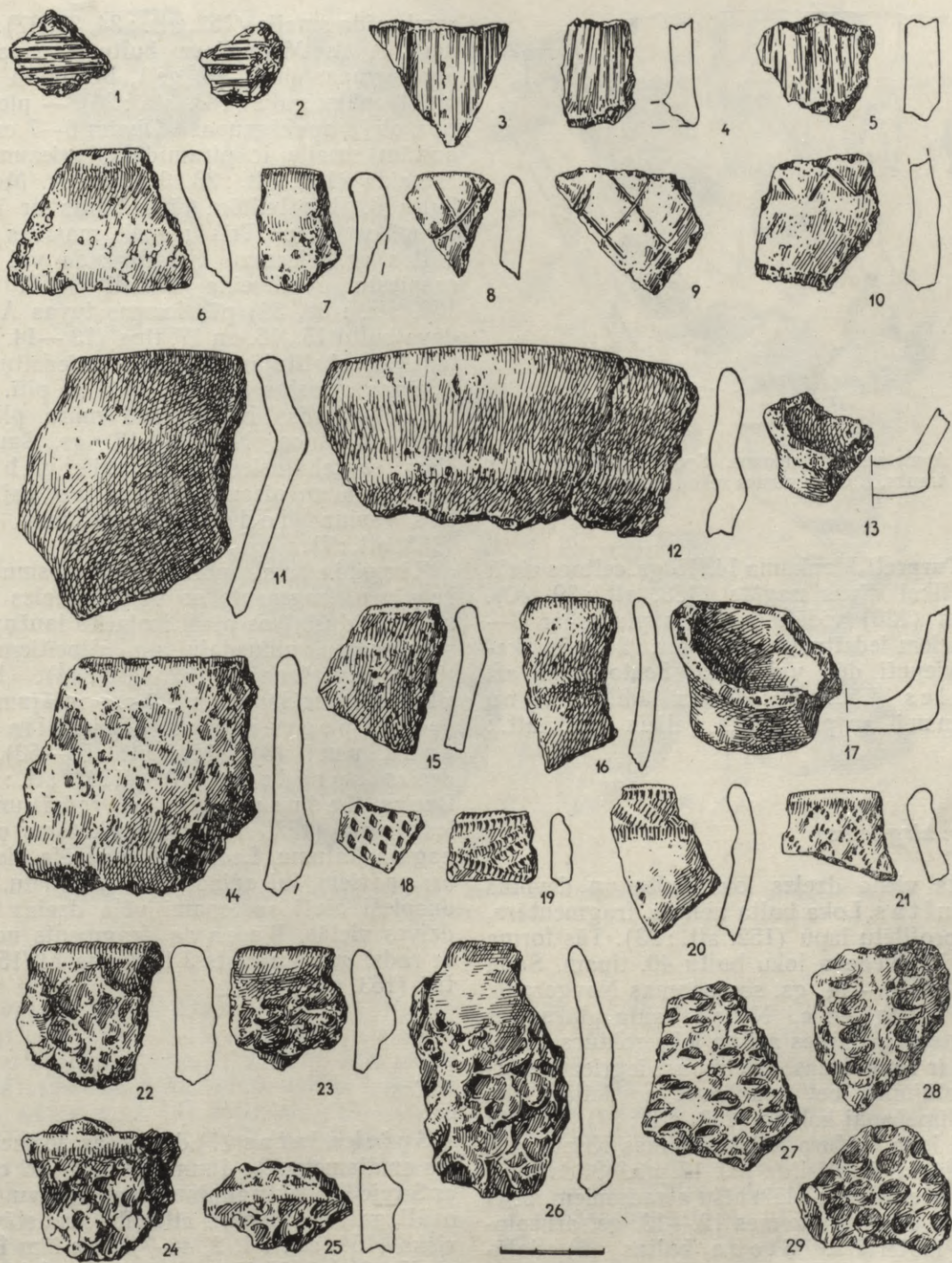
¹⁰ Graudonis 1966, Abb. 7: 12.

¹¹ Bielenstein 1918, S. 251.

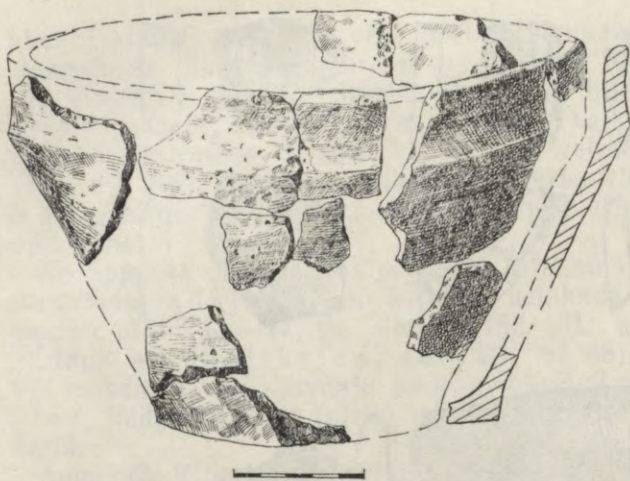
¹² Stoll 1971, S. 282—285.

¹³ Mugurēvičs 1977, 91. lpp.

¹⁴ Piemēram, Mārtiņsalas 1018. kapā.

149. att. Apmetnes K laukums. Bezripas keramika.

150. att. Apmetnes K laukums. Spodrinātās keramikas trauks. I. Cimermanes rekonstrukcija.

celtnes. Turpretī J laukuma 14./15. gs. celtnes vietā uzietas tikai divas naglas (153. att.: 39, 40). Skavas (120) vidēji 6—8 cm platas ar 3—4 cm gariem iedzītņiem (152. att.: 24). Ar skavām savienoti dēļi vai baļķi. Sastopamas arī dzinteles (152. att.: 26) un lādīšu stūru apkalumi ar plakaniem galiem (153. att.: 32).

Ieroči un zirglietas

Atrasta viena dzelzs loka bulta un deviņas stopa bultas. Loka bulta neliela, fragmentāra, ar vāji profilētu lapu (152. att.: 23). Tās forma tuva A. Medvedeva loka bultu 40. tipam. Šāda tipa bultas 10.—14. gs. sastopamas Novgorodā, Staraja Ladogā u. c.¹ Neliels kaula plāksnītes fragments saglabājies arī no loka roktura apdares; tam ir 7 mm biezs, ar virspusē iegrieztu starveida rotājumu, bet apakšpusē ar dziļām rievām pielīmēšanai kokam (153. att.: 37). Saliktā šaujamā loka roktura daļas zināmas Krievzemē, kur tādi loki lietoti līdz pat 17. gs.² Sāds loks, spriežot pēc līdzīgu plāksnīšu atradumiem, bijis pazīstams arī mūsu zemes 12.—13. gs. arheoloģiskajā materiālā.³ Stopa bultas (9) dalāmas divās grupās: ar uznavām un ar iedzītņiem. Uznavas bultas (6) pēc formas un smailu izveidojuma ir dažādas. Trim 6,0—7,5 cm garām laurlapasveida bultām ir griezumā plakana

rombveida smaile (152. att.: 34, 35, 37). Tās pieder pie A. Medvedeva bultu 8. tipa pirmās apakšgrupas (12.—15. gs.), bet bulta ar īsāku un strupāku galu (153. att.: 26) — pie šā paša tipa otrās apakšgrupas.⁴ Divām 6—7 cm garām bultām smaile ir piramidāla, griezumā kvadrātveida (152. att.: 33, 36). No A. Medvedeva bultu 6. tipa bultām tā atšķiras ar īsāku un strupāku galu.⁵ Trīs mazāk masīvas iedzītņa bultas ar griezumā kvadrātveida vai nedaudz saspiestu rombveida smaili (153. att.: 25; 152. att.: 38, 39) pēc formas tuvas A. Medvedeva bultu 15., 16. un 17. tipa (13.—14. gs.) bultām.⁶ Aprakstītajām uznavas un iedzītņa bultām līdzīgas atrastas arī priekšpili un pili. Latvijas teritorijā tādas bieži atrod mūra pilīs 13.—16. gs. slāņos. No 16.—17. gs. šaujamiem saglabājusies dzelzs lielgabala lodes daļa un piecas musketes vai pistoles svina lodes 15—22 mm diametrā (153. att.: 7).

Zirglietas pārstāv divposmu dzelzs laužņu fragments no vēlajā dzelzs laikmetā un arī viduslaikos plaši izplatīto laužņu tipa ar sakabināmu vidusdaļu un atlocītiem galiem riņķa ievēršanai (152. att.: 44). Iemauktu siksnas saturēšanai un arī par rotājumu varēja noderēt pogveida un figurālie bronzas apkalumi (3) (154. att.: 56—58), kā arī dzelzs sprādzes (3) (154. att.: 49, 52). Dzelzs leduspiesis ar radzi un diviem iedzītņiem (152. att.: 25) uzskatāms par zirga naga apkalumu. Leduspiesus varēja piestiprināt arī apaviem, lai apledojumā neslidētu. Šādi leduspiesi bieži sastopami vēlā dzelzs laikmeta dzīves vietās. Pakava fragments no pakava ar radzi galos atrasts J laukuma 14./15. gs. celtnē (153. att.: 42).

Rotas

Spieķadatas (7) darinātas no dzelzs stieples ar diametru 2—4 mm, tās ir 6—12 cm garas, ar S veidā atliektu cilpiņu. Adatu galvu izliekumi ovāli, galvas stāvoklis attiecībā pret stāvu simetrisks (154. att.: 1, 2, 4—7). Pēc šīm Ē. Mugerēviča izstrādātajām pazīmēm⁷ adatas datējam ar 11. gs. Atšķirīgo, paviršāk darināto adatu ar šauru, uz priekšu noliektu galvu var uzskatīt par vēlāku. Spieķadatas vidējā un vēlajā dzelzs laikmetā ir raksturīga latgaļu un sēļu sieviešu rota. Rievotie bronzas skārda cilindriņi (11) ir dažāda platuma — no 4 līdz 19 mm. Saurākie saglabājušies no važiņas (154. att.: 14). Līdzīgu važiņu rotas raksturīgas galvenokārt vidējam dzelzs laikmetam. Sēlpils važiņai analogija ar Priedaines kapulaukā 4. kapā

¹ Медведев 1966, с. 64, 65; табл. 30 : 36.

² Turpat, 17. lpp.; 1. tab. : 2; 6. tab. : 11.

³ LA, 244. lpp.

⁴ Медведев 1966, с. 94; табл. 31 : 8, 9.

⁵ Turpat, 31. tab. : 6.

⁶ Turpat, 95., 96. lpp.; 31. tab. : 16, 19, 29.

⁷ Мугеревич 1977, 37. lpp.

151. att. Apmetnes K un J laukums. Ripas keramikas fragmenti. 1—17 — māls; 18—21 — akmens masa.

atrasto važiņu, kas datējama ar 8. gs.¹ Platākie cilindriņi (154. att. : 12, 13, 16—18, 23) iziruši no gristes vainagiem, kādus latgaļu un sēļu sievītes valkājušas vidējā un vēlajā dzelzs laikmetā. Bronzas stīpiņas (4) (154. att. : 19—22) un spirālītes (154. att. : 15) saglabājušās no villaiņu rotājuma. Stīpiņas 4—6 mm platas, neprofilētas, tādas raksturīgas vēlajam dzelzs laikmetam.

Sastopami vairāki piekariņu veidi. Minams lāča ilknis, kas lietots par amuletpiekariņu (154. att. : 27). Lāča ilkņi pievienoti apģērbam vai rotām vēlajā dzelzs laikmetā; Latvijas teritorijā tie bieži sastopami lībiešu, retāk arī latgaļu kapu inventārā. Raksturīga latgaļu un sēļu sieviešu rotu sastāvdaļa kopš vidējā dzelzs laikmeta ir bronzas trapecveida piekariņi (7), tie visbiežāk sastopami 2,5—3,5 cm gari ar 1,8—3,0 cm platu pamatni (154. att. : 30—34), gan gludi, gan arī ar iespiestu rotājumu. Līdzīgi gludi piekariņi zināmi jau kopš vidējā dzelzs

laikmeta beigām.² Piekariņam, kas rotāts ar apmalēs iespiestu svītru (154. att. : 31), paralēles rodamas Asotes pilskalna 10.—11. gs. slānī³. Trapecveida piekariņi bagātīgi pievienoti latgaļu un sēļu sieviešu vēlā dzelzs laikmeta rotām — kaklariņķiem, vainagu piekariem u. c., lai, valkātājai staigājot, skanētu. Līdz ar to piekariņiem zināmā mērā bija amuleta funkcija. Miniatūrajam piekariņam (154. att. : 28) līdzīgi pievienoti arī vēlā dzelzs laikmeta spirālgredzeniem. Slaidie, līdz 5 cm garie, ar punktu rindām rotātie piekari (154. att. : 29; 153. att. : 3) ir vēlāki — tādi sastopami apbedījumos laikā no 12./13. līdz 15. gs.⁴ Apaļie piekariņi (2) (153. att. : 4;

¹ Mugurēvičs 1977, 102., 103. lpp.; XLIV tab. : 8.

² Piemēram, Zvirgzdenes Kivtu 4. kapā villaines rotājumi, LVM.

³ Шноре 1961, табл. V : 36.

⁴ Piemēram, Šķilbēnu Daņilovkas II uzkalniņu grupas 6. uzkalniņa 5. kapā (12./13. gs.), Mārtiņsalas kapsētas 355. kapā (14.—15. gs.).

152. att. Apmetnes K laukums. Dzelzs darbarīki, iedzīves priekšmeti, ieroči. (VI 83 :)

1—7 — īleni (320, 422, 408, 381, 99, 203, 266), 8, 9 — adatas (364, 300), 10—19 — makšķerāki (234, 201, 122, 66, 10, 312, 243, 50, 160, 358), 20 — caurumsitnis (340), 21 — skavas fragments (bez Nr.), 22, 27 — apkalumi (151, 351), 23 — bulta (385), 24 — skava (25), 25 — leduspiesis (69), 26 — dzintele (388), 28 — rokturis (307), 29 — caurumsitnis (247), 30, 31 — cilpas (4, 78), 32 — zābaka apkalums (2), 33—39 — bultas (38, 177, 13, 49, 54, 398, 268), 40 — atsvariņš (189), 41 — šķīlamdzelzs (63), 42 — durvju mēlīte (279), 43 — šķīltavu degļa ietvere (397), 44 — laužņu daļa (374), 45 — slēdzene (368), 47—50 — caurumsitņi (180, 202, 120, 44), 51, 52 — ķīļi (84, 337), 53 — tapa (79), 54 — nazis (20), 55 — kaula rokturis (31), 46, 56, 57 — cirtņi (375, 12, 137), 58—61 — naži (159, 294, 396, 344), 62 — ķīlis (377), 63—66 — naži (258, 428, 371, 322), 67 — kalts (32). 16, 40 — bronza; 55 — kauls; pārējie — dzelzs.

153. att. Apmetnes J laukums. Senlietas. (VI 83 :)

1 — gredzens (473), 2 — zvārgulis (456), 3, 4 — piekariņi (447, 520), 5 — sakta (491), 6 — plāksnīte (461), 7 — lode (521), 8 — podziņa (471), 9 — ilens (458), 10 — važiņas fragments (452), 11—17 — krama rīki (490, 522, 469, 446, 438, 501, 523), 18 — galoda (bez Nr.), 19 — vārpstas skriemelis (474), 20 — saktas adata (437), 21 — sprādze (449), 22 — ilens (458), 23, 24 — cirtņi (450, 452), 25, 26 — bultas (519, 504), 27—29 — naži (444, 487, 497), 30, 31 — slīmešti (495, 463), 32—34 — apkalumi (503, 442, 476), 35 — slēdzene (480), 36 — atslēga (486), 37 — plāksnīte (bez Nr.), 38 — katla fragments (488), 39, 40 — naglas (515, 441), 41 — vīra (570), 42 — pakavs (509), 43 — cilpa (496), 44, 45 — dzirnu regulējamās daļas (503, 512).

1—5, 10, 38 — bronza; 11—17 — krams; 6, 37 — kauls; 18, 19 — kaļķakmens; pārējie — dzelzs.

154. att. Apmetnes K laukums. Rotas un sadzīves priekšmeti. (VI 83.)

1—7 — rotadatas (288, 55, 173, 392, 37, 36, 119), 8 — kniepadata (330), 9—11 — krelles (35, 108, 24), 12, 13 — rievotie cilindriņi (23, 119), 14 — važiņa (318), 15 — spirālīte (91), 16—18 — rievotie cilindriņi (233, 104, 298), 19—22 — audumu rotājumu gredzentiņi (16, 22, 27, 297), 23 — rievotais cilindriņš (198), 24 — sakta (154), 25 — aproces fragments (286), 26 — saktas adata (271), 27 — zobpiekariņš (224), 28—34 — trapeceveida piekariņi (211, 284, 309, 47, 39, 425, 153), 35—45 — gredzeni (269, 118, 97, 251, 240, 248, 373, 139, 317, 65, 162), 46—48 — caurulītes (336, 382, 382^a), 49 — sprādze (308), 50 — spieķadatas fragments (349), 51 — cilpa (379), 52 — sprādze (380), 53—62 — apkalumi (432, 86, 376, 270, 395, 391, 242, 372, 163, 341), 63 — plāksnīte (70), 64 — piekariņš (426), 65 — poga (434), 66 — krustiņš (435), 67, 68 — uzpirksteņi (378, 436), 69 — saktas fragments (239), 70, 71 — plāksnītes (310, 164), 72 — monētpiekariņš (332), 73, 74 — pogas (176, 366).
 1—7, 49, 50, 52 — dzelzs; 8, 12—26, 28—45, 51, 53—64, 66—74 — bronza; 46—48, 65 — baltmetāls; 10, 27 — kauls; 9 — stikls; 11 — māls.

154. att. : 64) ir kaklarotas sastāvdaļas, tādi kārti pie 15. gs. kaklarotām, it sevišķi novados uz ziemeļiem no Daugavas. Šo novadu sieviešu kaklarotām, īpaši 16.—17. gs., raksturīgi monētpiekarīņi. Tāds bija arī Sēlpils apmetnes K laukumā (154. att. : 72).

Apmetnes slānī atrastas tikai trīs krelles — ar zelta foliju klāta rievota stikla, bikoniska bronzas un māla (154. att. : 9—11) krelle. Abām pirmajām līdzīgas sastopamas vēlā dzelzs laikmetā, īpaši lībiešu kaklarotās; māla krelles bieži atrastas vidējā un vēlā dzelzs laikmeta dzīves vietās.

Zvārgulis ar krustveida šķēlumu (153. att. : 2) apmēram tādas pašas formas kā zvārguļi Sēlpils kapsētas 13.—15. gs. kaklarotās, vienīgi tas ir lielāks. Iespējams, ka zvārgulis apģērbam pievienots kā amulets, jo šādi zvārguļu amuleti sastopami arī Sēlpils, tāpat Mārtiņsalas kapsētas 13.—15. gs. kapos.

Alvas rozete (153. att. : 8) atbilst apģērba rotājuma rozetēm Sēlpils kapsētas 186. kapā (14. gs.). No trim stieplēm vītājam stieniņu važiņas loceklim (153. att. : 10) līdzīgi uzieti Mārtiņsalas kapsētas 14.—15. gs. kapos.¹

Gredzeni (13) ir vairāku veidu. Spirāl-gredzeniem pieskaitāmi četri. Senākajam no tiem sloksnei trīsstūrveida griezums (154. att. : 35). Tāda veida gredzeni sastopami vidējā un vēlā dzelzs laikmetā. Spirālgredzens ar vidusplāksni (154. att. : 42) līdzīgs vēlā dzelzs laikmeta šāda veida gredzeniem, bet stieples trīsviju spirālgredzeniem (153. att. : 1) līdzīgi konstatējami Sēlpils kapsētas 13.—15. gs. kapu inventārā. Tāpat datējams arī gredzens ar pamišu galiem, kas darināts no 40 mm platas segmentveida griezuma sloksnes ar skujiņas ornamentu (154. att. : 40). Stieples gredzenam ar priekšpusē satinot izveidotu «aci» (154. att. : 44) paralēles rodamas Asotes pilskalna 13. gs. slānī.² Pārējie (7) ir viduslaikiem raksturīgie slēgtie gredzeni un darināti no vienmērīga platuma (4—9 mm) sloksnes. Tie ir gludi, ar iegravētu rotājumu vai rievām malās (154. att. : 36—39, 41, 43, 45).

Pakvasakta ar atrostitiem galiem un ovāla griezuma loku, tāpat saktas adata ar šauru pamatni (154. att. : 24, 26) pieskaitāma pie vēlā dzelzs laikmeta rotām. Reti sastopama forma ir riņķasaktai ar loku sešstarainas zvaigznes veidā (153. att. : 5). Tā atrasta J laukuma 14./15. gs. celtnes vietā. Aptuveni līdzīga sakta nākusi no Mārtiņsalas kapsētas kā savrupatradums.³ Tāpat ar 14.—15. gs. datējama minētajā celtnes vietā atrastā riņķasaktas adata ar reljefu rotājumu pēdā (153. att. : 20). Atradumu vidū ir arī fragments no stūrainās riņķasaktas (154. att. : 69), kādas Latvijas teritorijā sprautas laikā no 14. līdz 16. gs. Platie stūri un augu ornamenti

rotājumā liecina, ka fragments pieder ar 15.—16. gs. datējamai saktai.

Neliels fragments saglabājies no ornamentētas vainaga plāksnītes (154. att. : 63), kādas mēdz būt 16. gs. vainagiem.⁴ No šā laika vainagu rotājuma varētu būt arī profilētā rozete (154. att. : 71). Neskaidra nozīme ir trim bronzas skārda caurulītēm (diametrs 2 mm, garums 30—34 mm; 154. att. : 46—48). Apaļas bronzas pogas (154. att. : 73, 74) ar cilpiņu, tāpat kniepadatas ar apaļu galvu attiecināmas uz 16.—17. gs. Vienkāršajām āķu cilpām (2) līdzīgas (154. att. : 51) sastopamas arī šā laika zemnieku apbedījumos Sēlpils kapsētā. Jāatzīmē arī K laukumā atsegtā apbedījuma inventārs: liela alvas poga, apzeltīts bronzas pareizticīgo krustiņš un uzpirkstenis (154. att. : 65, 66, 68). Domājams, ka te 17.—19. gs. apbedīts kāds no svešuma nācis laivinieks vai strūdzinieks.

Keramika

Tā kā apmetnes K un J laukumā apdzīvotības hronoloģija ir dažāda (K laukumā iegūtie materiāli liecināja par apdzīvotību vidējā un vēlajā dzelzs laikmetā un arī viduslaikos, t. i., 8.—17. gs., J laukumā — tikai viduslaikos), dažāds bija arī keramikas sastāvs.⁵ K laukumā (840 m²) atrasts 8950 lausku, no tām 61% — bezripas, 39% — ripas keramikas. Šādas attiecības raksturīgas vidējā un vēlā dzelzs laikmetā nepārtraukti apdzīvotām dzīves vietām. Līdzīgs keramikas sastāvs konstatēts Sēlpils pilskalna plakumā (bezripas — 60%, ripas — 40%) un Lokstenē (bezripas 56%, ripas — 44%). Tāpat līdzība pastāv arī bezripas keramikas galveno paveidu — gludās un apmestās keramikas attiecībās: Sēlpils apmetnē gludā keramika sastāda 48%, apmestā — 45%, Sēlpils pilskalna plakumā gludā — 37%, apmestā — 53%, Lokstenē gludā 44%, apmestā — 53%.⁶ Tā kā apmetnes mitņu slānis stipri jaukts ar vēlāku laiku apbūvi, pēc stratigrāfijas tā hronoloģija nav nosakāma. Tomēr jāpiezīmē, ka apakšējā slānī (40—70 cm dziļumā) ir neliels apmestās keramikas pārsvars (50% — apmestās, 40% — gludās).

Bezripas keramika. Gludās keramikas trauki darināti no zvīrgzdainas māla masas, tā labi apdedzināta, trauku sienu biezums vidēji 8—10 mm. Trauku diametrs augšmalā parasti 20—30 cm, reizēm arī 40 cm, lai gan sastopami arī pavisam mazi trauki (149. att. : 13, 17). Trau-

¹ Mārtiņsalas 787. un 1032. kapā.

² Шноре 1961, табл. VI : 43.

³ VI 122 : 1794.

⁴ Piemēram, Mārtiņsalas 16. gs. 1074. kapā.

⁵ J laukumā atrastas 90 lauskas, no tām tikai dažas bezripas un vēlā dzelzs laikmeta ripas keramikas lauskas.

⁶ Мугуревичс 1977, 86., 87. lpp.

kiem spainveida forma, parasti tie ar taisnām sienām, reizēm traukiem arī malu profilējumi — reljeji valniši — 1,5—5,0 cm no augšmalas (149. att. : 14), retāk — malā ielauzums līdzīgi kā spodrinātās keramikas traukiem (149. att. : 10). Atzīmējams arī iesvītrots krustota likloča ornamenti trauka augšdaļā (149. att. : 8—10). Gludās keramikas trauki ar valnišiem augšmalā sastopami vidējā dzelzs laikmeta dzīves vietās, piemēram, Ķentes¹ un Mežmaļu² pilskalnās. Arī Sēlpils apmetnē lauskas ar valnišiem koncentrējas tuvāk pamatzemei, slānī, kurā vairāk vidējā dzelzs laikmeta senlietu.

Apmetās keramikas trauki ir vidēja un liela izmēra (30—60 cm diametrā), ar taisnām, vidēji 10 mm biežām sienām. Apmetums rupjš, reljefs. Dažiem traukiem tas sākas no augšmalas (149. att. : 22), lai gan biežāk augšmala 2—6 cm platumā ir gluda (149. att. : 23, 26). Vairākiem traukiem uz apmetuma robežas izveidots valnītis (149. att. : 24, 25). Tāpat kā gludās, arī apmetās keramikas traukiem ar valnīti paralēles rodamas vidējā dzelzs laikmeta keramikā.³ Par vēlā dzelzs laikmeta iezīmi var uzskatīt dažu lausku plānāko, stiegraināko apmetumu. Spodrinātās keramikas (5,2% no bezripas keramikas lauskām) trauku augšmalas diametrs 20—30 cm. Trauku sienas 5—6 mm biezas, taisnas, nedaudz ieliektas vai arī ar profilējumu (149. att. : 11, 15, 16). Sastopami arī pazemi bļodveida trauki ar profilējumu, zem profilējuma trauks spēji sašaurinās. To augstums līdzinās apmēram pusei no augšmalas diametra (150. att.). Šādas formas trauki zināmi vidējā dzelzs laikmeta sēļu pieminekļos.⁴ Atsevišķiem traukiem gar augšmalu ar spirālīti vai spiedogu izveidota ornamenta josla (149. att. : 18—21). 1. g. t. otrajā pusē šāds rotāšanas paņēmieni spodrinātās keramikas traukiem konstatējams gar Daugavu un Augšzemē.⁵ Latvijas teritorijā spodrinātās keramikas trauki lietoti visu m. ē. 1. g. t.⁶ Jāpiezīmē, ka latgaļiem tie raksturīgi tieši vidējā dzelzs laikmetā.⁷

Ar nagiespiedumiem rotātās keramikas lausku nav daudz (96 jeb 1,6% no bezripas lauskām). Tās ir rupji zvīrgzdaņas, vāji apdedzinātas, ar 8—10 mm biežām sienām, iespiedumi izkārtoti paralēlās, parasti vertikālās rindās (149. att. : 27—29). Vēl mazāk atrasts švikātās keramikas

lausku (17 lausku jeb 0,2% no bezripas keramikas). Tām galvenokārt vertikāls švikājums ārpusē (149. att. : 1—5). Švikātās lauskas liecina par iespējamu, varbūt epizodisku Sēlpils apdzīvotību agrajā dzelzs laikmetā. Ar agro dzelzs laikmetu datējamas arī divas sīkās tekstilās keramikas lauskas.

Ripas keramika no lausku kopskaita, kā jau minēts, sastāda 39%. K laukumā līdz 25 cm dziļumam ripas keramikas lausku ir 40% no lausku kopskaita. Dziļāk tās īpatsvars nedaudz samazinās: 40 cm dziļumā — 37%, 50 cm dziļumā — 30%, bet 60 cm dziļumā, kas laukuma lielākajā daļā ir jau pamatzeme, — ripas keramikas īpatsvars atkal pieaug līdz 40%. Tātad mītņu slānis vēlākos laikos ticis dziļi sajaukts. Par to liecina arī viduslaiku (13.—17. gs.) keramikas lielais piejaukums: līdz 40 cm dziļumā viduslaiku keramika sastāda 70% no ripas keramikas, 40—50 cm dziļumā — 50%, bet 60 cm dziļumā — atkal 60%. Tādējādi arī ripas keramikas lauskām hronoloģiju pēc stratigrāfijas no teikt grūti.

Ripas keramikas lauskas dalāmas nevāpētājās un vāpētājās. No pirmajām iespējams nodalīt (50—70%) senākās nevāpētās ripas keramikas lauskas, kādas Latvijas teritorijā sastopamas kopš 10. gs. beigām. Tām māla masas sastāvā vēl diezgan daudz zvīrgzdu, lausku biežums 6—10 mm. Pēc sīkajām lauskām spriežams, ka traukiem bijusi terīnveida forma ar vāji profilētu kaklu un nedaudz izvirzītiem pleciem. Malas maz profilētas, taisni nošķeltas vai arī ar nelielu seglveida ieliekumu (151. att. : 1, 2), dažām likloča rotājums augšmalā (151. att. : 5, 6). Šāds rotājums novērots 11. gs. traukiem Oliņkalnā un Stupeļu apmetnē.⁸ Lauskām, kuru māla masa smalkgraudaināka, labāk apdedzināta, arī malas vairāk atliektas, uzbiezinātas. Pēc analogijas ar Oliņkalna keramiku, tās būtu datējamas ar 12. gs.⁹ (151. att. : 3, 4). Daļa terīnveida trauku lausku, kuru malas spēcīgi profilētas, pat izločītas, ar īsu kakla daļu, attiecināmas uz viduslaikiem (151. att. : 7—9, 14). Šiem traukiem māla masa ir labākas kvalitātes, tie arī labāk apdedzināti, dažiem virsma rievota. Apmetnē mazāk nekā priekšpili atrasts vāpētu trauku lausku. Bez terīnveida traukiem te vērojamas arī vēl citas trauku formas: podi vai krūzes ar osām, bļodas, šķīvji, trijkāji (151. att. : 10—13).

1,4% ripas keramikas lausku nākušas no importētiem akmens masas un māla traukiem. Akmens masas trauki, tāpat kā priekšpili atrastie, darināti ar 4—6 mm biežām sienām, vāpēti brūnganpelēkos toņos. Atrastās lauskas ir no krūķveida traukiem, rotājumu funkcijas tiem pilda rievotā virsma (151. att. : 18—20), dažiem apakšmalā iespiedumi (151. att. : 21). Šādi rotājumi raksturīgi Vācijas viduslaiku akmens

¹ Stubavs 1976, 90. att.; XIV tab. : 1.

² Mugurēvičs 1977, 34. att.

³ Stubavs 1976, 89. att.

⁴ Cimermane 1974, 41. att. : 9, 10.

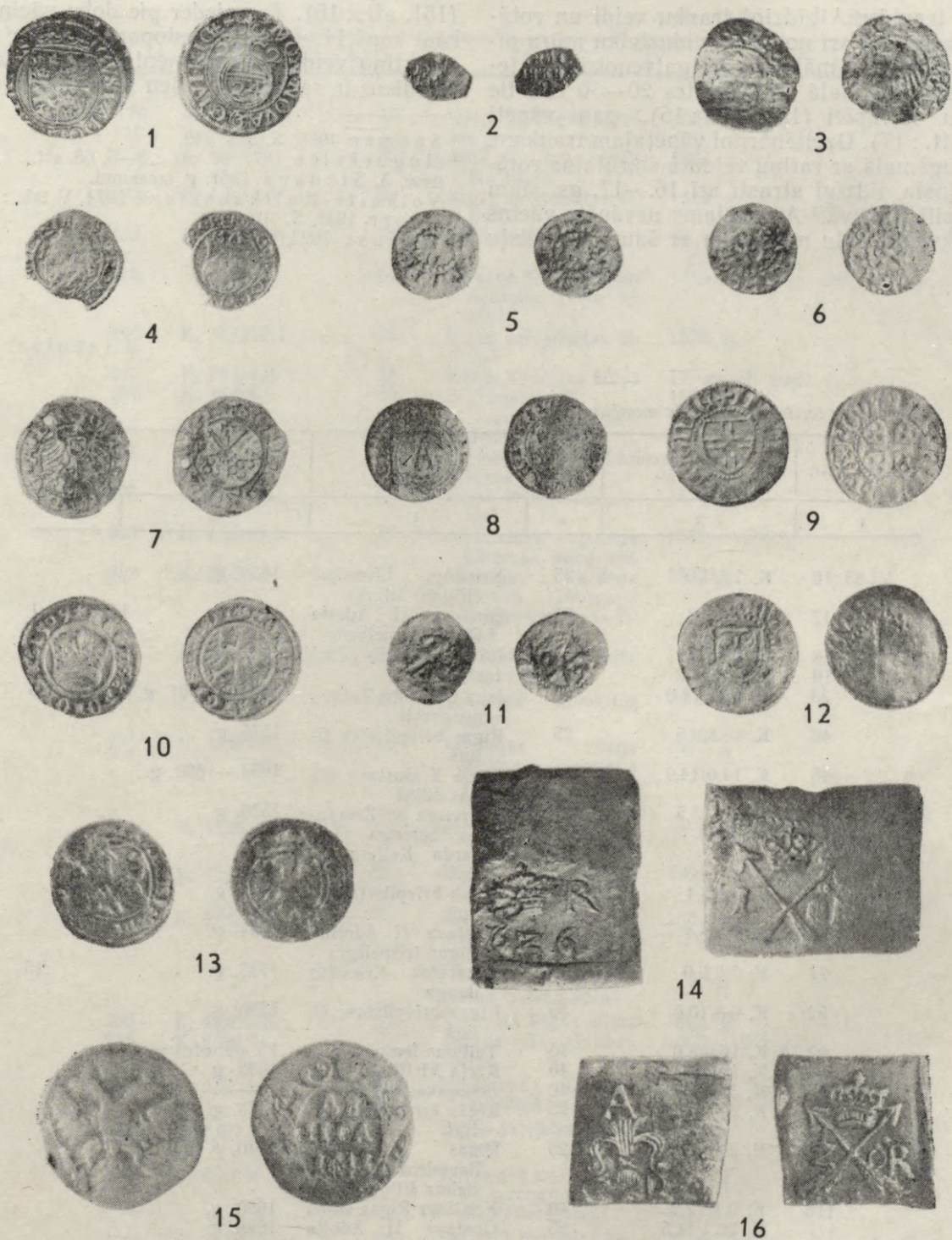
⁵ Turpat, 37. lpp.

⁶ Turpat, 107. lpp.

⁷ Mugurēvičs 1977, 52. lpp.

⁸ Mugurēvičs 1977, 31. att. : 1, 2; Stubavs 1977, 13. att. : 16—18.

⁹ Mugurēvičs 1977, 31. att. : 5.

155. att. Sēlpils apmetnē un priekšpils teritorijā atrastās monētas (dabiskā lielumā);
 aprakstu skat. 4. un 8. tabulā.
 1-6, 8-9, 11-13, 15 — apmetnes (VI 83:), 7, 10, 16 — priekšpils (VI 82:), 14 — kap-
 sētas (VI 88:).
 1 — 17; 2 — 316; 3 — 33; 4 — 293; 5 — 186; 6 — 439; 7 — 350; 8 — 209; 9 — 460;
 10 — 192; 11 — 238; 12 — 468; 13 — 207; 14 — 161; 15 — 77; 16 — 77.

masas traukiem.¹ Līdzīgi trauku veidi un rotājumi pazīstami arī no citām viduslaiku mūra pilīm.² Importētie māla trauki galvenokārt ir tērinveida, augšmalā to diametrs 20—30 cm, tie ir gan nevāpēti (151. att.:15), gan vāpēti (151. att.:17). Dzeltenbrūni vāpētajam traukam, kam augšmalā ar ratiņu veidota sīkrūtaina rotājuma josla, līdzīgi atrasti arī 16.—17. gs. slānī mūra pilī Lietuvā.³ Atzīmējams nevāpēts vāciņš ar puķveida galu no trauka ar šauru augšdaļu

(151. att.:16). Tas pieder pie dobo vāciņu tipa, kādi kopš 11.—12. gs. sastopami Vācijā.⁴ Tiklab ar ratiņu veidotais ornaments, kā arī trauki ar vāciņiem ir raksturīga vācu keramikas iezīme.⁵

¹ Spamer 1935, S. 348, 349.

² Mugurēvičs 1977, 67. att.:3—5; 68. att.:1, 2; Koknesē, A. Stubava 1961. g. izrakumi.

³ Volkaitē-Kulikauskienē 1974, V tab.:1, 2.

⁴ Knorr 1937, S. 103.

⁵ Strauss 1923, S. 42.

8. tabula

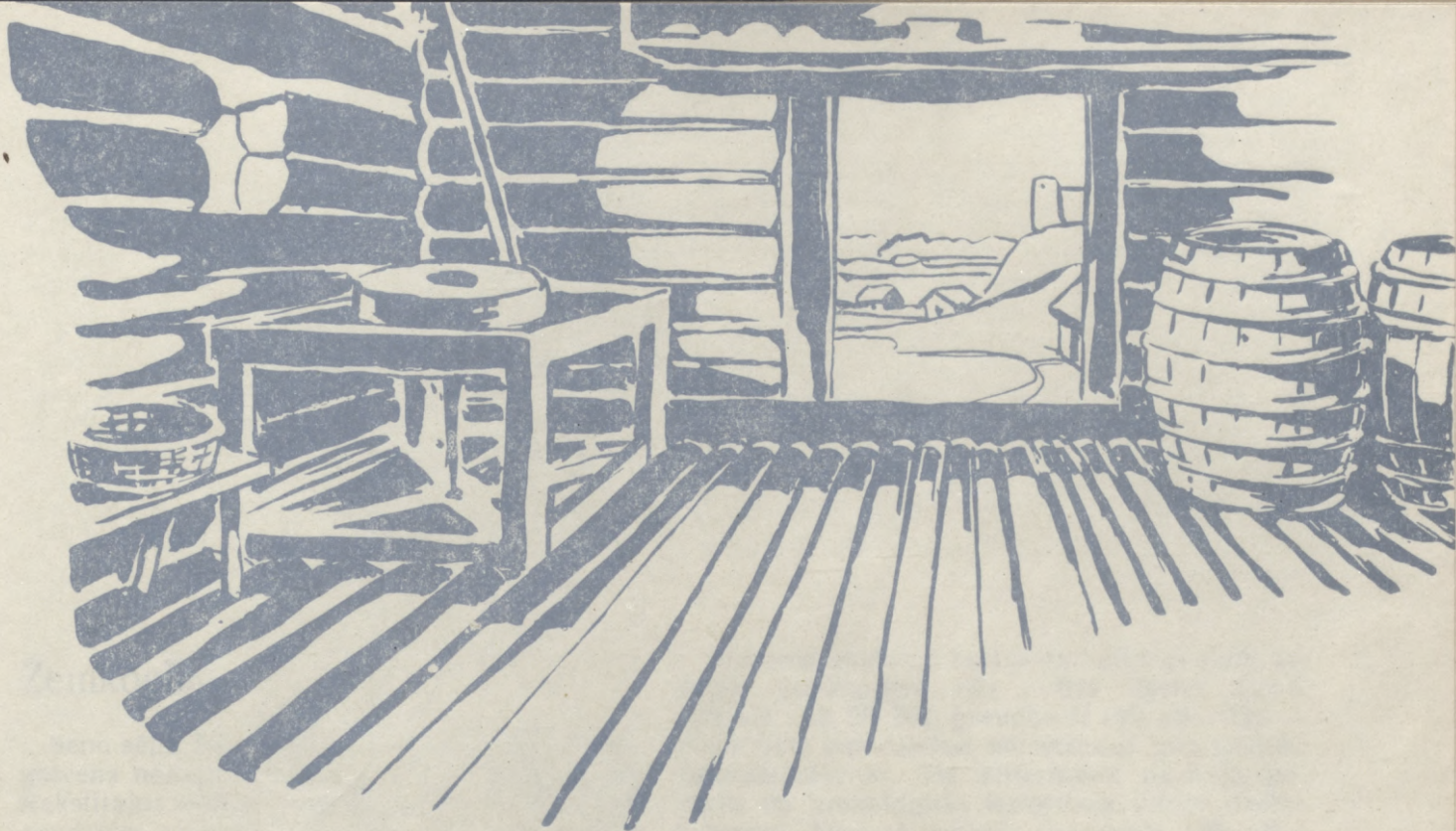
Apmetnes teritorijā atrastās monētas

Inventāra Nr.	Izrakumu laukums, koordinātes	Dziļums, cm	Apraksts	Datējums	Attels
1	2	3	4	5	6
VI 83 :16	K, 7,8/3,0	25	Kristīnes Livonijas (Rīgas) šiliņš	1654. g.	
17	K, 2,3/0,3	20	Gustava II Adolfa Rīgas trīspelhers	1622. g.	155. att.:1
18	K, 0,7/5,6	25	Kārļa XI Rīgas šiliņš	1665. g.	
19	K, 2,0/11,2	25	tas pats	1664. g.	
33	K, 12,0/14,0	15	Jana Olbrahta Polijas pusgrasis	1492.—1501. g.	:3
40	K, 18,6/9,5	25	Rīgas brīvpilsētas šiliņš	1575. g.	
45	K, 14,0/14,9	25	Kārļa X Gustava Rīgas šiliņš	1654.—1660. g.	
64	K, 2,5/13,5	25	Kurzemes un Zemgales hercoga Gotharda Keilera šiliņš	1576. g.	
75	K, 6,4/6,4	35	Rīgas brīvpilsētas šiliņš	1576. g.	
76	K, 6,4/6,4	35	Gustava II Adolfa Rīgas trīspelhers	1624. g.	
77	K, 7,0/6,0	35	Elizabetes Krievijas denģa	1743. g.	:15
82	K, 6,8/10,0	35	Rīgas brīvpilsētas šiliņš	1576. g.	
92	K, 16,0/8,0	40	Tallinas feniņš	15. gs. otrā puse	
93	K, 15,5/2,5	40	Kārļa XI Rīgas šiliņš	1662. g.	
94	K, 12,3/3,0	40	nenosakāma	—	
106	K, 29,5/11,3	25	Rīgas brīvpilsētas šiliņš	1578. g.	
107	K, 29,5/14,8	25	Rīgas arhibīskapa Brandenburgas Vilhelma šiliņš	1540. g.	
116	K, 0,1/12,2	40	Kristīnes Rīgas šiliņš	1650. g.	
117	K, 22,4/11,5	25	Gustava II Adolfa Rīgas šiliņš	1626. g.	
140	K, 39,0/9,5	25	Sigismunda III Lietuvas šiliņš	1623. g.	
148	K, 22,3/8,5	40	Tallinas feniņš	15. gs. otrā puse	
155	K, 27,0/2,4	40	Johana III Tallinas šiliņš	1568.—1592. g.	
156	K, 25,0/3,4	40	tas pats	tas pats	
161	K, 17,5/3,1	50	Libekas tipa Tallinas feniņš	līdz 1422.—1426. g.	

8. tabulas turpinājums

1	2	3	4	5	6
VI 83 : 170	K, 1,5/4,2	40	Kārļa XI Rīgas šiliņš	1661. g.	
171	K, 3,0/7,1	50	tas pats	"	
172	K, 4,5/6,5	50	Jana Kazimira Polijas šiliņš	1663. g.	
174	K, 1,5/11,0	50	Rīgas brīvpilsētas šiliņš	1579. g.	
179	K, 18,4/13,0	50	Tallinas feniņš	16. gs. otrais ceturksnis	
186	K, 1,2/0,6	50	Bīskapa Helmiha Malinkroda Tartu feniņš	1459.—1468. g.	155. att. : 5
194	K, 34,0/12,4	25	Rīgas brīvpilsētas šiliņš	1578. g.	
197	K, 24,0/4,0	25	Kārļa XI Rīgas šiliņš	17. gs. 60. gadi	
204	K, 37,8/6,7	40	Sigismunda II Augusta Lietuvas denārs	1557. g.	
205	K, 28,0/8,0	40	Sigismunda III Lietuvas grasis	1588. g.	
206	K, 32,5/6,2	40	Rīgas brīvpilsētas šiliņš	1570. g.	
207	K, 38,3/14,0	50	Aleksandra Jageloņa Lietuvas pusgrasis	1501.—1506. g.	:13
208	K, 28,5/3,6	50	Livonijas ordeņa mestra Hermaņa Brigeneja Rīgas šiliņš	1536. g.	
209	K, 24,0/2,0	50	Gustava II Adolfa Rīgas šiliņš	1621. g.	:8
235	K, 49,7/3,5	25	Kristīnes Livonijas šiliņš	1651. g.	
236	K, 48,9/2,9	25	Livonijas ordeņa mestra Hermaņa Brigeneja Rīgas šiliņš	1543. g.	
238	K, 43,9/3,8	25	Rīgas arhibīskapijas Libekas tipa feniņš	15. gs. pirmā puse	:11
241	K, 43,9/7,4	25	Bīskapa Johana VI Beja Tartu feniņš	1528.—1543. g.	
249	K, 45,6/13,7	25	Rīgas arhibīskapa Brandenburgas Vilhelma un Livonijas ordeņa mestra Hinriha Galena šiliņš	1553. g.	
250	K, 44,0/13,8	25	Kārļa XI Rīgas šiliņš	1662. g.	
285	K, 2,7/4,5	40	Johana III Tallinas šiliņš	1568.—1592. g.	
293	K, 3,2/14,1	60	Ferdinanda Ungārijas šiliņš	1563. g.	:4
303	K, 7,0/7,8	40	Rīgas brīvpilsētas šiliņš	1578. g.	
304	K, 0,3/7,2	40	Kurzemes un Zemgales hercoga Gotharda Ketlera šiliņš	1577. g.	
316	K, 16,9/2,5	60	Pētera I Krievijas kaņķis	17. gs. beigas / 18. gs. sākums	:2
332	K, 4,5/6,3	80	Johana III Stokholmā kalta Zviedrijas divēre	1573. g.	
355	K, 5,5/5,5	80	Jana Kazimira šiliņš	17. gs. 60. gadi	
439	J ^d , 11,0/2,0	35	Tartu bīskapa Johana II Bertkova feniņš	1473.—1485. g.	:6

1	2	3	4	5	6
VI 83 : 445	Ja, 6,2/2,0	50	Livonijas ordeņvalsts Tallinas šiliņš	14. gs. otrā puse	
451	Jb, 17,0/0,9	5	Kurzemes un Zemgales hercoga Gotharda Ketlera šiliņš	1576. g.	
460	Ja, 4,2/4,5	110	Livonijas ordeņvalsts Tallinas šiliņš	1413.—1422. g.	155. att. : 9
468	Jd, 11,8/1,25	40	Livonijas ordeņa mestra Johana Freitagā Loringhoves Cēsu šiliņš	1483.—1494. g.	:12
470	Ja, 6,8/5,0	10	Kurzemes un Zemgales hercoga Gotharda Ketlera šiliņš	1576. g.	
472	Ja, 6,0/3,0	10	tās pats	"	

Pilskalna plakuma,
priekšpils
un apmetnes
saimniecība

Pilskalna plakuma,
griekšpils
un apmetnes
saimniecība

Zemkopība

Seno sēļu, Sēlpils pilskalna pamatiedzīvotāju, galvenā nodarbošanās nozare bijusi zemkopība. Rakstītajos avotos iekaroto tautību saimniecībai un dzīves veidam nav veltīta īpaša uzmanība. Kādā dokumentā¹ minēti ziemāji, ko sēļi sējuši Rīgas tuvumā. Sēlpils pilskalna plakuma kultūras slāņa īpatnības — pamatradzes agra parādīšanās dažos pēlītajos laukumos, divkārtējā apbūve, dziļa iespiešanās sēļu apdzīvotības kultūras slānī — nav veicinājušas graudaugu saglabāšanos.

Domājams, ka Sēlpilī audzēta tā pati labība, kas citos Piedaugavas pilskalnās, t. i., mieži, rudzi, kvieši, liekas, arī auzas. Pēdējās vairāk būs kultivētas mūra pils periodā, kad sakarā ar kara zirgu uzturēšanu auzas kļuva īpaši nepieciešamas. Tāpat, jādoma, audzēti lini, pupas, zirņi.

Sēlpils apkārtnē sastopamie mežu masīvi, kas ietvēra tīrumus, sēļu pils periodā, domājams, noteica līduma un atmatu zemkopības sistēmu pastāvēšanu.² Iespējams, ka īsi pirms vācu iebrukuma radās arī trīslauku sistēmas pirmsākumi. Droša pāreja uz trīslauku zemkopības sistēmu,³ vismaz tās dominēšana pār citām zemkopības sistēmām, izsekojama tikai ar vācu pils periodu 14.—15. gs., kad sēklu materiālā strauji pieaug nezāļu sēklu skaits. Vācu ordeņa slēgtie līgumi ar kuršiem 1267. gadā nosaka nodevas no zemnieku arkla: divus pūrus rudzu vai pa vienam pūram kviešu un miežu⁴, bet 1272. gada līgumā ar zemgaļiem pa vienam pūram miežu⁵ un rudzu.

Senākais atradums Sēlpils pilskalnā, kas liecina par zemkopību un arī lopkopību, ir agrā dzelzs laikmeta nazis ar liku iedzītni (116. att. : 13). Nazis bija iejaukts priekšpils uzbērumā. To varēja izmantot atvašu griešanai, kā arī labības novākšanai.

Plakuma apakšējā horizonta kultūras slānī atrastie zemkopības rīki — trīs dzelzs sirpji (35. att. : 13, 25, 26), graudberži (35. att. : 32) — noderējuši gan labības novākšanai, gan graudu sasmalcināšanai. Tie attiecināmi uz sēļu periodu un hronoloģiski iesniedzas vidējā dzelzs laikmetā. Turpretī izkopts fragments (36. att. : 27) ar savu gala izveidojumu liecina par šā rīka pierību pie vācu pils horizonta.

Priekšpils D laukumā atsegtajā pagrabā, kā arī priekšpils F laukumā atrastās dzirnakmeņu puses (95. att.) norāda, ka arī vācu periodā graudi sasmalcināti roku dzirnās. Domājams, ka ar lauku apstrādes darbiem saistāmi vēršu pakavi no priekšpils L un F izrakumu laukumiem (77. att. : 13; 116. att. : 60). Tie atradās kultūras slāņa virskārtā un pieder pie mūra pils perioda. Padomju Savienības mežu joslā vēršu vilcējspēks zemkopībā nav pierādīts, toties tie pazīstami Vācijas austrumu daļā, vēlā dzelzs laikmetā slāvu apdzīvotajos apgabalos.⁶ Ka vērši arī latviešu dzimtcilvēku zemnieku saimniecībās varēja tikt izmantoti par vilcējspēku zemkopībā, šķiet liecinām Jumpravmuižas dzimtcilvēku kļaušu pienākumi dot no katras sētas pa vienam zirga vai vērša aizjūgam.⁷ Tāpat tas spriežams arī pēc uzmanības, kāda vēršiem veltīta 1638. gada arklu revīzijas protokolos,⁸ jo saimniecības inventāros tiem paredzēta īpaša aile. It sevišķi vēršu izmantošana par vilcējspēku pieļaujama saimniecībās, kur bijuši vairāki vērši. Vērši par vilcējspēku viduslaikos izmantoti arī Lietuvā.⁹

¹ SLVA, 1, 111. lpp., Nr. 134.

² Расиньш 1959, с. 384.

³ Расиньш, Тауриня 1968, 33. lpp.

⁴ UB 1, § 459; S. 110.

⁵ UB 1, § 488; S. 118.

⁶ Неггманн 1970, S. 51.

⁷ Дорошенко 1973, с. 37.

⁸ Vidzemes 1638. g. arklu revīzija, 1, 563., 575. lpp.

⁹ Любавский 1900, с. 577.

No senākajiem zemkopības darbarīkiem apmetnē atrasti divi raukņu fragmenti, kas varētu piederēt pie vēlā dzelzs laikmetā izplatītā raukņu tipa ar azliektu galu. Ar šādiem raukņiem novāca labību un grieza atvases, tie ir raksturīgi darbarīks tolaik valdošajā lidumu un atmatu zemkopības sistēmā. K laukuma apakšējā horizontā, kur dominē vidējā un vēlā dzelzs laikmeta senlietas, atrasti arī astoņi vienrokas graudberži (146. att. : 24). Bagātāks materiāls par zemkopību iegūts 14.—15. gs. klēts vietā, kur vienkopus bija ap 10 spaiņu graudu. Atrastajos graudos dominē mieži, tiem piejaukti kvieši, rudzi un auzas. Konstatētas arī dažas timotiņa sēklas. No nezālēm, kas atrastas kopā ar graudiem, tāpat kā pārējā Latvijas teritorijā m. ē. 2. g. t. sākumā dominē tīruma madara, baltā balanda, sūrenes un kokāļi.¹ Domājams, ka klēti atrastie mieži paredzēti iesalam, jo pagrabā zem klēts glabājās astoņas alus mucas. Graudi malti turpat klēti ar rokas dzirnām. Dzirnakmeņi sadrupuši, konstatējami tikai virsējā akmens izmēri: diametrs 24 cm, biezums 9,5 cm. Dzirnām maluma rupjums regulēts ar speciālas vārpstas un kausiņa palīdzību (153. att. : 44, 45), kas darbināmi ar paminu. Šādu maltuves darbības principu A. Bilenšteins aprakstījis arī 19. gs. dzirnām.² No atradumiem, kas attiecināmi uz 19.—20. gs., minams stipri izliektais sirpis. Līdzīgas formas 19. gs. sirpis zināms Sēlpils pagastā.³ Tas šajā laikā līdz ar izkaptīm lietots labības novākšanai.

Lopkopība

Par lopkopības līmeni un īpatsvaru Sēlpils pilskalna apkārtnē ziņas sniedz arheoloģiskajos izrakumos iegūtais osteoloģiskais materiāls.⁴ Kā rāda pilskalna plakumā apakšējā horizontā atrasto dzīvnieku kaulu analīze, no mājlopiem visvairāk turētas cūkas (53,4%; skat. 9. tab.). Tas pats novērots visos pētītajos Piedaugavas pilskalnās.⁵ Turpretī, salīdzinot ar Sēlpils plakuma augšējo horizontu, procentuālās attiecības jūtami mainās un cūkas no mājdzīvnieku kopējā skaita sastāda vairs tikai 24,3%. Augšējā horizonta slāņos no mājdzīvniekiem visvairāk

(36,8%) liellopu — tādad mūra pils iemītnieki uzturā lietojuši galvenokārt liellopu gaļu. Arī siklopu skaits salīdzinājumā ar apakšējo horizontu pieaudzis, turpretī zirgu skaits samazinājies. Zirgu kauli augšējā horizonta slāņos, domājams, izskaidrojami galvenokārt ar zirga gaļas izmantošanu uzturā karu laikā un pils ap- lenkšanas reizēs.

No priekšpili atrastajiem (13.—17. gs.) dzīvnieku kauliem 97,0% ir mājdzīvnieku un tikai 3,0% — medījumu dzīvnieku kauli. Savukārt no mājdzīvniekiem pirmajā vietā siklopi (37,7%), otrajā — liellopi (37,0%), trešajā — cūkas (22,3%) (skat. 10. tab.). Koknesē 13.—15. gs. slānī pirmajā vietā liellopu kauli (39—43%), turpretī otrajā — cūku (29—30%), trešajā — siklopu kauli (19—25%). Lokstenes viduslaiku slāņos šīs attiecības citādas — te pirmajā vietā cūku (37,7%), otrajā — siklopu (24%), bet trešajā — liellopu (23,5%) kauli.⁶ Šķiet, viduslaikos feodālu dzīves vietās atrasto dzīvnieku kaulu sastāvs bija atkarīgs no ievāktajām nodevām. Sēlpils priekšpili ceturto vietu pēc atrasto kaulu skaita ieņem zirgs (1,5%). Priekšpili uzturējušies arī suņi.

Apmetnē dzīvnieku kaulu materiāls (8.—17. gs.) izvērtēts summāri, tāpēc šeit zemāks mājdzīvnieku (83,0%) un augstāks medījumu (17%) īpatsvars nekā priekšpili. Šādu iznākumu lielā mērā ietekmējuši vidējā un vēlā dzelzs laikmeta kaulu atradumi. No mājdzīvniekiem pārsvarā liellopi (36,2%), otrajā vietā — siklopi (32,8%), trešajā — cūkas (19,0%), līdzīgi kā pils augšējā horizontā. Domājams, ka apmetnē konstatētais samērā lielais zirgu īpatsvars (8,6%) attiecināms uz vidējo un vēlo dzelzs laikmetu. Apmēram līdzīgas attiecības starp zirgu un citu mājdzīvnieku kaulu daudzumu konstatētas arī citos latgaļu un sēļu šā perioda pieminekļos (Lokstenē, Oliņkalnā, Dignājā), bet kuršu (Talsos) un lībiešu (Doles Raušos, Salaspils Laukskolā) pieminekļos zirgu kaulu procentuāli vairāk.⁷ No mājdzīvniekiem apmetnē konstatējami arī suņi un kaķi.

Medniecība

Visos pētītajos Latvijas pieminekļos meža dzīvnieku kaulu vidū dominē aļņu kauli. Alnis no meža dzīvniekiem bija galvenais gaļas dzīvnieks.

Ar mūra pils periodu aļņu kaulu skaits osteoloģiskajā materiālā, salīdzinot ar sēļu periodu, vēl pieaug.⁸ Samazinās mežacūku kaulu skaits, bebru kaulu skaitam paliekot aptuveni līdzīgā līmenī. Augšējā horizonta slāņos pieaudzis zaķu kaulu skaits, parādījušies tādi medījumi kā

¹ Noteicis bioloģijas zinātņu kandidāts A. Rasiņš. Par sniegtajām ziņām izsakām A. Rasiņam pateicību.

² Bielenstein 1918, Abb. 197, 198; S. 259—261.

³ Dumpe 1964, 106., 107. lpp.; 139. att.

⁴ Sēlpili atrastos dzīvnieku kaulus noteicis bioloģijas zinātņu doktors K. Pāvers. Analīžu dati glabājas Latvijas PSR ZA VI Arheoloģijas un antropoloģijas sektora arhīvā.

⁵ Цалкин 1962, прилож. 1, 2.

⁶ Mugurēvičs 1977, 90. lpp.

⁷ Turpat, 43., 46. lpp.

⁸ Skat. 9. tabulu.

9. tabula

Dzīvnieku kauli Sēlpils plakumā

Dzīvnieki	Apakšējā horizontā				Augšējā horizontā			
	kaulu skaits	minimālais īpatņu skaits	% no īpatņu kopskaita	% no mājdzīvnieku skaita	kaulu skaits	minimālais īpatņu skaits	% no īpatņu kopskaita	% no mājdzīvnieku skaita
Cūka	285	31	45,0	53,4	396	39	22,4	24,3
Liellopi	275	6	8,6	10,3	1922	59	33,9	36,8
Siklopi	151	16	23,0	27,8	539	55	31,6	34,2
Zirgi	65	3	4,3	5,2	37	3	1,7	2,0
Mežacūka	13	3	4,3	—	8	2	1,2	—
Alnis	11	2	2,8	—	23	4	2,2	—
Bebrs	6	2	2,8	—	10	2	1,2	—
Suns	5	2	2,8	3,3	12	3	1,7	2,0
Zaķis	3	2	2,8	—	21	3	1,7	—
Lācis	3	1	1,3	—	—	—	—	—
Cauna	1	1	1,3	—	—	—	—	—
Lapsa	—	—	—	—	2	1	0,6	—
Sumbrs	—	—	—	—	1	1	0,6	—
Stirna	—	—	—	—	1	1	0,6	—
Kaķis	—	—	—	—	1	1	0,6	0,7
Kopā	818	69	100,0	100,0	2973	174	100,0	100,0
No tiem mājdzīvnieki	784	58	84,0	—	2907	160	92,0	—
meža dzīvnieki	34	11	16,0	—	66	14	8,0	—

10. tabula

Dzīvnieku kauli Sēlpils priekšpili un apmetnē

Dzīvnieki	Sēlpils priekšpili				Sēlpils apmetnē			
	kaulu skaits	minimālais īpatņu skaits	% no īpatņu kopskaita	% no mājdzīvnieku skaita	kaulu skaits	minimālais īpatņu skaits	% no īpatņu kopskaita	% no mājdzīvnieku skaita
Liellopi	1401	52	36,0	37,0	449	21	30,0	36,2
Siklopi	623	53	36,6	37,7	243	19	27,0	32,8
Cūka	359	31	21,4	22,3	397	11	15,6	19,0
Zirgs	23	2	1,5	1,5	59	5	7,2	8,6
Suns	13	2	1,5	1,5	1	1	1,1	1,7
Alnis	8	2	1,5	—	9	2	3,4	—
Zaķis	7	2	1,5	—	2	1	1,1	—
Kaķis	—	—	—	—	2	1	1,1	1,7
Bebrs	—	—	—	—	6	2	3,4	—
Mežacūka	—	—	—	—	5	2	3,4	—
Lācis	—	—	—	—	2	2	3,4	—
Kaza, stirna	—	—	—	—	1	1	1,1	—
Udensžurka	—	—	—	—	2	1	1,1	—
Kurmis	—	—	—	—	1	1	1,1	—
Kopā	2434	144	100,0	100,0	1179	70	100,0	100,0
No tiem mājdzīvnieki	2419	140	97,0	—	1151	58	83,0	—
meža dzīvnieki	15	4	3,0	—	28	12	17,0	—

sumbrs, stirna. Trūkst lāču un caunu kaulu, kas nedaudz bija sastopami apakšējā kultūras slāņa horizontā. Arī citās vēl viduslaikos apdzīvotajās pilīs, piemēram, Grodņā,¹ stirna, sumbrs un alnis bijuši iecienīti medījumu objekti. 17. gs. sākumā zvērādas, īpaši aļņu ādas, muižu turētājiem deva prāvus ienākumus.²

Priekšpili no medījumiem konstatēti gaļas dzīvnieki, proti, alnis un zaķis. Arī apmetnes iedzīvotāji medījuši galvenokārt lielus gaļas dzīvniekus: aļņus, mežacūkas; medītas arī stirnas, zaķi un kažokādu iegūšanai — lāči, bebri, lapsas, ūdri. Domājams, ka medījumu, it sevišķi kažokādu dzīvnieku, kauli apmetnē attiecināmi galvenokārt uz dzelzs laikmetu.

Zvejniecība

Zvejniecībai Daugavā allaž bijusi sava nozīme tās krastos mītošo iedzīvotāju saimniecībā, lai arī dzelzs laikmetā tā vairs nebija viena no izšķirošajām nozarēm produktu sagādē. Zivju lomi padarīja dažādāku cilvēku uzturu, bagātināja to; vācu pils periodā zivīm bija sava nozīme kā gavēņu laiku ēdienam.

Sēlpils pilskalna plakumā saglabāties visai maz zivju kaulu.³ Zvejotas līdakas (vienas garums — 50 cm), plauži (30—45 cm gari), asari (20—35 cm gari), sami (140 cm garš), vimbas (34 cm garas) un raudas (21 cm garas). Atrasts arī stores kauls. Jāpiezīmē, ka šīs zivs kauli sastopami arī citos Piedaugavas pieminekļos (Daugmales pilskalnā, Doles Raušu apmetnē u. c.). Pēc J. Slokas pētījumiem, senatnē Daugavas krastos konstatētas pavisam 25 zivju sugas.⁴ Interesi izraisa J. Slokas novērojums, ka Daugmales pilskalnā un Mārtiņsalas pilī sīko zivju sortiments ir plašāks nekā apmetnēs. Pēc autora domām, sīkās zivis kaltētas uzkrājumiem.

No kultūras slānī atrastajiem astoņiem dzelzs makšķerākiem (35. att. : 11, 12; 36. att. : 8, 9) pieci nākuši no apakšējā horizonta kārtām. Āķi paredzēti galvenokārt nelielu un vidēja lieluma zivju ķeršanai. Bez makšķerākiem atrasts arī

dzelzs žebērķļa fragments (36. att. : 5). Ka Sēlpils iedzīvotāji zvejojuši arī ar tīkliem, liecina dažādi tīklu gremdi. Tīkla gremds varētu būt arī apakšējā horizonta kultūras slāņa akmens olis ar augšpusē izurbtu caurumiņu piestiprināšanai (36. att. : 22). Bez svina gremda (79. att. : 38), kam līdzīgi pazīstami Asotes pilskalnā, atrasts masīvs bikonisks māla gremds (79. att. : 43). Tie abi nākuši no augšējā horizonta slāņa un liecina par zveju ar tīkliem vācu periodā. Tīklu darināšanai varēja noderēt kāds no kaula rīkiem (36. att. : 15, 16).

Apmetnes mītņu slānī zivju kauli nebija saglabājušies, te nelielu ieskatu par zveju sniedz vienīgi bronzas (1) un dzelzs (11) makšķerāki. Viens no senākajiem ir bronzas āķis, 51 mm garš, bez atskabargas. Tā noplacinātā kāta augšgalā iecirsti robiņi auklai (152. att. : 16). Loks pietuvināts kātam, bet smaile izlocīta uz āru; šādas formas āķi līdzīgi 11.—13. gs. Asotes pilskalna slāņos atrastajiem āķiem.⁵ Dzelzs āķi ir ar atskabargām. Lielākie ir 52—73 mm gari un 28—30 mm plati, piemēroti lielu zivju zvejošanai un izmantojami arī par naktsāķiem (152. att. : 17—19). Mazākām zivīm piemēroti 30—41 mm garie un 13—20 mm platie āķi (152. att. : 10—15). Lai auklas cilpa nenoslīdētu, arī dzelzs āķiem kāta augšdaļa noplacināta vai arī galā izveidota cilpiņa.

Amatniecība

Dzelzs apstrāde. Dzelzs ieguvei un pārstrādāšanai no vietējās purva rūdas un līdz ar to kalēja amata attīstībai Sēlpils apkārtnē bija labvēlīgi dabas apstākļi. Daugavas kreisā krastā atrodama dzelzs ieguvei izmantojama purva rūda.⁶ Kā liecina Sēlpils Spietiņos atklātās dzelzs «industrijas» atliekas — piecas dzelzs ieguves krāsniš⁷ —, purva rūda tikusi likta lietā jau m. ē. 4. gs. Jau ar 10. gs. datējama pamatīgāk būvētā dzelzs ieguves krāsns atklāta Daugavas labajā krastā, Sēlpilij tuvējā Asotes pilskalnā.⁸ Purva rūdu izmantoja visai plaši, un Kurzemes hercoga Jēkaba laikā uz šā izrakteņa bāzes tika radītas vairākas dzelzs manufaktūras.⁹ Sēlpils apkārtnē nozīmīgākā no tām ir Biržu dzelzs manufaktūra jeb Jēkabpils «dzelznams»¹⁰ pie Susējas upes. Biržu dzelzs ceplis, domājams, izveidojies no vecā Sērenes ceplā.¹¹ Šis 1561. gada avotos minētais «Vecais ceplis» atradies pie Laucītes upes ietekas Daugavā, Amuru mājās.

Par dzelzs apstrādi un ieguvi Sēlpils pilskalnā liecināja atrastie dzelzs sārņi C laukuma 5. kārtā; turpat bija arī vairāki smagāki dzelzs gabali, jau dzelzs pusfabrikāti (36. att. : 30).

¹ Цалкин 1954, с. 235.

² Дорошенко 1973, с. 59.

³ Zivju kaulus noteicis biol. zin. kand. J. Sloka.

⁴ Sloka J. Zivis Daugavas senajās apmetnēs (Manuskripts). Izsakām pateicību par atļauju rakstu izmantot.

⁵ Шноре 1961, табл. XII : 14, 24.

⁶ Mellis 1938, 131. lpp.; Eiduks, Kalniņš 1961, 14. lpp.

⁷ Daiga 1964, 23.—37. lpp.

⁸ Шноре 1961, с. 98, 99.

⁹ Anteins 1962, 5. att.

¹⁰ Juškēvičs 1931, 116. lpp.

¹¹ Anteins 1962, 26. lpp.

Kultūras slānī atrasti arī daži kalēja darbarīki. Smagais dzelzs veseris (76. att. : 29), kas node-rējis kalējam uzsišanai, atradās E laukumā 30 cm dziļumā. Tā pieta daļas trūkst. Domā-jams, ka veseris attiecināms uz augšējo hori-zontu. Sīkākkiem kalēja darbiem varēja noderēt mazāks dzelzs āmurs (76. att. : 28), kā arī kalti un cirtņi.

No dzelzs, kas bija iegūta no vietējās purva rūdas, senie sēļi darināja galvenokārt dažādus darbarīkus. To, ka daļa dzelzs izstrādājumu arī vācu periodā ražota uz vietas, pierāda dzelzs stopa bultu pusfabrikāti no pilskalna plakuma un priekšpils (76. att. : 1; 116. att. : 62). Zemais tīras dzelzs procents purva rūdā hercoga Jēkaba laikā kompensēts ar labas iežu dzelzs ievadu-miem no hercoga Norvēģijas raktuvēm.¹

Dzelzs un tās izstrādājumu imports aplieci-nāts arī Rīgas jezuītu kolēģijas 1592.—1621. ga-da aktīs.² Pārlicinošs piemērs tam ir Sēlpils pilskalnā atrastais labas kvalitātes importētais dzelzs kalts (80. att.) ar kādas darbnīcas zīmi: cilvēka galvu bruņucepurē.

Par vietējūdzdzelzs ieguvu un apstrādi norādī-jumi tāpat iegūti arī apmetnes K laukumā, tani daļā, kur koncentrējusies senākā — sēļu perio-da — apbūve. Te ap 10×15 m lielā platībā at-rasti dzelzs sārņi un četri saderīgi sprauslas fragmenti. Sprauslu — 40—60 cm garu apdedzi-nāta māla cauruli — izmantoja par starpocekli, lai ievadītu gaisa plūsmu no plēšām dzelzs ieguve krāsni. Saglabājies krāsni ievadāmais sprauslas gals 6,2 cm garumā. Tā apakšmalā līdz 2 cm platā joslā ieklūdusi sārņu kārtiņa. Gals no ārpuses apdedzis, pārklājies ar spožu, tumšu vāpi. Lūzumu vietās redzamas krāsainas apdeguma joslas — no sarkandzeltenas iekš-malā līdz tumši pelēkzaļai ārmalā. Sprauslas kanāls cilindrisks, 26—28 mm diametrā; no ārpu-ses tam neregulāra forma (diametrs 62—72 mm; 148. att. : 14). Sēlpils sprausla pieder pie 9.—13. gs. Krievzemes arheoloģiskā materiālā pa-zīstamajām cilindriskajām sprauslām.³ Par ka-lēja un rotkaļa darbu liecina arī apmetnes K lau-kumā atrastie aukstai metāla apstrādei bez iekātojuma lietotie rīki — cirtņi (6) un cau-rumsitņi (6). Cirtņi ir dažāda lieluma, 56—240 mm gari, masīvi, ķīļveida, ar vesera sitienu stipri atdauzītiem pietiem (152. att. : 46, 56, 57). Iespējams, ka mazākos ir lietojis rotkalis. Tā-pat gan kalējs, gan arī rotkalis varēja izmantot caurumsitņus. To darba gals piramidāli sašau-rināts un beidzas ar smaili, kam apaļš vai stū-rains šķērsriezums (152. att. : 20, 47—50). Līdzīgus cirtņus un caurumsitņus samērā bieži atrod vēlā dzelzs laikmeta dzīves vietās. Cau-rumu veidošanai karstā metālā varēja lietot nelielu rīku, kuram diemžēl apdrupis darba gals (152. att. : 29). Tā galā izveidota vieta rokturim.

Bronzas apstrāde. Ar kalēja amatu se-natnē cieši bija saistīts rotkaļa darbs. Par bron-zas apstrādi uz vietas Sēlpils pilskalna plakuma apakšējā horizontā liecina vispirms tur atrastās lejamveidnes. No tām nozīmīgākā ir māla veidne bronzas jostas sprādzes liešanai (36. att. : 3). Šāda veida jostas sprādzes (tāda atrasta, pie-mēram, Taurenas Lazdiņos⁴) pazīstamas kā vīriešu tērpa sastāvdaļa Austrumlatvijā 11. gs. Šās veidnes otrā pusē izveidota rievā. Veidne atrasta B laukumā (17₁₀/c₉₀) un pēc stratigrāfi-jas pieder pie augšējā horizonta, kur nokļuvusi acīmredzot pārrakumu rezultātā.

Otra lejamveidne (36. att. : 4) saglabājusies tikai daļēji un, šķiet, nav pabeigta. Tās vidū iz-veidots apaļš laukums (diametrs 1,7 cm) — kāda lejamā priekšmeta daļa. Arī šī lejamveidne atrasta A laukumā (7₃₀/h₈₀), slānī, kurā vēl daudz vācu perioda senlietu.

Par bronzas priekšmetu liešanu liecības sniedz arī pilskalnā, lielākoties A laukumā, atrastie māla tīģeļu fragmenti (9) (36. att. : 1, 2).

Šķiet, ar bronzas apstrādi saistāmas dzelzs knaibles (36. att. : 17), kas atrastas C laukumā 190 cm dziļumā, tumšajā sēļu apdzīvotības kul-tūras slānī (16₅₅/e₇₀). Knaibles varēja noderēt bronzas apstrādei, resp., nokniebšanai. Knaibles 24 cm garas, galvas galā 3 cm platas, rokturu šķērsriezums ovāls, ar diametru 1,0—1,5 cm.

Tāpat bronzas apstrādei, konkrēti ornamentē-šanai, varēja noderēt daudzie atrastie kalti. Pie-mēram, ar kaltiņu veidots trīsinātas līnijas or-naments⁵ uz kāda apkaluma (36. att. : 10). Tas ir ornamentēšanas paņēmieni, kāds raksturīgs galvenokārt 6. un 7. gs. Ar puansonu veidots ornaments (štancēšana) konstatējams gan vai-nagu starpskārdišu, gan dažu trapeceveida mē-līšu rotājumā.

Par bronzas apstrādi uz vietas sēļu periodā liecina arī bronzas atgriezumi un pusfabrikāti. Austumlatvijai raksturīgā lociņa važtura pus-fabrikāts miniatūrā redzams 36. att. : 25, neiz-devušās kaklariņķa ar noplacinātiem galiem fragments — 36. att. : 26.

Sēlpils apmetnē atrasti 46 māla tīģeļu frag-menti — 12 lielākie turpat, kur sprauslu frag-menti. Iespējams, ka ar bronzas apstrādi saistā-mas arī tepat līdzās esošās pavarda paliekas (129. att.), taču bez tīģeļu fragmentiem citi ar rotkaļu darbu saistāmi atradumi te nav konsta-tēti. No fragmentiem rekonstruējami četri tīģeļi (148. att. : 7, 8, 12, 13).⁶ Tiem griezum apl-veida vai elipsveida, dibens noapaļots, dažiem

¹ Anteins 1962, 36., 37. lpp.

² Дорошенко 1973, с. 125.

³ Колчин 1953, с. 33; рис. 8, 9.

⁴ LA, 60. tab. : 14.

⁵ Uriāns 1962^b, 92., 93. lpp.

⁶ Tīģeļus rekonstruējusi J. Daīga.

sašaurināta augšdaļa. Trim mazākajiem augšmalas diametrs 35—37 mm, augstums 50—85 mm, sienu biezums ap 10 mm, dibena daļa izveidota biezāka — līdz 15 mm, bet malas plānākas — 6 mm, noapaļotas (148. att.: 8, 11, 12) vai uz iekšpusi slīpi norauktas (148. att.: 7). Lielākā tiģeļa diametrs 70 cm, augstums ap 120 mm. Apakšdaļā tā sienu biezums līdz 30 mm, jo sieniņas uzbumbušas (148. att.: 13). Šādam tiģelim paralēles zināmas Asotes pilskalna 10. gs. slānī.¹ Sēlpils tiģeļiem lūzumā tumšpelēka, stiklveida masa, ārpuse spoža, zaļgansarkanīga, iekšpuse tumša, spoži metāliska, ar dažiem sīkiem, gaiša metāla pilieniem, kas rāda, ka tiģeļos kausēts sudrabs. Tumšpelēka, bet poraināka masa ir dažām tiģeļu lauskām, kuru diametrs ap 60 mm (148. att.: 1, 2, 4—6, 9). Arī to ārpuses klāj spoža vāpe, bet iekšpuses ir porainas. Kādā lauskā saglabājies zaļš bronzas piliens — liecība, ka tiģeļi kausēti bronza. Tiģeļu malas taisnas, noapaļotas, vienam fragmentam ir arī izlietuve. Dažām tiģeļu lauskām struktūra ir vēl poraināka, tās lobās kārtām, divām iekšpusē saglabājies smalka vienkārtna auduma nospiedums, kāds konstatēts arī Oliņkalna un Āraišu tiģeļiem. Audums izklāts, lai, tiģeļus apžāvējot, tie neplaisātu.² Kaut arī pēc atsevišķām detaļām tiģeļi šķiet dažādi, kopumā tie atbilst no vietējā māla darinātajiem 1. g. t. beigū — 2. g. t. sākuma Latvijas cilindrveida tiģeļiem, kas lietoti bronzas un sudraba kausēšanai.³

Sēlpilī atrastajiem 45 bronzas priekšmetiem izdarītas spektrālās analīzes (skat. 11. tabulu). Ņemot par pamatu J. Čerņiha izstrādāto iedalījumu Baltijas krāsainajam metālam m. ē. 1. g. t., analizētais materiāls dalāms vairākās grupās.⁴ No 12 uz laiku no 6. līdz 12. gs. attiecināmiem izstrādājumiem deviņi (75%) pieder pie II grupas, tātad ir daudzkomponentu sakausējums ar ievērojamu cinka piejaukumu. Tikai divi priekšmeti (16,6%) pieder pie I grupas, kurā iedalīti misiņa un tompaka izstrādājumi.

Arī no 33 analizētajiem 13.—17. gs. priekšmetiem vairums — 13 (39,3%) — pieder pie II grupas. Pie I metālu grupas pieskaitāmi deviņi (27,2%) analizētie izstrādājumi. Konstatēti arī pieci (15,1%) III grupas izstrādājumi, kuriem piejaukumos lielākā nozīme ir alvai un cinkam,

un arī viens (3,3%), kas darināts no «tīra» vara — V grupas metāla.

Analīžu dati rāda, ka arī Sēlpilī, tāpat kā citos m. ē. 1. g. t. un 2. g. t. sākuma arheoloģiskajos pieminekļos Latvijas teritorijā, bronzas izstrādājumi, it sevišķi rotas, darināti galvenokārt no II grupas metāla.⁵ Arī 13.—17. gs. bronzas izstrādājumos pārsvarā II grupas metāls, bet sastopams arī I, III un V grupas metāls.

Bez tam viens (8,4%) 6.—12. gs. un pieci (15,1%) 13.—17. gs. izstrādājumi gatavoti no alvas-svina vai svina-alvas bronzas ar augstu alvas un svina koncentrāciju. Tāds kausējuma sastāvs var liecināt, ka šīm senlietām Krievzemes izcelsme.⁶

No Sēlpils pilskalna plakuma augšējā horizonta nākuši arī svina apstrādes liecinieki. Ilgstošajos zviedru-poļu karos 17. gs. nepieciešamo svina ložu liešanai noderējušas mazas dzelzs standziņas (76. att.: 21). Kultūras slānī atrastas arī deviņas svina lodītes. Līdzīgas pistoles vai musketes lodītes ar 10—22 mm diametru atrastas arī priekšpils (3) un apmetnes (4) kultūras slānī (153. att.: 7). No svina, domājams, uz vietas, gatavotas arī logu stiklu ietveres (116. att.: 10), tāpat pogas un tiklu gremdi (79. att.: 38).

Viena no nozīmīgākajām vietējām mājamatniecības nozarēm Sēlpils kompleksā kā sēļu apdzīvotības periodā, tā viduslaikos bija podniecība. Tā sīkāk aplūkota, iztirzājot keramikas sastāvu.

Kaula apstrāde. Sēlpils plakuma slāņos atrasts samērā daudz (56) kaula senlietu, kas darinātas uz vietas pilskalnā. Lielākā daļa kaula priekšmetu nākusi no apakšējā horizonta. Tās galvenokārt ir kaula adatas ar aci (36. att.: 11) vai to fragmenti (16) un īleni (6) (36. att.: 13). Viens no īleniem darināts no aļņa metakarpālā kaula (36. att.: 15). Par īleniem izmantoti arī vienkārši nosmailināti kauli (36. att.: 14).

Kaula adatas un īleni dažādām vajadzībām (pišanai, tiklu gatavošanai) izmantoti ilgi un daļēji varēja tikt lietoti vēl vācu pils periodā. Piemēram, aļņa kaula īleni, tāpat kā Asotes pilskalnā; sastopami gan dziļākajos, gan virsējos slāņos, turpretī kaula adatas, īpaši šujamادات, raksturīgas apakšējam horizontam. Atsevišķi piemināmi divi glīti ornamentēti kaula rokturi. Viens no tiem ar vairākrindu sauliņu ornamentu (38. att.: 32) atrasts E laukumā 118 cm dziļumā un varētu būt īlena (?) rokturis. Otrs, ar sauliņu rindas un šķērsrievotu valniņu rotājumu, varētu būt naža rokturis, tas atrasts A laukumā 112 cm dziļumā (38. att.: 33), slānī, kas devis galvenokārt sēļiem raksturīgus atradumus. B laukuma 5. kārtā 137 cm dziļumā pamatradzes tuvumā atrasta kaula pīlīte (38. att.: 27). Šādas

¹ Шноре 1961, табл. XV : 17.

² Daiga, Grosvalds 1964, 16. lpp.

³ Turpat, 19. lpp.

⁴ Черних, Хоферте, Барцева 1969, с. 109, 110; Sēlpils krāsaino metālu analīzes veica Dz. Hoferte Vēstures institūta senlietu konservēšanas un restaurēšanas laboratorijā.

⁵ Mugurēvičs 1977, 44.—46., 91., 92., 104., 113., 116., 117. lpp.; Daiga 1962, 62., 63. lpp.

⁶ Hoferte 1974, 240., 241. lpp.

Sēlpils kompleksa metāla izstrādājumu (ar vara pamatu) sastāvs % (pēc spektrālās analīzes)

Laborato- rijas šifra	Inventāra Nr. VI	Priekšmeta nosaukums	Pb	Sn	Zn	As	Sb	Fe	Ni	Metālu grupa pēc Cerniha
<i>6.—12. gs. izstrādājumi</i>										
43 : 1	87 : 14	pakavsakta ar atrotītiem galiem	7,0	2,1	10,4	0,02	0,7	1,7	—	II
3	148	aproces fragments	4,5	2,1	11,6	0,5	0,12	0,4	0,05	II
5	260	plāksnīte	4,5	10,4	—	0,5	~ 3,2	~ 12	0,1	Sn-Pb
9	483	rotadatas aptinums	2,9	3,4	12,6	0,04	1,4	1,7	0,02	II
14	1305	gredzens ar vidusplāksni	2,9	0,2	11,6	0,1	0,7	1,0	0,08	I
44 : 3	1593	rotadata	7,0	0,8	11,6	0,06	0,12	0,04	0,1	II
4	1653	aproce	4,5	0,5	12,6	0,1	0,07	0,04	0,1	II
5	1675	vīta kakla gredzena fragments	4,5	0,5	11,6	0,15	0,23	0,13	0,1	II
7	1969	aproce ar zvērgalvu galiem	4,5	2,1	10,8	0,06	0,23	0,4	0,08	II
8	1290	riņķasakta ar atrotītiem galiem	2,9	9,0	10,8	0,01	0,12	0,4	0,1	II
45 : 1	83 : 243	makšķeres āķis	2,9	0,06	10,8	0,5	0,35	0,07	—	I
2	318	vāžiņa no rievota skārda cilindrišiem	2,9	1,3	10,8	0,1	0,05	0,04	—	II
<i>13.—17. gs. izstrādājumi</i>										
43 : 2	87 : 23	sprādzīte	1,8	0,01	10,8	0,02	0,005	0,001	0,002	I
4	225	zvārgulītis	1,1	9,0	—	0,15	0,5	~ 0,0001	0,01	Sn-Pb
6	365	sprādze	2,9	2,1	14,0	0,06	0,7	3,0	0,1	II
7	367	apkaluma plāksnīte	2,9	0,003	11,6	0,03	0,12	0,4	—	I
8	439	naža rokturis	4,5	0,03	12,6	0,06	1,4	1,7	0,5	I
10	573	sprādze	2,9	0,5	11,6	0,06	0,7	1,0	0,1	II
11	741	seglu apkalums	2,9	9,0	10,8	0,02	2,2	1,7	0,004	II
12	1082	poga	2,9	0,07	11,6	0,02	0,9	1,7	0,005	I
13	1107	karotes fragments	2,9	1,3	12,6	0,06	0,14	0,7	0,1	II
15	1371	uzpirkstenis	2,9	0,3	10,8	0,008	0,7	1,0	0,05	I
44 : 1	1492	svēčturis	2,9	2,1	7,0	0,2	0,5	0,4	0,05	II
2	1508	trauka mala	7,0	9,0	10,8	0,8	0,9	1,0	0,1	II
6	1919	sakta ar rozetveida galiem	0,3	9,0	3,7	0,5	0,02	0,02	0,008	III
9	293	riņķasakta	2,9	10,4	3,7	0,06	0,035	0,07	0,003	III
10	82 : 72	apkalums	2,9	0,03	11,6	0,01	0,12	0,4	0,1	I
11	82 : 107	skārda plāksne — ielāps	4,5	0,8	11,6	0,06	2,2	1,7	0,1	II
12	139	poga	4,5	0,07	12,6	0,01	0,35	0,4	0,1	I
13	24	trauka fragments	10,0	9,0	—	~ 1,0	2,2	0,07	0,01	Pb-Sn
14	208	pakavsakta ar vāju galiem	2,9	5,5	3,7	0,06	0,14	0,07	0,01	III
45 : 3	83 : 488	trauka mala	2,9	5,5	—	~ 1	1,4	0,4	0,02	Sn-Pb
51 : 9	491	zvaigznesveida sakta	7,0	10,4	—	0,35	0,14	0,02	0,02	Sn-Pb
45 : 5	88 : 54	zvārgulis	1,1	5,5	10,8	0,1	0,9	2,2	0,02	II
6	54	zvārgulis	4,5	10,4	0,3	0,35	2,2	0,7	0,02	Sn-Pb
7	89	pakavsakta ar rozetveida galiem	2,9	9,0	10,8	0,02	0,7	1,0	—	II
8	92	pakavsakta ar rozetveida galiem	2,9	9,0	5,4	0,1	0,5	0,4	0,02	III
9	171	ripas sakta	2,9	5,5	10,4	0,2	0,9	2,2	0,02	II
10	185	gredzens	2,9	3,4	10,8	0,5	0,14	0,4	0,08	II
11	198	spirālaproce	7,0	5,5	10,4	0,15	0,35	0,4	0,05	II
51 : 10	202	pakavsakta ar liliņveida galiem	2,9	9,0	10,8	0,2	0,2	0,4	—	I
45 : 13	230	riņķasakta	0,5	0,2	—	0,15	0,7	1,0	0,02	V
14	88 : 290	pakavsakta ar vāju galiem	1,1	13,7	3,7	0,2	0,01	0,4	0,08	III
15	309	pakavsakta	2,9	3,4	10,8	0,2	0,2	0,4	0,08	II
46 : 1	332	pakavsakta ar atrotītiem galiem	0,8	0,001	10,8	0,004	0,14	0,4	—	I

kaula pīlites bieži sastopamas Austrumlatvijas 11. gs. turīgo vīriešu kapu inventārā.

Kaula un raga (36. att. : 12) apstrāde Sēlpilī notikusi arī vācu pils periodā. Par to liecina kaula priekšmetu pusfabrikāti (79. att. : 24, 26), nažu kaula rokturi (79. att. : 25), virpota kaula priekšmets (79. att. : 23), graizīts dzīvnieka ilknis (79. att. : 22). No kaula darināts arī vācu pils slānī atrastais spēļu kauliņš (82. att. : 10), šaha figūriņa (82. att. : 19) un kāds medaljons.

Arī priekšpils 17. gs. slānī atrasti kaula un raga izstrādājumi vai to pusfabrikāti — zāgētas kaula plāksnes un, domājams, kaula zāgēšanai lietota dzelzs zāga fragments ar 2 mm gariem zobiem (116. att. : 11). No kaula izstrādājumiem atzīmējamas vienkāršas īlenu un nažu rokturu plāksnītes (116. att. : 15, 35) un rokturis (114. att. : 8), gan ar iegrieztu ornamentu grezni rotātas ietveres un apkalumi (114. att. : 2—4), gan arī virpoti priekšmeti (114. att. : 1, 6, 9).

Ar iegriezumu rotāta kaula plāksnīte atrasta arī apmetnes 14.—15. gs. celtnē.

Koka apstrādei bez cirvjiem, nažiem, kaltiem un cirņiem lietoti arī slīmešti (35. att. : 27, 28) un zāgi. Plakuma slāņos atrasti divi zāgu fragmenti (35. att. : 17). Urbšanai kokā noderejis dobais urbis (35. att. : 24) un spirālurbis (36. att. : 21). Dobais urbis atrasts augšējā kultūras slāņa kārtā, bet spirālurbis — C laukuma 6. kārtā, 178 cm dziļumā. Iespējams, ka koka apstrādei izmantots arī dzelzs kaplis (76. att. : 30). Minētos darbarikus, lai gan tie atrasti dziļākajos slāņos, varēja izmantot gan vēlajā dzelzs laikmetā Sēlpils pamatiedzīvotāji — sēļi, gan arī vēlāk — mūra pils iemītnieki.

Kā spriežams pēc koksnes analīžu rezultātiem,¹ Sēlpils plakuma apbūvē izmantots kā ozols, tā priede un egle. Ozols konstatēts C laukuma pašā apakšējā kārtā pie pamatdolomita.

Priekšpils 17. gs. slānī no kokapstrādes rīkiem atrasti divi nelieli urbji — viens ar spirālveida, otrs ar platu darba galu (116. att. : 34, 36). Divi apmetnē atrastie slīmešti darināti no iegarenas dzelzs plāksnītes; to galos caurumiņi roktura piekniedēšanai (153. att. : 30, 31). Abi slīmešti atrasti 14.—15. gs. celtnē. Šāda veida rīki Latvijā pazīstami kopš vēlā dzelzs laikmeta beigām. 14.—15. gs. saimniecības celtnē celta no priedes un egles baļķiem, bet telpā atrastās mucas darinātas no ozola galdiņiem.

Apģērba darināja gan no vilnas, ko deva uz vietas audzētās aitas, gan arī no līnēm. Pēc pilskalna plakumā atrastā materiāla konstatē-

jams, ka vērpšanai izmantoti vārpstu skriemeļi (37. att. : 30—49). Suva ar bronzas (38. att. : 16) un dzelzs šujamadatām (82. att. : 2). Iespējams, ka t. s. rūceņi (35. att. : 8), kas atrasti C laukumā 115 cm dziļumā, izmantoti dzijas tīšanai. Apģērba rotāšanai noderejuši 16 atrastie rievotie bronzas skārda cilindriņi.

Kultūras slāņa apakšējā horizontā, norokot B/C laukumu starpprofilu, atsegtās celtnes līmenī atrasti ādas apavu fragmenti, no tiem daži pastalu gabali ar īlenu izurbtiem caurumiem auklas ievēršanai.

Arī priekšpilī (uzbērumā) atrasti ādas atgriezumi un pastalu fragmenti. No ādas apstrādes rīkiem te bija īleni (8) (116. att. : 30—33, 35). Audumu grieza ar šarnīrtipa grieznēm (116. att. : 12). Apmetnē no apģērba darināšanas rīkiem atrasti galvenokārt ādas apstrādei lietotie īleni (16) (152. att. : 1—7; 153. att. : 9). Tie attiecināmi visvairāk uz dzelzs laikmetu. Šim laika posmam atbilst arī vērpjamās vārpstas māla skriemeļi (8) (146. att. : 9—12, 14—17), bet kaļķakmens skriemelis (153. att. : 19) bija 14.—15. gs. celtnē. Dzelzs adatiņas ar iegarenu aci (3) un uzpirksteņi (2) raksturīgi vēlākajiem — 16.—17. gadsimtiem.

Monētas

Sēlpils kompleksa vācu pils perioda slāņu hronoloģiju palīdz noteikt atrastās monētas (skat. 2. tab.). Samērā maz ir monētu, kas pārakumu rezultātā iekļuvušas dziļākajos slāņos. Monētas devušas iespēju Sēlpils plakumā augšējā horizonta slāņus sadalīt vēl sīkāk — periodā pirms 1627. gada un pēc 1627. gada, resp., virs un zem 1627. gada katastrofā radītā būvgružu slāņa. Šāds sadalījums saskan ar rakstīto avotu ziņām, ka 1627. gadā pilskalns un tuvējā Sēlpils pilsētiņa tiek nodedzināta, bet pēc tam dzīve šeit atkal atjaunota.

Sēlpils plakumā atrastas 94 monētas, priekšpilī — 31, apmetnes teritorijā — 58. Visagrākā monēta, kas atrasta plakuma E laukuma 3. kārtā, ir 13. gs. Skotijas sterlings (91. att. : 1). Jau uz mūra pils celtniecības laiku — 14. gs. — attiecināmi divi Visbijas goti no plakuma (91. att. : 3, 2). Pēc viena no tiem datējami vācu postījumi sēļu slānī, jo monēta atrasta virs atklātās celtnes,² noņemot B/C laukumu starpprofilu. Pēc šīs monētas celtni var datēt ar 15. gs., t. i., ar periodu, kad tā izmantota par kūti. Uz 14. gs. beigām un 15. gs. sākumu attiecināmas arī divas agrākās Sēlpils apmetnes monētas (155. att. : 9) — tie ir Tallinas šiliņi no apmetnes saimniecības celtnes;³ līdz ar citām senlietām šīs monētas liecina, ka saimniecības celtnē uzcelta jau 14. gs. otrajā pusē.

¹ Koku sugas pēc Sēlpils kompleksā atrastā koksnes materiāla noteicis docents A. Rozēns.

² Skat. 32. lpp.

³ Skat. 139., 164. lpp.

Ja Sēlpils pilskalna plakumā netika atrasta neviena 15. gs. monēta, tad no Sēlpils apmetnes nākušas 10, galvenokārt 15. gs. otrās puses monētas. Šajā laikā naudas saimniecība kļuva aktīvāka un no zemniekiem bez klausu darba un naturālajām pieprasījā arī naudas nodevas.¹

Visvairāk Sēlpils kompleksā ir 16.—17. gs., tātad mūra pils pastāvēšanas perioda, monētu. Tā, plakumā atrasti 22 Kārļa XI (1660—1697) Rīgas šiliņi, 12 Sigismunda III (1587—1632) (91. att. : 10, 12, 17, 21) un 17 Jana Kazimira (1648—1668) monētas (91. att. : 18). Pēc šīm monētām var datēt Sēlpils plakuma augšējā horizonta kultūras slāņa 1. un 2. kārtu ar 17. gs.

No atrastajām monētām 42 ir vara vai zemas proves sudraba šiliņi — sīknauda, kas ar mainīgu vērtību² bija vietējā apgrozībā galvenokārt uz laukiem. Uz zviedru-poļu kara periodu attiecināmas 32 monētas, bez minētajām Sigismunda III un Jana Kazimira monētām arī Gustava II Ādolda viena pusotršiliņa monēta (91. att. : 9), Zviedrijas ēre un pusēres klipe (91. att. : 20).

Karam beidzoties, apgrozībā bijušas minētās Kārļa XI monētas (91. att. : 15, 16). Nav izprotams, kāpēc Sēlpilī praktiski trūkst Kristīnes (1632—1654) monētu, — atrasta tikai viena Kristīnes kaluma monēta — Rīgas šiliņš (91. att. : 19), lai gan 17. gs. Latvijas kapsētās tās atrastas ievērojamā skaitā. Daļa monētu Sēlpils kompleksā varētu būt nonākušas kā kara algotņu atalgojums. Monētas šķiet liecinām arī par rosīgu saimniecisko dzīvi Sēlpilī mūra pils pastāvēšanas periodā 16.—17. gs.

Priekšpilī atrasta 31 monēta, kas kaltas laikā no 1509. līdz 17. gs. 60. gadiem. Senākās no tām ir 1509. gada Sigismunda I Polijas pusgrasis (155. att. : 10) un Hermaņa Brigeņeja 1537. gada Tallinas šiliņš. Tās atrastas 3. slānī, kurš stratigrāfiski datējams, sākot ar laiku pēc Sēlpils iekarošanas līdz uzbēruma ierīkošanai (13. gs. — 16. gs. beigās). Tāpat arī pēc šīm monētām datējams laiks pirms lielā uzbēruma izveidošanas.

Lielākā daļa no priekšpilī atrastajām 16. gs. monētām kaltas gadsimta otrajā pusē, Kurzemes un Zemgales hercoga Gotharda Ketlera varas gados. Īpaši nozīmīgas ir sešas monētas (kalšanas laiks no 1563. līdz 1632. g.) (155. att. : 7), kas atrastas lielajā uzbērumā.³ Spriežot pēc šīm monētām, uzbērumš nevar būt ierīkots pirms 1563. gada, visticamāk, tas būs noticis 16. gs. beigās un varētu būt uzsākts vēl Ketlera valdīšanas laikā. Mācītājs F. Engelkens, ziņojot par mēra postu 1602. gadā un pieminot Sēlpilī, raksturojis to kā „*ein fürstlich fest stark Schloss*”,⁴ kas varētu apzīmēt jau veiktos nocietinājumu darbus.

Virš uzbēruma, jau apbūves slānī, un mūra celtnēs D un L laukumā atrastas 23 monētas.

Vecākās no tām ir Rīgas brīvpilsētas 1575. gada šiliņi un Kurzemes un Zemgales hercoga Gotharda Ketlera 1576. gada šiliņi, jaunākās — Jana Kazimira 1665. gada šiliņš un Kārļa XI 1664. gada Livonijas šiliņi, kas apgrozībā varētu būt bijuši vēl 18. gs. sākumā.⁵ Deviņas 17. gs. monētas pārstāv atjaunotās priekšpils posmu (155. att. : 16), tās galvenokārt ir Kārļa XI Rīgas šiliņi.

Ar apmetnes teritorijas slāņu sajaukšanos zemes apstrādāšanas rezultātā izskaidrojama vēl monētu nokļūšana līdz pat pamatzemei. Slāņu datēšanai šīs monētas nav droši izmantojamas. Apmetnē visvairāk (26) atrasts 16. gs. monētu (155. att. : 13), kuru vidū dominē (16) Kurzemes un Zemgales hercoga Gotharda Ketlera kaltās monētas. Šajā laikā Sēlpils bija Gotharda Ketlera dzimtas īpašums, gadsimta beigās te notikuši arī priekšpils pārbūves darbi.

No zviedru-poļu kara perioda apmetnē atrastas tikai piecas monētas — četri Gustava Ādolda trīspelheri un šiliņi (155. att. : 1, 8) un viens Sigismunda III Lietuvas šiliņš. Gadsimta otrajā pusē, kad Kurzemes hercogistē saimnieciskā dzīve nostabilizējās, arī apmetnes teritorijā bijusi lielāka rosība — atrastas 13 uz šo laiku attiecināmas monētas, galvenokārt Kārļa XI šiliņi. Vēlākās ir divas 17. gs. beigu—18. gs. sākuma krievu kapeikas (155. att. : 2).

Krama izstrādājumi

Sēlpils kompleksā atrasti pavisam 224 krama priekšmeti un atšķilas (pilskalna plakumā 54, priekšpilī 59, no tiem 54 uzbērumā, apmetnē 94 un kapsētas teritorijā 17). Kā pilskalna plakumā, tā apmetnē dažādu periodu apbūvju sajauktajā mītņu zemes slānī krama priekšmeti atrasti dažādos dziļumos. Tomēr pilskalna plakumā zemākajās kultūras slāņā kārtās šo priekšmetu ir vairāk, un arī apmetnes K laukuma apakšējā horizontā krama izstrādājumu atrasts samērā daudz. Apakšējā horizontā daļa krama priekšmetu, protams, varēja saglabāties sākotnējā vietā, liecinot par cilvēku uzturēšanos akmens laikmetā gan pašā pilskalnā, gan arī apmetnē. Ne pilskalnā, ne apmetnē krama izstrādājumu izgatavošanas darbnīcas pēdas, ne arī mītņu paliekas pētītajos laukumos nav atrastas. Daļa krama priekšmetu iegūta no pilskalnam tuvējās apkārtnes (apmetnes, kapsētas), no kurienes ņemta zeme arī priekšpils uzbērumam.

¹ Latvijas PSR vēsture, 1, 114., 115. lpp.

² Ceplīte 1968, 141. lpp.

³ Skat. 114., 121., 122. lpp.

⁴ Engelken 1603, S. 95.

⁵ Ceplīte 1968, 126. lpp.

12. tabula

Sēlpili atrastie krama priekšmeti*

Atrašanās vieta	Krama gabali, šķīlas, nukleju atšķīlas	Nukleji	Nažveida šķīlas	Naži	Kasīkļi	Bultas	Kopā
Pilskalna plakums	43	1	2	—	7	1	54
Priekšpils	46	6	1	—	5	1	59
Apmetne, K laukums	37	2	2	2	8	—	51
Apmetne, J laukums	32	1	6	1	3	—	43
Kapsēta	16	—	1	—	—	—	17
Kopā:	174	10	12	3	23	2	224

* Krama izstrādājumus noteikusi I. Zagorska.

Vairums kramu (79%) ir neapstrādāti, dabiski krama gabali (147. att.: 29), nukleju šķīlas vai atšķīlas, dažas ar lietošanas vai apstrādes pēdām (147. att.: 19—23). Pēdējās norāda, ka rīki darināti tepat uz vietas. Atrasti ar paši nukleji (147. att.: 1—3, 19). No rīkiem visvairāk kasīkļu (147. att.: 8, 9, 13—15, 17, 18, 22—24, 30) un naž-

¹ Zagorska 1978, 89., 90. lpp.

² Turpat, 1974, 81.—84. lpp.

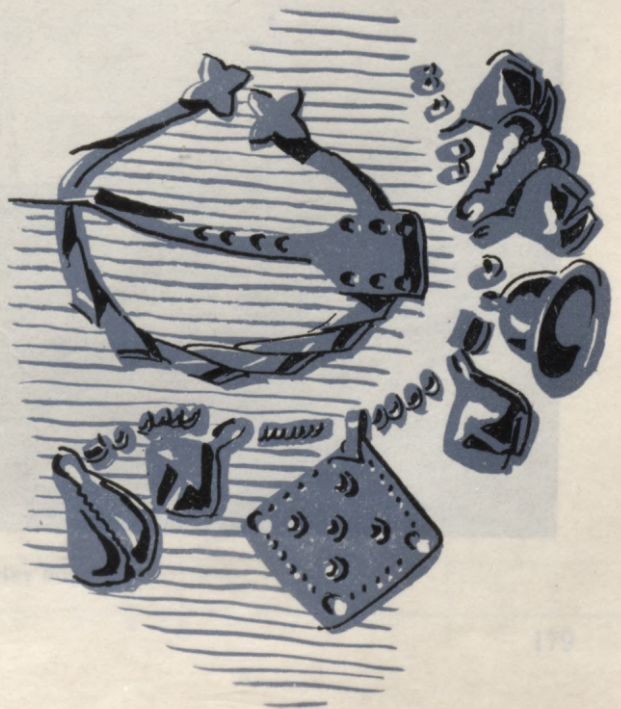
veida šķīlu (147. att.: 7, 10), daži naži (147. att.: 4—6). Nozīmīgākie no krama izstrādājumiem ir divu svidru tipa bultu fragmenti, kas atrasti pilskalna plakumā (147. att.: 11) un priekšpils uzbērumā (147. att.: 12). Krama priekšmetu izejmateriāls ir divējāds. Lielākā daļa rīku gatavoti no blīva labas kvalitātes zilgani pelēcīga krama, kas atvests no citurienes; nedaudz izmantoti arī zemākas kvalitātes brūnganpelēkie vietējie krami. Zilganpelēkā krama priekšmetu — divlaukumu nukleju, kasīkļu, nažveida šķīlu un abu bultu — forma un apdare (147. att.: 1, 2, 4—7, 11, 12) ļauj tos datēt ar paleolīta beigām un mezolīta sākumu. Tie ir senākie atradumi Sēlpils kompleksā un liecina, ka cilvēki pilskalna apkārtnē uzturējušies jau 9. g. t. p. m. ē. Domājams, ka šos rīkus atstājuši senākie Latvijas teritorijas iedzīvotāji — svidru kultūras tradīciju nesēji, kas šajā laikā virzījās no savas sākotnējās teritorijas — Lietuvas un Ziemeļrietumbaltkrievijas — ziemeļu virzienā.¹ Līdzīgi krama rīki atrasti arī Salaspils Laukskolā.² Iespējams, ka daži no zilganpelēkā labas kvalitātes krama darinātie kasīkļi, nažveida šķīlas u. c. atradumi lietoti neolīta un bronzas laikmetā. Daļa no krama rīkiem varētu būt gatavoti vēl vēlāk vai arī lietoti vēlākos laika posmos, pat viduslaikos, par asmeņiem, šķiltavu un kramenīcu kramiem (147. att.: 18—30).

Kapsēta atrodas Sēlpilī, 10 km uz austrumiem no Sēlpils. Kopumā kapsētas teritorija ir 100 m². Daļēji to klāj būvniecības atliekas, bet vietām ir saglabāta dabīgā veģetācija. Būvgruži, kas veidoti pēc kara postījumiem 17. gadsimta beigās, ir sīki pils atjaunošanas darbu rezultāts. Tāpat ir kapsu in-

terpretācija. Iztukoti kapsēta nolika fasāda austrumos. Mēģinājumi izveidot kapsētas teritoriju bija 1961. un 1963. gados, aizsēdēt 100 m² liela teritorija un izveidot 20 kapsus (152 atļ.). Nepieciešams izveidot kapsētas iekārtas, kas sīki pils atjaunošanas darbu rezultāts. Tāpat ir kapsu interpretācija. Iztukoti kapsēta nolika fasāda austrumos. Mēģinājumi izveidot kapsētas teritoriju bija 1961. un 1963. gados, aizsēdēt 100 m² liela teritorija un izveidot 20 kapsus (152 atļ.). Nepieciešams izveidot kapsētas iekārtas, kas sīki pils atjaunošanas darbu rezultāts.

Sēlpils kapsēta

Kapsēta atrodas Sēlpils pilskalna austrumu piekājē, smilšainā ieplakā (156. att.). Vietējie iedzīvotāji par to nav saglabājuši nekādas atmiņas. To, ka pilskalna tuvumā vajadzēja atrasties kapsētai, liecināja priekšpils uzbēruma smiltis atrastās kapu inventāram raksturīgās senlietas un cilvēku kauli. Acīmredzot priekšpils uzbēruma ierīkošanas laikā — 16. gs. beigās — izpostīta kapsētas ziemeļu daļa pilskalna galā pie Daugavas.

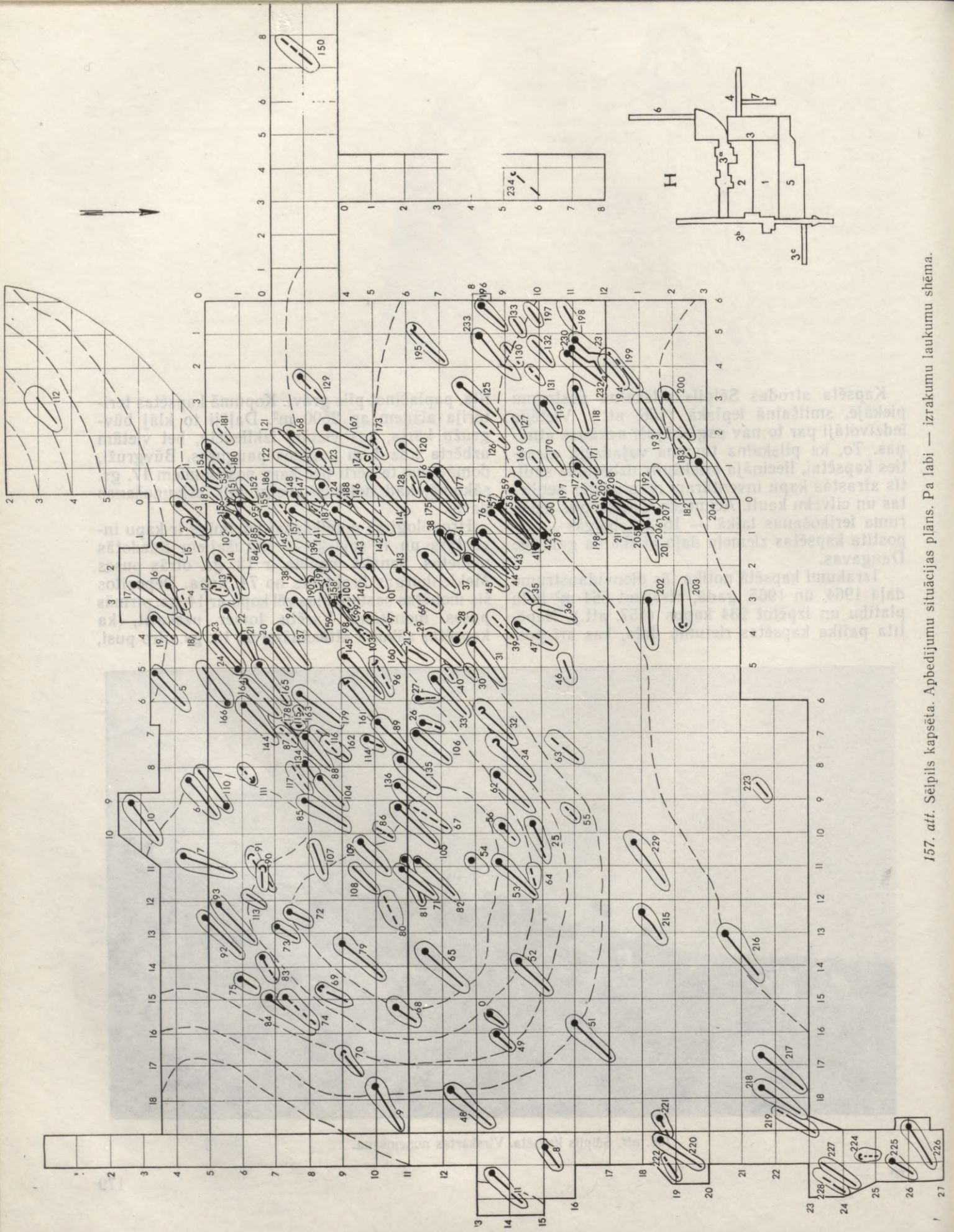
Izrakumi kapsētā notika tās dienvidaustrumu daļā 1964. un 1965. gadā, atsedzot 664 m² lielu platību un izpētot 234 kapus (157. att.). Nepētīta palika kapsētas rietumu daļa, kas arī pos-

tīta, paplašinot pils grāvi. Kopumā kapsētas teritorija aizņem ap 2500 m². Daļēji to klāj būvgružu kārtā, kas vietām izkļiedēta, bet vietām uzbērtā līdz 1 m augstos pauguros. Būvgruži, domājams, te bērti pēc karu postījumiem 17. gs. sākumā, kad notikuši rosīgi pils atjaunošanas darbi.

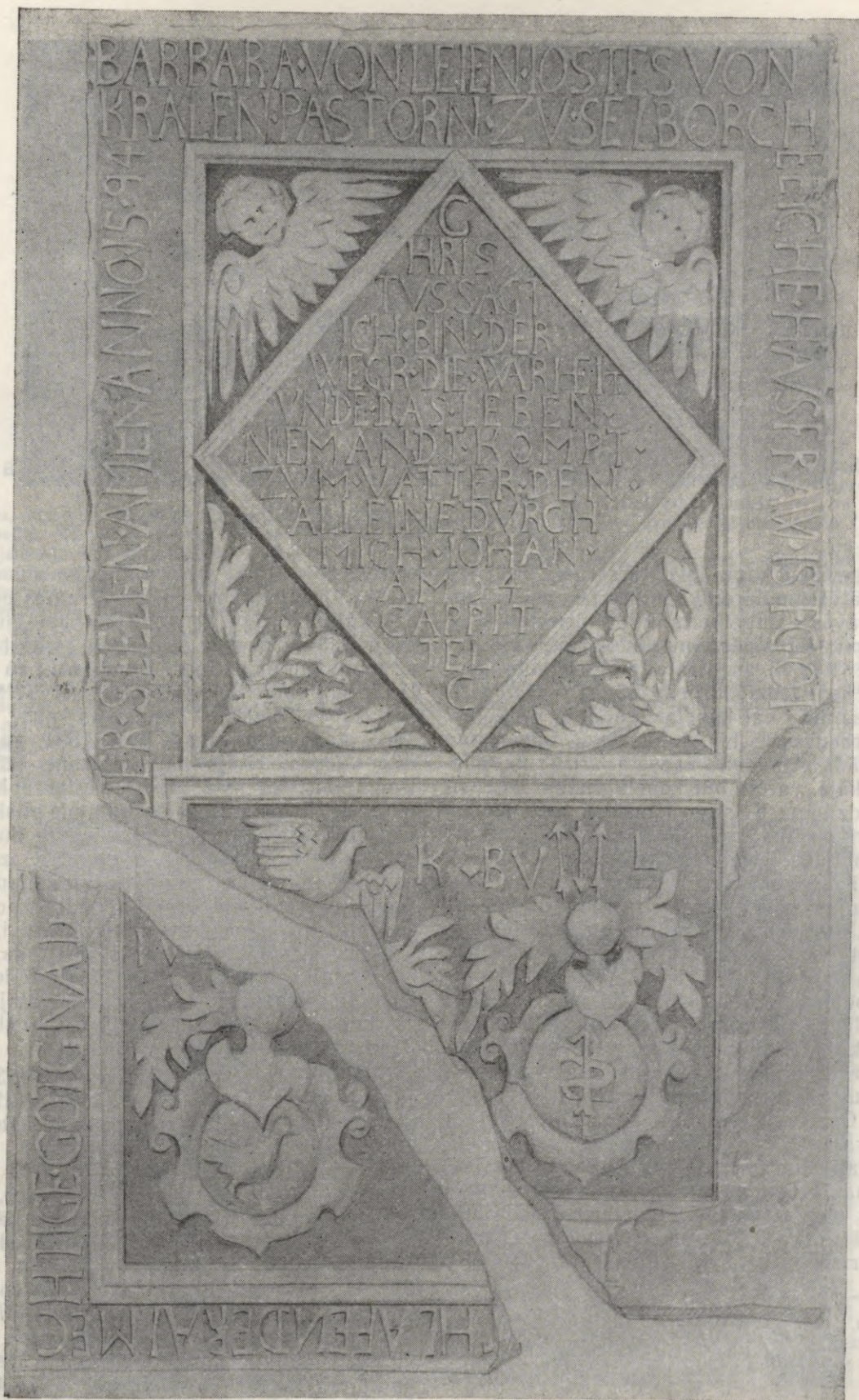
Hronoloģijas noteikšanai nozīmīgs ir kapu inventārs un it sevišķi — mirušajiem līdzdotās monētas. Senākā monēta ir 13. gs. otrās puses Meklenburgas brakteāts no 74. kapa. Depozītos šīs monētas sastopamas vēl kopā ar 14. gs. pirmās puses monētām. Varētu tomēr uzskatīt, ka kapsētas sākumi attiecināmi uz 13. gs. otro pusi,

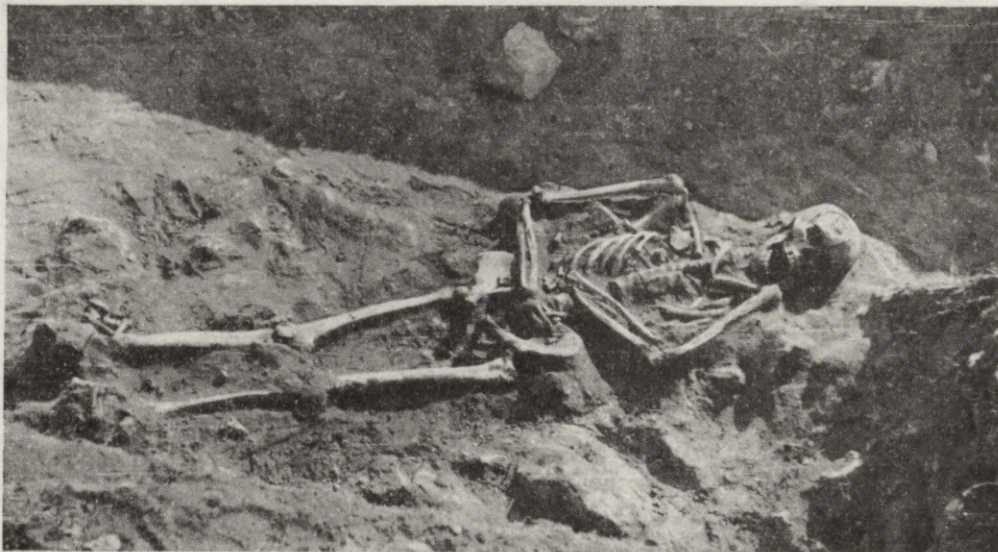
156. att. Sēlpils kapsēta. Virskārtas noņemšana.

157. att. Sēlpils kapsēta. Apbedījumu situācijas plāns. Pa labi — izrakumu laukumu shēma.

158. att. 1594. g. kapa plāksne kapsētā pie Sēlpils baznīcas.

159. att. Sēlpils kapsēta. 6. kaps.

jo arī atsevišķu kapu inventārs¹ nav pretrunā ar šādu datējumu. Hronikā minēts, ka abats Teodoriks, prāvests Engelberts un citi priesteri kristījuši Sēlpils sēļus pēc viņu padošanās 1208. gadā.² Tomēr līdz 13. gs. otrajai pusei kristīgo kapsēta vietējiem iedzīvotājiem, kādas mēdza ierīkot pie baznīcas vai kapelas, vēl šajā vietā nav bijusi. Ordeņa pilī bijusi baznīca,³ tomēr nav ziņu, ka tāda atradusies kapsētā, drīzāk te, pilskalna piekājē, varēja būt kapela vietējo iedzīvotāju vajadzībām. Kristīgo kapsētas bieži mēdza ierīkot arī agrāko kapulauku vietās. Kaut arī pierādījumu nav, iespējams, ka pilskalna piekājē, kapsētas izpostītajā daļā, bijis vēlā dzelzs laikmeta kapulauks, kā, piemēram, pie Aizkraukles pilskalna, un varbūt tieši tāpēc tas vēlāk izpostīts, rokot zemi priekšpils uzbērumam. No šā uzbēruma izpētīts tikai neliels šķērsgriezums, kurā iespējamo vēlā dzelzs laikmeta izpostīto kapu senlietas varēja arī neatrasties. Jāatzīmē, ka, ņemot zemi uzbērumam, vairāk postīta kapsētas senākā daļa ar 13.—14. gs. kapiem. Vēlākā monēta, kas atrasta pie apbedījuma, ir 1626. gadā kaltā Gustava II Ādolfa ēre, bet kapsētā — savrupatrastie Kārļa XI 1663. gada Rīgas šiliņi. Var uzskatīt, ka šīs monētas datē kapsētas izmantošanas beigas. Līdztekus minētajai kapsētai 16. gs. otrajā pusē bijusi arī kapsēta pie Sēlpils baznīcas, ap 0,5 km uz dienvidiem no pilskalna. Pirmā baznīca šeit dibināta 1567. gadā,

agrākās — 1516. gadā minētās pils kapličas vietā.⁴ Tā bijusi koka celtne. Ir ziņas par baznīcas vairākkārtēju atjaunošanu vai jaunas celšanu tajā pašā vietā, līdz 1766. gadā tā uzcelta uz mūrētiem pamatiem.⁵ Domājams, ka no pēdējās ir saglabājušās pamatu drupas Sēlpils vecajos kapos, lielceļa Daugavas pusē. Te vēl 1965. gadā atradās arī kāda 1594. gadā apbedīta vācu mācītāja kapa plāksne (158. att.). Domājams, ka šajā laikā te tika apbedīti arī zemnieki. Iespējams, ka kapsēta pie pilskalna pēc tās postīšanas 16. gs. beigās varēja būt arī oficiāli slēgta, tomēr, kā konstatēts izrakumos, vairākus kapus aizberot, bedrēs iejaukti būvgruži, — tāpat kapi ierakti pēc tam, kad kapsēta jau bija kļuvusi par būvgružu izgāztuvi, pie kam būvgruži konstatēti jau dažu ar 16. gs. sākumu datējamu kapu bedrēs.⁶ 16.—17. gs. te ierakti arī karā vai sērgās bojā gājušie iedzīvotāji. 18. gs. sākuma attēlā kapsētas vietā pie pilskalna redzams tikai līdzens lauks (6. att.).

No izpētītajiem apbedījumiem (234) 40% (94) ir vīriešu, 24% (56) sieviešu, 19% (44) bērnu un 17% (40) — nenosakāmu apbedījumu. Grupējot apbedījumus hronoloģiski, ar 13.—14. gs. datējami 9%, ar 15. gs. 34%, ar 16.—17. gs. 57% apbedījumu. Jāpiezīmē, ka šie skaitļi var būt tikai aptuveni, jo, kā minēts, kapsēta daļēji izpostīta. Apbedījumu skaita pieaugums vēlākajos gadsimtos varētu raksturot Sēlpils apkārtnes intensīvāku apdzīvotību. Tomēr jāpatur vērā, ka daļa mirušo netika apbedīti kapsētā, bet gan mežos un citās nomaļās vietās, kā tas konstatēts Sēlpils un Daugavpils apgabalu baznīcu vizitācijās vēl 1636. gadā.⁷ Iespējams, ka tieši tāpēc agrākajos gadsimtos kapsētā apbedīto mazāk.

¹ Piemēram, 118. kapā; 170. att.

² Indr. hron. XI, § 6.

³ Kallmeyer 1910, S. 74.

⁴ Turpat.

⁵ Turpat.

⁶ Piemēram, 162. kapā.

⁷ Einhorn 1636, S. 63.

Kapu apraksti¹

1. kaps, pusaudža, 50 cm dziļš, orientēts DR (250°) virzienā, postīts. Netraucēti vienīgi abu kāju lielu un pēdu kauli. Sajauktajā daļā dzelzs nazis. — 15.—16. gs.

2. kaps, pusaudža, 70 cm dziļš, orientēts DR (260°) virzienā, netraucēts. Guldīts virs 3. kapa. — 15.—16. gs.

3. kaps, vīrieša, 70 cm dziļš, smiltis zem būvgružiem, orientēts DR (260°) virzienā, traucēts, ierokot 2. kapu. Trūkst labās kājas liela un pēdas kaulu. Rokas pāri jostasvietai. — Ap 16. gs.

4. kaps, bērna, 50 cm dziļš, orientēts DR (260°) virzienā, traucēts — trūkst galvaskausa. Aiz galvas vietas liels akmens. — 15.—16. gs.

5. kaps, vīrieša, 75 cm dziļš, ierakts akmeņainā slānī, orientēts DR (265°) virzienā, netraucēts. Labā roka pacelta pret zodu, kreisā pāri jostasvietai. — Ap 16. gs.

6. kaps, 20—35 g. v. sievietes,² 60 cm dziļš, akmeņainā zemē. Orientēts DR (250°) virzienā, netraucēts. Kreisā roka pāri jostasvietai, labā plauksta — virs iegurņa. Virs kreisā ceļa bronzas zvārgulītis un monēta (159. att.). — 15.—16. gs.

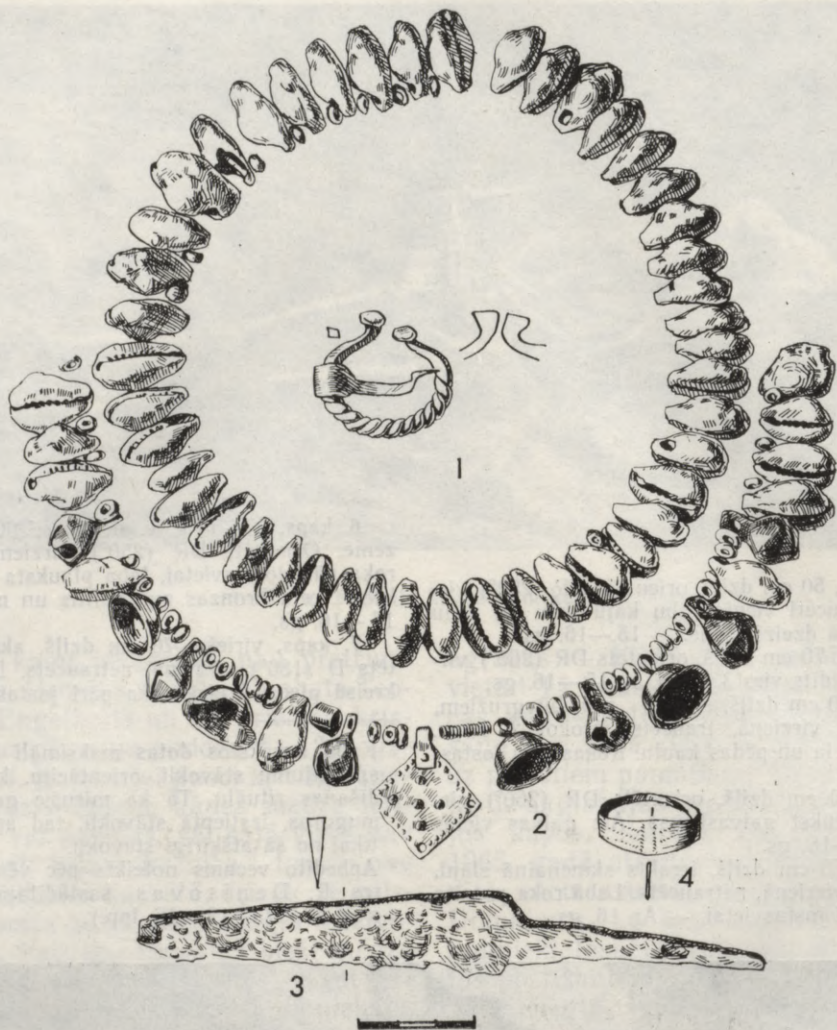
7. kaps, vīrieša, 70 cm dziļš, akmeņainā zemē, orientēts D (180°) virzienā, netraucēts. Labā roka pacelta pie kreisā pleca, kreisā roka pāri jostasvietai. — Ap 16. gs.

¹ Kapu aprakstos dotas maksimāli iespējamās ziņas par apbedījumu stāvokli, orientāciju, kapu inventāru, apbedīšanas rituālu. Tā kā mirušie guldīti galvenokārt uz muguras, izstieptā stāvoklī, tad aprakstos būs atzīmēti tikai no šā atšķirīgi stāvokļi.

² Apbedīto vecums noteikts pēc vēstures zinātnu doktores R. Deņisovas sastādītajām tabulām (Deņisova 1973, 12.—16. lpp.).

160. att. Sēlpils kapsēta. 14. kaps.

161. att. Sēlpils kapsēta. 14. kapa senlietas. (VI 88 :)
1 — sakta (52), 2 — kaklarota (54), 3 — nazis (53), 4 — gredzens (51).

8. kaps, sievietes, 30 cm dziļš, orientēts DR (260°) virzienā, postīts. Savās vietās atrodas mugurkauls un daļa ribu. Zemes virskārta norakta. Kakla rajonā stikla krelle, bronzas zvārgulītis un kauri gliemežņica. — 15. gs.

9. kaps, vīrieša, 30 cm dziļš, akmeņainā zemē, orientēts DR (260°) virzienā. Rokas gar sāniem, kājas leņķus ceļiem sakrustotas — kreisā pāri labajai. Krūšu rajonā slīmests (175. att. : 16). — 14.—15. gs.

10. kaps, pusaudža, 70 cm dziļš, smiltis zem akmeņaina slāņa, orientēts DR (250°) virzienā, netraucēts. Rokas pāri jostasvietai. 50 cm virs apbedījuma atrasta monēta. — 16. gs.

11. kaps, pieauguša, 50 cm dziļš, orientēts DR (250°) virzienā, traucēts — trūkst kreisās kājas kaulu. Zem labā elkoņa nazis ar nolauztu iedzītni, iegurņa labajā pusē dzelzs riņķis vai sprādze, galvaskausa kreisajā pusē bronzas riņķasakta un monēta. — 14. gs.

12. kaps, bērna, 30 cm dziļš, orientēts DR (190°) virzienā, traucēts, ierokot 13. kapu. Pie galvas astoņas kauri gliemežņicas. Kapā dzelzs nazis un naža fragments. — Ap 15. gs.

13. kaps, bērna, 80 cm dziļš, orientēts DR (250°) virzienā, traucēts. Rokas pāri jostasvietai, galva uz akmeņa, kas atrodas uz 14. apbedījuma krūtīm. — Ap 15. gs.

14. kaps, sievietes, 100 cm dziļš, zem akmeņainā slāņa, orientēts DR (240°) virzienā, traucēts. Rokas gar sāniem (164. att. : 1). Ap kaklu grezna kauri gliemežņicu, lielāku un mazāku bronzas zvārguļu un stikla kreļļu rota. Tās sastāvā vēl bronzas rombveida un sadrupuši, šķiet, apaļi, alvas piekariņi (160. att.). Saskatāmas divas atsevišķas rotas — tuvāk kaklam pārmijus vērtu kreļļu un kauri gliemežņicu rota, ārmalā — kauri gliemežņicu, kreļļu, bronzas zvārguļu un piekariņu rota, pie kam lielie divdaļu zvārguļi un rombveida piekariņi novietoti priekšpusē. Pie labā elkoņa bronzas pakavsakta, jostasvietas labajā pusē dzelzs nazis. Labajā rokā bronzas gredzens ar platu priekšpusi (161. att.). — 13.—14. gs.

15. kaps, vīrieša, 70 cm dziļš, orientēts DR (250°) virzienā, traucēts — ierokot 2. un 3. kapu, norakti kreisās rokas un abu kāju kauli. Zem labā augšdelma baltmetāla caurulīte (176. att. : 8). — Ap 15. gs.

16. kaps, 20—35 g. v. vīrieša, 80 cm dziļš, līdzās lie-

162. att. Sēlpils kapsēta. 20. kapa senlietas. (VI 88 :)
1 — kaklarota (50), 2 — gredzens (48), 3 — krama šķīla (39), 5 — nazis (49).

163. att. Sēlpils kapsēta. 25. kapa senlietas. (VI 88 :)
1 — kaklarota (65), 2 — jostassprādze (62), 3 — gredzens (64).

lam akmenim, orientēts DR (260°) virzienā, traucēts — ierokot 22. kapu, norakti kāju pēdu un lielu kauli. Rokas pāri jostasvietai. Galvas labajā pusē kauri gliemežnīca. — Ap 16. gs.

17. kaps, vīrieša, 80 cm dziļš, orientēts DR (250°) virzienā. Traucēta skeleta augšdaļa. Kreisā roka pāri krūtīm. — Ap 16. gs.

18. kaps, sievietes, 90 cm dziļš, orientēts DR (250°) virzienā, traucēts, ierokot 23. un 24. kapu. Kreisā roka uz krūtīm, labā — pāri jostasvietai. Kreisajā rokā bronzas spirāl-gredzens (178. att. : 21), pie labā elkoņa dzelzs nazis un kaula adatu kārbīņa ar bronzas adatu (175. att. : 11, 12), kakla tuvumā astoņas kauri gliemežnīcas un divas stikla krelles. — Ap 15. gs.

19. kaps, 3—5 g. v. meitenes, 70 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, netraucēts. Rokas pāri jostasvietai. Ap kaklu izirusi kauri gliemežnīca un stikla kreļļu rota. — 14.—15. gs.

20. kaps, meitenes, 70 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā, netraucēts. Rokas pāri jostasvietai. Pie kreisā elkoņa nazveida krama šķīla (175. att. : 1), ap kaklu bronzas zvārgulišu un stikla kreļļu rota (ik pēc trim krellēm zvārgulītis), kuras sastāvā arī lodveida zvārguļi (178. att. : 13) un dažas kauri gliemežnīcas, sudraba krustiņa fragments (tam pārējā daļa bijusi no dzelzs vai alvas un izirusi) (178. att. :

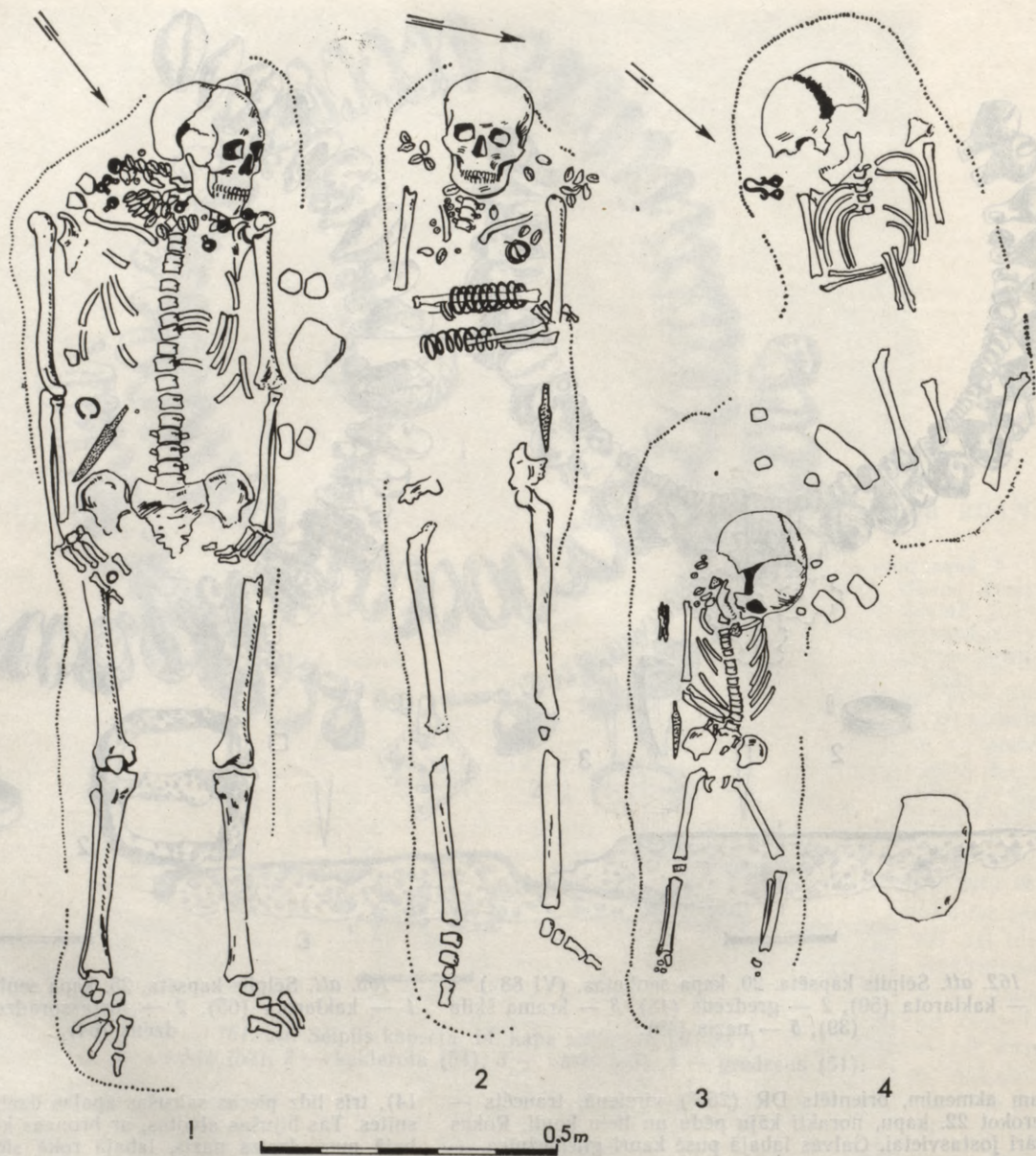
14), trīs līdz piecas sairusas apaļas dzelzs piekariņu plāksnītes. Tās bijušas alvotas, ar bronzas kājiņu. Iegurņa labajā pusē dzelzs nazis, labajā rokā slēgts bronzas gredzens, zem galvas saglabājušās priedes koka šķirsta paliekas (162. att.). Atrastas vairākas dzelzs naglas (no šķirsta). — 14. gs.

21. kaps, 35—55 g. v. sievietes, 90 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, traucēts, ierokot 23. un 24. kapu. Galva uz akmens virs 22. apbedījuma ceļiem, rokas uz krūtīm. Galvas labajā pusē monēta. Atrasta 21 šķirsta nagla. Kapa bedrē būvgruži. — 16. gs.

22. kaps, vīrieša, 100 cm dziļš, zem 21. kapa, orientēts DR (230°) virzienā. Rokas uz krūtīm. Atrastas vairākas šķirsta naglas. — 16. gs.

23. un 24. kaps, pieaugušu, 100 cm dziļš. Abi mirušie guldīti cieši blakus uz labajiem sāniem, pretējos virzienos — viena kāju pēdas piekļaujas otra sejai — un ievietoti vienā šķirstā. 23. apbedījums orientēts DR (230°), 24. — pretējā virzienā. 23. kaps bez inventāra, 24. kapā pie iegurņa dzelzs sprādze. Atrastas 11 šķirsta naglas. — 16.—17. gs.

25. kaps, 35—55 g. v. sievietes, 70 cm dziļš, orientēts DR (250°) virzienā, traucēts — trūkst kreisās kājas lielu un pēdu kaulu. Kreisā roka pāri jostasvietai, labā uz krūtīm. Ap kaklu kauri gliemežnīca un stikla kreļļu rota. Zem

164. att. Apbedījumi Sēlpils kapsētā.

1 — 14. kaps, 2 — 118. kaps, 3 — 49. kaps, 4 — 50. kaps, 5 — 51. kaps, 6 — 105. kaps, 7 — 94. kaps.

kakla skriemeļiem saskatāma vēruma kārtība — kauri gliemežnica pārmijus ar krelli. Vairums kreļļu sairušas. Pie kreisajiem sāniem dzelzs sprādze, iegurnā labajā pusē nazis (piekārts jostai); zem ribām bronzas gredzens (163. att.). — 15.—16. gs.

26. kaps, bērna, 60 cm dziļš, orientēts D (180°) virzienā, traucēts — trūkst labā stilba kaula un abu kāju pēdu un lielu kaulu. — 15.—16. gs.

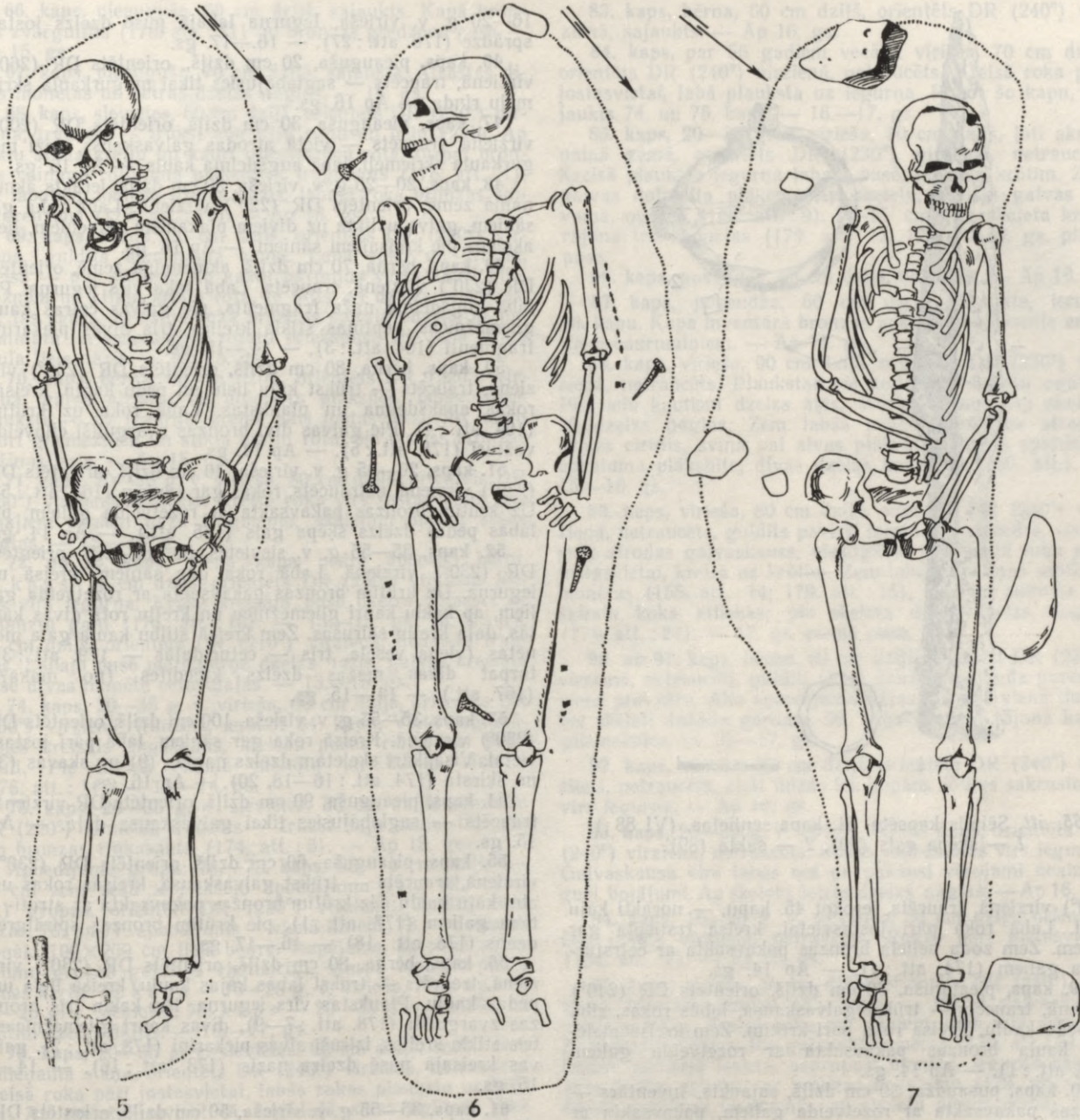
27. kaps, bērna, 70 cm dziļš, orientēts DR (200°) virzienā, traucēts — trūkst lielu un pēdu kaulu. Pie labajiem sāniem nazis. 26. un 27. kaps atrodas līdzās — 50 cm atstatumā viens no otra. Starp abiem liels akmens. — 15.—16. gs.

28. kaps, 20—35 g. v. vīrieša, 40 cm dziļš, orientēts DR virzienā, sajaukts. Atrastas četras kauri gliemežnicas un naža fragments. — Ap 15. gs.

29. kaps, pieauguša, 70 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā, traucēts — trūkst galvaskausa, kreisās pēdas kauli norakti, ierokot 30. kapu. Labā roka gar sāniem, kreisā pāri jostasvietai. Zem kreisā elkoņa dzelzs nazis, kreisajā rokā bronzas stieples gredzens ar pamišu galiem. — Ap 15. gs.

30. kaps, bērna, 40 cm dziļš, orientēts DR virzienā, traucēts, trūkst galvaskausa. Kakla rajonā sešas kauri gliemežnicas. — Ap 15. gs.

31. kaps, vīrieša, 20 cm dziļš, orientēts DR (230°) vir-

zienā, traucēts — trūkst labās rokas, kreisā gar sāniem. — Ap 15. gs.

32. kaps, 20—35 g. v. vīrieša, 30 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā, traucēts — trūkst labās rokas kaulu. Kreisā roka virs iegurņa. Iegurņa labajā pusē nazis (174. att. : 27). — Ap 15. gs.

33. kaps, pieauguša, 60 cm dziļš, zem 27. kapa, orientēts DR (230°) virzienā, netraucēts. Rokas saliktas virs iegurņa. Aiz galvas — dolomīta gabals. Iegurņa kreisajā pusē nazis ar robotu alvas apmali spala galā. — Ap 15. gs.

34. kaps, 20—35 g. v. vīrieša, 70 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā, netraucēts, rokas sakrustotas pāri jostasvietai. Virs kreisā stilba kaula nazis (173. att. : 5) ar ro-

botu alvas spala apmali, starp pēdām monēta (179. att. : 7), jostasvietā dzelzs sprādze (176. att. : 25). — 16. gs.

35. kaps, pieauguša, 30 cm dziļš, orientēts DR virzienā, traucēts, ierokot 36. kapu. Ir tikai lielu kaulu fragmenti. — Ap 15. gs.

36. kaps, sievietes, 30 cm dziļš, orientēts DR (220°) virzienā, traucēts — trūkst skeleta augšdaļas kaulu. Pie kreisā ceļgala nazis, pie kreisā stilba kaula augšdaļas bronzas šujamadata. — Ap 15. gs.

37. kaps, sievietes, 40 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, netraucēts. Plaukstas virs iegurņa. Pie kreisā stilba kaula — nazis. — Ap 15. gs.

38. kaps, 35—55 g. v. vīrieša, 40 cm dziļš, orientēts DR

165. att. Sēlpils kapsēta. 51. kapa senlietas. (VI 88 :)
1 — šķēpa gals (90), 2 — sakta (89).

(220°) virzienā, traucēts, ierokot 45. kapu, — norakti kāju kauli. Labā roka pāri jostasvietai, kreisā izstiepta gar sāniem. Zem zoda neliela bronzas pakavsakta ar četrstūrveida galiem (174. att. : 4). — Ap 14. gs.

39. kaps, pieauguša, 30 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, traucēts — trūkst galvaskausa, labās rokas, ribu un pēdu kaulu. Kreisā roka pāri krūtīm. Zem kreisā atslēgas kaula bronzas pakavsakta ar rozetveida galiem (174. att. : 1). — Ap 14. gs.

40. kaps, pusaudža, 30 cm dziļš, sajaukts. Inventārs — bronzas pakavsakta ar rozetveida galiem, pakavsakta ar atrotiem galiem, dzelzs nazis (177. att. : 4, 14). — Ap 15. gs.

Apbedījumu grupa: 41., 42., 57.—60. kaps, 35—50 cm dziļi. 42., 58.—60. apbedījums orientēti DR (230°) virzienā, bet 41. un 57. — pretēji, t. i., ZA virzienā. Pirmie guldīti četri apbedījumi DR virzienā, cieši līdzās, pat nedaudz cits citam pāri. Pretējā virzienā virs tiem — 41. un 57. apbedījums, to galvaskausi atrodas uz apakšējās skeletu grupas pēdām. Visi apbedījumi ir gados jauni. 57. — 16—20 g. v., 42., 58. un 60. — 20—35 g. v. vīrieši, 41. un 59. — 16—20 g. v. sievietes (166. att. : 2—7). Kapa bedrē atrasta dzelzs lode, pie 60. apbedījuma — nagla (174. att. : 19, 34). — 16.—17. gs.

Apbedījumu grupa: 43.—45. kaps, 45—50 cm dziļi. Apbedījumi guldīti cieši līdzās, 130×180 cm lielā laukumā. Visi orientēti DR (230°) virzienā, vienādā dziļumā, galvas visiem pagrieztas uz labo pusi. 43. k a p s, 16—20 g. v. sievietes. Virs krūtīm divi bronzas āķi un divas cilpas (176. att. : 4). 44. k a p s, 20—35 g. v. vīrieša. 45. k a p s

16—20 g. v. vīrieša. Iegurņa labajā pusē dzelzs jostasprādze (176. att. : 27). — 16.—17. gs.

46. kaps, pieauguša, 20 cm dziļš, orientēts DR (260°) virzienā, traucēts — saglabājusies tikai mugurkaula skriemeļu rinda. — Ap 16. gs.

47. kaps, pieauguša, 30 cm dziļš, orientēts DR (200°) virzienā, traucēts — vietā atrodas galvaskaus, daži mugurkaula skriemeļi, labā augšdelma kauls. — Ap 16. gs.

48. kaps, 20—25 g. v. vīrieša, 50 cm dziļš, ierakts akmeņainā zemē, orientēts DR (220°) virzienā. Labā roka gar sāniem, galva uzlikta uz diviem plakaniem akmeņiem, liels akmens pie kreisajiem sāniem. — Ap 16. gs.

49. kaps, bērns, 70 cm dziļš, akmeņainā zemē, orientēts DR (230°) virzienā, traucēts. Labā roka virs iegurņa. Pie labā augšdelma naža fragments, pie galvas četras kauri gliemežnicas, septiņas stikla krelles, trīs alvas piekariņu fragmenti (164. att. : 3). — 14.—15. gs.

50. kaps, bērns, 80 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā, traucēts — trūkst kāju lielu un pēdu kaulu, kreisās rokas apakšdelma un plaukstas. Labā roka uz krūtīm (164. att. : 4). Pie galvas divi bronzas zvārguliši cilpveida važturī (178. att. : 5). — Ap 14. gs.

51. kaps, 20—35 g. v. vīrieša, 40 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā, netraucēts, rokas gar sāniem (164. att. : 5). Uz krūtīm bronzas pakavsakta ar rozetveida galiem, pie labās pēdas dzelzs šķēpa gals (165. att.). — Ap 14. gs.

52. kaps, 35—55 g. v. sievietes, 50 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā. Labā roka gar sāniem, kreisā uz iegurņa. Uz krūtīm bronzas pakavsakta ar rozetveida galiem, ap kaklu kauri gliemežnicu un krellu rota divās kārtās, daļa krellu sairusas. Zem kreisā stilbu kaula gala monētas (viena vesela, trīs — ceturtdaļās — 179. att. : 3), turpat divas mazas dzelzs kniedītes (no maka?) (167. att.). — 14.—15. gs.

53. kaps, 35—55 g. v. vīrieša, 100 cm dziļš, orientēts DR (220°) virzienā. Kreisā roka gar sāniem, labā pāri jostasvietai. Visapkārt skeletam dzelzs naglas (9) un skavas (3) no šķirsta (174. att. : 16—18, 20). — Ap 16. gs.

54. kaps, pieauguša, 90 cm dziļš, orientēts DR virzienā, traucēts — saglabājusies tikai galvaskausa daļa. — Ap 15. gs.

55. kaps, pieauguša, 60 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā, traucēts — trūkst galvaskausa, kreisās rokas un abu kāju kaulu. Uz krūtīm bronzas pakavsakta ar atrotiem galiem (177. att. : 1), pie krūtīm bronzas spirālgredzens (178. att. : 18). — 16.—17. gs.

56. kaps, bērns, 80 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā, traucēts — trūkst labās kājas kaulu, kreisā liela un pēdas kaulu. Plaukstas virs iegurņa. Pie kakla trīs bronzas zvārguliši (178. att. : 7—9), divas kauri gliemežnicas, trīs stikla krelles, iziruši alvas piekariņi (178. att. : 2), galvas kreisajā pusē dzelzs nazis (173. att. : 16). — 14.—15. gs.

61. kaps, 35—55 g. v. vīrieša, 50 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, traucēts — 45. kapu ierokot, norakti kāju kauli. Labā roka gar sāniem, kreisā uz krūtīm. Atrasta viena nagla. — Ap 16. gs.

62. kaps, vīrieša, 90 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā, netraucēts. Labā roka gar sāniem, kreisā virs iegurņa. Iegurņa kreisajā pusē dzelzs riņķis (176. att. : 13), labajā — dzelzs nazis, virs labā ceļa krama asmens. — 16. gs.

63. kaps, pieauguša, 40 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, traucēta skeleta augšdaļas labā puse, kreisā roka virs iegurņa. Pie kreisā apakšdelma dzelzs nazis, pie iegurņa kauri gliemežnica. — Ap 15. gs.

64. kaps, pieauguša, 60 cm dziļš, sajaukts, ierokot 53. kapu. Atrasta viena dzelzs nagla. — Ap 16. gs.

65. kaps, vīrieša, 130 cm dziļš, zem akmeņainā slāņa, orientēts DR (230°) virzienā, netraucēts. Rokas pāri jostasvietai (166. att. : 8). Zem kreisā elkoņa galodiņa un dzelzs nazis, jostas rajonā divas dzelzs sprādzes (168. att.). — Ap 15. gs.

66. kops, pieauguša, 60 cm dziļš, sajaukts. Kapā bronzas zvārgulītis (178. att. : 11) un bronzas gredzena puse. — Ap 15. gs.

67. kops, pieauguša, 70 cm dziļš, sajaukts. Atrastas divas monētas un četras dzelzs naglas. — 16. gs.

68. kops, sievietes, 60 cm dziļš, orientēts DR (220°) virzienā, traucēts — trūkst abu kāju pēdu un lielu kaulu. Ap kaklu stikla krellju un kauri gliemežnīcu rota, turpat bronzas vainaga rotājuma plāksnītes fragments (176. att. : 1), pie labajiem sāniem dzelzs nazis, labajā rokā bronzas spirālgredzens (178. att. : 17). — Ap 15. gs.

69. kops, bērna, 60 cm dziļš, orientēts DR (220°) virzienā, guldīts akmeņainā zemē. Labā roka uz krūtīm, kreisā — gar sāniem. Ap kaklu pārmijus vētu kauri gliemežnīcu un stikla krellju rota, te bijis arī dzelzs piekariņš, bet tas sairis. Kreisajā rokā bronzas spirālgredzens ar presnīnātu un iecirtumiem rotātu priekšpusi. Pie labā stilba kaula liels nazis. — Ap 15. gs.

70. kops, bērna, 60 cm dziļš, orientēts DR (220°) virzienā, galva atrodas uz dolomīta plāksnes, labās rokas plauksta — uz iegurņa, kreisā pāri jostasvietai. Ap kaklu kauri gliemežnīcu un stikla krellju rota, pie tās īss bronzas važiņas gals. — Ap 15. gs.

71. kops, 20—35 g. v. vīrieša, 80 cm dziļš, orientēts DR (250°) virzienā, traucēts. Kreisā roka virs jostasvietas. Pie labajiem sāniem naža fragments, skeletam apkārt sešas naglas. — 15.—16. gs.

72. un 73. kops, viena kapa bedrē apbedīti bērni. 72. kops, 50 cm dziļš, orientēts DR (250°) virzienā. Rokas virs iegurņa. Krūšu kreisajā pusē dzelzs slīmešts ar nolauztu galu (175. att. : 15). — 13.—15. gs. 73. kops, 40 cm dziļš, orientēts DR (210°) virzienā, nedaudz traucēts. Labajā pusē pie iegurņa dzelzs nazis, galvas kreisajā pusē divas monētu ceturtdaļas. — 13.—15. gs.

74. kops, 20—35 g. v. vīrieša, 60 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā, traucēts, ierokot 84. kapu. Vietā saglabājušies kreisais augšdelms, kreisās puses ribas, abi pēdu kauli. Pie kreisā elkoņa monēta un dzelzs riņķītis (176. att. : 11). — 13.—14. gs.

75. kops, 20—35 g. v. sievietes, 30 cm dziļš, orientēts DR (220°) virzienā, traucēts — trūkst kāju kaulu. Uz krūtīm bronzas riņķasakta (174. att. : 5). — Ap 15. gs.

Apbedījumu grupa: 76.—78. kops, 65—70 cm dziļi, 5—15 cm zem sešu iepriekšējo apbedījumu (41., 42., 57.—60.) grupas, orientēti DR (230°) virzienā. Guldīti cieši līdzās, 76. un 77. apbedījums — vienā līmenī, 78. — nedaudz zemāk. 100×200 cm lielā bedrē. Iespējams, ka abas apbedījumu grupas guldītas vienlaicīgi, starpā iepildot plānu zemes kārtu. 76. kops — 16—20 g. v. vīrieša, 77. kops — 16—20 g. v. sievietes, 78. kops — 20—35 g. v. vīrieša, uz krūtīm dzelzs āķītis. — 16.—17. gs.

79. kops, 20—35 g. v. sievietes, 60 cm dziļš, smilti zem akmeņainā slāņa, orientēts DR (240°) virzienā, netraucēts. Kreisā roka pāri jostasvietai, labās rokas plauksta uz krūtīm. Ap skeletu, sevišķi tā augšdaļā sīkas oglītes. Visā kapa rajonā, bet sevišķi pie pleciem un iegurņa izkliedētas kauri gliemežnīcas un stikla krelles. Zem kreisā elkoņa dzelzs nazis ādas vai tāss makstī (174. att. : 32), pie kreisās pēdas bronzas skārda plāksnītes fragments ar dzelzs kniedi. — Ap 15. gs.

80. kops, bērna, 60 cm dziļš, orientēts DR (260°) virzienā, traucēts. Kapā vainaga bronzas plāksnīte (176. att. : 3). — Ap 15. gs.

81. kops, 35—55 g. v. vīrieša, 70 cm dziļš, orientēts DR (260°) virzienā, traucēta skeleta augšdaļa. Kapa bedrē sīkas oglītes. Virs kreisā stilba dzelzs platasmens cirvis (173. att. : 1) ar kātu kāju virzienā. Starp stilbu kauliem dzelzs sprādze un riņķis (176. att. : 17), ap skeletu 10 dzelzs naglas (174. att. : 23). — Ap 14. gs.

82. kops, 20—35 g. v. vīrieša, 90 cm dziļš, smilti zem akmeņainā slāņa, orientēts DR (230°) virzienā, netraucēts. Rokas gar sāniem. Ap skeletu sīkas oglītes. Pie kreisā liela kaula monēta, ap skeletu vairākas dzelzs naglas. — 15. gs. otrā puse.

83. kops, bērna, 60 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, sajaukts. — Ap 16. gs.

84. kops, par 55 gadiem vecāka vīrieša, 70 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, netraucēts. Kreisā roka pāri jostasvietai, labā plauksta uz iegurņa. Rokot šo kapu, sajaukts 74. un 75. kops. — 16.—17. gs.

85. kops, 20—35 g. v. vīrieša, 70 cm dziļš, ļoti akmeņainā zemē, orientēts DR (230°) virzienā, netraucēts. Kreisā plauksta iegurņa labajā pusē, labā uz krūtīm. Zem galvas dolomīta plāksne. Ap skeletu, sevišķi galvas tuvumā, oglītes (166. att. : 9). 5—15 cm virs skeleta krūšu rajonā trīs monētas (179. att. : 12, 17). — 16. gs. pirmā puse.

86. kops, pusaudža, 60 cm dziļš, sajaukts. — Ap 16. gs.

87. kops, pusaudža, 60 cm dziļš, sajaukts, ierokot 88. kapu. Kapa inventārā bronzas apkaluma plāksnīte ar diviem caurumiņiem. — Ap 16. gs.

88. kops, vīrieša, 90 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā, netraucēts. Plauksta pie zoda. Ap skeletu oglītes. Pie lielu kauliem dzelzs āķis, atliekts taisns. Ap skeletu 10 dzelzs naglas. Zem labās pēdas vienkopus atrodas dzelzs cirtnīšs, svina vai alvas plāksnīte, dzelzs sprādzīte, apkaluma plāksnīte, divas dzelzs kniedītes (169. att.). — 15.—16. gs.

89. kops, vīrieša, 80 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, netraucēts, guldīts pavirši izraktā kapa bedrē, viszemāk atrodas galvaskauss, visaugstāk ceļi. Labā roka pāri jostasvietai, kreisā uz krūtīm. Zem labās lāpstiņas septiņas monētas (155. att. : 14; 179. att. : 15), pie tām auduma un šķirsta koka atliekas; pie skeleta divas dzelzs naglas (174. att. : 24). — 17. gs. pirmā puse.

90. un 91. kops, bērnu, 80 cm dziļi, orientēti DR (230°) virzienā, netraucēti, guldīti vienā šķirstā, nedaudz pavērsti viens pret otru. Abu apbedījumu kājas atrodas vienā līnijā, bet skeleti dažāda garuma. 90. kapa iegurņa rajonā kauri gliemežnīca. — 16.—17. gs.

92. kops, vīrieša, 60 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, netraucēts, cieši līdzās 93. kapam. Rokas sakrustotas virs iegurņa. — Ap 16. gs.

93. kops, 20—35 g. v. vīrieša, 60 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, netraucēts. Rokas sakrustotas virs iegurņa. Galvaskauss virs labās acs un pakausī vērojami neaizauguši bojājumi. Ap skeletu četras dzelzs naglas. — Ap 16. gs.

94. kops, 16—20 g. v. sievietes, 50 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, netraucēts. Rokas pāri jostasvietai (164. att. : 7). — Ap 16. gs.

95. kops, vīrieša, 60 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, traucēts, ierokot 185. kapu, — trūkst galvaskausa virsējās daļas. Kreisā roka gar sāniem, labā virs iegurņa. Kapa bedrē oglītes. Pie galvas 2 monētas (179. att. : 5), uz krūtīm audumā iesieta, sadrupusī monēta, iegurņa rajonā ādas jostas paliekas ar bronzas apkalumu (176. att. : 18), dzelzs sprāzdes fragments, ap skeletu piecas dzelzs naglas. — 16. gs. pirmā puse.

96. kops, sievietes, 70 cm dziļš, orientēts DR (250°) virzienā, traucēts — trūkst skeleta labās puses kaulu. 10—15 cm virs apbedījuma zeme ļoti akmeņaina, it kā akmeņi būtu speciāli salikti. Pie kreisā ceļa monētas ceturtdaļa, uz krūtīm bronzas riņķasakta ar auduma atliekām, pie kakla dažas kauri gliemežnīcas un stikla krelles, skeleta labajā pusē dzelzs nazis. — 15. gs.

97. kops, bērna, 60 cm dziļš, virs 98. kapa, orientēts DR virzienā. Iespējams, netraucēts — kauri saglabājušies, bet nav savās vietās. Kapa vidusdaļā bronzas sloksnes aproci. Ierokot 97. kapu, traucēts 160. kops. — Ap 15. gs.

98. kops, 20—35 g. v. vīrieša, 70 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā, traucēts, ierokot 99. kapu, — norakts kreisais augšdelms un kreisās puses ribas. Labā roka pāri jostasvietai. Ap skeletu oglītes. Iegurņa labajā pusē dzelzs platasmens cirvis ar kātu galvas virzienā (173. att. : 2). — 14.—15. gs.

99. kaps, bērna, 60 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā, traucēts, vietā atrodas abu kāju lielu kauli un labais stilba kauls. — Ap 15. gs.

100. kaps, bērna, 80 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā. Labā roka gar sāniem, kreisās stāvoklis neskaidrs. Ierokot 100. kapu, 99. kapam norakta skeleta augšdaļa. Pie kreisā elkoņa dzelzs nazis ar nolauztu iedzītni. — Ap 16. gs.

101. kaps, pieauguša, iespējams vīrieša, 40 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā, traucēts, ierokot 140. kapu, — trūkst kāju kaulu. Elkoņi izvērsti uz āru un pacelti uz augšu, plaukstas virs iegurņa. Traucētajā daļā saliekts dzelzs slīmests (175. att. : 17). — Ap 15. gs.

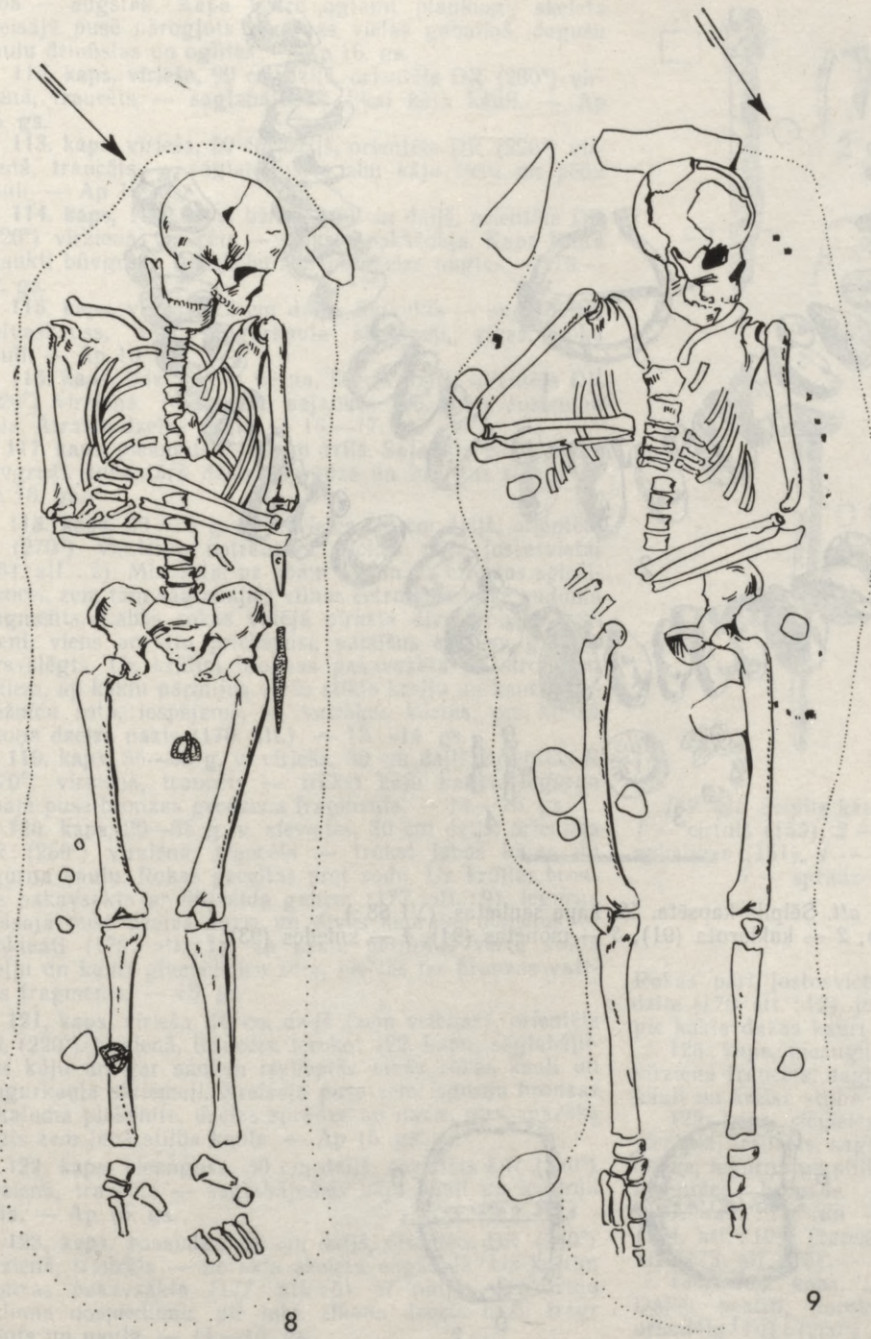
102. kaps, pieauguša, 5—10 cm dziļš, orientēts DR

(230°) virzienā, traucēts, norokot virskārtu, — saglabājušies kreisās kājas liela un pēdas kauli. — Ap 15. gs.

103. kaps, ap 1 g. v. bērna, 40 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā, traucēts, ierokot 98. kapu. — 14.—15. gs.

104. kaps, 20—35 g. v. sievietes, 100 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā. Labā roka virs iegurņa, kreisā nedaudz augstāk. Kājas ceļos nedaudz saliekta un izvērsta uz āru. Zeme kapa bedrē jaukta ar būvgružiem. Virs iegurņa dzelzs āķis ar cilpu (176. att. : 5), pie galvas un kājām pa vienai dzelzs naglai, pie kreisā pleca monēta. — 16./17. gs.

105. kaps, 20—35 g. v. vīrieša, 110 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā. Rokas gar sāniem. Ap skeletu vērojamas oglītes (164. att. : 6). Labajā pusē virs ribām monēta, ap skeletu piecas dzelzs naglas. 50 cm zem kapa vēl sa-

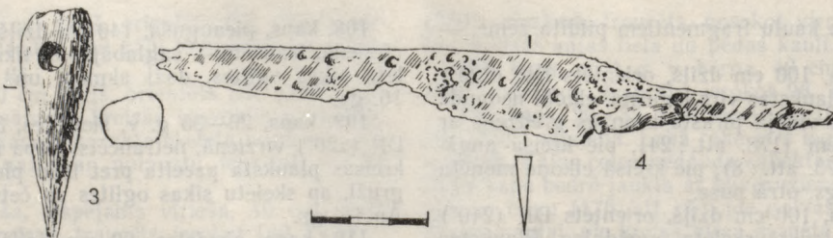
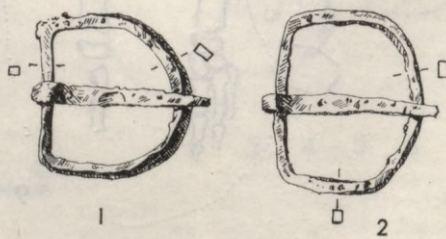
166. att. Sēlpils kapsēta, kapu plāni.
 1 — 186., 187. kaps, 2—7 — 41., 42., 57., 58., 60. kaps, 8 — 65. kaps, 9 — 85. kaps.

jaukta, būvgružiem un kaulu fragmentiem pildīta zeme. — 16. gs. pirmā puse.
106. kaps, sievietes, 100 cm dziļš, orientēts DR (220°) virzienā, netraucēts. Plaukostas virs iegurņa, elkoņi nedaudz izvērsti. Kreisās rokas vidējā pirkstā bronzas gredzens ar pamišus ejošiem galiem (178. att.: 24), pie kreisā augšdelma dzelzs nazis (173. att.: 8), pie kreisā elkoņa monēta (179. att.: 4). — 14. gs. otrā puse.
107. kaps, sievietes, 100 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, traucēts — trūkst skeleta augšdaļas. Plaukostas pāri iegurnim. Kreisajā rokā bronzas gredzens ar pamišus ejošiem galiem (178. att.: 36), pie kreisā elkoņa kauri gliemežnīca, kreisajā pusē zem iegurņa dzelzs nazis, sajaktajā daļā monēta. — 16. gs. pirmā puse.

108. kaps, pieauguša, 140 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, traucēts — saglabājušies tikai kāju kauli. Pie skeleta sikas oglītes, daži akmeņi un dzelzs nagla. — Ap 16. gs.
109. kaps, 20—35 g. v. sievietes, 30 cm dziļš, orientēts DR (220°) virzienā, netraucēts. Labā roka pāri jostasvietai, kreisās plauksta pacelta pret labo plecu. Kapa bedrē būvgruži, ap skeletu sikas oglītes un četras dzelzs naglas. — Ap 16. gs.
110. kaps, sievietes, 90 cm dziļš, orientēts ZA (60°) virzienā, netraucēts. Rokas virs jostasvietas. Ap skeletu septiņas naglas. — Ap 16. gs.
111. kaps, 3—5 g. v. bērna, 80 cm dziļš, orientēts DR (220°) virzienā, netraucēts. Kreisā roka pāri jostasvietai,

167. att. Sēlpils kapsēta. 52. kapa senlietas. (VI 88 :)
 1 — sakta (92), 2 — kaklarota (91), 3 — monētas (94), 4 — kniedes (93).

168. att. Sēlpils kapsēta. 65. kapa senlietas. (VI 88 :)
 1—2 — sprādzes (112, 113), 3 — galoda (110), 4 — nazis (111).

labā — augstāk. Kapa bedrē ogļaini plankumi, skeleta kreisajā pusē pārogļots porains vielas gabaliņš, degušu kaulu drumslas un ogļītes. — Ap 16. gs.

112. kaps, virieša, 90 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā, traucēts — saglabājušies tikai kāju kauli. — Ap 15. gs.

113. kaps, virieša, 50 cm dziļš, orientēts DR (220°) virzienā, traucēts — saglabājušies abu kāju lielu un pēdu kauli. — Ap 16. gs.

114. kaps, 1—2 g. v. bērna, 100 cm dziļš, orientēts DR (220°) virzienā, traucēts — trūkst apakšžokļa. Kapa bedrē iejaukti būvgruži. Ap skeletu sešas dzelzs naglas. — 16.—17. gs.

115. kaps, virieša, 70 cm dziļš. Sajaukts — saglabājies galvaskauss, dažī mugurkaula skriemeļi, ribas, roku kauli. — Ap 16. gs.

116. kaps, līdz 1 g. v. bērna, 50 cm dziļš, orientēts DR (220°) virzienā. To ierokot, sajaukta 115. kapa austrumu daļa. Atrasta dzelzs nagla. — 16.—17. gs.

117. kaps, pieauguša, 110 cm dziļš. Sajaukts. Kapa bedrē būvgruži. Inventārā dzelzs sprādze un bronzas riņķis. — Ap 16. gs.

118. kaps, 20—35 g. v. sievietes, 30 cm dziļš, orientēts R (270°) virzienā, netraucēts. Rokas pāri jostasvietai (164. att.: 2). Mirušajai uz abām rokām pa bronzas spirālprocei, zem tām saglabājies vilnas četrnišu triniša auduma fragments. Labās rokas vidējā pirkstā divi bronzas gredzeni, viens ar vītu priekšpusi, pamišus ejošiem galiem, otrs slēgts. Uz krūtīm bronzas pakavsakta ar atrošiem galiem, ap kaklu pārmijus vērta stikla krellu un kauri gliemežnīcu rota, iespējams, — vairākās kārtās, pie kreisā elkoņa dzelzs nazis (170. att.). — 13.—14. gs.

119. kaps, 35—55 g. v. virieša, 30 cm dziļš, orientēts R (270°) virzienā, traucēts — trūkst kāju kaulu. Iegurņa labajā pusē bronzas gredzena fragments. — 14.—15. gs.

120. kaps, 20—35 g. v. sievietes, 30 cm dziļš, orientēts DR (250°) virzienā, traucēts — trūkst labās kājas un iegurņa kaulu. Rokas paceltas pret zodu. Uz krūtīm bronzas pakavsakta ar liliņveida galiem (177. att.: 9), iegurņa kreisajā pusē dzelzs nazis un divas sudraba monētas — brakteāti (179. att.: 1), ap kaklu pārmijus vērta stikla krellu un kauri gliemežnīcu rota, pie tās iss bronzas važiņas fragments. — 15. gs.

121. kaps, virieša, 10 cm dziļš (zem velēnas), orientēts DR (220°) virzienā, traucēts, ierokot 122. kapu; saglabājušies kāju un gar sāniem izstieptās labās rokas kauli un mugurkaula skriemeļi. Kreisajā pusē zem iegurņa bronzas apkaluma plāksnīte, dzelzs sprādze un nazis, otrs, mazāks nazis zem labā stilba kaula. — Ap 15. gs.

122. kaps, pieauguša, 30 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā, traucēts — saglabājušies kāju kauli un iegurņa daļa. — Ap 15. gs.

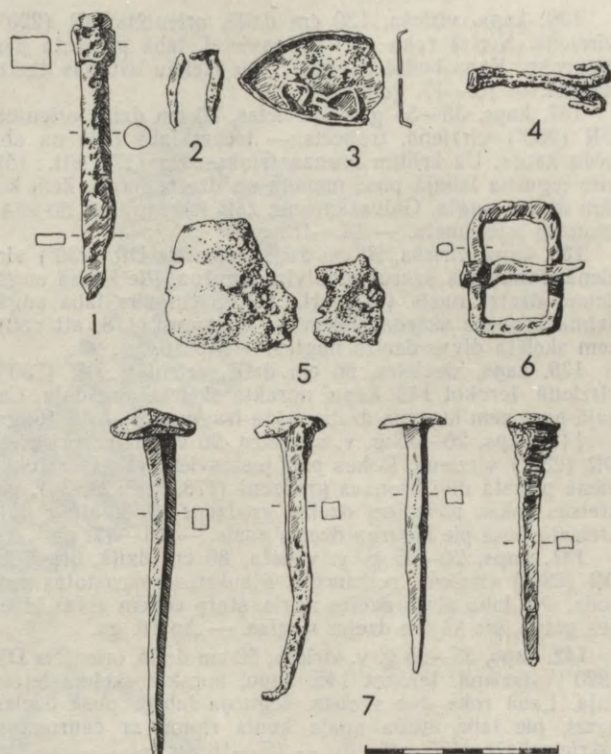
123. kaps, pusaudža, 20 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, traucēts — norakta skeleta augšdaļa. Uz krūtīm bronzas pakavsakta (177. att.: 6) ar nātņa vienkārtna auduma nospiedumu, pie labā elkoņa dzelzs naža fragments un nagla. — 14.—15. gs.

124. kaps, 5—6 g. v. bērna, 20 cm dziļš, sajaukts. — Ap 15. gs.

125. kaps, 20—35 g. v. virieša, 30 cm dziļš, orientēts DR (220°) virzienā, rokas gar sāniem. Iegurņa labajā pusē dzelzs jostassprādze (176. att.: 26), zem kreisā ceļa bronzas trapeceida piekariņš (174. att.: 15). — Ap 15. gs.

126. kaps, virieša, 30 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, traucēts — trūkst galvaskausa, kreisā augšdelma, labās kājas kreisā liela un pēdas kaulu. Labā roka pāri jostasvietai, kreisā gar sāniem. Apmēram galvas kreisajā pusē dzelzs šķēpa gals (173. att.: 4) ar uznavu kāju virzienā, zem iegurņa dzelzs riņķis un nazis, pie kreisā pleca bronzas zvārgulītis (178. att.: 12). — 14.—15. gs.

127. kaps, sievietes, 30 cm dziļš, orientēts ZR (280°) virzienā, traucēts — trūkst galvaskausa un kreisā augšdelma.

169. att. Sēlpils kapsēta. 88. kapa senlietas. (VI 88.)
1 — cirtnis (152), 2 — kniedes (bez Nr.), 3 — jostas gala apkalums (151), 4 — āķis (149), 5 — svina gabals (150), 6 — sprādze (153), 7 — naglas (154).

Rokas pāri jostasvietai. Virs mugurkaula bronzas sprādzīte (176. att.: 12), jostasvietas kreisajā pusē dzelzs nazis, pie kakla dažas kauri gliemežnīcas. — 15.—16. gs.

128. kaps, pieauguša, 50 cm dziļš, orientēts ZA (70°) virzienā traucēts, saglabājies labā liela kauls, labās pēdas kauli un kreisā stilba kauls. — 15.—16. gs.

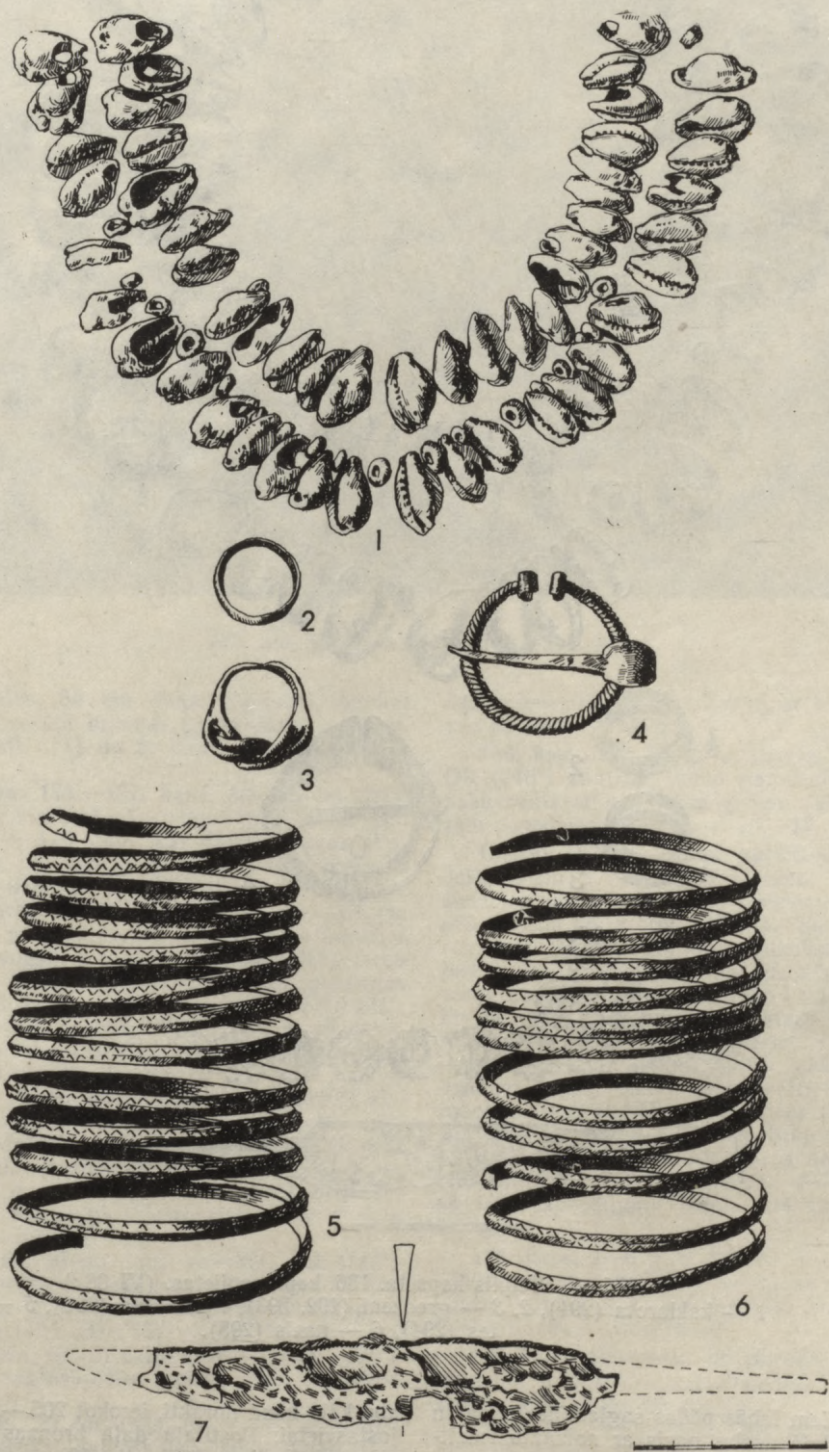
129. kaps, sievietes, 50 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, traucēts, saglabājies galvaskauss, daļa labā augšdelma, iegurņa un stilbu kauli, lielu kaulu fragmenti. Kapa inventārā bronzas pakavsakta ar rozetveida galiem (177. att.: 7) un bronzas vairogproceci fragments (174. att.: 10). Traucētajā daļā iegurņa rajonā dzelzs nazis (173. att.: 15). — 15.—16. gs.

130.—133. kaps, 15—20 cm dziļš, cits citam līdzs. Daļēji postīti, norokot virskārtu. 130. kaps, virieša, orientēts DR (230°) virzienā. Saglabājušies tikai lielu kauli. Pie tiem plats dzelzs nazis (173. att.: 19). — 15.—16. gs. 131. kaps, pieauguša, orientēts DR (250°) virzienā. Saglabājušies mugurkauls, dažas ribas un kreisais atslēgas kauls. — Ap 15. gs. 132. kaps, sievietes, orientēts DR (230°) virzienā. Saglabājušies kāju kauli un daļa iegurņa. Zem kājām divas kauri gliemežnīcas. — Ap 15. gs. 133. kaps, pieauguša, orientēts DR (230°) virzienā. Saglabājušies vienīgi kāju lielu kauli. — Ap 15. gs.

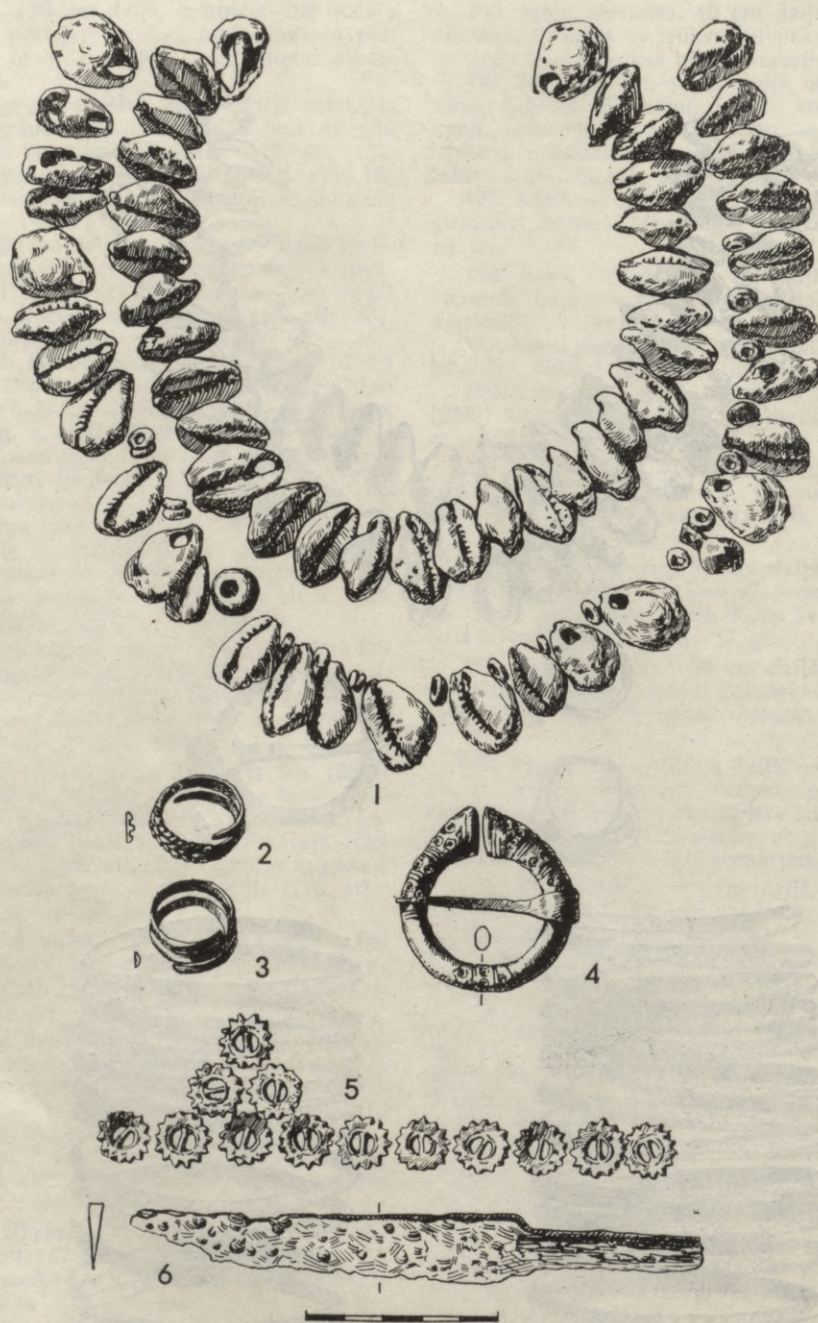
134. kaps, virieša, 90 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, traucēts — ierokot 104. kapu, norakta skeleta apakšdaļa līdz elkoņiem. Kapa bedrē būvgruži, pie skeleta četras naglas. — 16.—17. gs.

135. kaps, virieša, 110 cm dziļš, orientēts DR (220°) virzienā, traucēta skeleta augšdaļa. Kapa bedrē būvgruži. Ap skeletu astoņas dzelzs naglas, zem mugurkaula šķirsta koka paliekas. — 16.—17. gs.

136. kaps, vīrieša, 130 cm dziļš, orientēts DR (220°) virzienā. Kreisā roka pāri jostasvietai, labā plauksta pāri iegurnim. Kapa bedrē būvgruži. Ap skeletu astoņas dzelzs naglas. — 16.—17. gs.
137. kaps, 35—55 g. v. sievietes, 80 cm dziļš, orientēts DR (250°) virzienā, traucēts — trūkst labā liela un abu pēdu kaulu. Uz krūtīm bronzas riņķasakta (177. att.: 15), virs iegurņa labajā pusē monēta un dzelzs nazis. Zem kājām dzelzs nagla. Galvaskausam zaļš iekrāsojums no kāda bronzas priekšmeta. — 14.—15. gs.
138. kaps, vīrieša, 90 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā. Plauksta sakrustotas virs iegurņa. Pie kreisā augšdelma dzelzs nazis (173. att.: 18), 5 cm virs labā augšdelma bronzas skārda sloksnītes gredzens (178. att.: 30), zem skeleta divas dzelzs naglas. — Ap 16. gs.
139. kaps, sievietes, 80 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā. Ierokot 149. kapu, norakta skeleta augšdaļa. Labajā pusē zem iegurņa dzelzs naža fragments. — Ap 16. gs.
140. kaps, 20—35 g. v. sievietes, 90 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā. Rokas pāri jostasvietai. Kreisās rokas vienā pirkstā divi bronzas gredzeni (178. att.: 29, 33), pie kreisās rokas pirkstiem dzelzs gredzens (178. att.: 35), kreisajā pusē pie iegurņa dzelzs nazis. — 16.—17. gs.
141. kaps, 20—35 g. v. vīrieša, 80 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā, netraucēts. Plauksta sakrustotas zem zoda. Pie labā pleca dzelzs nazis, starp ceļiem alvas kniedes galva, pie kājām dzelzs naglas. — Ap 16. gs.
142. kaps, 35—55 g. v. vīrieša, 50 cm dziļš, orientēts DR (220°) virzienā. Ierokot 146. kapu, norakta skeleta lejasdaļa. Labā roka gar sāniem. Iegurņa labajā pusē dzelzs nazis, pie labā stilba apaļa kaula ripiņa ar caurumiņu (skriemelis?) (175. att.: 8). — 15.—16. gs.
143. kaps, sievietes, 50 cm dziļš, orientēts DR (250°) virzienā. Ierokot 140. kapu, norakti labās kājas kauli, ierokot 141. kapu, — norakts galvaskauss, bet, ierokot 142. kapu, — norakti labās rokas kauli un ribas. Kreisajā rokā slēgts bronzas gredzens (178. att.: 27), skeleta augšdaļā divas kauri gliemežnīcas un bronzas zvārgulītis (178. att.: 10). — Ap 15. gs.
144. kaps, 20—35 g. v. vīrieša, 60 cm dziļš, orientēts DR (250°) virzienā, netraucēts. Plauksta virs iegurņa. Kapa bedrē iejaukti būvgruži. Ap skeletu četras dzelzs naglas. — 16.—17. gs.
145. kaps, 20—35 g. v. sievietes, 60 cm dziļš, orientēts DR (250°) virzienā, netraucēts. Rokas pāri jostasvietai. Kapa bedrē iejaukti būvgruži. Pie skeleta deviņas dzelzs naglas. — 16.—17. gs.
146. kaps, vīrieša, 40 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, traucēts — trūkst skeleta augšdaļas. Iegurņa labajā pusē dzelzs nazis (173. att.: 12), skeleta lejasgalā deviņas dzelzs naglas (174. att.: 25). — Ap 16. gs.
147. kaps, sievietes, 20 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, traucēts — ierokot 142. kapu, norakti kāju kauli, noņemot virskārtu — galvaskauss. Kapā saliekts dzelzs nazis un trīs kauri gliemežnīcas. — Ap 15. gs.
148. kaps, 20—35 g. v. sievietes, 60 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā. Traucēts — trūkst galvaskausa un roku kaulu. Uz krūtīm bronzas pakavsakta ar atroģiem galiem (174. att.: 2), pie kreisā augšdelma dzelzs nazis. — Ap 16. gs.
149. kaps, 20—35 g. v. sievietes, 90 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā, netraucēts. Labā roka pāri jostasvietai, kreisā pacelta pie zoda. Kreisajā rokā bronzas slēgts gredzens ar rievotu priekšpusi (178. att.: 28), starp ceļiem dzelzs nazis (173. att.: 13). — Ap 16. gs.
150. kaps, pieauguša, 70 cm dziļš. Sajaukts. Kapa bedrē būvgruži. Seit atrasts dzelzs nazis. — Ap 15. gs.
151. kaps, pieauguša, 10 cm dziļš, sajaukts. Atrasts nazis. — Ap 16. gs.
152. kaps, pieauguša, 20 cm dziļš, orientēts DR (220°) virzienā. Traucēts, trūkst skeleta augšdaļas. — Ap 15. gs.
153. kaps, sievietes, 40 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, traucēts — trūkst galvaskausa, labās rokas, lielu un pēdu kaulu. Rokas pāri jostasvietai. — Ap 15. gs.
154. kaps, vīrieša, 40 cm dziļš, orientēts DR (210°) virzienā. Ierokot 153. kapu, norakti kreisās kājas un iegurņa kauli, traucētas ribas un mugurkauls. Labās kājas ceļa locītavā saaudzis stilba un liela kauls — kāja saliekta taisnā leņķī. Atrasta dzelzs nagla. — Ap 15. gs.
155. kaps, sievietes, 30 cm dziļš, orientēts DR (220°) virzienā. Ierokot 149. kapu, traucēti kāju kauli. — Ap 15. gs.
156. kaps, sievietes, 50 cm dziļš, orientēts DR (220°) virzienā. Sajaukts skeleta vidus daļā, trūkst galvaskausa augšdaļas. — Ap 15. gs.
157. kaps, pieauguša, 50 cm dziļš, orientēts DR virzienā, sajaukts, ierokot 141. un citus kapus. — Ap 15. gs.
158. kaps, ap 1 g. v. bērna, 60 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, sajaukts. Kapā divas stikla krelles, bronzas zvārgulis, kauri gliemežnīca. — Ap 15. gs.
159. kaps, bērna, 70 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, sajaukts. Kapā nazis. 158. un 159. kaps ir līdzās guldītu bērnu apbedījumi, traucēti, ierokot 138. kapu. — Ap 15. gs.
160. kaps, sievietes, 80 cm dziļš, orientēts DR (220°) virzienā. Traucēts — ierokot 97. kapu, norakts galvaskauss un kreisā augšdelma kauls. Kapa bedrē būvgruži. Pie skeleta divas naglas. — 16.—17. gs.
161. kaps, sievietes, 80 cm dziļš, orientēts DR (250°) virzienā, traucēts — trūkst galvaskausa. Rokas pāri jostasvietai. Kapa bedrē būvgruži. Atrasta dzelzs nagla. — 16.—17. gs.
162. kaps, vīrieša, 80 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā. Ierokot 163. kapu, norakts galvaskauss. Plauksta sakrustotas uz krūtīm. Pie skeleta sikas ogļītes, kapa bedrē būvgruži. Ap skeletu 18 dzelzs naglas (174. att.: 21). Uz krūtīm monēta. — 16. gs. pirmā pusē.
163. kaps, vīrieša, 90 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā. Ierokot 165. kapu, norakta skeleta augšdaļa. Saglabājušies tikai lielu un pēdu kauli. Pie kājām sešas dzelzs naglas. Pie pēdu kauliem bērna galvaskausa fragmenti, kas iejaukti, kapu aizberot. — 16.—17. gs.
164. kaps, 20—35 g. v. vīrieša, 100 cm dziļš, orientēts DR virzienā, traucēts, ierokot 144. kapu, — trūkst kreisās rokas un labā augšdelma kaulu, skeleta augšdaļas kauli izkustināti. Guldīts uz nelīdzena pamata — kājas atrodas 20 cm, galva 10 cm augstāk par iegurni. Kapa bedrē iejaukti būvgruži. — 16.—17. gs.
165. kaps, sievietes, 80 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, nedaudz bojāts galvaskauss. Rokas pāri jostasvietai. Kapa bedrē iejaukti būvgruži. Ap skeletu 14 naglas (174. att.: 22). — 16.—17. gs.
166. kaps, 35—55 g. v. vīrieša, 100 cm dziļš, orientēts ZA (50°) virzienā. Kreisā roka gar sāniem, labā virs iegurņa. Kapa bedrē būvgruži. Ap skeletu 10 dzelzs naglas. — 16.—17. gs.
167. kaps, 35—55 g. v. vīrieša, 50 cm dziļš, orientēts DR (190°) virzienā. Labā roka pāri jostasvietai, kreisā uz krūtīm. Ap skeletu sīki ogļaini plankumi. Pie labā pleca bronzas pakavsakta ar līlīju galiem un nagla. — Ap 15. gs.
168. kaps, pusaudža, 40 cm dziļš, orientēts DR (220°) virzienā, traucēts — trūkst kāju lielu un pēdu kaulu. Guldīts uz vēdera izstieptā stāvoklī. Kreisā roka gar sāniem, labā virs iegurņa. Galvaskauss uz kreisā vaiga. Zem kreisā stilba dzelzs nagla. — 15.—16. gs.
169. kaps, pieauguša, 20 cm dziļš, orientēts DR (260°) virzienā, traucēts — savās vietās saglabājušies kreisās plauksta, iegurņa un kājas kauli, daži mugurkaula skriemeļi un krūšu kauls zem tiem. Ari šis apbedījums guldīts uz vēdera izstieptā stāvoklī. Kreisā roka gar sāniem, tās plauksta pie iegurņa. — 15.—16. gs.
170. kaps, sievietes, 20 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā, traucēts. Saglabājušies tikai labās kājas, kreisā

170. att. Sēpils kapsēta. 118. kapa senlietas. (VI 88 :)
 1 — kaklarota (200), 2—3 — gredzeni (196, 197), 4 — sakta (195), 5—6 —
 aproces (198, 198^a), 7— nazis (199).

171. att. Sēlpils kapsēta. 186. kapa senlietas. (VI 88 :)
 1 — kaklarota (291), 2, 3 — gredzeni (292, 293), 4 — sakta (290), 5 — rozetes (294), 6 — nazis (295).

liela un pēdas kauli. Zem labās pēdas saglabājies paparu klājums. Sajauktajā daļā dzelzs nazis ar nolauztu iedzītni. — 15.—16. gs.

171. kaps, sievietes, 20 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, traucēts. Saglabājušies labās rokas, iegurņa un kājas kauli un daži mugurkaula skriemeļi. Labā roka gar sāniem. Bijis gredzens, par to liecina zaļais pirksta kauls. — Ap 15. gs.

172. kaps, 20—35 g. v. sievietes, 30 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā, traucēts — kreisais augšdelma kauls un

abu kāju kauli norakti, ierokot 205.—211. kapu. Rokas pāri jostasvietai. Postītajā daļā bronzas pakavsakta ar četrstūrveida galiem (177. att. : 12). — Ap 15. gs.

173. kaps, sievietes, 50 cm dziļš, orientēts R (260°) virzienā, traucēts, ierokot 167. kapu. Saglabājies apakšžoklis, kakla skriemeļi, atslēgas kauli un daļa ribu. Kapa bedrē oglītes, pie zoda paliels akmens. Uz krūtīm bronzas pakavsakta ar atrotiem galiem (177. att. : 5), ap kaklu kauri gliemežnīcu un stikla kreļļu rota, kāju rajonā dzelzs nazis (173. att. : 14) un četras alvas rozētes. — 14.—15. gs.

172. att. Sēlpils kapsēta. 205.—211. kaps.

174. kaps, sievietes, 30 cm dziļš. Sajaukts, ierokot 214. kapu. Kapa inventārā bronzas pakavsakta ar rozetveida galiem (177. att.: 11) un 20 kauri gliemežnicas. — 14.—15. gs.

Apbedījumu grupa: 175.—177. kaps, 50—60 cm dziļi, orientēti DR (240°) virzienā. Austrumu malā 175., tam līdzās — 177., vidū — 176. kaps, kas daļēji pārsedz abus malējos. 175. kaps, 20—35 g. v. vīrieša. Ceļi nedaudz saliekti, trūkst labā liela un pēdu kaulu. Iegurņa labajā pusē kaula adatu kārbīņa (175. att.: 13). — 16.—17. gs. 176. kaps, 16—20 g. v. sievietes. Galvaskauss atgāzies atpakaļ ar zodu uz augšu, atrodas starp abu līdzās esošo apbedījumu galvām. Elkoņi izvērti uz sāniem. plaukstas zem zoda. Pie labā stilba kaula neliels riņķītis (176. att.: 10). — 16.—17. gs. 177. kaps, 16—20 g. v. sievietes. Kājas ceļos nedaudz saliektas. Galvaskauss ar sejas daļu pret 176. apbedījumu. — 16.—17. gs.

178. kaps, vīrieša, 110 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā. Ierokot 164. kapu, norakts galvaskauss. Rokas pāri jostasvietai. Kapa bedrē būvgruži, ap skeletu oglītes, daži akmeņi un piecas dzelzs naglas. — Ap 16. gs.

179. kaps, 20—35 g. v. vīrieša, 120 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā. Rokas pāri jostasvietai. Pie skeleta piecas naglas. — 16.—17. gs.

180. kaps, pusaudža, 20 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, traucēts — trūkst kreisās rokas, labā apakšdelma un kāju kaulu, bojāts galvaskauss. Iegurņa labajā pusē dzelzs uzmava ar ķīli (174. att.: 33). — Ap 15. gs.

181. kaps, pieauguša, 40 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā, traucēts — saglabājušies kreisās rokas un stilba kauli. — Ap 15. gs.

182. kaps, sievietes, 20 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, traucēts — trūkst galvaskausa, labās puses ribu, labās rokas un kreisā apakšdelma kaulu. Iegurņa labajā pusē nazis. — Ap 15. gs.

183. kaps, vīrieša, 20 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, traucēts — trūkst galvaskausa, skeleta kreisās puses un labās kājas liela un pēdas kaulu. — Ap 15. gs.

184. kaps, 35—55 g. v. vīrieša, 90 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā. Rokas pāri jostasvietai. Virs labā augš-

delma bronzas monētpiekariņš ar ievērtu stieplīti. Pie galvas akmens. — 15. gs.

185. kaps, 35—55 g. v. vīrieša, 90 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā. Rokas gar sāniem. Uz krūtīm bronzas pakavsakta ar atrošiem galiem (177. att.: 3). Pie adatas linu pavediena atliekas. — 16.—17. gs.

186. un 187. kaps, kopā guldīti sieviete un bērns, 90 cm dziļi, orientēti DR (220°) virzienā. Bērna galvaskauss uz sievietes iegurņa, kājas — sievietes kāju kreisajā pusē, pēdas vienā līnijā (166. att.: 1). 186. kaps, sievietes. Labā roka pāri jostasvietai, kreisā plauksta pie labā pleca. Kapa bedrē, sevišķi skeleta augšdaļā, sikas oglītes. Galvas tuvumā daži kalcinēti kauliņi. Ap kaklu pārmijus vērta stikla kreļļu un kauri gliemežnicu (starp tiem arī bronzas zvārgulis) rota, divās vai trīs kārtās. Uz krūtīm bronzas pakavsakta ar vāju galiem. Katrā rokā pa bronzas spirālgredzenam, iegurņa labajā pusē dzelzs nazis, skeleta augšdaļā robotas alvas rozetes no villaines rotājuma, daļa no tām sairušas. Vērojams, ka alvas rotājums sniedzies visapkārt villaines malām, villaines stūros un galos rotājums bijis blīvāks (171. att.). 187. kaps, 1—2 g. v. bērna, guldīts sievietes apbedījuma klēpī, virs rotātā apģērba. — Ap 14. gs.

188. kaps, 4—6 g. v. bērna, 70 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā, traucēts — trūkst roku un kreisās kājas kaulu. Kapa bedrē sikas oglītes. Zem kreisā stilba kaula dzelzs nazis. — 15.—16. gs.

189. kaps, pieauguša, 50 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, traucēts — saglabājušies lielu un labās kājas stilba kauli. — Ap 15. gs.

190. kaps, 4—6 g. v. bērna, 90 cm dziļš, orientēts DR virzienā, sajaukts. — Ap 15. gs.

191. kaps, pieauguša, 90 cm dziļš, orientēts DR (220°) virzienā, traucēts. Saglabājušies daži kakla skriemeļi un roku kaulu fragmenti. Iegurņa rajonā dzelzs šujamadata ādas makstī (175. att.: 10), dzelzs naža fragments ar bronzas kniedēm spalā (174. att.: 31), bronzas riņķītis, dzelzs skava, alvas kniedes galva un krama asmens (175. att.: 3). — 15.—16. gs.

192. kaps, pieauguša, 30 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, traucēts — saglabājušies kāju pēdu un tievie lielu kauli. Pie labā liela dzelzs nazis, pie ceļiem — dzelzs stīpas fragments (175. att.: 19) un monētas ceturtdaļa. — 16./17. gs.

193. kaps, vīrieša, 20 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, traucēts — trūkst skeleta augšdaļas. Rokas pāri jostasvietai. Uz krūtīm bronzas pakavsakta ar atrotītiem galiem (177. att.: 13). Iegurņa labajā pusē dzelzs nazis (173. att.: 10), starp stilbu kauliem dzelzs sprādzes fragments. — Ap 15. gs.

194. kaps, pieauguša, 20 cm dziļš, orientēts DR (250°) virzienā, traucēts — saglabājušies tikai kāju kauli. Pie labās kājas kauri gliemežnīca un monētas fragments. — Ap 15. gs.

195. kaps, vīrieša, 40 cm dziļš, orientēts DR (220°) virzienā, traucēts — trūkst gavaskausa virsdaļas un pēdas kaulu. Rokas gar sāniem, plaukstas virs iegurņa. Iegurņa kreisajā pusē dzelzs nazis un sprādze. — Ap 15. gs.

196. kaps, sievietes, 40 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā, traucēts — trūkst labās rokas kaulu, bojāti iegurņa, labā stilba kauli un galvaskausa sejas daļa. Kreisā roka gar sāniem. Kreisajā rokā bronzas gredzens ar vītu priekšpusi (178. att.: 26), iegurņa kreisajā pusē dzelzs nazis. — 14.—15. gs.

197. kaps, vīrieša, 30 cm dziļš, orientēts DR (250°) virzienā, traucēts, saglabājušies tikai kāju pēdu un lielu kauli. Virs labā ceļa bronzas cilpa — maka(?) apkalums ar vilnas auduma fragmentu vidū (176. att.: 9). — Ap 16. gs.

198. kaps, sievietes, 30 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, traucēts — trūkst galvaskausa, kreisā augšdelma un labās pēdas kaulu. Labā roka gar sāniem, kreisās plauksta virs iegurņa. Pie labā stilba kaula dzelzs nazis, uz krūtīm kauri gliemežnīca. — Ap 15. gs.

199. kaps, sievietes, 30 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā. Ierokot 181. kapu, norakta skeleta augšdaļa. Postītajā daļā dzelzs nazis (173. att.: 19) un kauri gliemežnīca. — Ap 15. gs.

200. kaps, vīrieša, 30 cm dziļš, orientēts DR (250°) virzienā. Rokas pāri jostasvietai. Uz abu stilbu kaulu galiem dzelzs riņķi vai sprādzes (176. att.: 16), iegurņa kreisajā pusē dzelzs nazis. — 15.—16. gs.

201. kaps, pieauguša, 20 cm dziļš, orientēts DR (260°) virzienā, traucēts — saglabājušies kāju un iegurņa kauli. — Ap 16. gs.

202. kaps, 16—20 g. v. sievietes, 60 cm dziļš, orientēts R (270°) virzienā. Guldīts uz muguras ar saliektiem ceļiem. Kreisā roka pāri jostasvietai, labā virs krūtīm. Šķiet, mirušā apbedīta bez šķirsta, nelīdznā kapa bedrē. — Ap 16. gs.

203. kaps, sievietes, 70 cm dziļš, līdzās 202. kapam, orientēts pretējā — A (90°) virzienā, nelīdznā kapa bedrē. Kreisā roka gar sāniem, labā pāri jostasvietai. Galvas labajā pusē bronzas zvārgulītis (178. att.: 6) un kauri gliemežnīca. — 15.—16. gs.

204. kaps, 35—55 g. v. vīrieša, 50 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, nedaudz traucēts mugurkauls. Labā roka gar sāniem, kreisā pāri jostasvietai. Kapa bedrē sikas oglītes. Iegurņa kreisajā pusē dzelzs nazis (173. att.: 11), labajā bronzas stieples fragments. — Ap 16. gs.

Apbedījumu grupa: **205. kaps,** 20—35 g. v. vīrieša, **206. kaps,** 16—20 g. v. vīrieša, **207. kaps,** 20—35 g. v. vīrieša, **208. kaps,** pusaudzā, **209. kaps,** 16—20 g. v. vīrieša, **210. kaps,** 16—20 g. v. vīrieša, **211. kaps,** 16—20 g. v. vīrieša. Visi septiņi apbedījumi guldīti kopēiā kapa bedrē, 60—100 cm dziļi (172. att.), četri apbedījumi (208.—211.) novietoti apakšā, cieši cits citam līdzās DR (230°) virzienā, pārējie trīs (205.—207.) — lūdzīti virs tiem pretējā — ZA — virzienā, pie kam malējie nedaudz pārsedz vidējo. Mirušie guldīti uz muguras, roku un kāju stāvoklis nenoteikts. Kapa bedrē ierakta vietā, kur pirms tam zeme bijusi norakta (priekšpils uzbērumam) un nelīdznā, — skeletu vidusdaļas atrodas 10—40 cm zemāk par galvu un kājām, bedrē aizņem 160×190 cm lielu laukumu. Virs apbedīju-

miem sikas oglītes. **210. kapā** 5 cm virs iegurņa atrodas monētas sestdaļa, **211. kapā** virs labā iegurņa monētas ceturtdaļa. — 16. gs. pirmā puse.

212. kaps, pieauguša, 50 cm dziļš, orientēts DR (220°) virzienā, traucēts — skeleta augšdaļa norakta, ierokot 160. kapu. Ceļgalu tuvumā atrasta dzelzs sprādze (176. att.: 19). — 15.—16. gs.

213. kaps, 20—35 g. v. sievietes, 60 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā. Kreisā roka pāri krūtīm, labā plauksta virs iegurņa. Ap skeletu sikas oglītes, kapa bedrē būvgruži. Labās rokas vidējā pirkstā bronzas gredzens (178. att.: 34), galvas labajā pusē divas kauri gliemežnīcas, zem labā stilba kaula dzelzs nazis (173. att.: 7). Krūšu rajonā kauli zaļgani no kāda nozuduša bronzas priekšmeta. — 15.—16. gs.

214. kaps, vīrieša, 60 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā. Rokas pāri jostasvietai. Iegurņa kreisajā pusē dzelzs nazis, virs iegurņa dzelzs sprādze. — Ap 16. gs.

215. kaps, 20—35 g. v. vīrieša, 30 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, traucēts — trūkst kāju kaulu, bojāts galvaskaus. Rokas sakrustotas virs iegurņa. — Ap 16. gs.

216. kaps, 35—55 g. v. vīrieša, 30 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā. Labā roka gar sāniem, kreisās plauksta virs iegurņa. Pie kreisā elkoņa dzeltena stikla ripiņa ar caurumu vidū (175. att.: 9). — Ap 16. gs.

217. kaps, vīrieša, 60 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā. Rokas pāri jostasvietai. — Ap 16. gs.

218. kaps, vīrieša, 50 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā. Rokas uz krūtīm. Virs jostasvietas dzelzs sprādze (176. att.: 23). — Ap 16. gs.

219. kaps, 20—35 g. v. vīrieša, 50 cm dziļš, daļēji virs 218. kapa. Orientēts DR (230°) virzienā, traucēts — trūkst galvaskausa un skeleta labās puses kaulu. — Ap 16. gs.

220. kaps, 35—55 g. v. vīrieša, 50 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā. Rokas pāri jostasvietai. — Ap 16. gs.

221. kaps, 20—35 g. v. vīrieša, 50 cm dziļš. Sajaukts, ierokot 220. kapu. — Ap 16. gs.

222. kaps, pieauguša, 50 cm dziļš, orientēts DR (250°) virzienā. Ierokot 220. kapu, norakta skeleta augšdaļa. Lielu un pēdu kauli ieiet laukuma profilā un paliek neatsegti. Iespējams, ka 221. un 222. ir viens apbedījums, kas izjaukts, ierokot 220. kapu. — Ap 16. gs.

223. kaps, pieauguša, 20 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā, traucēts. Daļēji saglabājušies lielu un pēdu kauli. — Ap 16. gs.

224. kaps, vīrieša, 70 cm dziļš. Sajaukts. — Ap 16. gs.

225. kaps, 4—6 g. v. bērna, 90 cm dziļš, orientēts DR (210°) virzienā, sajaukts. Kreisā roka pāri jostasvietai, labā pāri iegurnim. Zem galvas sikas oglītes. Ap kaklu stikla kreļļu un kauri gliemežnīca rota, kuras sastāvā ir apaļš alvas piekariņš un bronzas rombveida krustiņš (178. att.: 3, 15); krūšu rajonā bronzas pakavsakta ar atrotītiem galiem. Labās rokas zaļgani iekrāsotie pirkstu kauli norāda, ka pirkstos bijis gredzens. — 15. gs.

226. kaps, 16—20 g. v. vīrieša, 80 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā. Rokas pāri jostasvietai. Pie galvas dzelzs naža fragments. — Ap 16. gs.

227. kaps, pieauguša, 140 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā, traucēts — trūkst galvaskausa. Kapa bedrē oglītes. — Ap 16. gs.

228. kaps, vīrieša, 140 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā. Ierokot 227. kapu, postīta skeleta labā puse, trūkst galvaskausa. Kreisā roka virs iegurņa. Pie skeleta oglītes. — Ap 16. gs.

227. un 228. kaps ierakti smiltī, bet virs tiem samesta līdz 50 cm bieza, ar tumšu zemi jaukta salauzta kaulu kārtā (10×10 m lielā laukumā). Varbūt tā samesta no postītajiem kapiem, ņemot zemi priekšpils uzbērumam, vai arī te atradies t. s. kaulu kambaris. — Ap 16. gs.

229. kaps, 20—35 g. v. sievietes, 120 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā. Rokas virs krūtīm. Ap kaklu kauri gliemežnīca un stikla kreļļu rota. Uz krūtīm bronzas pa-

kavsakta ar rozetveida galiem (174. att. : 3), kreisās rokas pirkstā bronzas stieples spirālgredzens, iegurņa kreisajā pusē dzelzs nazis, pie skeleta četras dzelzs naglas. — 14.—15. gs.

Apbedījumu grupa: 230.—232. kaps, 70 cm dziļi, orientēti DR (230°) virzienā, guldīti kopējā 100×170 cm lielā kapa bedrē, apbedījumi saliektiem ceļiem (bedre pārāk īsa). 230. kaps, 16—20 g. v. sievietes. Zem iegurņa labajā pusē dzelzs priekšmeta ar uznavu fragments. 231. kaps, 16—20 g. v. vīrieša. 232. kaps, 20—35 g. v. vīrieša. Pie kreisā liela dzelzs nazis. — Ap 17. gs.

233. kaps, 20—35 g. v. vīrieša, 70 cm dziļš, orientēts DR (230°) virzienā, guldīts uz muguras ar saliektiem un uz labo pusi nošķiebtiem ceļiem. Rokas sakrustotas uz krūtīm. — Ap 17. gs.

234. kaps, sievietes, 30 cm dziļš, orientēts DR (240°) virzienā, traucēts — trūkst skeleta labās puses kaulu un galvaskausa virsējās daļas. Ap kaklu stikla krellu un kauri gliemežnicu rota (ik pēc gliemežnicas viena vai divas krelles), pie labā stilba kaula dzelzs nazis. — Ap 15. gs.

Senlietas

Sēlpils kapsētā atrastas 393 senlietas, galvenokārt darbariki, iedzīves priekšmeti un rotas, mazāk — ieroči (skat. 13. tab.).

Darbariki

No darbarikiem visvairāk nažu (85). Vairums to (77) ir iedzītņa naži. Tie iekļaujas B. Kolčina Novgorodas nažu evolūcijas shēmā.¹ 13.—14. gs. nažiem asmens griezumš vairs nav izteikti ķīļveida, un platuma un muguras biezuma attiecība gadsimtu gaitā arvien palielinās. Vienam no senākajiem nažiem — 186. kapa 14. gs. nazim (171. att. : 6) — šī attiecība ir 4,2:1,0, 15. gs. nažiem — vidēji jau 6,3:1,0, bet 16.—17. gs. nažiem — vidēji 6,7:1,0. Pēc izveidojuma naži dalāmi universālajos, kokapstrādes un kurpnieku nažos. Universālo nažu (tiem roktura ass turpinās paralēli asmens mugurai) atrasts visvairāk — tie veido 61% no atrasto nažu skaita. Universālajiem nažiem ir taisna mugura un smaile parasti noapaļota no asmens, dažiem arī no muguras puses (173. att. : 5, 7, 11). Šādi naži atrasti galvenokārt sieviešu kapos. Izdalās divi vīriešu kapos atrastie šāda tipa naži, — tiem smaile asmens gals un garums 19,5 cm, tātad pēc izmēriem tie līdzīgi ierocim² (173. att. : 12; 174. att. : 29). Muguras vidusdaļā tiem caurumiņš piesiešanai. Domājams, ka tie izmantoti medībās.

Kokapstrādes nažiem (35% no kopskaita) asmens attiecībā pret roktura asi izvērsts uz priekšu, smaile no asmens vai muguras puses noapaļota (173. att. : 6, 8, 10, 15, 17, 19). Sieviešu kapos šā veida nažu mazāk, bet vīriešu apbedījumos — tikpat daudz, cik universālo. Kurpnieku nažiem ir īss, plats, no priekšpusē no-

apaļots asmens, kas piemērots ādu apstrādei. Tādi atrasti tikai divos vīriešu kapos (174. att. : 27; 173. att. : 9).

Vairākiem iedzītņa nažiem asmens mugurdaļā vienā vai abās pusēs izveidotas rievas (173. att. : 5, 11), dažiem ir īpašas zīmes (173. att. : 7, 17), sastopamas arī no alvas izveidotas robotas roktura apmales (173. att. : 5).

Naži ar kniedētiem spaljiem (8) atbilst universālo nažu tipam. Nažu asmens platuma un muguras biezuma attiecība vidēji ir 7:1 (tātad apmēram kā mūsdienu galda nažiem). Spala plāksnei abās pusēs ar dzelzs vai bronzas kniedēm piestiprinātas koka listītes (173. att. : 13, 14; 174. att. : 28, 30—32). Senākais no spala nažiem atrasts 173. kapā, kas datējams ar 14. gs. otro pusi (173. att. : 14). Arī citās Latvijas teritorijas kapsētās spala naži kā kapu inventārs konstatēti kopš 14. gs. otrās puses, piemēram, pēc monētas datējamā Mārtiņsalas 1177. kapā. Lietuvā tie sāk izplatīties nedaudz agrāk.³

Slīmesti (3) atrasti divos 13.—15. gs. vīriešu kapos un vienā bērna kapā. Šāda veida slīmesti ar kniežu caurumiem galos sastopami vēlajā dzelzs laikmetā (175. att. : 15—17).

Atrastie cirtņi (4) ir bez iekātojuma, 10,2 cm gari, ar ķīļveida darba galu, lietojami aukstai metāla apstrādei (175. att. : 5—7, 18). Rūpīgi izveidots ir 88. vīrieša kapa cirtņītis (15.—16. gs.) — tā augšdaļa pastiprināta ar aptveri (169. att. : 1). Tas atrasts kopā ar svina gabaliņu.

No trim 15.—16. gs. kapos atrastajām šujama datām viena darināta no dzelzs, divas — no bronzas (175. att. : 10, 11). Abas bronzas adatas ir 62 mm garas, darinātas no 1,5 mm resnas stieples, ar apaļu aci noplacinātā galā. Dzelzs adata bijusi nedaudz garāka, ar iegarenu aci. Adatas glabātas kaula vai ādas kārbīņās. Kaula kārbīņas (2) rotātas ar iegrieztiem aplīšiem vai virpotām paralēlām svītrām (175. att. : 12, 13), to gali noslēgti ar ādas vai dziju višķi. Līdzīgas kārbīņas sastopamas arī citu Latvijas teritorijas kapsētu 15.—16. gs. kapos. Pie apbedījumiem tās atrastas iegurņa rajonā kopā ar citiem pie jostas piekārtiem priekšmetiem.⁴ Adatu kārbīņas ar adatām sastopamas jau 11.—13. gs. lībiešu sieviešu kapos. Tās darinātas no bronzas un piekārtas pie važiņu rotām. Saglabājušās 17. gs. rakstīto avotu ziņas, ka adatas dotas līdz mirušajiem, un ka šī paraža saistāma ar iedzīvotāju nabadzību.⁵

¹ Колчин 1954, с. 84.

² Урбанавичюс 1967, с. 12.

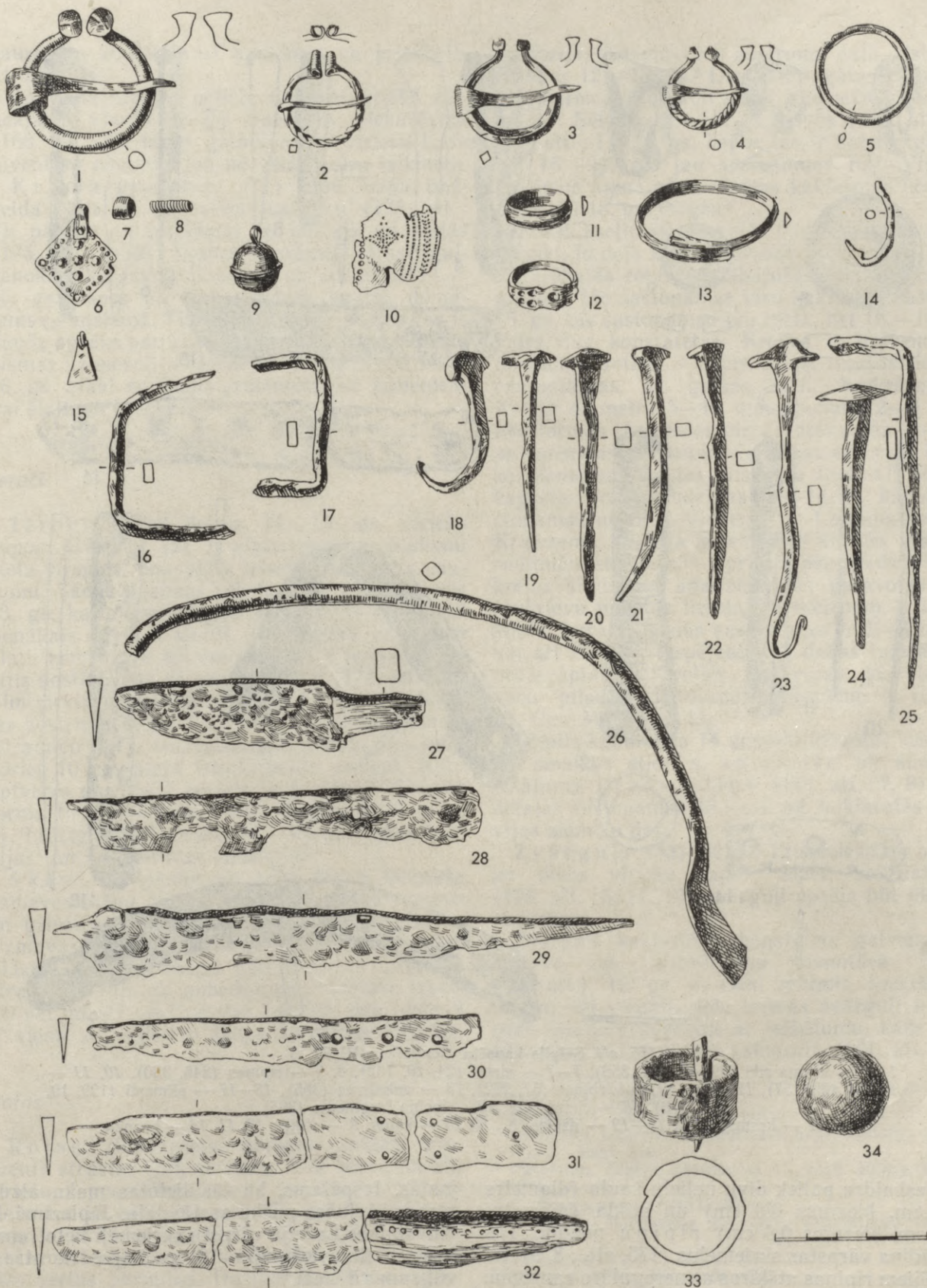
³ Turpat, 12.—16. lpp.

⁴ Piemēram, Mārtiņsalas 191. kapā kopā ar nazi un krama asmeni.

⁵ Einhorn 1627, Abt. VII, S. 80.

173. att. Sēlpils kapsēta. Dzelzs darbarīki un ieroči. (VI 88 :)
 1, 2 — cirvji (139, 174), 3, 4 — šķēpi (90, 216), 5—19 — naži (73, 58, 326, 181, 224,
 308, 324, 251, 258, 277, 129, 99, 361, 235, 318).

174. att. Sēlpils kapsēta. Senlietas. (VI 88 :)

1—5 — saktas (80, 255, 337, 79, 134), 6—9 — kaklarotas sastāvdaļas — piekariņš, gredzentiņš, spirālīte, zvārgulis (54), 10 — aproces fragments (223), 11, 12 — gredzeni (64, 349), 13 — aproce (173), 14 — makšķerāķis (bez Nr.), 15 — piekariņš (213), 16, 17 — skavas (95), 18—25 — naglas (95, 102, 95, 267, 269, 142, 162, 252), 26 — lociņš (22), 27—32 — naži (72, 365, 308, 277, 298, 135), 33 — uzmava (286), 34 — lode (101). 1—13, 15 — bronza; 14, 16—34 — dzelzs.

175. att. Sēlpils kapsēta. Senlietas. (VI 88 :)

1-4 — krama rīki (39, 42, 302, 358), 5-7 — cirtņi (24, 29, 152), 8, 9 — ripiņas (246, 330), 10, 11 — adatas (299, 57), 12, 13 — adatu kārbiņas (57, 282), 14 — apkalums (355), 15-17 — slimesti (129, 19, 176), 18 — cirtnis (2), 19 — lociņa fragments (305).

1-4 — krams; 5-7, 15-19 — dzelzs; 8, 12, 13 — kauls; 9 — stikls; 10, 11, 14 — bronza.

Neskaidra paliek divu nelielu kaula (diametrs 3,2 cm, biezums 0,6 cm) un stikla (diametrs 1,9 cm, biezums 0,6 cm) ripiņu nozīme. Tās atgādina vārpstas skriemeļus (175. att. : 8, 9); no pēdējiem ripiņas atšķiras ar neregulāro caurumu. Abas ripiņas atrastas vīriešu apbedījumos pie

¹ Urbanavičius 1967, 10 pav.: 9, 10; 57 psl.

jostas. Iespējams, ka tās lietotas maku aizdārēm vai bijušas pušķu sastāvdaļa. Jāpiezīmē, ka viduslaikos Latvijā vārpstu skriemeļi lietoti maz, turpretī lietuviešu 15.—16. gs. kapos tie atrasti vēl samērā bieži.¹

Tāpat neskaidra nozīme arī nelielai caurulītei no gaiša metāla sloksnītes (garums 20 mm, diametrs 2 mm), kas atrasta 15. kapā. Līdzīgas

caurulītes zināmas arī apmetnes un priekšpils atradumos.

65. kapā atrasta neliela nodilusi pelēkā slānekļa galodiņa ar caurumu piekārsšanai (168. att. : 3); tādas galodiņas kā vīriešu kapu inventārs zināmas jau no vēlā dzelzs laikmeta.

Krama priekšmetu (17) vidū viena nažveida šķila ar retušētām maliņām (175. att. : 4), pārējie — atšķelumi no nukleja un šķilas (175. att. : 1—3). Krama priekšmeti atrasti galvenokārt kā savrupatradumi un arī trijos 14.—16. gs. kapos pie jostas līdzās nazim, domājams — maisiņā. Tie attiecināmi uz laiku, kas ir daudz agrāks par kapsētas izmantošanas posmu, vismaz uz mezolītu.¹ Iespējas, ka šie krami 14.—16. gs. atkal no jauna izmantoti par asmeņiem vai šķiltavu kramiem.

Ieroči

Ieroči atrasti četros 14.—15. gs. vīriešu kapos. Cirvji (2) ir plasmens, ar plakānu pieta virspusi, noapaļotu trīsstūrveida kāta caurumu. Šādas pazīmes raksturīgas vēlajiem, pēc 13. gs. kaltajiem latgaļu plasmens cirvjiem.² Senākais cirvis ir slaidis, 19 cm garš, ar 8,2 cm platu asmeni un 4,5 cm garu kāta ietveri. Kāts bijis nostiprināts ar naglu vai ķīli (173. att. : 1). Šim cirvim paralēles rodama Latvijas teritorijas austrumu daļas 13.—14. gs. kapu inventārā.³ Otram cirvim ir īsa, taisna kakla daļa, kas spēji pāriet 10 cm platā trīsstūrveida asmenī. Kāta aptveres garums 5 cm, cirvja garums 16,5 cm, tā forma tuva mūsdienu cirvju formai (173. att. : 2). Līdzīgi cirvji atrasti 14.—16. gs. kapos Latvijas⁴ un arī Lietuvas teritorijā.⁵

Šķēpi (2) pieder pie vēlā dzelzs laikmeta uznavas šķēpu tipa ar astoņšķautņainu uznavu un griezumā rombveida lapu (173. att. : 3, 4). Uznavas daļas attiecība pret lapu 1,0:1,5—2,0. Līdzīgas formas šķēpu gali Latvijas teritorijā atrasti 13.—15. gs. apbedījumos,⁶ Lietuvā izplatīti vēl līdz 17. gs.⁷ un gan Latvijā, gan Lietuvā ir viena no pēdējām šķēpu attīstības formām.

Rotas

Rotas (kaklarotas, aproces, saktas, gredzeni) atrastas 65% sievietes, 36% bērnu un 8% vīriešu kapos. Visvairāk ir kaklarotu (25 sievietes un 12 bērnu kapos). To galvenā sastāvdaļa ir stikla krelles un ievestās kauri gliemežnīcas. Rotās krelles ar gliemežnīcām vērtas pārmijus. Dažreiz krellēm un gliemežnīcām vēl pievienojas bronzas zvārguļi, krustiņi vai cita veida piekari (161. att. : 2). Kauri gliemežnīcu un krellu rotas Latvijas

teritorijā, it sevišķi tās austrumu daļā, visbagātākās ir 12.—13. gs.⁸ Diezgan bagātas šādas rotas, kurās ir līdz 100 kauri gliemežnīcu, atrastas arī Sēlpils 13.—14. gs. kapos (170. att. : 1; 171. att. : 1); 15. gs. kapos tās ir nabadzīgākas, bet 16.—17. gs. jau sastopamas reti. Viļakas apkārtnē kauri gliemežnīcas kaklarotās konstatētas vēl 18. gs. beigās.⁹

Stikla krellu skaitu rotās nav iespējams droši noteikt, jo daļa krellu sairusas. 13.—14. gs. kapu bagātākajās rotās saglabājušās līdz 50 krelles, pie kam tās sastopamas visu kaklarotu sastāvā. 15. gs. tās sastopamas jau retāk, bet 16.—17. gs. vairs nav konstatētas. Krelles ir galvenokārt dzeltenas, retāk — zaļas, zilas, tumšas un necaurspīdīgas, arī gaišas, t. i., bezkrāsainas. Krellu diametrs 5—10 mm, garums 2—9 mm. Pēc formas tās pieder pie gredzenveida krellēm un darinātas, uztinot stikla masas sloksnīti, tāpat kā, piemēram, Asotes pilskalna krelles.¹⁰ Sēlpils kapsētas krellēm līdzīgas 13.—14. gs. kapos sastopamas ne tikai Vidzemē un Latgalē, bet arī Krievijā, tās bija iecienījušas kriviči, vjatiči, radimīču sievietes.¹¹ Spriežot pēc gredzenveida krellu ķīmiskām analizēm, tās gatavotas pēc senkrievu pilsētās lietotajām receptēm, t. i., no stikla, kura galvenās sastāvdaļas ir K—Pb—Si vai arī Pb—Si. Iespējams, ka dažas tumšas un necaurspīdīgās krelles gatavotas pēc tolaik vācu pilsētās lietotajām receptēm, t. i., no K—Ca—Mg—Si stikla.¹²

Sēlpils kapulauka 14. kapa kaklarotas sastāvā arī smalkas stieples spirālīte un auduma rotājuma gredzentiņš (174. att. : 7, 8). Šīs detaļas sastopamas 13.—14. gs. kaklarotās Latvijas ziemeļu daļā.

Zvārguļi (53) atrasti 12 sievietes un bērnu un divos vīriešu kapos. Šķiet, ka dažkārt (178. att. : 5, 11, 12) zvārguļi varēja būt piešūti apģērbam.

Zvārguļi kaklarotās konstatēti galvenokārt 13.—14. gs. apbedījumos inventārā (161., 162. att.), 15. gs. — tikai retumis, turklāt pa diviem vai vienam. Pēc formas zvārguļi ir dažādi. Divdaļu zvārguļi ar iešķelumu, kādi bija 13.—14. gs. (14. kaps) kaklarotā (161. att. : 2),

¹ Skat. 175., 176. lpp.

² Atgāzis 1964, 114., 116. lpp.

³ Piemēram, Liezeres Ozolmuižas V kapā, Patkules pientavas 1. kapā u. c.

⁴ Piemēram, Zaubes Bērmuižas 11. kapā. Pildas Silavu 12. kapā u. c.

⁵ Urbanavičius 1967, 57 psl.

⁶ Piemēram, Mārtiņsalas 212. kapā, Strūgukalna 14. kapā u. c.

⁷ Urbanavičius 1967, c. 15.

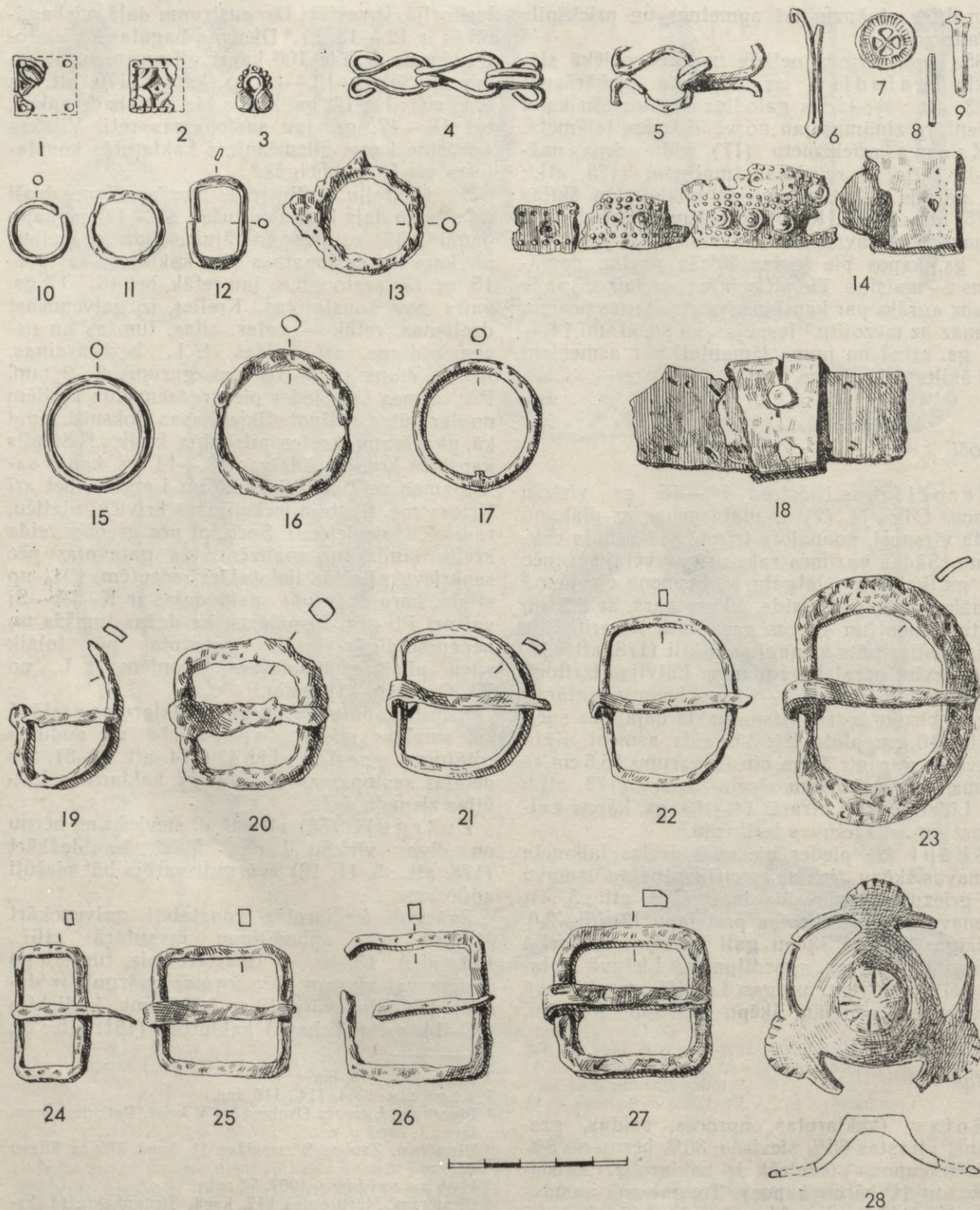
⁸ Мугуревич 1965, с. 56—58.

⁹ Brotze 7. S. 128.

¹⁰ Дайга, Шапова 1961, с. 185—195.

¹¹ Мугуревич 1965, с. 73; Шапова 1956, с. 168.

¹² Мугуревич 1965, с. 73.

176. att. Sēlpils kapsēta. Senlietas. (VI 88.)

1—3 — vainagu plāksnītes (121, 372^a, 138), 4—6 — cilpas un āķi (84^a, 177, 149), 7 — poga (8), 8 — caurulīte (41), 9 — apkalums (315), 10, 11, 13 — riņķi (283, 132, 104), 12 — sprādze (219), 14 — jostas fragments (31), 15—17 — riņķi (346, 321, 141), 18 — jostas fragments (167), 19—27 — jostassprādzes (325, 62, 112, 113, 331, 153, 74, 212, 85), 28 — iemauktu siksnu sadalītājs (9).
 1—4, 9, 10, 12, 15, 28 — bronza; 7, 8 — baltmetāls; 5, 6, 11, 13, 16, 17, 19—27 — dzelzs; 14, 18 — āda ar bronzu.

12.—13. gs. pazīstami Latvijas teritorijas ziemeļu daļā.¹ Lodveida zvārgulim ar iešķēlumu un trim paralēlām rievām (178. att. : 13), kā arī bumbierveida zvārgulim ar šķēlumu un rievjumu apakšdaļā (178. att. : 11) vēlajā dzelzs laikmetā paralēles rodamas visā Latvijas teritorijā un laikā no 11. līdz 13. gs. — arī Krievzemē.² Sēlpils kapsētā visvairāk bija bumbierveida zvārguļu ar krusta šķēlumu un stūrainu cilpiņu, to garums 18—20 mm, diametrs 10—12 mm. Tāda veida zvārguļi kaklarotās sastopami 12.—14. gs. kapu inventārā Vidzemē un Latgalē, tāpat arī Krievzemē, īpaši šī laika somiskas cilmes kapulaukos tag. Ļeņingradas apgabālā³ (178. att. : 5—10). Pēc dažu zvārguļu spektrālo analīžu rezultātiem spriežams, ka tie varētu būt nākuši no Krievzemes.

Ažūra sudraba krustiņa ceturtdaļa ar cilpiņu (tā pārējā daļa bijusi no dzelzs un iznikusi) saglabājusies 20. kapa kaklarotā (178. att. : 14). Līdzīga sudraba krustiņa ceturtdaļa atrasta arī Mārtiņsalas 1013. kapā. Pēc Ē. Mugurēviča dalījuma, šāds krustiņš pieder pie ažūro krustiņu ar ovāli robainiem galiem otrā varianta; tādi 13.—14. gs. bija sastopami galvenokārt Daugavas lejteces apgabalā. Tiem paralēles zināmas igauņu un somu zemēs.⁴

Trīs rombveida krustiņi ar profilētiem galiem datējami ar 14.—15. gs. (178. att. : 15, 16). Tie izplatīti galvenokārt Daugavas lejteces rajonā un varēja būt šeit arī izgatavoti.⁵

Divkārsšais rombveida piekariņš (14. kapa kaklarotā) rotāts ar piecām dobām pumpām un izcilnišu rindu apmalēs. Augšējā stūrī cilpiņa, pārējos trijos stūros — caurumi (174. att. : 6). Līdzīgi piekariņi atrasti Asotes pilskalna 14. gs. slānī,⁶ arī 13.—14. gs. kapos teritorijā uz ziemeļiem no Daugavas. Sēlpils kapsētas 125. kapā atrasts mazs trapeceveida piekariņš (174. att. : 15), kādi, parasti pa pāriem, piekārti minēto rombveida piekaru stūros.

Sēlpils kapsētas kapu inventārā konstatēti arī viens dzelzs piekars un četri rombveida un apaļu alvas plāksņu piekari. Rombveida piekars rotāts ar reljefām svītrām (178. att. : 2), bet vienam no apaļajiem piekariem izveidots rozetes ornaments (178. att. : 3). Tāds atrasts arī Mārtiņsalas kapsētas 1106. kapā kopā ar 15. gs. monētpiekariņu.

Dzelzs plāksņveida piekariņi, kādi bija Sēlpils kapsētas 20. kapā, diemžēl sairuši.

15. gs. monētpiekariņš atrasts 184. kapā. 15.—16. gs. monētu kaklarotas īpaši bija iecienījuši igauņi.⁷ Tās sastopamas arī Latvijas teritorijā, novados, kur iedzīvotāju sastāvā varēja būt ieplūduši igauņi vai lībieši.

Aproces atrastas trijos kapos. 118. kapa (13.—14. gs.) spirālaproces darinātas saskaņā ar vēlā dzelzs laikmeta tradīcijām, t. i., no ro-

tātas bronzas sloksnes, kam trīsstūrveida šķērs-griezums (170. att. : 5, 6). 97. kapa spirālaproces fragments vēlāk piemērots bērna rokai (174. att. : 13), bet 129. kapā bija vienīgi nelielas vairogaproces fragments (174. att. : 10). Vairogaproces 13.—14. gs. bija pazīstamas galvenokārt Ziemeļlatvijas teritorijā.

Vainagu plāksnītes atrastas četras. Divas no tām ir četrstūrveida, profilētas, ar 1,5 cm garu malu un caurumiņiem stūros (176. att. : 1, 2). Principā līdzīgas, bet lielākas plāksnītes 15.—16. gs. kapos sastopamas visā Latvijas teritorijā. Atšķirīga ir iegarenā rozetveida plāksnīte (176. att. : 3).

Gredzeni (32) ir bronzas, izņemot vienu, kas darināts no dzelzs. Tie dalāmi spirālgredzenos, gredzenos ar pamišu galiem un slēgtajos gredzenos. Spirālgredzeni (7) darināti no stieples (178. att. : 17) vai sloksnes ar trīsstūrveida (119. kapā) vai segmentveida griezumam (178. att. : 19). Atšķirībā no daudz platākajiem vēlā dzelzs laikmeta spirālgredzeniem Sēlpils gredzeniem ir tikai trīs vijas. Dažiem spirālgredzeniem iegravēts ornaments (178. att. : 21), citiem vidējā vija tordēta (178. att. : 18, 22). Pēdējiem līdzīgi sastopami arī Mārtiņsalas 15.—16. gs. kapos.⁸ Vēlā dzelzs laikmeta tradīcijas vēl vērojamas arī gredzenu ar pamišu galiem (8) izveidē. Senākais no tiem ir 118. kapa gredzens, kura pītājā priekšpusē ievīta smalka stieplīte (178. att. : 25). Šādi gredzeni 13.—14. gs. sastopami visai bieži. Atšķirīgi izveidots 186. kapa gredzens. Tā priekšpusē reljefa trīsriindu skujiņa (178. att. : 20), 107. kapa gredzenam ir pāresnināta, gluda priekšpuse (178. att. : 36). Tas datējams pēc kapā atrastās (1494.—1535. g.) monētas. Pārējiem pāresninātā priekšpuse rievota vai ornamentēta; tāds, piemēram, ir 106. kapa gredzens, kas datējams ar 14. gs. vidu (178. att. : 24).

Visvairāk (17) ir viduslaikiem raksturīgo slēgto gredzenu. Tie ir vienmērīga platuma vai arī ar plataku priekšpusi. Vienmērīga platuma gredzenj ir 4—8 mm plati, gludi (178. att. : 31), rotāti ar sīku, gravētu ornamentu (178. att. : 27) vai arī profilēti ar divām rievām (178. att. : 23, 32). Tie atrasti 13.—15. gs. kapos. Šie gredzeni plaši izplatīti vēl 16. gs. un arī ārpus Latvijas

¹ Piemēram, Strūgukalna 10. kapā u. c.

² Рындина 1963, с. 244—247; Мальм, Фехнер 1967, с. 133—136.

³ Мальм, Фехнер 1967, с. 133, 134.

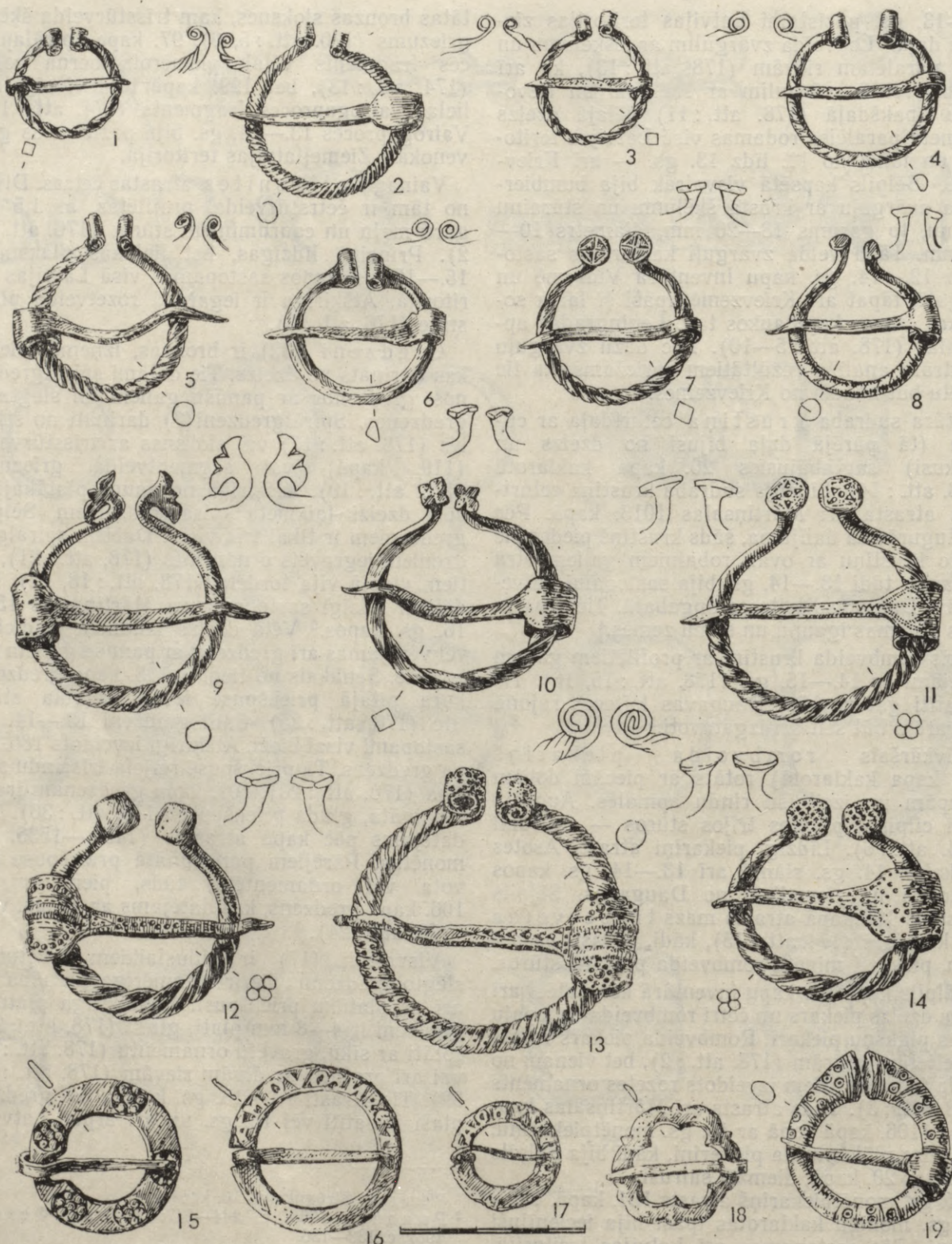
⁴ Mugurēvičs 1974, 222. lpp.; 1. att. : 22.

⁵ Turpat, 228., 229. lpp.; 2. att. : 22.

⁶ Шноре 1961, табл. V : 14.

⁷ Моора 1960, с. 19.

⁸ Piemēram, Mārtiņsalas 686. kapā, kurā bija arī 15.—16. gs. monēta.

177. att. Sēlpils kapsēta. Bronzas saktas. (VI 88 :)
 1—14, 19 — pakavsaktas (97, 195, 289, 83, 276, 209, 222, 92, 202, 89, 280, 275, 309, 82,
 290), 15—18 — riņķasaktas (230, 344, 345, 20).

178. att. Sēlpils kapsēta. Senlietas. (VI 88 :)

1 — rozetes (294), 2, 3 — piekariņi (98, 333), 4 — kauri gliemežnīcas (333), 5—13 — zvērguļi (88, 323, 98 (3 gab.), 248, 114, 214, 50), 14 — krustiņa fragments (50), 15, 16 — krustiņi (333, 27), 17—36 — gredzeni (120, 96, 293, 292, 56, 348, 48, 182, 196, 313, 246, 257, 239, 234, 351, 197, 238, 326, 240, 185).
 1—3 — alva; 4 — gliemežnīca; 14 — sudrabs; 5—13, 15—34, 36 — bronza; 35 — dzelzs.

teritorijas. Slēgtie gredzeni ar platāku priekšpusi, šķiet, izveidojušies no tāda paša veida gredzeniem ar pamišu galiem. To priekšpusē rievojums vai imitēts pinums (178. att. : 26, 28). Diviem gredzeniem priekšpusē dobītes, it kā «acs» vietas (178. att. : 29; 174. att. : 12), tiem līdzīgs Mārtiņsalas 500. kapa gredzens (17. gs.). Pie slēgtajiem gredzeniem ar platu priekšpusi pieder arī zīmogredzens ar iegrebtu zīmi (178. att. : 33), kas pēc pārējā kapa inventāra datējams ar 17. gs. Tāds pats gredzens zināms arī no Nīkrāces Vidusciema.¹ Zīmogredzeni viduslaikos bija plaši izplatīti, to acs nospiedums bija līdzvērtīgs parakstam.² Acs vieta izveidota arī 17. gs. dzelzs gredzenam (178. att. : 35). Dzelzs un alvas rotas, kas pieder pie lētajiem izstrādājumiem, minētas arī Rīgas sīktirgotāju inventāra sarakstos 17. gs.³

Bronzas saktas (28) ir galvenokārt sieviešu (60%), mazāk — bērnu (22%) un vīriešu (18%) kapu inventāra sastāvā. Savukārt vairāk saktu senākajos, t. i., 13. gs. beigās un 14. gs., kapos. Saktas kapos atrastas pa vienai,⁴ galvenokārt krūšu rajonā. Ar mazākajām bijis saprausts krekls, ar lielākajām — virsējais apģērbs. Saktas dalāmas pakavsaktās un riņķasaktās. Pakavsaktas (22) ir visai dažādas, jo turpina attīstīties dažādas vēlā dzelzs laikmeta saktu formas, vienīgi saktu apdare vairs nav tik rūpīga. Pēc galu izveidojuma saktas dalās saktās ar atrotītiem, lilijveida, rozetveida (stūrainiem) un vāju galiem. Pakavsaktas ar atrotītiem galiem (9) sastopamas 13.—17. gs. kapos, pie kam vēlākajos gadsimtos tās bijušas visieciēnītākais pakavsaktu tips. Atrotīto galu platums 6—10 mm, dažām gali pacelti līdz 8 mm virs loka, bet līdz pat 17. gs. sastopamas arī pēc senās tradīcijas darinātās saktas, kuru gali nav pacelti augstāk, bet atrodas loka līmenī. Senākās (13.—14. gs.) saktas ir vidēji lielas (diametrs 40—43 mm), ar tordētu vai profilētu loku (177. att. : 2, 5, 6). Ar 15. gs. datējamās kapos atrastas arī lielākas saktas — līdz 70 mm diametrā, ar tordētu vai iecirtumiem rotātu loku (177. att. : 4, 13). 16.—17. gs. kapos tās ir vismazākās (27—32 mm diametrā), ar vāji tordētu loku (174. att. : 2; 177. att. : 1, 3).

Pakavsaktas ar lilijveida galiem (2) ir vidēji lielas, ar griezumā apaļu un iecirtumiem rotātu loku (177. att. : 9). 120. kapā šāda sakta pēc

monētas datējama ar 15. gs. Latvijas teritorijā pakavsaktas ar lilijveida galiem izplatītas 14.—15. gs. Saktu lilijveida gali izveidojušies no agrākajiem, t. i. zvērgalvu galiem, tiem pakāpeniski deģenerējoties.

Pakavsakta ar vāju jeb paplašinātiem galiem atrasta 186. kapā. Tās loka gali un arī vidusdaļa rotāta ar svītriņu grupām un saulītēm (177. att. : 19). Pēc ornamenta un plakanā loka sakta tuva 13. gs. Tērvetes saktai.⁵ Šā veida saktām paralēles sastopamas galvenokārt Latvijas un Lietuvas rietumu daļā.⁶

Visvairāk (10) atrasts pakavsaktu ar rozetveida (stūrainiem, naglu, pogu, ripu) galiem. Tā ir raksturīga 13.—17. gs. pakavsaktu forma. Senākās no tām ir saktas, kuru gali, sākot no loka pamatnes, virzienā uz augšu pakāpeniski kļūst platāki, galu virsma gluda, tie četrstūrīgi, ar 4—7 mm garām šķautnēm (piemēram, 14. un 38. kapu saktas; 174. att. : 4). Līdzīgas saktas Asotes pilskalnā datētas ar 13. gs. otro pusi.⁷ Šādi gali ir arī 52. kapa saktai (177. att. : 8), kura pēc kapā atrastās monētas datējama ar 14.—15. gs. Pēc paralēlēm ar citās kapsētās atrastajām saktām, tās datējums tuvāks 14. gs.⁸ Tā tad pieļaujams, ka Sēlpils saktas ar rozetveida galiem un gludu virsmu sprautas 13. gs. beigās un 14. gs. Šīm saktām loki tordēti vai rotāti ar iecirtumiem. 229. kapa sakta, kam atšķirībā no iepriekšminētajām saktām gali ir vairāk noplacināti, būtu datējama ar vēlāku periodu — 14.—15. gs. (174. att. : 3). Vēl vairāk noplacināti gali (šķautnes garums līdz 10 mm) ar robiem malās (rozetveida) ir 39. un 51. kapa saktām (177. att. : 10; 174. att. : 1). 51. kapa sakta līdzīga Mārtiņsalas 672. kapā atrastajai saktai, kura pēc monētas datējama ar 15. gs. otro ceturksni. Dažām 15.—17. gs. saktām stipri noplacinātie gali ir arī noapaļoti (diametrs līdz 11 mm), dažkārt galu virsma ornamentēta (gali pogveida vai ripveida). To loks parasti vīts, saktu diametrs līdz 60 mm (177. att. : 11, 12, 14). 129. kapa saktai (177. att. : 7) analoga ir Mārtiņsalas 1184. kapa sakta, kura pēc šai kapā atrastās monētas datējama ar 15. gs. trešo ceturksni. Visām šā veida saktām augstu (līdz 10 mm) virs loka pacelti gali.

Laikā no 13. gs. beigām līdz 17. gs. tipoloģiskās izmaiņas konstatējamas arī saktu adatās. 13. gs. beigās un 14. gs. saktu adatām neatkarīgi no saktu galu un loku formas ir vidēji plata pēda (10—11 mm), kas smailes virzienā pakāpeniski sašaurinās (174. att. : 4). Salīdzinot ar 12. gs. saktu adatām, pēda kļuvusi nedaudz platāka. Retāk sastopamas adatas ar platu, stūrainu pēdu (177. att. : 2). 15. gs. saktām pēdas kļūst aizvien platākas (līdz 26 mm; 177. att. : 11—14) un ornamentētas, tām profilētas rievās, dobts vai gravēts ornaments, pie kam nereti rotāta arī

¹ LVM, V 8846 : 7.

² LA, 306. lpp.

³ Jansons 1971, 98.—101. lpp.

⁴ Divas saktas bija tikai 40. kapā.

⁵ Brīvkalne 1974, 6. att. : 6; 132. lpp.

⁶ Turpat, 131. lpp.

⁷ Шноре 1961, табл. III : 29.

⁸ Līdzīga sakta atrasta Zaubes Bērzmuižas 11. kapā (14. gs.).

daļa no adatas. Platās, ornamentētās adatas ir vidēja un liela izmēra saktām ar vītu vai tordētu loku un sevišķi ar rozetveida un lilijveida galiem. Šādas adatas konstatētas vēl arī 16. gs. saktām,¹ lai gan Sēlpils 16.—17. gs. saktām ir tikai šaurās adatas (174. att. : 2; 177. att. : 1, 3), kādas līdzās platajām sastopamas jau kopš 15. gs. (177. att. : 7). Šaurās adatas visā garumā ir vienmērīga platuma (2—3 mm), līdzīgas riņķasaktu adatām, turklāt pievienotas mazāku izmēru saktām, kurām loks bieži vien ir tordēts.

Riņķasaktu (6) loku izveidojums ir dažāds. 11. kapa saktaī malas ir robotas, tās diametrs 35 mm (177. att. : 18). Sakta datējama ar 14. gs., jo kopā ar to atrasta 1325.—1375. gada monēta. Līdzīga sakta Saldus 41. kapā² atrasta kopā ar 1563. gada monētu. Robotas saktas pazīstamas arī ārpus Latvijas teritorijas. Bieži sastopamu riņķasaktas tipu pārstāv 75. kapa sakta ar šauru, griezumā ovālu loku (174. att. : 5). Trim saktām ir neskaidri uzraksti (177. att. : 16, 17). 96. kapā šāda sakta bija kopā ar 13.—15. gs. monētu. 137. kapa sakta rotāta ar piecām reljefām rozetēm (177. att. : 15). Pēc kapā atrastās monētas sakta datējama ar 14./15. gs. miju. Visām minētajām riņķasaktām paralēles rodamas plašā rajonā, un acīmredzot tās ir amatnieku rotkaļu darbs. Sēlpils kapsētā tās konstatētas, sākot ar 14. gs.

Apģērba piederumi

Alvas rozetes saglabājušās divos sieviešu kapos. Rozetu diametrs 12—14 mm, malas tām robotas, ažiurajā vidusdaļā laipiņa. 186. kapā apbedītajai bijis bagātīgi rotāts apģērbs, liekas, villaine vai jaka, taču rotājums vairs nav rekonstruējams. Vērojams, ka rozetes bijušas izkārtotas rindās un arī virs rindām — pa trim (171. att. : 5). 173. kapā atrastas četras rozetes, bez tam dažas arī kā savrupatradums kapsētas un apmetnes teritorijā. 186. kapa senlietas datējamās ar laiku no 13. gs. otrās puses vai beigām līdz 14. gs., bet 173. kapu spala nazis pieļauj datēt ar laiku, ne agrāku par 14. gs. otro pusi. Ar mazliet citādām alvas rozetēm rotāta tērpa apakšmala³ Jūrkalnes Darvdedžu 14./15. gs. 3. kapā. Nelieli rozetveida alvas rotājumi līdz ar bronzas gredzentiņiem vēlajā dzelzs laikmetā konstatēti lībiešu apģērbā. 12.—13. gs. tādi ieviešas arī latgaļu un sēļu villaiņu rotājumos.

Bronzas un dzelzs āķi un cilpas (10) atrasti trijos kapos. Tie ir diezgan lielu izmēru (cilpas 14—16 mm platas, 22 mm garas, āķi līdz 22 mm gari), parasti atrasti iegurņa vai krūšu rajonā, domājams, kā virsējā apģērba sastāv-

daļa (176. att. : 4—6). 104. kapa āķis datējams ar 16. gs. beigām. Līdzīgi datēti āķi atrasti arī Sēlpils apmetnes un priekšpils teritorijā. Savrup atrasta cauršujama alvas poga (176. att. : 7). Ādas jostu fragmenti bija saglabājušies divos kapos. 95. kapā jostai divas daļas savienotas ar sakniedētu bronzas sloksni (176. att. : 18). Savrup atrasti ar bronzas kniedītēm rotātas jostas fragmenti (176. att. : 14); līdzīgas jostas izplatītas 16.—17. gs.,⁴ it īpaši Latvijas rietumu daļā. Par jostas gala apkalumu var būt nodēris arī 88. kapa dzelzs plāksnīte ar kniežu caurumiņiem (169. att. : 3). Par ādas jostu klātbūtni liecina arī kapos atrastās dzelzs sprādzes (19). Jostu sprādzes ir četrstūrainas un segmentveida. No četrstūrainajām sprādzēm senākās (ar 14. gs. datējamās kapos) ir kvadrātveida vai arī ar noapaļotiem priekšējiem stūriem (176. att. : 20, 26), bet trapecveida un iegarenas — atrastas 15.—16. gs. kapos (176. att. : 24, 25). Segmentveida sprādzes konstatētas 15.—17. gs. apbedījumos (176. att. : 19, 21—23). Sprādzes atrastas galvenokārt vīriešu, bet arī divos sieviešu kapos. Domājams, ka jostas bijušas galvenokārt austas vai pītas. Jostu sadalīšanai vai priekšmetu piekāršanai pie jostām varēja nodēret vienpadsmit atrastie dzelzs un bronzas riņķi. Tie nākuši galvenokārt no vīriešu kapiem, 200. kapā bija pat divi riņķi (176. att. : 10, 11, 13, 15—17). Šādiem jostu riņķiem ir senas lietošanas tradīcijas. Savrupatrastais uz trim pusēm izzarojošais sadalītājs, domājams, ir no iemauktiem (176. att. : 28). Tā diametrs 60 mm, vidusdaļā tam dobs ornamentēts izcilnis.

Atzīmējami divi dzelzs loki — 15—26 cm diametra trauka rokturi (175. att. : 19; 174. att. : 26). 192. kapa loks datējams pēc 1572. gada monētas.

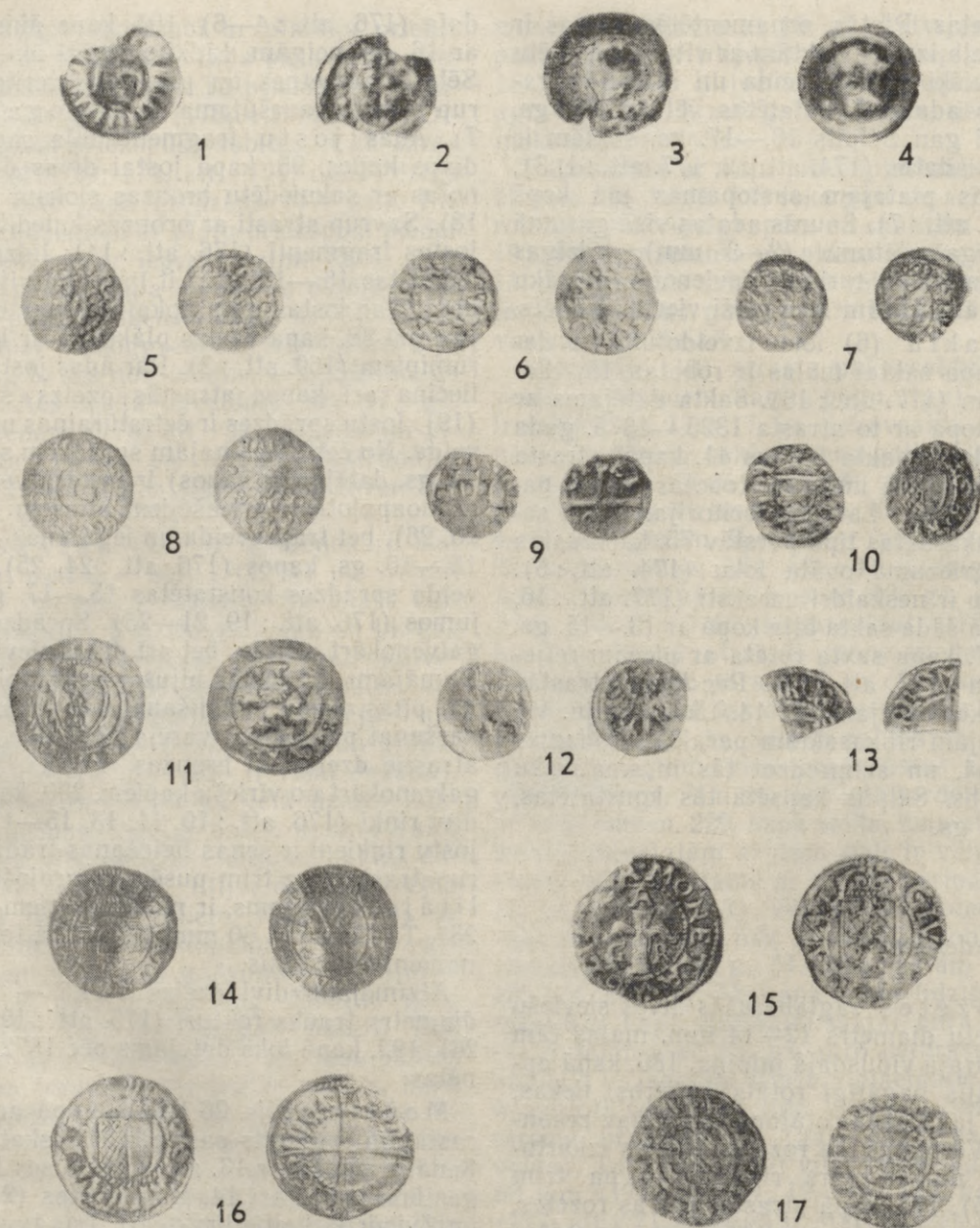
Monētas bija 26 kapos, kopā ar savrupatrastajām to skaits sasniedz 66 (skat. 14. tab.). Senākā monēta ir 13. gs. otrās puses Meklenburgas brakteāts. Arī 14. gs. monētas (2) ir Vācijā un Zviedrijā kaltie brakteāti. Trīs tuvāk nenosakāmie brakteāti pēc senlietu datējuma varētu būt kalti laikā no 14. gs. beigām līdz 15. gs. sākumam; 120. kapā šāds nenoteikts brakteāts datējams pēc tai pašā kapā atrastā 15. gs. pirmās puses Hamburgas brakteāta. No senākajām Livonijā kaltajām monētām atrasts tikai viens 14. gs. beigu—15. gs. sākuma Tartu bīskapijas Lībekas tipa feniņš. Sākot ar 15. gs. otro pusi, kad naudas saimniecība kļuva aktīvāka, arī kapu piedevās monētas sastopamas biežāk. Tāpat kā

¹ Piemēram, Mārtiņšsalas 384. kapā.

² J. Daigas izrakumi 1958. g.; sakta glabājas Saldus Vēstures un mākslas muzejā.

³ Snore 1937, 60. lpp.; 3. att. : 17.

⁴ Piemēram, Vilces Kalnplāteru kapulaukā u. c.

179. att. Sēlpils kapsētā atrastās monētas (dabiskā lielumā); aprakstu skat. 14. tabulā.
(VI 88.)

1 — 204; 2 — 25; 3 — 94; 4 — 183; 5 — 165; 6 — 373; 7 — 75; 8 — 386; 9 — 374;
10 — 117; 11 — 377; 12 — 145; 13 — 376; 14 — 13; 15 — 156; 16 — 2931 17 — 147.

apmetnē, arī kapsētā visvairāk ir 16. gs. monētu. To vidū pieci Aleksandra Jageloņa Lietuvas denāri, Rīgas arhibīskapa Jaspera Lindes (1509—1524) un Livonijas ordeņa mestra Valtera Pletenberga (1494—1535) kopkaluma feniņi (3), Rīgas brīvpilsētas šiliņi (1571—1578) (4) u. c. 17. gs. sākuma monētas — Tallinā un Zviedrijā

kaltās Gustava II Ādolfā ēres — atrastas tikai vienā kapā. Vēlākās monētas ir kapsētā savrup atrastie Kārļa XI 1663. gada Rīgas šiliņi. Pēc kapsētā atrastajām monētām spriežams, ka kapsēta izmantota no 13. gs. otrās puses līdz 17. gs. trešajam ceturksnim. Šādā datējumā iekļaujas arī citas kapsētā atrastās senlietas.

Sēlpils kapsētas kapu inventārs (datējumi — pie kapu aprakstiem)

Kapa Nr.	Dzimums	Orientācija (azimuts)	Apbedījuma dziļums, cm	Dz. naži	Dz. slīmeši un cirtņi	Dz. un br. adatas	Dz. cirvji	Dz. šķēpi	Dz. sprādzes, dz. un br. riņķi	Dz. un br. āķi un cilpas	Br. pakavsakts	Br. riņķasakts	Br. un dz. gredzeni	Br. aproces	Br. vainagu plāksnītes	Br. zvārguļi	Br. un alvas piekari, br. važiņas	Alvas rozetes	Br. un sudraba krustiņi	Kauri glīmežnīcas	Stikla krelles	Krama priekšmeti	Sifera galodas	Kaula adatu kārbīnas, kaula un stikla ripīņas	Monētas	Svina un balt- metāla priekšmeti	Dz. priekšmeti	Br. apkalumu plāksnītes
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
1	pusaudzis	250	50	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	siev	250	60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
8	siev	260	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
9	vīr	260	30	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	pusaudzis	250	70	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
11	nenoteikts	250	50	1	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
12	bērns	190	30	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—
14	siev	240	100	1	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	10	+	—	—	50	+	—	—	—	—	—	—	—
15	vīr	250	70	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
16	vīr	260	80	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
18	siev	250	90	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	8	2	—	—	1	—	—	—	—
19	meitene	240	70	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	14	—	—	—	—	—	—	—
20	meitene	230	70	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	29	—	—	1	+	42	1	—	—	—	—	+	—
21	siev	240	90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
24	pieaudzis	50	100	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25	siev	250	70	1	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	+	+	—	—	—	—	—	—	—
27	bērns	200	70	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28	vīr	DR	40	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—
29	pieaudzis	230	70	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
30	bērns	DR	40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—
32	vīr	230	30	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
33	pieaudzis	230	60	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
34	vīr	230	70	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
36	siev	220	30	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
37	siev	240	40	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
38	vīr	220	40	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
39	pieaudzis	240	30	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
40	pusaudzis	—	30	1	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
43	pusaudzis	230	50	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
45	vīr	230	50	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
49	bērns	230	70	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	4	7	—	—	—	—	—	—	—

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
50	bērns	230 80	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
51	vīr	230 40	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
52	siev	230 50	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	52	27	—	—	—	4	—	2	—
55	pieaudzis	230 60	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
56	bērns	230 80	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	+	—	—	2	3	—	—	—	—	—	—	—
58	vīr	230 60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
62	vīr	230 90	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
63	pieaudzis	240 40	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
65	vīr	230 130	1	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
66	pieaudzis	— 60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
67	pieaudzis	— 70	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—
68	siev	220 60	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	14	2	—	—	—	—	—	—	—
69	bērns	220 60	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	30	15	—	—	—	—	+	—
70	bērns	220 60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	15	5	—	—	—
71	vīr	250 80	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
72	bērns	250 50	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
73	bērns	210 40	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—
74	vīr	230 60	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
75	siev	220 30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
78	vīr	230 70	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
79	siev	240 60	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	35	4	—	—	—	—	1	1
80	bērns	260 60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
81	vīr	260 70	—	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
82	vīr	230 90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
85	vīr	230 70	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—
88	vīr	230 90	—	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3
89	vīr	240 80	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	—
90	bērns	230 80	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
95	vīr	240 60	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	1
96	siev	250 70	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	29	11	—	—	—	1	—	—
97	bērns	DR 60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
98	vīr	230 70	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
100	bērns	230 80	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
101	vīr	230 40	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
104	siev	230 100	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
105	vīr	240 110	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
106	siev	220 100	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
107	siev	240 100	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
117	pieaudzis	—	110	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
118	siev	270	30	1	—	—	—	—	—	—	1	—	2	2	—	—	—	—	—	95	+	—	—	—	—	—	—	—
119	vīr	270	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
120	siev	250	30	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	83	8	—	—	—	2	—	—	—
121	vīr	220	10	2	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
123	pusaudzis	240	20	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
125	vīr	220	30	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
126	vīr	240	30	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
127	siev	280	30	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—
129	siev	240	50	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
130	vīr	230	20	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
132	siev	230	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
137	siev	250	80	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
138	vīr	230	90	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
139	siev	230	80	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
140	siev	230	90	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
141	vīr	230	80	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
142	vīr	220	50	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
143	siev	250	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
146	vīr	240	40	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
147	siev	240	20	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—
148	siev	230	60	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
149	siev	230	90	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
150	pieaudzis	—	70	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
151	pieaudzis	—	10	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
158	bērns	240	60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—
159	bērns	240	70	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
162	vīr	230	80	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
167	vīr	190	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
170	siev	230	20	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
172	siev	230	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
173	siev	260	50	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	18	5	—	—	—	—	—
174	siev	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	—	—	—	—	—	—	—
175	vīr	240	60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
176	siev	250	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
180	pusaudzis	240	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
182	siev	240	20	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
184	vīr	240	90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
185	vīr	240	90	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
186	siev	230	90	1	—	—	—	—	—	—	1	—	2	—	—	1	—	+	—	82	20	—	—	—	—	—	—	—
188	bērns	230	70	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
191	pieaudzis	220	90	1	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
192	pieaudzis	240	30	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—
193	vīr	250	20	1	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
194	pieaudzis	250	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—
195	vīr	220	40	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
196	siev	230	40	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
197	vīr	250	30	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
198	siev	250	30	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
199	siev	240	30	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
200	vīr	250	30	1	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
203	siev	90	70	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
204	vīr	240	50	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
210	pusaudzis	230	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
211	pusaudzis	230	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
212	pieaudzis	220	50	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
213	siev	230	60	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
214	vīr	230	60	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
216	vīr	240	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
218	vīr	230	50	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
225	bērns	210	90	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	1	6	2	—	—	—	—	—	—	—
226	vīr	230	80	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
229	siev	240	120	1	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	34	3	—	—	—	—	—	—
230	siev	230	70	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
232	vīr	230	70	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
234	siev	240	30	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26	4	—	—	—	—	—	—
Savrupatradumi				12	3	—	—	—	2	1	—	2	7	—	2	1	2	—	2	8	3	14	—	—	24	1	2	2
Kopā				85	7	3	2	2	30	10	22	6	32	4	4	53	+	+	4	+	+	17	1	4	66	5	+	5

Ar + apzīmēto atradumu skaits precīzi nav nosakāms: Dz. — dzelzs; Br. — bronzas.

Sēlpils kapsētā atrastās monētas

Inventāra Nr.	Kapa Nr., laukums	Dziļums cm	Apraksts	Datējums	Attēls
1	2	3	4	5	6
VI 88 :14	6. k.	60	Tartu bīskapa Andreja Pepera šiliņš	1468.—1473. g.	
23	10. k.	25	Rīgas brīvpilsētas šiliņš	1578. g.	
25	11. k.	35	Meklenburgas brakteāts	1326.—1375. g.	179. att. : 2
37	21. k.	75	Livonijas ordeņa mestra Valtera Pletenberga Rīgas šiliņš	16. gs. 20.—30. g.	
75	34. k.	70	Tartu bīskapa Johana IV Disburga feniņš	1513.—1514. g.	: 7
94	52. k.	50	Meklenburgas brakteāts un trīs brakteātu ceturtdaļas	14.—15. gs.	: 3
117	67. k.	110	Rīgas arhibīskapa Jaspera Lindes un Livonijas ordeņa mestra Valtera Pletenberga kopkalums, feniņš	1509.—1524. g., 1494.—1535. g.	: 10
118	"	"	Tartu bīskapa Johana II Bertkova feniņš	1473.—1485. g.	
130	73. k.	40	divi brakteātu fragmenti	13.—15. gs.	
133	74. k.	55	Meklenburgas brakteāts	13. gs. otrā puse	
143	82. k.	85	Tallinas feniņš	15. gs. otrā puse	
145	85. k.	65	Aleksandra Jageloņa Lietuvas denārs	1501.—1506. g.	: 12
146	"	"	Rīgas arhibīskapa Jaspera Lindes un Livonijas ordeņa mestra Valtera Pletenberga kopkalums, feniņš	1509.—1524. g., 1494.—1535. g.	
147	"	"	Livonijas ordeņa mestra Valtera Pletenberga Rīgas šiliņš	1535. g.	: 17
155	89. k.	80	Gustava II Ādolfa Zviedrijas ēre	1611.—1632. g.	
156	"	"	Gustava II Ādolfa Tallinas ēre	1621. g.	: 15
157	"	"	tas pats	1622. g.	
158	"	"	Gustava II Ādolfa Zviedrijas ēre	1611.—1632. g.	
159	"	"	Gustava II Ādolfa Zviedrijas ēres klīpe	tas pats	
160	"	"	tas pats	tas pats	
161	"	"	tas pats	1626. g.	155. att. : 14
165	95. k.	60	Tartu bīskapa Johana II Bertkova feniņš	1473.—1485. g.	179. att. : 5
165 ^a	"	"	Aleksandra Jageloņa Lietuvas denārs	1501.—1506. g.	
166	"	"	Livonijas ordeņa mestra Hermana Brigeneja Rīgas šiliņš	1535.—1549. g.	
172 ^a	96. k.	65	brakteāta fragments	13.—15. gs.	
178 ^a	104. k.	95	Johana III Tallinas šiliņš	1568.—1592. g.	
385	105. k.	100	Aleksandra Jageloņa Lietuvas denārs	1501.—1506. g.	
183	106. k.	95	Zviedrijas brakteāts	14. gs. vidus	: 4
186	107. k.	95	Livonijas ordeņa mestra Valtera Pletenberga Tallinas feniņš	1494.—1535. g.	
204	120. k.	30	Hamburgas brakteāts	15. gs. pirmā puse	: 1
204 ^a	"	"	Hamburgas (?) brakteāts	13.—15. gs.	
231	137. k.	80	Tartu bīskapijas Libekas tipa feniņš	14./15. gs.	

1	2	3	4	5	6
VI 88 : 266	162. k.	80	Livonijas ordeņa mestra Valtera Pletenberga Rīgas feniņš	1494.—1535. g.	
288	184. k.	90	15. gs. žetons	15. gs.	
304	192. k.	25	Jana Hodkēviča Pārdaugavas hercogistes šiliņš (ceturtdaļa)	1572. g.	
bez Nr.	194. k.	20	monētas fragments, nenosakāms	—	
bez Nr.	210. k.	100	tas pats	—	
VI 88 : 324 ^a	211. k.	90	Rīgas arhibīskapa Jaspera Lindes un Livonijas ordeņa mestra Valtera Pletenberga kopkalums, šiliņš (ceturtdaļa)	1509.—1524. g. 1494.—1535. g.	
13	H ³ lauk.	20	Rīgas brīvpilsētas šiliņš	1575. g.	179. att. : 14
30	H ³ lauk.	10	Gustava II Adolfa Rīgas šiliņš	1621.—1632. g.	
35	H ³ lauk.	20	Livonijas ordeņa mestra Hermaņa Brigeneja Rīgas šiliņš	1537. g.	
36	H ¹ lauk.	20	Jana Hodkēviča Pārdaugavas hercogistes šiliņš	1572. g.	
293	H ¹ lauk.	15	Livonijas ordeņa mestra Valtera Pletenberga Cēsu šiliņš	1494.—1535. g.	: 16
373	H ² lauk.	40	Tartu bīskapa Bartolomeja Savijerves feniņš	1441.—1459. g.	: 6
374	H ¹ lauk.	25	Livonijas ordeņa mestra Hermaņa Brigeneja Tallinas feniņš	1535.—1549. g.	: 9
375	H ³ lauk.	25	Kārļa XI Rīgas šiliņš	1663. g.	
376	H ³ lauk.	40	Cēsu šiliņš (ceturtdaļa)	15./16. gs.	: 13
377	H ² lauk.	35	Kurzemes un Zemgales hercoga Gotharda Kettera šiliņš	1576. g.	: 11
378	H ³ lauk.	20	Livonijas ordeņa mestra Hermaņa Brigeneja Tallinas šiliņš	1542. g.	
379	„	20	Kārļa XI Rīgas šiliņš	1663. g.	
380	„	15	Livonijas ordeņvalsts Tallinas (?) šiliņš (ceturtdaļa)	16. gs. pirmā puse	
381	„	20	Rīgas arhibīskapa Brandenburgas Vilhelma šiliņš (puse)	1563. g.	
382	H ² lauk.	50	Aleksandra Jageloņa Lietuvas denārs	1501.—1506. g.	
383	„	10	Johana III Tallinas šiliņš	1568.—1592. g.	
384	„	30	Tartu bīskapa Johana VI Beja feniņš	1528.—1543. g.	
386	H ³ lauk.	10	Kārļa X Gustava Rīgas šiliņš	1658. g.	: 8
387	H ² lauk.	25	Rīgas brīvpilsētas šiliņš	1575. g.	
388	„	20	Livonijas ordeņvalsts Tallinas šiliņš	15. gs. otrā puse	
389	„	50	Rīgas brīvpilsētas šiliņš	1571. g.	
390	„	30	Aleksandra Jageloņa Lietuvas denārs	1501.—1506. g.	
391	„	30	tas pats	tas pats	
392	H ³ lauk.	15	žetons	15.—17. gs.	

Apbedīšanas tradīcijas, apbedīto etniskā piederība

Nelielajā kapsētas teritorijā apbedījumi atrodas līdz 135 cm dziļi, guldīti blīvi, vietām pat līdz trīs kārtās. Kā kristīgo kapsēta tā bijusi iezogota. Tāpēc, rokot jaunas kapu bedres, senākie apbedījumi parasti traucēti. Tādās reizēs to kauli tika savākti un novietoti pie kapličas šim nolūkam paredzētos kaulu kambaros. Šādu salauzītu kaulu līdz 0,5 m biezs slānis konstatēts kapsētas dienvidrietumu stūrī. Nav traucēta tikai apmēram trešā daļa apbedījumu.

Mirušie guldīti diezgan regulārās rindās,¹ acīmredzot kāpi virs zemes bijuši iezīmēti ar kopiņu, krustu vai tml. Saskaņā ar kristīgās ticības prasību apbedījumi parasti orientēti ar galvām R. Tāpat tas ir citās kapsētās Latvijas teritorijā, arī Lietuvā un Igaunijā.² Sēlpils kapsētā galvenokārt vērojams, it sevišķi 15.—17. gs. apbedījumiem, DR orientējums (210°—270°). Līdzīgs virziens vērojams arī dažās citās šā perioda kapsētās, piemēram, Tērvetē, Pļaviņu Vīnakalnā. Sastopami gan arī daži citos virzienos — ar galvu uz D vai A — ierakti apbedījumi.³ Dažos kapos saglabājušās priedes koka šķirsta paliekas.⁴ Jādama, ka vairums mirušo glabāti dēļu šķirstos, kas plaši ieviesās līdz ar kristīgās ticības izplatīšanos. Par dēļu šķirstiem liecina gan naglas (1—21), gan arī dēļu savienošanai nepieciešamās skavas. Iespējams, ka kapos, kur naglas nav atrastas, šķirsta dēļi sastiprināti ar koka tapām vai arī bijuši blūka šķirsti. Pēc apbedījuma stāvokļa vērojams, ka vairāki mirušie apglabāti arī bez šķirstiem.⁵ Parasti tie guldīti uz muguras, izstieptā stāvoklī (159. att.). Dīvos kapos (168. un 169.) tie novietoti uz vēdera. Saskaņā ar senu ticējumu, ja mirušais dzīvē bijis ļauna rakstura cilvēks, tam pēc nāves nocirta galvu, lai mirušais nevarētu izkļūt no aizsaules.⁶ Iespējams, ka mirušie guldīti uz vēdera, pamatojoties uz līdzīgu ticējumu.

Rokas mirušajiem parasti elkoņos saliektas, ar plaukstām jostasvietā vai arī iegurņa rajonā, tomēr 10% apbedījumu pēc senas tradīcijas rokas sakrustotas uz krūtīm. Reizēm vienlaicīgi vienā kapā guldīti divi vai pat vairāki mirušie. Divi pieaugušie vienā šķirstā guldīti uz sāniem pretējos virzienos. Vairākos kapos apglabāts pieaugušais kopā ar bērnu (166. att. : 1), arī divi bērni⁷ un sešos kapos pa 3—7 mirušajiem (166. att. : 2—7; 172. att.). Vienā šādā kapā trīs mirušie rūpīgi nolikti līdzās, bet pārējos šādos grupu kapos tie novietoti nekārtīgi, pat divās kārtās, virsējos liekot pretējā virzienā. Apakšējie vienmēr orientēti parastajā apbedīšanas virzienā (ar galvu R). Grupveida apbedījumos galvenokārt 30—40 gadus veci vīrieši, arī dažas sievie-

tes un pusaudži. Šīs grupas ieraktas kapsētas izpostītajā daļā 16. gs. beigās vai vēlāk. Tie varētu būt poļu-zviedru kara kritušie karotāji, jo 1627.—1628. gadā par Sēlpili tika izcīnītas sīvas cīņas, varbūt arī mēra epidēmijā mirušie (mēris Sēlpils apkārtnē plosījās 17. gs. sākumā) vai arī — sodītie. Pavirši, it kā steigā apglabāti šķiet arī vairāki atsevišķi bez šķirstiem ieraktie apbedījumi. Kapsētā konstatējamās arī dažas ar pagānisko apbedīšanas rituālu saistītas tradīcijas. Piemēram, 10% apbedījumu kapa bedres pildījumā, it sevišķi skeleta līmenī, atrastas sīkas ogļītes, kādā bērna kapā — pat ugunscura pagalu un degušas organiskas vielas (iespējams, ēdiena) paliekas, trijos kapos — sīki kalcinēti kāda ziedojuma kauliņi;⁸ dažiem mirušajiem aiz galvas vai visapkārt nolikti akmeņi (166. att. : 9; 164. att. : 7) un 56% apbedījumu — līdzdotās senlietas. Šādi novērojumi konstatēti arī citās šā perioda kapsētās, pie kam attālākās, nomaļākās vietās senās tradīcijas vērojamas spilgtāk.⁹ Kaut arī Sēpilī bijis garīdznieks, seno tradīciju ietekme kapsētā vēl samērā spēcīga. Kurzemes superintendents Pauls Einhornis 1636. gadā pēc baznīcu vizitācijas Sēpils un Daugavpils novadā savā ziņojumā Kurzemes augstākajai baznīcas vadībai min, ka vietējie iedzīvotāji mirušos apglabā to labākajā tērpā, šķirstā liek naudu, gredzenus, adatas, sudrabu, dārglietas u. tml., lai tiem viņā saulē būtu nodrošināta labklājība.¹⁰ Pēc Sēpils kapsētas kapu inventāra vērojama tā pati likumsakarība, kāda pārējā Latvijas teritorijā. Proti, laikā no 13. līdz 17. gs. kapu inventārā izzūd krāšņās bronzas rotas un it īpaši — ieroči. Kā zināms, 1567. gada Kurzemes landtāga lēmums aizliedza zemniekiem turēt ieročus.¹¹ Sēpils kapsētā ieroči vēl atrasti četros ar laiku no 13. līdz 15. gs. datējamos kapos. No rotām sievietes kapos visvairāk atrod kaklarotas. Sēpilī tās sastopamas vēl trešajā daļā 13.—15. gs. sievietes kapu; vēlākajos gadsimtos kaklarotas izzūd. Piezīmējams, ka kaklarotu sastāvā ietilpst senie amuleti — zvārguļi un kauri gliemežnīcas. Visizplatītākā sievietes un arī vīriešu rota ir sakta. Arī saktu skaits laika gaitā tomēr samazinās;¹² daļēji saktu skaita samazinā-

¹ Rindas atklājās, sadalot apbedījumus pa gadsimtiem.

² Урбанавичюс 1967, с. 8; Янитс 1956, с. 319.

³ Ar galvu D ierakti 26., 27., 47., 114., 167., bet ar galvu A — 57., 111., 128., 160., 166., 203. apbedījums.

⁴ Piemēram, 20., 118., 220. kapā.

⁵ Piemēram 202., 203., 233. kaps.

⁶ Lerhis-Puškaitis 1903, 7, 1330. lpp.

⁷ Piemēram, 26., 27., 72. un 73. kaps.

⁸ 111., 186., 187. kapā.

⁹ LA, 297., 298. lpp.

¹⁰ Einhorn 1636, S. 62, 63.

¹¹ Latvijas PSR vēsture, 1, 165. lpp.

¹² Saktas bija 33% ar laiku no 13. līdz 15. gs. un 12% — ar 16. un 17. gs. datējamu apbedījumu.

šanos varētu izskaidrot ar pogu un āķu kā apģērba saturētāju plašāku ieviešanos. Gredzeni atrasti ap 10% apbedījumu (13.—17. gs.), galvenokārt pa vienam, — daudzo vēlā dzelzs laikmeta kapos sastopamo gredzenu vietā.

Salīdzinājumā ar vēlā dzelzs laikmeta rotām Sēlpils kapsētas rotu apdare kļuvusi paviršāka, tās ir vienveidīgas, vecās rotu formas deģenerējušās, krustiņiem, kas bija darināti no tīra sudraba, tagad no sudraba tikai neliels fragments; ja vidējā un vēlā dzelzs laikmeta kapu inventārā bija galvenokārt bronzas rotas, tad tagad parādās lētāka metāla — dzelzs un alvas (gredzens, piekari) rotas. 88. vīrieša kapā kopā ar rotkaļa cirtni ielikts arī svina gabaliņš (169. att.).

No darbarīkiem visbiežāk dots līdz nazis, citi darbarīki pakāpeniski izzūd. Naži konstatēti 30% apbedījumu jeb apmēram pusei no apbedījumiem, kam bija senlietas. Laikā no 13. līdz 17. gs. nažu skaits visumā paliek nemainīgs. Naži visbiežāk atrasti mirušo jostasvietas rajonā, tātad nēsāti piekārti pie jostas, kā to rāda 18. gs. zīmējumi.¹ Dažos kapos, kur atrasti divi naži, viens no tiem uzskatāms par ziedojumu.

Tāpat kā citās tālaika kapsētās, arī Sēlpils kapsētā nozīmīga vieta ir monētām, kas, izņemot vienu piekariņu, uzskatāmas par ziedojumu mirušajam (skat. 14. tab.). Monētas kā kapa inventāra sastāvdaļa pazīstamas plašā teritorijā jau vēlajā dzelzs laikmetā.²

Sēlpilī monētas atrastas 10% apbedījumu; apbedījumu skaits, kam dotas līdz monētas, ar laiku pieaug,³ pie kam pieaug arī to kapu skaits, kuros monētas ir vienīgā piedeva. Tās atrastas kapa bedres pildījumā pie galvas, kājām, zem muguras, bet visbiežāk — iegurņa rajonā (atradušās acimredzot jostai piekārtā maisiņā), visbiežāk pa vienu vai divām, 89. kapā — septiņas. Nereti kapā likta tikai monētas puse vai ceturtdaļa. Cirsti 13.—15. gs. brakteāti, kad naudas apgrozībā vēl bija maz, vairākkārt arī 16.—17. gs. monētas, kad Sēlpils apkārtni postīja kari un epidēmijas. Kapā dota līdz apgrozībā esošā zemas vērtības siknauda (179. att.).⁴ Tas, ka kapos liktas zemas vērtības monētas, tāpat arī monētu ciršana daļās raksturo ne vien iedzīvotāju nabadzību, bet arī ziedojuma simbolisko nozīmi. Par naudas došanu mirušajiem līdz kapā, lai tie

viņā saulē varētu iegādāties vajadzīgo, liecina arī 17. gs. rakstītie avoti.⁵

Par Sēlpils kapsētā laikā no 13. līdz 15. gs. apglabāto etnisko piederību liecību sniedz senlietas, īpaši rotas. Kaut arī šajā periodā jau ieviešas visai Latvijai kopēji rotu veidi — slēgtie gredzeni, riņķasaktas u. c., dažos kapos atrastās rotas, piemēram, Rietumlatvijai raksturīgā sakta ar vāļu galiem (177. att. : 19), izplatītas šaurākā apgabalā. Sēlpils kapsētas kapu inventārā visbiežāk sastopamas kauri gliemežnicu pārmijus ar krellēm vērtas kaklarotas; dažreiz rotās ir arī zvārguļi, apaļie un rombveida piekari (161. att. : 2; 162. att. : 1). Jāatzīmē, ka kauri gliemežnīcas kaklarotās 12.—13. gs. plaši izplatītas latgaļu apdzīvotajā teritorijā, tāpat Novgorodas zemēs, īpaši votu novados. Pēc 13. gs. kaklarotas ar kauri gliemežnīcām, vairs ne tik bagātas, sastopamas visā Latvijas teritorijā, vietumis arī Lietuvā,⁶ tomēr piemērotajā sastāvā šīs rotas 13.—15. gs. visparastākās ir teritorijā uz ziemeļiem no Daugavas. No turienes Sēlpils kapsētā varēja nokļūt arī monētpiekariņš un vairogaproce (174. att. : 10). Apģērbu rotājumi ar alvas rozetēm (178. att. : 1) uzskatāmi par vietējas rotāšanas tradīcijas tālāku attīstību. Rotāšanas paņēmieni ar alvu (villainēs un vainagos) vērojams jau 12.—13. gs. apbedījumos Sēlpils Lejasdopeļu kapulaukā. Pēc apģērba rotāšanas paņēmieniem Lejasdopeļu kapulauks ir tuvs Latvijas teritorijas ziemeļaustrumu daļas apģērbu rotāšanas tradīciju zonai. Analizējot antropoloģisko materiālu, R. Deņisova secina, ka laikā no 13. līdz 15. gs. Sēlpils kapsētā apbedīto iedzīvotāju antropoloģisko pazīmju komplekss ir somisks un Sēlpils apkārtnes teritorija šai laikā iekļāvās Austrumlatvijas antropoloģiskajā zonā.⁷ Tātad Sēlpils tālaika iedzīvotāji bijuši radniecīgi Daugavas labā krasta iedzīvotājiem.

Par 16.—17. gs. apbedījumu etnisko piederību pēc senlietām grūti spriest, jo kapu piedevu šajā laikā maz, bez tam tās varētu būt pilsētā darinātas un tātad kopējas plašākam apgabalam. Kā zināms, 16.—17. gs. Kurzemes hercogistē zemniekiem bija ārkārtīgi smagi dzīves apstākļi, tāpēc sākās masveidīga zemnieku bēgšana no līdzšinējām dzīves vietām. Bez tam Sēlpils apkārtnē 17. gs. sākumā smagi cieta zviedru-poļu karā. Kara postam pievienojās vēl mēra epidēmija. Rezultātā plaši apvidi palika pavisam bez iedzīvotājiem. Ar laiku aizbēgušo vietu ieņēma ieceļotāji. Sevišķi labprāt muižnieki pieņēma zemniekus, kas bija atbēguši no citām zemēm. Tādā kārtā Kurzemē un Zemgalē uz dzīvi apmetās diezgan liels skaits lietuviešu zemnieku. Par to piesaistīšanu 1570. gadā tika lemts Kurzemes landtāgā.⁸ 17. gs. Augšzemē (Daugavpils apkār-

¹ Brotze 3, S. 83.

² Бепра 1977, с. 86.

³ Monētas bija 25% ar laiku no 13. līdz 15. gs. un 50% — ar 16. un 17. gs. datējamu apbedījumu.

⁴ Сеplatte 1968, 20.—26., 141., 142. lpp.

⁵ Einhorn 1636, S. 62, 63.

⁶ Мугуревич 1965, с. 56—59.

⁷ Деңисова 1973, 10. lpp.; Деңисова 1977, с. 36—40.

⁸ Latvijas PSR vēsture, 1, 164., 165., 170. lpp.

tnē), Zemgalē un Kurzemē minētas leišu kolonijas.¹ Tātad iedzīvotāju sastāvs bija mainījies. To apstiprina arī Sēlpils kapsētas 16.—17. gs. kranioģiskais materiāls. Noskaidrots, ka Sēlpils 16.—17. gs. iedzīvotāju antropoloģiskais tips atšķiras no 13.—15. gs. tipa. 16.—17. gs. iedzīvotāji pēc fiziskā tipa pieder pie baltiem.² Liekas, nav pamata pieņēmumam, ka Sēlpils kapsētā 16.—17. gs. apglabātie bijuši Sēlpils pilsētiņas iedzīvotāji. Kā paredzēts pilsētas dibināšanas dokumentā,³ daļa pilsētiņas iedzīvotāju varēja būt no pilsoņu šķiras — vācieši, un maz ticams, ka tos apbedīja mūsu pēitājā vecajā kapsētā, kas šajā laikā bija jau izpostīta. Tāpēc jādomā, ka Sēlpils kapsētā apglabāti vietējie zemnieki. Trūkst materiālu, kas liecinātu par atšķirībām apbedīto sociālajā stāvoklī. Zināmas nianšes iezīmē nedaudzie ar inventāru bagātākie 13.—15. gs. sieviešu kapi (161., 162., 170., 171. att.), tāpat arī vīriešu kapi ar ieročiem (165. att.). Apglabāto vidū bijuši arī daži amatnieki, tiem doti līdz speciālie darbarīki — slīmešči, cirtņi u. tml.

*

Sēlpils kompleksa (plakuma, priekšpils, apmetnes un kapsētas) arheoloģiskajos pētījumos noskaidrots, ka apdzīvotība Sēlpils pilskalna apkārtnē iesniedzas jau paleolīta beigu posmā — 9. g. t. p. m. ē. Atrastie divi svidru tipa krama bultu smaili — viens pilskalna plakumā, otrs priekšpilī (147. att. : 11, 12) — datējami ar šo periodu. Šāda apdzīvotība vēl konstatēta Daugavas lejtecē, Salaspils Laukskolā. Acīmredzot Daugavas krasti pašiem senākajiem iedzīvotājiem bijusi izdevīga apmešanās vieta. Domājams, ka apmešanās šajā laikā bijušas īslaicīgas. Samērā daudzie atrastie krama priekšmeti nākuši galvenokārt no dziļākajiem kultūras slāņiem un varētu liecināt par cilvēku uzturēšanos akmens un bronzas laikmetā gan pašā pilskalnā, gan arī apmetnē, kaut arī pašas mītņu un darbnīcu vietas nav izdevies atklāt.

Atrastā keramika (švīkātās un tekstilās keramikas lauskas, dažas ļoti rupjas zvīrgzdainas apmetnās keramikas lauskas) datējama ar 1. g. t. p. m. ē. Šie atradumi liecina, ka ar 1. g. t. p. m. ē. Sēlpils iekļaujas baltu cilšu apdzīvotajā areālā un vēlākā Sēlpils pilskalna vietā pastāvējusi nocietināta cilvēku apmetne.

Jau stabila apmešanās uz vietas Sēlpils kompleksā izsekojama ar m. ē. 4. gs. beigām. Par to liecina nazis ar liku iedzītni (116. att. : 13), kā arī plakumā un apmetnē atrastā bezripas keramika. Ar 6. gs. datējami plakuma apakšējās kultūras slāņa kārtās atrastie naži (36. att. : 33) un sirpji (35. att. : 26). Par apdzīvotību apmetnē

vidējā dzelzs laikmetā var liecināt rievoto cilindriņu važiņa (154. att. : 14), iespējams, arī daži īleni ar īsu iedzītni un vārpstu skriemeli. Šie atradumi saistāmi ar sēļiem un hronoloģiski saskan ar sēļu kapulauku materiāliem. Sēlpils pilskalna apkārtnē sastopamie kapu uzkalniņi ar akmeņu riņķi pie pamatnes ir raksturīga seno sēļu kultūras īpatnība. Konstatējams, ka šie agrā dzelzs laikmeta kapu uzkalniņi pāraug vidējā dzelzs laikmeta līdzenajos kapulaukos. Izrakumos noskaidrojies, ka Sēlpils pilskalna plakuma apakšējā horizonta zemākie slāņi ir sinhroniski ar šiem sēļu kapu pieminekļiem. Sēlpils pilskalna apakšējā horizonta apdzīvotāju etniskā piederība pie sēļiem šaubas nerada.

Rasturīgākie atradumi, kas attiecināmi uz m. ē. 1. g. t., Sēlpils kompleksā ir bezripas keramika. Plakumā tā sastāda 42%, apmetnē — 61% no visas atrastās keramikas. Līdzīgas ripas un bezripas keramikas attiecības vērojamas arī citās vidējā un vēlā dzelzs laikmeta dzīves vietās, piemēram, Lokstenē. Tādas pašas attiecības arī starp bezripas keramikas komponentiem. Bezripas keramikas plašākā grupa ir agrajam un vidējam dzelzs laikmetam raksturīgā keramika ar gludu virsmu (plakumā 37%, apmetnē 48% visas bezripas keramikas), mazāko grupu veido vidējam dzelzs laikmetam raksturīgā spodrinātā keramika, gludie un apmetnie trauki ar valnīti augšmalā

Intensīvāka apdzīvotība kā pilī, tā apmetnē bijusi vēlajā dzelzs laikmetā. Sēļu perioda kultūras slāņi saglabājušies darbarīki un osteoloģiskais materiāls, uz kuru pamata iespējams raksturot seno sēļu saimniecības nozares, amatniecību un tās izstrādājumus. Izrakumi pierādījuši, ka dažādu nozaru amatnieki strādājuši gan pašā pilskalnā, gan arī apmetnē. Ka Sēlpils vēlajā dzelzs laikmetā bijusi sēļu apdzīvota vieta — sēļu administratīvais un politiskais centrs —, zināms no rakstītajiem avotiem. Izdevīgā novietojuma dēļ pilskalna iemītnieki piedalījušies arī tirdzniecībā pa Daugavu. Arī vēlajā dzelzs laikmetā sēļu apdzīvotība koncentrējusies plakuma rajonā — kalna dienvidu galā. Kalna ziemeļu galā, kur vēlāk izbūvēja vācu mūra pils priekšpili, sēļu slānis konstatēts tikai vietumis, turklāt dažus 10 cm biežumā (priekšpils 4. slānī).

Pēc Sēlpils iekarošanas 13. gs. un vācu mūra pils izbūves starp iebrucējiem vāciešiem un vietējiem iedzīvotājiem sēļiem nodibinājās valdītāju un pakļauto attiecības. Vācu tautības Sēlpils iemītnieki ar nelielu krustnešu kontingentu priekšgalā uzturēja ciešus sakarus ar Vāciju.

¹ Einhorn 1649, S. 12.

² Denisova 1973, 10., 11. lpp.; Денисова 1977, с. 36, 40, 41.

³ «Das Inland», 1838, Nr. 10, S. 153.

Tas spriežams pēc importētajiem priekšmetiem (keramikas, dzelzs izstrādājumiem, greznuma priekšmetiem). Milzīgie zemes darbi būvniecībā, kas saistīti ar lielā uzbēruma izveidošanu un mūra pils celtniecību, gūlās galvenokārt uz vietējo iedzīvotāju pleciem. Kaut arī celtniecībā par paraugu noderēja vācu feodāļu pils Vācijā, te novērojamas arī vietējas tradīcijas (krāšņu uzbūves elementi, sārņu un dzīvnieku kaulu novietošana krāšņu pamatos u. c.).

Bez amatniecības vācu pilī notikusi rosīga tirdzniecība. 17. gs. pa Daugavu no Krievijas pilsētām preces tika transportētas uz Rīgu. Dažugad, piemēram, 1653. gadā, Rīgā no Krievijas ar precēm pienākušas 1444 strūgas. Kaut arī Sēlpils rakstītajos avotos netiek minēta kā preču muižošanas vieta, ceļā uz muižošanas vietu Koknesē liellaivas un strūgas brauca garām Sēlpilij, un grūti iedomāties, ka Sēlpils pilskalna piekāpē nebūtu notikusi nekāda tirdznieciska darbība.

Sēlpils kompleksa materiālos izsekojamas arī liecības par latviešu tautības veidošanās sākumiem. It īpaši te nozīmīgi pētītās kapsētas materiāli. Daļa izstrādājumu, it sevišķi pilsētās da-

rinātās rotas, sākot ar 13. gs., kļuvušas kopējas plašākam apgabalam, piemēram, vairāki atrastie gredzenu veidi, īpaši slēgtie ar rievām malās (154. att.: 45), vainagi no ornamentētām bronzas plāksnītēm (154. att.: 63) u. c., pazīstami visā Latvijas teritorijā. Tomēr te atrasti arī daži etniski iezīmīgi rotu veidi, piemēram, apaļais piekariņš (12.—15. gs.) (153. att.: 4) un 15. gs. monētpiekariņš no kaklarotām, kādas sastopamas galvenokārt Latvijas teritorijas austrumu daļā.

Sēlpils kompleksa arheoloģiskie pētījumi pierādījuši hipotētisko pieņēmumu, ka vācu mūra pils izbūvēta uz seno sēļu pilskalna. Sēļu kultūras slānis pilskalnā iesniedzas m. ē. 4. gs. Pēc Sēlpils pilskalna iekarošanas 13. gs. tumšajam sēļu kultūras slānim uzslāņojas vācu mūra pils apbūve. Mūra pils periodā laikā no 13. līdz 17. gs. Sēlpils apmetni apdzīvojuši vietējie iedzīvotāji — zemnieki, kas, domājams, bija nodarbināti pils apkalpes un lauksaimniecības produktu pārstrādes darbos. Dažas liecības (rotas, lietas u. c.) pieļauj vietējo iedzīvotāju, sēļu pēcteču, klātbūtni arī pašā pilī.

Saīsinājumu un izmantotās literatūras saraksts

- AE — Arheoloģija un Etnogrāfija. R., 1957 —
 ASM — Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu, antropologu un etnogrāfu gada pētījumu rezultātiem. R., 1972 — (par 1971. — g.)
 Indr. hron. — Indriķa Livonijas hronika. Tulk. J. Kripens. R., 1936. 231 lpp.
 LA — Latvijas PSR arheoloģija. R., 1974. 376. lpp.
 LAB — Kulikauskas P., Kulikauskienē R., Tautavičius A. Lietuvos archeologijos bruožai. Vilnius, 1961. 563 psl.
 LVM — Latvijas PSR Vēstures muzejs.
 LZAV — Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis. R., 1947. —
 Mitteilungen Rig. — Mitteilungen aus dem Gebiete der Geschichte Liv-, Est- und Kurlands. Bd. 1—25. R. 1840—1937.
 RT — Referātu tēzes zinātniskai sesijai veltītai gada arheoloģiskiem izrakumiem un etnogrāfiskai ekspedīcijai Latvijas PSR teritorijā. R., 1959—1971. (par 1958.—1970. g.)
 Sb. Rig. — Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus den Jahren 1873—1934. R., 1874—1936.
 SLVA, 1 — Senās Latvijas vēstures avoti, 1. R., 1937. 214 lpp.
 SM — Senatne un Māksla. R., 1936—1940.
 SMYA — Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja. Helsinki, 1874—
 UB — Liv-, Est- und Curländisches Urkundenbuch. Hrsg. von F. G. v. Bunge. Bd. 1—3. Reval, 1853, 1855, 1857; Bd. 5. R., 1867.
 VI — Latvijas PSR ZA Vēstures institūts
 КСИА — Краткие сообщения о докладах и полевых исследованиях Института Археологии АН СССР (līdz 80. numuram КСИИМК). М. — Л., 1939 —
 МИА — Материалы и исследования по археологии СССР. М. — Л., 1940 —
 СА — Советская Археология. М., 1957 —
 САИ — Археология СССР. Свод археологических источников. М. — Л., 1961 —
 Труды АС 10 — Труды 10 археологического съезда в Риге в 1896 г. 1—3. М., 1899—1900.

Anteins 1962 — Anteins A. Par melno metālu ražošanu un apstrādāšanu Latvijas PSR teritorijā laikā no XIII gs. beigām līdz XVIII gs. sākumam. — Par tehnikas vēsturi Latvijas PSR, R., 1962, 3, 5.—48. lpp.

Apala 1976 — Apala Z. Arheoloģiskie izrakumi Cēsu pilsdrupās 1975. gadā. — ASM 1975. R., 1976, 3.—7. lpp.

Atgāzis 1964 — Atgāzis M. Latgaļu 9.—12. gs. cirvji. — AE, 1964, 6, 105.—125. lpp.

Atlasas 1975 — Lietuvos TSR archeologijos atlasas, 2. Piliakalni. Vilnius, 1975. 226 psl.

Bielenstein 1892 — Bielenstein A. Die Grenzen des lettischen Volksstammes und der lettischen Sprache in der Gegenwart und im 13. Jahrhundert. Spb., 1892. 548 S.

Bielenstein 1918 — Bielenstein A. Die Holzbauten und Holzgeräte der Letten. Zweiter Teil. Petrograd, 1918. 838 S.

Brackmann, Unverzagt — Brackmann A., Unverzagt W. Zantoch, eine Burg im deutschen Osten. Leipzig, 1936. 140 S.

- Brastiņš 1926 — Brastiņš E. Latvijas pilskalni. Zemgale un Augšzeme. R., 1926. 104. lpp.
- Brivkalne 1974 — Brivkalne E. Tērvetes saktas. AE, 1974, 11, 121.—140. lpp.
- Brotze — Brotze J. Chr. Sammlung verschiedener Livländischen Monumente, Prospective, Münzen, Wappen etc. 1—10. — Rokraksts, glabājas Latvijas PSR ZA Fundamentālās bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu sektorā.
- Caune 1977 — Caune A. Viduslaiku šaha figūru atradumi Latvijas PSR teritorijā. — Sahs, 1977, 2, 23.—26. lpp.
- Caune 1978 — Caune A. Dažas kopīgas iezīmes Rīgas un kaimiņzemju pilsētu koka celtniecībā laikā no 12. līdz 14. gs. — ASM 1977. R., 1978, 22.—25. lpp.
- Ceplīte 1968^a — Ceplīte R. XV—XVI gs. Livonijas monētu depozīts Ružinas ciemā. — Numismātika. R., 1968, 7.—110. lpp. (Latvijas PSR Vēstures muzejs. Raksti.)
- Ceplīte 1968^b — Ceplīte R. Laikā no 1621. līdz 1701. gadam Rīgā kaltā sīknauda un tās apgrozība. — Numismātika. R., 1968, 111.—150. lpp. (Latvijas PSR Vēstures muzejs. Raksti.)
- Ceplīte 1974 — Ceplīte R. Atsvariņi Latvijas 10.—13. gs. kapu inventārā. — AE, 1974, 11, 198.—211. lpp.
- Cimermane 1964 — Cimermane I. Daži 17. gs. māla trauki. — AE, 1964, 6, 135.—139. lpp.
- Cimermane 1968 — Cimermane I. Latvijas tekstilā keramika un tās sakari ar Djakovas kultūras apgabalu. — AE, 1968, 8, 53.—64. lpp.
- Cimermane 1974 — Cimermane I. Spodrinātā keramika Latvijā. — AE, 1974, 11, 99.—110. lpp.
- Clasen 1927 — Clasen K. H. Die mittelalterliche Kunst im Gebiete des Deutschordensstaates Preussen. Bd. 1. Königsberg, 1927. 224 S.
- Daiga 1962 — Daiga J. Krāsaino metālu ķīmiskais sastāvs Latvijā 6.—13. gs. — AE, 1962, 4, 47.—65. lpp.
- Daiga 1964 — Daiga J. Dzelzs ieguves krāsniņš Sēpils Spietīņu apmetnē. — AE, 1964, 6, 23.—37. lpp.
- Daiga 1971 — Daiga J. Doles Raušu kalēja depozīts. — RT 1970. R., 1971, 16.—19. lpp.
- Daiga, Atgāzis 1964 — Daiga J., Atgāzis M. Sēju II arheoloģiskās ekspedīcijas darbs 1963. gadā — RT 1963. R., 1964, 6.—8. lpp.
- Daiga, Grosvalds 1964 — Daiga J., Grosvalds I. Senākie tģeļi Latvijā. — AE, 1964, 6, 7.—22. lpp.
- Demmin 1891 — Demmin A. Die Kriegswaffen in ihrer geschichtlichen Entwicklung. Leipzig, 1891. 628 S.
- Deņisova 1973 — Deņisova R. Sēpils 13.—17. gs. kapulauka kranioģiskais materiāls un tā nozīme austrumlatviešu etniskās vēstures izpratnē. — AE, 1973, 10, 7.—26. lpp.
- Dopkewitsch 1933 — Dopkewitsch H. Die Burgsuchungen in Kurland und Livland vom 13. bis 16. Jahrhundert. — Mitteilungen aus der livländischen Geschichte, R., 1933, Bd. 25, H. 1, S. 103—106.
- Drake 1968 — Drake K. Die Burg Hameenlinna im Mittelalter. — Helsinki, 1968. 178 S. (SMYA, 68).
- Dumpe 1964 — Dumpe L. Ražas novākšanas veidu attīstība Latvijā. — Etnogrāfija, R. 1964. 227 lpp. (Latvijas PSR Vēstures muzejs. Raksti.)
- Eiduks, Kalniņš 1961 — Eiduks, J., Kalniņš M. Latvijas PSR derīgie izrakteņi un to izmantošana. R., 1961. 432 lpp.
- Einhorn 1627 — Einhorn P. Widerlegunge der Abgötterey und nichtigen Aberglaubens. R., 1627. — Ueber die religiösen Vorstellungen der alten Völker in Liv- und Ehstland. R., 1857, S. 73—86.
- Einhorn 1636 — Einhorn P. Reformatio Gentis Letticae in Ducatu Curlandiae. R., 1636. — Ueber die religiösen Vorstellungen der alten Völker in Liv- und Ehstland. R., 1857, S. 39—71.
- Einhorn 1649 — Einhorn P. Historia lettica. Dorpt, 1649. — Ueber die religiösen Verstellungen der alten Völker in Liv- und Esthland. R., 1857, S. 3—38.
- Engelken 1603 — Engelken Fr. Von dem grossen Hunger... Königsberg, 1603. — Ueber die religiösen Vorstellungen der alten Völker in Liv- und Ehstland. R., 1857, S. 91—98.
- Gadebusch 1780—1783 — Gadebusch Fr. Livländische Jahrbücher. R., 1780—1783. T. 1—4. (T. 1. Abschnitt 1. 528 S.; Letztes Abschnitt. 571 S.; T. 2. Abschnitt 1. 394 S.; Abschnitt 2. 644. S.; T. 3. Abschnitt 1. 613 S.; Abschnitt 2. 532 S.; T. 4. Abschnitt 1. 461 S.; Letztes Abschnitt. 676 S.)
- Graudonis 1964 — Graudonis J. Mūkukalna depozīti. — AE, 1964, 6, 75.—84. lpp.
- Graudonis 1966 — Graudonis J. Die befestigte Siedlung Mūkukalns in Lettland. — Suomen Museo, 1966, 73, S. 40—56.
- Grosvalds, Caune 1979 — Grosvalds I. Caune A. Latvijas 12.—16. gs. mūra piļu celtniecībā lietotās saistvielu javas. — ASM, 1978. R., 1979, 46.—52. lpp.
- Guerquin 1974 — Guerquin B. Zamki w Polsce. Warszawa, 1974. 324 s.
- Henning 1809 — Henning E. Geschichte der Stadt Goldingen in Kurland. T. 1. Mitau, 1809, 384 S. (Kurländische Sammlungen, Bd. 1, T. 1).
- Herrmann 1970 — Herrmann J. Die Slawen in Deutschland. Berlin, 1970, 530 S.
- Heyne 1903 — Heyne M. Körperpflege und Kleidung bei den Deutschen von den ältesten geschichtlichen Zeiten bis zum 16. Jahrhundert. Leipzig, 1903. 373 S.
- Hoferte 1974 — Hoferte Dz. Dažu bronzas krustiņveida piekariņu spektrālās analīzes rezultāti. — AE, 1974, 11, 240., 241. lpp.
- Jansons 1971 — Jansons A. Liecības par latviešu saktām Rīgas fogtejas tiesas inventarizācijas un taksācijas protokolos (1664.—1804. g.). — LZAV, 1971, 10, 94.—101. lpp.
- Juškevičs 1932 — Juškevičs J. Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē. R., 1932. 671 lpp.
- Kallmeyer 1910 — Kallmeyer T. Die evangelischen Kirchen und Prediger Kurlands. R., 1910. 781. S.
- Karnups 1937 — Karnups A. Talsu pilskalns. — Vēstures atziņas un tēlojumi. R., 1937, 339.—349. lpp.
- Kelch 1695 — Kelch Chr. Livländische Historia, oder Kurtze Beschreibung der Denckwürdigsten Kriegs- und Friedens-Geschichte Est-, Liv- und Lettlands. Reval, 1695. 10, 638 S.
- Kelch 1875 — Kelch Chr. Livländische Historia. Continuation 1690 bis 1707. Dorpat, 1875, XXX, 629 S.
- Knorr 1937 — Knorr H. Die slawische Keramik zwischen Elbe und Oder. Leipzig, 1937. 222 S.
- Koetschau 1924 — Koetschau K. Rheinisches Steinzeug. München, 1924. 53 S., 73 Taf.
- Kruse 1842 — Kruse F. Necrolivonica oder Altertümer Liv-, Est- und Curlands bis zur Einführung der christlichen Religion in den Kaiserlich-russischen Ostsee-Gouvernements. Dorpat, 1842. 150 S., 48 Tab.
- Kulikauskienė 1961 — Kulikauskienė R. LAB, 360—518 psl.
- Kundziņš 1930 — Kundziņš P. Tautas celtniecība. Rēzeknes un Ludzas apriņķi. — Celtniecības piemiņekļi. 1. sēj., R., 1930. 64 lpp., 60 zīm.
- Lerhis-Puškaitis 1903 — Lerhis-Puškaitis A. Latviešu tautas teikas un pasakas. 7. sēj., R. 1903. 1330 lpp.
- Lietgaliētis 1928 — Lietgaliētis (Krieviņš). Kur atradās latviešu senie ciotokšņi — pilsētas Autine, Beverīna, Satekle, Satezele, Turaida, Mežotne, Sēpils, Jersika un citi. — Latvijas Saule, 1928, 69. — 72. nr.
- Lōugas 1971 — Lōugas V. Über die Typologie und Chronologie der ältesten Hirtenstabnadeln des Ostbaltikums. — Suomen Museo, 1971, 78, S. 20—37.
- Lōwis of Menar 1889 — Lōwis of Menar K. Bemerkungen, betreffend das Rigasche und Lemsalsche Schloss. — Sb. Rig. 1888. Riga, 1889, S. 73—81.

Löwis of Menar 1901 — Löwis of Menar K. Über Selburg. — Sb. Rig. 1900. Riga, 1901, S. 145—146.
Löwis of Menar 1922 — Löwis of Menar K. Burgenlexikon für Altlivland. R., 1922, 130 S.

Mellis 1938 — Mellis O. Limonīta atradnes Latvijā. — Geogrāfiskie raksti, R., 1938, 6, 103.—122. lpp.

Merkel 1829 — Merkel A. Altertümer Lief-, Ehst- und Kurlands. 2. R., 1829. Rokraksts ZA Fundamentālās bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu nodaļā, Nr. 242.

Moora 1929 — Moora H. Die Eisenzeit in Lettland bis etwa 500 n. Chr. I. Die Funde. Tafeln zum I. Teil. Tartu, 1929. 194 S.

Moora 1938 — Moora H. Die Eisenzeit in Lettland bis etwa 500 n. Chr. 2. Analyse. Tartu, 1938. 749 S.

Mugurēvičs 1977 — Mugurēvičs E. Oliņkalna un Lokstenes pilsnovadi. R., 1977. 143 lpp.

Nadolski 1974 — Nadolski A. Polska broń. Wrocław—Warszawa, 1974. 163. s.

Nakaitė 1964 — Nakaitė L. Miniatiūrinės IX—XIII amžių įkapes Lietuvoje. — Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Darbai, Ser. A, 1964, 2(17), 53—74 psl.

Neumann 1890 — Neumann W. Die Ordensburgen im sog. polnischen Livland. — Mitteilungen Rig., 1890, 14. Bd., S. 299—322.

Nordberg 1707 — Nordberg G. Leben Karl des zwölften, Königs in Schweden, mit Münzen und Kupfern. T. 1, [s.l.], 1745.

Paulucci Album — Paulucci Album. Beschreibung der im Kurländischen Gouvernement vorhandenen altertümlichen Gebäude und Ruinen alter Schlösser. (Manuskripts Latvijas PSR ZA Fundamentālās bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu sektorā, Nr. 1219.)

Petersen 1951 — Petersen J. Vikingetidens redskaper. Oslo, 1951. 536 S.

Piper 1914 — Piper O. Abriss der Burgenkunde. Berlin, 1914. 126 S.

Radetzky 1841 — Radetzky J. Denkmäler aus der Vorzeit Liv-, Est- und Kurlands. Riga, 1841. (Manuskripts Latvijas Valsts bibliotēkā, Nr. 64274.)

Rasiņš, Tauriņa 1968 — Rasiņš A., Tauriņa M. Kultūragu un nezaļu vēsture Latvijas PSR teritorijā no 15. gs. pirms mūsu ēras līdz mūsu ēras 15. gs. — RT 1967. R., 1968, 31.—34. lpp.

Richter 1858 — Richter A. Geschichte der dem russischen Kaiserthume einverleibten deutschen Ostseeprovinzen... Bd. 3. R., 1858. 249 S.

Ronneseth 1968 — Ronneseth O. Das Zentrum der ältesten Mühlenindustrie in Norwegen. — Studien zur europäischen Vor- und Frühgeschichte, Herbert Jankuhn gewidmet. Neumünster, 1968, S. 241—252.

Ruttkay 1975, 1976 — Ruttkay A. Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei. — Slovenská archeológia, Bratislava, 1975, r. 23, č. 1, s. 119—219; 1976, r. 24, č. 2, s. 245—395.

Schirren 1861 — Schirren C. Quellen zur Geschichte des Untergangs livländischer Selbständigkeit. Bd. 1. Reval, 1861, 328. S.

Schmid 1921 — Schmid B. Die Burgen des deutschen Ritterordens in Kurland. — Zeitschrift für Bauwesen, 1921, H. 7—9, 40 S.

Schuchhardt 1931 — Schuchhardt C. Die Burg im Wandel der Weltgeschichte. Leipzig, 1931. 350 S.

Spamer 1935 — Spamer A. Die deutsche Volkskunde. Bd. 2. Leipzig, 1935. 507 S.

Stavenhagen 1866 — Album Kurländischer Ansichten, gezeichnet und herausgegeben von W. Stavenhagen; Album der Livländischen Ansichten, gezeichnet und herausgegeben von W. Stavenhagen. Mitau, 1866.

Stender 1866 — Stender J. Chr. Schloss Selburg in Kurland. — Album Kurländischer Ansichten, gezeichnet und herausgegeben von W. S. Stavenhagen, Mitau 1866.

Stoll 1971 — Stoll H. Kugelbodenkeramik auf mittelalterlichen Darstellungen. — Ausgrabungen und Funde, Berlin, 1971, Bd. 16, H. 6, S. 282—285.

Strauss 1925 — Strauss K. Studien zur mittelalterlichen Keramik. Leipzig, 1925. 46 S. (Mannus-Bibliothek, 30.)

Stubavs 1962 — Stubavs A. Arheoloģiskie izrakumi Koknesē 1961. gadā. — RT 1961. R., 1962. 19.—21. lpp.

Stubavs 1964 — Stubavs A. Arheoloģiskie izrakumi Koknesē 1963. gadā. — RT 1963. R., 1964, 18.—20. lpp.

Stubavs 1972 — Stubavs A. Salaspils arheoloģiskās ekspedīcijas 1971. gada darba rezultāti. — ASM 1971. R., 1972, 91.—96. lpp.

Stubavs 1973 — Stubavs A. Izrakumi Salaspils Zviedru skanstī 1972. gadā. — ASM 1972. R., 1973, 54.—59. lpp.

Stubavs 1974 — Stubavs A. Salaspils arheoloģiskās ekspedīcijas 1973. gada darba rezultāti. — ASM 1973. R., 1974, 59.—64. lpp.

Stubavs 1976 — Stubavs A. Ķentes pilskalns un apmetne. R., 1976. 143 lpp.

Stubavs 1977 — Stubavs A. Arheoloģiskie izrakumi Stupeļu apmetnē 1976. g. — ASM 1976. R., 1977, 55.—62. lpp.

Širants 1971 — Širants R. Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja ieroču kolekcija. R., 1971. 95 lpp.

Snore 1933 — Snore E. Izrakumi Slatas sila uzkalniņu kapos 1927. gadā. R., 1933. 32 lpp. (Arheoloģijas raksti, 1. sēj., 1. d.)

Snore 1937^a — Snore E. 1937. g. izrakumi Valmierā. — SM, 1938, 3, 82.—98. lpp.

Snore 1937^b — Snore E. Izrakumi agro vēsturisko laiku kapulaukā Jūrkalnes pag. Darvdedžos. — SM, 1937, 2, 57.—64. lpp.

Snore 1957 — Snore E. Asotes pilskalna krānis. — AE, 1957, 1, 5.—20. lpp.

Sturms 1937 — Sturms E. Izrakumi Valgales Veģu ugunskaļos. — Vēstures atziņas un tēlojumi. R., 1937, 350.—365. lpp.

Tamm 1978 — Tamm J. Über die Untersuchungen der St. Brigitten Klosterruine in Pirta. — Eesti NSV Teaduste Akadeemia Toimetised, 1978, 27/1, S. 95—99.

Tautavičius 1960 — Tautavičius A. Arheologiniai kasinėjimai Vilniaus Žemutinės pilies teritorijoje 1959 m. — Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Darbai, ser. A, 1960, 2, 43—66 psl.

Tautavičius 1961 — Tautavičius A. LAB, 269—358 psl.

Tunzelmann 1933 — Tunzelmann H. Die alte einheimische Kachelkunst und die Ofenkacheln im Rigaer Dommuseum. R., 1933. 48 S.; 15 Abb.

Tuulse 1942 — Tuulse A. Die Burgen in Estland und Lettland. Dorpat, 1942. 432 S.

Urbanavičius 1967 — Urbanavičius V. Šlappgirio kaimo (Kelmės raj.) senkapis. — Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Darbai, ser. A, 1967, 1, 51—67 psl.

Urtāns 1959 — Urtāns V. Jaunieviestās rotējamās ierices Latvijas teritorijā ap 1000. gadu. — LZAV, 1959, 8, 27.—33. lpp.

⊙ Urtāns 1962^a — Urtāns V. Vīnalkalna kapulauks pie Stukmaņiem. — AE, 1962, 4, 17.—32. lpp.

⊙ Urtāns 1962^b — Urtāns V. Sudraba un zelta apstrāde senajā Latvijā (līdz 13. gs.). — Par tehnikas vēsturi Latvijas PSR, R., 1962, 3, 69.—108. lpp.

Urtāns 1969 — Urtāns V. Arheoloģiskie pētījumi Daugmalē. — Muzeji un kultūras pieminekļi. R., 1969, 89.—96. lpp.

Vassar 1939 — Vassar A. Iru linnapāra. — Muistse Eesti linnused. Tartus, 1939, lk. 53—100, 224—231.

Vidzemes 1638. gada arklu revīzija — Vidzemes 1638. gada arklu revīzija. 2. burtnīca. Izdevis E. Duns-

dorfs. R., 1940. 684 lpp. (Latvijas vēstures avoti, 4. sējums.)

Volkaitē-Kulikauskienē 1974 — Volkaitē Kulikauskienē R. Punios piliakalnis. Vilnius, 1974. 85 psl.

Wagner 1956 — Wagner E. Kroje, zbroj a zbraně doby přédhusitske a husitske. Praha, 1956. 104 s.

Winnig 1940 — Winnig A. Der deutsche Ritterorden und seine Burgen. Leipzig 1940. 111 S.

Zagorska 1974 — Zagorska I. Vēlā paleolīta dzīvesvieta Salaspils Laukskolā. — ASM 1973. R., 1974, 81.—84. lpp.

Zagorska 1978 — Zagorska I. Par agrā mezo-līta izcelsmi Latvijā. — ASM 1977. R., 1978, 86.—90. lpp.

Zariņa 1965 — Zariņa A. Sēļu II arheoloģiskās ekspedīcijas darbs 1964. gadā. — RT 1964. R., 1965, 27.—29. lpp.

Zariņa 1977 — Zariņa A. Izrakumi Lielvārdē 1976. gadā. — ASM 1976. R., 1977, 76.—80. lpp.

Zariņa 1978 — Zariņa A. Salaspils Laukskolas krāsnis. — AE, 1978, 12, 76.—99. lpp.

Ziegenhorn 1722 — Ziegenhorn Chr. Staatsrecht der Herzogthümer Curland und Semgallen. Königsberg, 1722. 328 S.

Zutis 1949 — Zutis J. Livonijas karš (1558—1582). R., 1949. 67 lpp.

Арциховский 1930 — Арциховский А. В. Курганы вятичей. М., 1930. 223 с.

Берга 1977 — Берга Т. М. Анализ нумизматического материала из археологических памятников Латвии X—XII веков. — Изв. АН Латвийской ССР, 1977, 6, с. 86—99.

Граудонис 1967 — Граудонис Я. Я. Латвия в эпоху поздней бронзы и раннего железа. Р., 1967. 165 с.

Денисова 1975 — Денисова Р. Я. Антропология древних балтов. Р., 1975. 403 с.

Денисова 1977 — Денисова Р. Я. Этногенез латышей. Р., 1977. 358 с.

Дорошенко 1973 — Дорошенко В. В. Мыза и рынок. Хозяйство рижской иезуитской коллегии на рубеже XVI и XVII вв. Р., 1973. 188 с.

Драчук 1977 — Драчук В. С. Рассказывает геральдика. М., 1977. 256 с.

Колчин 1953 — Колчин Б. А. Черная металлургия и металлообработка в древней Руси. — М., 1953. 257 с. (МИА, 32.)

Колчин 1959 — Колчин Б. А. Железообрабатывающее ремесло Новгорода Великого. — МИА, 1959, 65, с. 7—120.

Колчин 1968 — Колчин Б. А. Новгородские древности. М., 1968, 182 с. (САИ, вып. E1—55.)

Любавский 1900 — Любавский М. К. Литовско-русский сейм. М., 1900. 232 с.

Мальм, Фехнер 1967 — Мальм В. А., Фехнер М. В. Привески-бубенчики. — Труды Государственного исторического музея, 1967, 43, с. 133—141.

Медведев 1959 — Медведев А. Ф. Оружие Новгорода Великого. — МИА, 1959, 65, с. 121—191.

Медведев 1966 — Медведев А. Ф. Ручное метательное оружие VIII—XIV вв. М., 1966. 182 с. (САИ, вып. E1—36.)

Моора 1958 — Моора Х. А. О древней территории расселения балтийских племен. — СА, 1958, 2, с. 9—33.

Моора 1960 — Моора Х. А. Из истории развития эстонской народной одежды. — Эстонская народная одежда. Таллин, 1960, с. 7—30.

Мугуревич 1965 — Мугуревич Э. С. Восточная Латвия и соседние земли в X—XIII вв. Р., 1965. 144 с.

Мугуревич 1966 — Мугуревич Э. С. Укреплен-

ное поселение начала нашей эры в Западной Латвии (Курземе). — От эпохи бронзы до раннего феодализма. Таллин, 1966, с. 139—149.

Никитин 1971 — Никитин А. В. Русское кузнечное ремесло XVI—XVII вв. М., 1971. 83 с. (САИ, вып. E1—34.)

Овсянников 1967 — Овсянников Ю. М. Солнечные плитки. М., 1967. 207 с.

Паавер 1965 — Паавер К. Л. Формирование териофауны и изменчивость млекопитающих Прибалтики в голоцене. Тарту, 1965. 494 с.

Расиньш 1959 — Расиньш А. П. Культурные и сорные растения в материалах археологических раскопок на территории Латвийской ССР. — Труды Прибалтийской объединенной комплексной экспедиции, I. М., 1959, с. 336—339.

Розенфельдт 1968 — Розенфельдт Р. Я. Московское керамическое производство XII—XVIII вв. М., 1968. 123 с. (САИ, вып. E1—39.)

Рындина 1963 — Рындина Н. В. Технология производства новгородских ювелиров X—XV вв. — МИА, 1963, 117, с. 200—268.

Седова 1959 — Седова М. В. Ювелирные изделия древнего Новгорода (X—XV вв.). — МИА, 1959, 65, с. 223—261.

Стубавс 1970 — Стубавс А. Я. Археологические находки из древнего Саласпилса и хронология памятника. — Studia archaeologica in memoriam Harri Moora. Tallinn, 1970, S. 181—188.

Таутавичюс 1966 — Таутавичюс А. Археологические раскопки в Велюне и ее окрестностях в 1956 г. — Материалы к отчетной конференции археологических и этнографических экспедиций 1964—1965 гг. Вильнюс, 1966, с. 19—21.

Урбанавичюс 1967 — Урбанавичюс В. Материальная и духовная культура сельского населения Литвы в XIV—XVII вв. Автореферат дис. на соиск. учен. степени канд. ист. наук. Вильнюс, 1967. 29 с.

Цалкин 1954 — Цалкин В. И. Фауна из раскопок в Гродно. — МИА, 1954, 41, с. 211—236.

Цалкин 1961 — Цалкин В. И. Фауна из раскопок средневековых городищ на территории Латвии. — Шноре Э. Д. Асотское городище. Р., 1961, с. 203—220.

Цалкин 1962 — Цалкин В. И. К истории животноводства и охоты в Восточной Европе. М., 1962. 129 с. (МИА, 107.)

Черных, Хоферте, Барцева 1969 — Черных Е. Н., Хоферте Д. Б., Барцева Т. Б. Металлургические группы цветного металла I тысячелетия н. э. из Прибалтики. — КСИА, 1969, 119, с. 109—120.

Шноре 1961 — Шноре Э. Д. Асотское городище. Рига, 1961. 235 с. (Материалы и исследования по археологии Латвийской ССР, 2.)

Шноре 1962 — Шноре Э. Шпоры городища Асоте и их место в классификации шпор. — Swiatowit, Warszawa, 1962, t. 24, s. 577—585.

Шноре, Зейд 1957 — Шноре Э., Зейд Т. Нукшинский могильник. Р., 1957. 103 с. (Материалы и исследования по археологии Латвийской ССР, 1.)

Шноре, Цимермане 1966 — Шноре Э., Цимермане И. Поселение и могильник в Кивты (Восточная Латвия). — От эпохи бронзы до раннего феодализма. Таллин, 1966, с. 175—186.

Щапова, Дайга 1961 — Щапова Ю. Л., Дайга И. В. Стекланные бусы и браслеты Асотского городища. — Шноре Э. Д. Асотское городище. Рига, 1961, с. 185—199.

Янитс 1956 — Янитс Л. Ю. Об археологических полевых работах в Эстонской ССР в 1955 году. Резюме. — Изв. АН Эстонской ССР, 1956, 4, с. 317—319.

Древний Селпилс

Резюме

Работа основана на результатах археологических раскопок, проведенных Институтом истории АН Латвийской ССР в 1963—1965 гг. под руководством обоих авторов на левом берегу р. Даугавы в зоне затопления Плявиньской ГЭС (Екабпилсский район). Исследование городища Селпилс проводилось комплексно — раскопки велись как на площадке и форбурге городища, так и на поселении и на территории кладбища (рис. 7).

Площадка. Площадка городища занимает площадь около 4000 м². Раскопки, которыми была охвачена $\frac{1}{5}$ часть площадки, показали, что в культурном слое (мощностью до 3,5 м) ясно выделяются два горизонта: нижний, более темный, относящийся к поселению древних селов, и верхний, который образовался в период существования немецкого каменного замка.

Нижний горизонт. Поверхность площадки в исследованном районе не была горизонтальной: древние селы избрали для сооружения своего городища материковую скалу со склоном с восточной стороны (рис. 10, 14). В нижних слоях раскопа С прослеживаются остатки вала городища (рис. 11) в виде песчаной насыпи высотой 0,60 м и шириной 3,6 м. Сохранились также остатки жилого дома площадью 5×5 м (рис. 16) и хозяйственной постройки площадью 3×3 м в виде сруба, датируемой X/XI в. (рис. 32, 34). В нижнем горизонте прослежено больше печей (рис. 17), чем остатков построек. Среди печей есть и каменки, и глинобитные печи, иногда печи — подковообразной формы. Очаги, которые наиболее характерны

для начального этапа заселенности городища, обычно диаметром 1 м, сложены из камня и сильно разрушены (рис. 18, 19, 24—26). Нередко очаги устроены непосредственно на материковой скале, в которой сделано углубление (рис. 28). Судя по остаткам строений в раскопках А и С, в XI—XII вв. район вблизи вала был населен сравнительно плотно.

На то, что основным занятием населения было земледелие, указывают обнаруженные серпы, зернотерки, мотыга. Серпы (рис. 35: 25, 26) и браслет (рис. 38: 17), нож и керамика свидетельствуют о том, что площадка была застроена уже в V—VII вв.

Из орудий ремесленников в нижнем горизонте культурного слоя найдены долота, зубила, сверло, пила, скобели, костяные и железные шилья (рис. 35, 36). Орудиями домашнего труда являются швейные иглы и глиняные и каменные пряслица (рис. 37). Оружие представлено 4 стрелами для лука (рис. 35: 2, 4), втульчатым наконечником копья (рис. 35: 19) и широколезвийным топором.

Среди украшений из нижнего горизонта доминируют характерные для всей восточной Латвии подкововидные фибулы (рис. 38: 22—31), датируемые X/XI в. Найдены также браслет XI/XII в. с звериными головками (рис. 38: 21), перстни (рис. 37: 1—8), детали характерного женского спирального венка — орнаментальные пластинки (рис. 37: 25—27) и спирали. Широко были распространены подвески в виде бубенчиков и трапециевидных пластинок (рис. 37: 10—24). Многочисленны также бронзовые и железные булавки. Наиболее ранняя из них — костьюевидная булавка (рис. 38: 1), датируемая концом VI в., но численно преобладают посоховидные булавки (рис. 38: 2—12, 14—15), которые в большинстве своем относятся к IX и X вв.

Среди керамики нижнего горизонта (рис. 39) 60% — это лепная керамика. Из нее 53% составляет облитая керамика, отдельные черепки которой с грубой дресвой (рис. 39 : 20), возможно, восходят к I тысячел. до н. э. Гладкостенной керамики — 37%, сглаженной — 2%, керамика с ногтевыми вдавлениями составляет 6%, лощеная — 0,7%, а керамика с веревочным орнаментом — только 0,4%. Лишь отдельными черепками представлена штрихованная (13) и текстильная (4) керамика.

Верхний горизонт. Представление о внешнем виде орденского замка Селпилс дает гравюра, изображающая штурм замка русскими войсками в 1704 г. (рис. 6). Начальная дата строительства замка — 1373 г. — приводится в хронике Германа Вартбергского, перестал же существовать замок в 1704 г., когда в начале Северной войны был взорван шведами.

Замок по своей ситуации являлся одновременно возвышенным и береговым укреплением, причем он выполнял функции как рыцарского замка, так и монастырской обители. Замок выстроен из доломитового камня с применением небольшого количества гранита (рис. 42). Высота его стен — около 6 м, толщина их — до 1,6 м, причем в основании стены на 20—30 см мощнее, чем в вышележащей части. Въезд в замок с южной стороны осуществлялся через квадратное «караульное помещение» размером в 5,5×5,5 м (рис. 44, 45). В южной стене этого помещения уже в более поздний период были устроены две бойницы (рис. 46, 47). К «караульному помещению» вел также длинный пешеходный коридор от помещавшейся в восточного подножия холма четырехугольной башни. Раскопками вскрыто основание башни площадью около 12,5 м² (рис. 50—54) с бойницей. На западном краю замка между внешней и внутренней стенами его выявлен также пархам (рис. 57). Жилые помещения замка находились в плотную у оборонительных стен. Эти разделенные поперечными стенами помещения (рис. 66), шириной в 5 м, отапливались печами (рис. 65) и иногда были выложены плитами (рис. 68). Помимо того, на замковом дворе размещались небольшие отапливаемые печи дома (рис. 62, 63), которые были сооружены на слое строительного мусора, появившегося в результате какой-то катастрофы, по всей вероятности пожара 1627 г.

Значительную часть находок, сделанных в слое каменного замка, составляет оружие: перекрестие меча XVI/XVII в. (рис. 76 : 25), стрелы для арбалета, копье (рис. 76 : 18), пластинки от пластинчатых доспехов (рис. 76 : 4—8), части мушкетов, ядра (рис. 78), шпора. Орудия труда представлены ножами, шильями, причем особенно интересно обнаруженное в

башне шило (рис. 77 : 17). Среди найденных долот представляет интерес импортный экземпляр с фабричной маркой (рис. 80). Одежду характеризуют поясные пряжки, пуговицы. Найдены оковки книг, игральная кость, шахматная фигура, много фрагментов голландских трубок. Такие предметы, как наперстки, булавки, туалетный комплект (рис. 83) и др., в том числе часть пряжки (рис. 36 : 18), свидетельствуют о присутствии в замке женщин. Оборудование интерьера замка представлено бронзовым подсвечником (рис. 82 : 21). Найдены также столовые и кухонные принадлежности. В большом количестве в верхнем горизонте обнаружены скобяные изделия (рис. 81), замки, ключи. Среди строительных деталей много черепицы (преобладает плоская) и изразцов (рис. 86), причем они являются подражанием немецким образцам. Более ранние полые изразцы изготовлены без поливы (глазури). Мало в Селпилсе портретных изразцов XVI в. В XVII в. широко были распространены изразцы с зеленой поливой, украшенные растительным орнаментом.

В период существования каменного замка продолжала употребляться изготовленная на гончарном круге глиняная посуда, имеющая древние корни. На рис. 89 воспроизведены ее поздние, средневековые формы. Особенно характерна для этого периода импортированная из Прирейнской области керамика из каменной массы (рис. 88). В верхнем горизонте культурного слоя обнаружено также несколько глиняных мисок (рис. 90), которые, возможно, изготовлены местными гончарами и принадлежали местным жителям, обитавшим в замке.

Ф ор б у р г расположен на северо-восточном краю городища на площади около 7000 м². На стороне, обращенной к Даугаве, здесь сохранились остатки каменных стен жилых помещений. Юго-восточная часть форбурга представляла собой ровную площадку, причем с востока находился крутой обрыв и у подножия — ров (рис. 98). Раскопки производились в районе каменных строений (раскоп D) и в средней части форбурга (раскопы F, G, L, рис. 7), где между берегом Даугавы и рвом был сделан разрез длиной 72 м, шириной 5—27 м и глубиной до 12 м. Было удалено 4300 м³ земли, вскрыт профиль насыпи и выявлены четыре различных по хронологии слоя. Древнейший — четвертый слой, мощностью в 20—30 см (рис. 101, 102), относится к периоду городища селов. Найденные здесь предметы (рис. 103) характерны для позднего железного века. Третий слой, мощностью до 30 см, относится к периоду от XIII в. до возведения насыпи во второй половине XVI в. Оборонительная стена, сооруженная одновременно с зам-

ком, высотой до 6,5 м (рис. 104, 105), сохранилась под насыпью. За стеной находился ров шириной 20 м и глубиной до 3,5 м (рис. 102 : 2). Второй слой образовала сама насыпь (длиной около 100 м, шириной до 35 м и высотой до 12 м), с возведением которой территория форбурга была расширена и поверхность его — выравнена. Насыпь возводилась последовательно в три приема; после завершения каждого этапа работ склон насыпи укреплялся дерном (рис. 101, 102, 107—110). Найденные здесь человеческие кости и другие предметы свидетельствуют о том, что землю для насыпи брали с кладбища в восточном конце городища. Насыпь была сооружена в течение 10—20 лет в конце XVI в., вскоре после того как Селпилл был включен в состав Курляндского герцогства. В первом, верхнем слое, относящемся к XVII в., в полосе шириной 10 м у внешней стены форбурга обнаружены остатки деревянных жилых и хозяйственных построек и трех глинобитных печей (рис. 99, 111—113). В раскопах F и G найдено 360 предметов — преимущественно орудия труда ремесленников, предметы домашнего обихода, оружие и др. (рис. 114, 116). Наиболее массовые находки — черепки глиняной керамики. В их числе 12% — это лепная керамика из 4-го слоя, относящегося к городищу селов, 8% — фрагменты гончарной керамики позднего железного века, а 80% — черепки глазурованной и неглазурованной посуды XIII—XVII вв., причем 10% из последних — это изделия из каменной массы и глины, импортированные из Германии (рис. 90, 115).

Раскоп L на форбурге, шириной 5 м, пересекает полосу, образуемую развалинами каменных стен у берега Даугавы. Вскрытая здесь стена форбурга толщиной 1,75 м сооружена на материковой доломитовой скале, в расщелинах которой обнаружены остатки культурного слоя, относящегося к городищу селов (рис. 102). В доломите высечен подвал глубиной 1,5 м (рис. 97). Добытые здесь древности (78) датируются XVI—XVII вв. (рис. 77).

В раскопе D вскрыто место стыка северной и параллельной Даугаве западной стены укрепления форбурга. Здесь констатированы остатки примыкающих к стенам строений, представляющих два разных этапа строительства. На месте первичного помещения с бойницей и двумя дверьми, выведившими к Даугаве (рис. 92, 93), в XVII в. выстроено подвальное помещение площадью 8,0×5,5 м (рис. 94), которое использовалось как мукомольня. Вместо известкового раствора при сооружении погребка использовалась глина. Среди немногих находок — пять монет конца XVI и XVII в., стрела для арбалета, скребница, замок (рис. 76 : 2;

79 : 39; 81 : 17), поливная глиняная керамика и серые и коричневые сосуды из каменной массы.

В раскопе D не обнаружено следов типичного для городища селов темного культурного слоя. Это свидетельствует о том, что застройка периода существования этого городища концентрировалась в районе его площадки.

Поселение расположено в пологой впадине у южного и юго-восточного подножия городища (рис. 7, 117, 130). Здесь были заложены раскопы K и J. В раскопе K мощность культурного слоя составляла 30—80 см. Древние слои здесь были разворожены (рис. 118, 128) в ходе строительства в последующие периоды. Судя по немногочисленным находкам — кремневым изделиям (рис. 147), лепной штрихованной керамике (рис. 149), поселение первоначально, видимо, было населено эпизодически, хотя и на протяжении весьма длительного периода — от конца палеолита и начала мезолита до раннего железного века. Постоянное население здесь, как свидетельствует состав керамики, появилось начиная со среднего железного века. От позднего железного века сохранилось несколько мест строений с пологими и углубленными в землю очагами и хозяйственными ямами (рис. 122—127, 129). Период с XIV по XVII в. представлен остатками деревянных хозяйственных и жилых построек и глинобитных печей (рис. 119—121). Аналогичная, относящаяся к тому же периоду застройка с каменками, глинобитными печами и очагами (рис. 131, 142—144) обнаружена в раскопе J. Здесь вскрыта клеть с подвалом (рис. 134, 135, 137, 138, 141). В клетке сохранились зерно, остатки ручной мельницы, буханки хлеба (рис. 136), а в подвале — 8 бочек из-под пива с остатками солода (рис. 139—140).

На поселении добыто 527 предметов. К среднему и позднему железному веку относятся предметы, связанные с ремесленной обработкой железа и бронзы, — фрагмент сопла, фрагменты тиглей (рис. 148), применявшиеся для металлообработки зубила и пробойники, глиняные пряслица, рыболовные крючки, зернотерки (рис. 146, 152). Редкой находкой является держатель фитиля от зажигалки (рис. 152 : 43). Среди украшений преобладают характерные для латгалов и селов посоховидные булавки, колечки из бронзовой жести, трапециевидные подвески и др. (рис. 154). Находки средневекового периода включают преимущественно орудия труда и предметы домашнего обихода, железные и бронзовые оковки, подвесные замки и ключи, стрелы для арбалетов и др. (рис. 152—153). Из украшений следует упомянуть кольцевидные фибулы, перстни, пластинки от венков, полые пуговицы и др. (рис. 153, 154).

Наиболее массовым видом находок на поселениях являются черепки глиняных сосудов, причем 61% их представляют лепную керамику (в том числе гладкостенная — 48%, облитая — 45%, лощеная — 5,2%, с ногтевыми вдавлениями — 1,6%, штрихованная — 0,2%) (рис. 149, 150) и 39% — гончарную керамику, основная часть которой относится к XIII—XVII вв. (рис. 151). Такое соотношение керамики характерно для поселений среднего и позднего железного века. Небольшую часть (1,4%) гончарной керамики составляют импортные изделия из каменной массы (рис. 151 : 18—21).

Хозяйство. Обнаруженные в нижнем горизонте культурного слоя серпы и зернотерки, восходящие хронологически к среднему железному веку, свидетельствуют о том, что древние селы в этот период занимались земледелием. В форбурге и на поселении найдены также жернова ручных мельниц. В клети XIV/XV в. вскрыто зерно (ячмень с примесью других видов), которое мололи на месте в целях получения солода для изготовления пива. Судя по найденным бычьим подковам, тягловой силой при обработке земли служили и быки.

Анализ остеологического материала показал разницу в структуре поголовья домашних животных в нижнем и верхнем горизонтах на площадке городища. Если в нижнем горизонте, связываемом с древними селами, преобладают кости свиней (53,4%), то в верхнем горизонте доля их уменьшается (до 24,3%), причем здесь, как и на поселении, первое место занимают кости крупного рогатого скота. В нижнем горизонте констатирована хозяйственная постройка древних селов, которая в XIV в. использовалась обитателями замка в качестве хлева.

Из диких животных в слоях площадки городища представлены кабан, лось, бобр, заяц, медведь, куница, зубр, косуля, лисица и выдра. Из рыб в нижнем горизонте представлены щука, лещ, окунь, сом, сырть, плотва, осетр. Рыбу ловили как рыболовными крючками, так и острогами и сетями. На употребление сетей указывают найденные при раскопках глиняные и свинцовые грузила.

Выплавке железа и развитию кузнечного ремесла способствовало наличие вблизи Селпилса болот, где залегают бурый железняк. Об обработке железа на месте свидетельствуют находки как отдельных крупных кусков железа, так и молота, зубил и пробойников. На поселении обнаружены шлак и фрагменты глиняного сопла, применявшегося для подачи воздуха в железоплавильный горн.

На развитие бронзолитейного дела указывают обнаруженные тигельки для выплавки бронзы, щипцы, отходы бронзы и полуфабрикаты. Значительный интерес представляет най-

денная в связываемом с древними селами культурном слое литейная форма для отливки поясной пряжки XI в. (рис. 36:3). Примерно таким же способом, как бронза, обрабатывался свинец. В XVII в. в замке с помощью специальных щипцов отливали пули для мушкетов.

Важную роль играло гончарное ремесло. Определенное место занимала также обработка кости и дерева. Из дерева, по всей вероятности, изготовлялась значительная часть посуды (дубовые ведра в клети на территории поселения).

Для изготовления одежды местным населением использовались овечья шерсть и лен. В нижней части культурного слоя на площадке городища и на поселении в значительном количестве найдены пряслица, швейные иглы и шилья. Шарнирные и пружинные ножницы обнаружены в верхнем горизонте, связываемом с периодом существования каменного замка.

Многочисленные монеты (164), найденные в верхнем горизонте, дают некоторые указания относительно хозяйственных связей обитателей замка, а главное — помогают уточнению хронологии. Наиболее древними монетами являются шотландский стерлинг XIII в. и два гота XIV в. из Висбю. На основе монетных находок выделены слои, относящиеся ко времени до 1627 г. (момент взятия и сожжения Селпилса поляками) и к последующим десятилетиям, равно как и уточнено время возведения большой насыпи на форбурге (вторая половина XVI в.). Большинство найденных в Селпилсе монет — мелкие местные монеты. Видимо, ими уплачивались подати, а также выдавалось жалованье ландскнехтам.

Селпилское кладбище находится у восточного подножия городища (раскоп Н) и занимает площадь 2500 м² (рис. 7, 156). При взятии земли для насыпи форбурга в конце XVI в. часть кладбища (около 1/3 его площади) была разрушена. Исследовано 664 м², вскрыты 234 погребения XIII—XVII вв. (рис. 157). Так же как и на других христианских кладбищах в это время, захоронения устраивались близко одно от другого в несколько слоев. Глубина погребения — до 110 см, преобладает юго-западная ориентация (рис. 164, 166). Обнаружено несколько одновременных групповых (2—7) погребений (рис. 166, 172). Наряду со следами ритуала, предписанного церковью, заметно также влияние древних погребальных традиций — в 10% погребений найден уголь, возле некоторых — кальцинированные кости, камни, а в 56% погребений — погребальный инвентарь (393 предмета, табл. 13). В период с XIII по XVII в. из погребального инвентаря постепенно исчезают нарядные бронзовые украшения и особенно оружие. Тем не менее в нескольких (4) мужских погребениях XIII—XV вв. еще

найденно оружие — копья, топоры (рис. 165, 173), а в женских — довольно нарядные украшения (рис. 160—163, 170, 171), в 33% погребений обнаружены ожерелья, в состав которых помимо бус входят и древние амулеты — бубенчики и ракушки каури. Наиболее распространенными украшениями как в женских, так и в мужских погребениях являются фибулы, преимущественно подковообразные, причем в их конструктивном оформлении прослеживается влияние древних традиций. Начиная со второй половины XIV в. появляются круглые фибулы (рис. 177). С течением времени фибул в составе погребального инвентаря становится все меньше. В погребениях XIII—XV вв. они констатированы в 33% случаев, в погребениях XVI—XVII вв. — лишь в 12%. Частично это можно объяснить появлением пуговиц и крючков (рис. 176). Число перстней относительно постоянно — они найдены в 10% погребений, чаще всего по одному (рис. 178). Из орудий труда в 30% погребений встречаются ножи, преимущественно с черенком, начиная со второй половины XIV в. — также с заклепанным черенком (рис. 173, 174). Довольно значительное место (в 10% погребений) в погребальном инвентаре занимают монеты (рис. 179). С XIII—XV вв., когда прочего погребального инвентаря становится меньше, возрастает число погребений, где монеты (1—7 мелких, нередко только четверть монеты) — единственная могильная придача. Самой древней из найденных монет является мекленбургский бракт второй половины XIII в., самой поздней — рижский шиллинг Карла XI 1663 г.

Захороненных на Селпилском кладбище следует считать местными крестьянами. Анализ антропологического материала свидетельствует о том, что в XIII—XV вв. местные жители принадлежали к восточнобалтийскому антропологическому типу, а в XVI—XVII вв. — к антропологическому типу, распространенному в южной и западной частях территории Латвии. В этот период в результате шведско-польской войны и эпидемий район Селпилса обезлюдел, освободившиеся места заняли пришельцы.

*

Проведенные на городище Селпилс и у его подножия археологические раскопки выявили существенные, неизвестные ранее данные. Находка двух кремневых наконечников свидерского типа дает основание отнести первоначальное заселение района Селпилса к концу

палеолита, т. е. к IX тысячел. до н. э. Очевидно, древнейшие насельники территории Латвии сочли берега Даугавы удобным для поселения местом (ср. сходные находки в Лауксколе близ Саласпилса). С некоторой долей вероятности можно допустить пребывание людей на холме, где позднее возникло Селпилское городище, в бронзовом веке. В I тысячел. до н. э. здесь, видимо, уже существовало укрепленное поселение и Селпилс входил в ареал распространения балтских племен. Более стабильное и, по всей вероятности, более многочисленное население в Селпилсе прослеживается с середины I тысячел. н. э. — с конца IV в. Для этого времени из археологических древностей характерны нож с кривым черенком, несколько серпов и браслетов и лепная гладкостенная керамика. Эти находки связываются с древним латышским племенем селов и соответствуют инвентарю из изученных исследователями могильников селов. Прилегающая к материке наиболее глубинная часть нижнего горизонта на площадке городища синхронна с хорошо известными погребальными курганами селов с каменным венцом у основания. Таким образом, принадлежность нижнего горизонта культурного слоя древним селам сомнений не вызывает.

Наиболее интенсивно городище и поселение Селпилс были заселены в позднем железном веке. Об этом свидетельствуют находки как орудий труда и ремесла, так и украшений селов. И в этот период население концентрировалось в районе площадки городища — на южной стороне холма.

После завоевания Селпилса немецкими крестоносцами в XIII в. и возведения каменного замка между немецкими феодалами и местным населением — селами возникли отношения властителей и подчиненных. Местное население заставляли выполнять тяжелые работы как по строительству замка, так и по возведению грандиозной насыпи форбурга. Замок сооружался в целом по образцу замковых строений северной Германии, однако, например, в деталях устройства печей и др. прослеживается и влияние местных строительных традиций. Обнаруженные в верхнем горизонте культурного слоя на площадке городища характерные для местного населения подковообразные фибулы поздних типов и другие украшения свидетельствуют о присутствии в немецком замке также лиц местного происхождения.

Археологические исследования Селпилского комплекса фактами подтвердили гипотетическое предположение о возведении немецкого каменного замка на месте городища селов.

Das alte Sēlpils

Zusammenfassung

Die Untersuchung „Das alte Sēlpils“ stützt sich auf die Ergebnisse der Grabungen des Komplexes Sēlpils, die in den Jahren 1963—1965 vom Institut für Geschichte der Akademie der Wissenschaften der Lettischen SSR am linken Daugavaufer im Überflutungsbecken des Wasserkraftwerks von Pļaviņas (Rayon Jēkabpils) durchgeführt wurden. Die Untersuchungen fanden auf dem Plateau und der Vorburg des Burgberges wie auch auf dem Territorium der Siedlung und des Friedhofes (Abb. 7) unter der Leitung beider Autoren statt.

Plateau. Von der ungefähr 4000 m² großen Plateaufläche wurde etwa $\frac{1}{5}$ ausgegraben. Wie die Grabungen zeigten, besteht die bis 3,5 m starke Kulturschicht aus zwei Horizonten: einem dunklen unteren, der von den vorzeitlichen Selen herrührt, und einem oberen mit den Resten der deutschen steinernen Burg.

Der untere Horizont. Das ursprüngliche Bodenrelief des Plateaus war nicht waagrecht, sondern bildete eine schräg nach Osten abfallende Fläche (Abb. 10, 14). In den unteren Lagen der Kulturschicht im Sektor C konnten die 0,6 m hohen und 3,6 m breiten Überreste des einstigen Walls des selischen Burgberges (Abb. 11) nachgewiesen werden. Erhalten waren auch die Reste eines 5×5 m großen Wohnhauses (Abb. 16) sowie eines Wirtschaftsgebäudes — eines 3×3 m großen Rundholzblockbaus aus dem 10./11. Jh. (Abb. 32, 34). Es wurden mehr Öfen (Abb. 17) als Bautenreste aufgedeckt, und zwar sowohl Stein- als auch Lehmöfen; mitunter hatten die Öfen Hufeisenform. Am zahlreichsten sind die aufgedeckten steinernen Herdstellen (Abb. 18, 19, 24—26), die für die

selischen Wohnbauten der anfänglichen Siedlungsperiode kennzeichnend sind. Mehrmals waren sie in den Felsen eingetieft (Abb. 28). Ihr Durchmesser beträgt etwa 1 m. Nach den Bautenresten in den Grabungssektoren A und C zu urteilen, war das Gelände am Burgwall im 11. und 12. Jh. verhältnismäßig dicht besiedelt. Von den Ackerbaugeräten, die auf die Hauptbeschäftigung der Einwohner hindeuten, sind Sicheln, Reibsteine, eine Hacke zu erwähnen. Die Sicheln (Abb. 35 : 25, 26) sind nebst einem Armring mit Kolbenenden (Abb. 38 : 17), einem Messer und Keramik Zeugen der Bebauung des Burgbergplateaus im 5.—7. Jh.

Unter den Bodenaltertümern des unteren Horizonts finden sich Arbeitsgeräte der Handwerker: Meißel, Bohrer, Säge, Schabeisen, knöcherner und eiserne Stacheln (Abb. 35, 36). Von Heimarbeit zeugen Nähnadeln, tönerner und steinerne Spinnwirtel (Abb. 37). An Waffen wurden 4 Bogenpfeile (Abb. 35 : 2, 4), eine Tüllenlanze (Abb. 35 : 19) und eine Breitaxt gefunden. An Schmuckwerk wurden im unteren Horizont zahlreiche, für ganz Ostlettland charakteristische Hufeisenfibeln gefunden (Abb. 38 : 22—31), die in das 10./11. Jh. datiert werden können. Typisch für Ostlettland sind auch: Armring mit Tierkopfen aus dem 11./12. Jh. (Abb. 38 : 21), Fingerringe (Abb. 37 : 1—8). Sehr charakteristisch für den Frauenschmuck dieser Kultur sind Stirnbinden, von welchen ornamentierte Zwischenplättchen und Spiralen (Abb. 37 : 25—27) gefunden sind. Sehr beliebt sind Anhänger in Form von Schellen und trapezförmigen Plättchen (Abb. 37 : 10—24). Zahlreich sind die gefundenen Bronze- und Eisennadeln. Die älteste ist eine in das 6. Jh. datierte Krückennadel (Abb. 38 : 1). Die viel zahlreicheren Hirtenstabnadeln (Abb. 38 : 2—12, 14—15) sind hauptsächlich in das 9. und 10. Jh. zu datieren.

Die Keramik des unteren Horizonts besteht zu

60% aus handgeformten Gefäßen, von denen 53% der Keramik mit Tonbewurf angehören (Abb. 39). Die ältesten, groben, aus kiesdurchsetztem Ton geformten Exemplare reichen in das Ende des 1. Jahrtausends v. u. Z. zurück (Abb. 39 : 26). 37% sind glattwandige Gefäße, 2% geglättete, 6% mit Nageleindrücken verzierte, 0,7% polierte und 0,4% mit Schnureindrücken. Mit wenigen Scherben ist auch die Strichkeramik (13) und Textilkeramik (4) vertreten.

Der obere Horizont. Eine Vorstellung von dem Aussehen der steinernen Ordensburg Sēlpils gibt eine Radierung, die den Angriff der russischen Truppen auf die Burg im Jahre 1704 darstellt (Abb. 6). Es gibt auch Aufmessungen der Burg vom Jahre 1827 (Abb. 49) und 1842 (Abb. 4). Das Anfangsdatum des Burgbaus — das Jahr 1373 — wird in der Chronik Hermanns von Wartberge verzeichnet. Die Burg wird im Jahre 1704, am Anfang des Nordischen Krieges zerstört. Die Burg Sēlpils war gleichzeitig eine Höhen- und Uferfestung, außerdem vereinigte sie die Funktionen einer Ritterburg und eines Klosters.

Die Mauer waren aus Dolomit errichtet, in die Packung waren auch Granitsteine eingefügt (Abb. 42). Die Höhe der Mauer betrug ungefähr 6 m, die Stärke bis 1.6 m (die Mauerbasis war um 20—30 cm stärker).

Die Einfahrt zur Burg führte durch eine 5,5 × 5,5 m große Wachtstube (Abb. 44, 45). An der Südseite dieses Raums befanden sich zwei in späterer Zeit eingerichtete Schießscharten (Abb. 46, 47). Zu dieser Wachtstube führte auch von dem am östlichen Fuß des Hügels befindlichen viereckigen Turm ein langer Korridor für Fußgänger. Bei den Grabungen wurde das Grundgeschoß dieses Eckturms aufgedeckt (Abb. 49—54), der einen etwa 12,5 m² großen Raum mit einer Schießscharte bildete.

Am Westrand des Burgplateaus zwischen der inneren und äußeren Befestigungsmauer befand sich ein Parcham (Abb. 57).

Überreste von zur steinernen Burg gehörigen Wohnräumen befanden sich dicht an der Befestigungsmauer. Sie ließen hier auf einen 5 m breiten, durch Querwände in einzelne Räume geteilten Bau (Abb. 66) schließen, wurden mit Öfen beheizt (Abb. 65) und waren zuweilen mit Fliesen ausgelegt (Abb. 68).

In der Mitte des Burghofes befanden sich außerdem hölzerne Wohnhäuser mit Ofenbeheizung (Abb. 62, 63). Diese Bauten waren auf einer Schuttschicht errichtet, die auf eine Katastrophe — wahrscheinlich die Feuerbrunst des Jahres 1627 — hindeutete.

Einen bedeutenden Teil der Funde des oberen Horizonts bilden Waffen: die Griffstange eines Schwertes aus dem 16./17. Jh., Armbrustpfeile, Lanzenspitze (Abb. 76 : 25, 2, 3, 18), Fragmente von Panzern (Abb. 76 : 4—8), Teile von Musketen, Kugeln (Abb. 78), Sporen. Von Arbeitsgeräten sind Messer und Pirieme zahlreich vertreten, unter den letzteren ein interessantes im Turm gefundenes Exemplar (Abb. 77 : 17). Unter den Meißeln ist ein importierter Meißel mit Schutzmarke zu vermerken (Abb. 80). An Bekleidungsgegenständen wurden Gürtelschnallen und Knöpfe gefunden. Ferner wurden Buchbeschläge, Spielwürfel, eine Schachfigur gefunden. Zahlreich sind Fragmente von holländischen Pfeifen. Einzelne Gegenstände — Fingerhüte, Toilettenzubehör (Abb. 83) — deuten auf Anwesenheit von Frauen hin. Zu dieser Kategorie gehört auch die Achse eines Spinnrads (Abb. 36 : 18). Zum Interieur gehört ein mehrarmiger Leuchter (Abb. 82 : 21). Es wurden auch Tisch- und Küchengeschirr gefunden. An Bauzubehör wurden verschiedene Beschläge (Abb. 81) gehoben. Von den Dachziegeln sind sogenannte Biberziegel am häufigsten. Zahlreich sind Fragmente von Ofenkacheln (Abb. 84, 86), die dem 16./17. Jh. angehören. Älteren Ursprungs sind die unglasierten hohlwandigen Kacheln. Die im 16. Jh. beliebten Porträtäckacheln sind in Sēlpils selten. Im 17. Jh. sind grün glasierte Kacheln mit Pflanzenornamenten sehr beliebt.

Die ornamentalen Motive der Kacheln sind Nachahmungen von deutschen Mustern.

In der Kulturschicht des oberen Horizonts sind auf der Töpferscheibe gefertigte Gefäße vertreten, die alte Traditionen aufweisen. Abb. 89 stellt späte, mittelalterliche Formen dieser Keramik dar. Charakteristisch für die deutsche Burg ist die aus rheinischen Städten importierte Steinzeugkeramik (Abb. 88). Im oberen Horizont sind auch einige Tonschüsseln (Abb. 90) vertreten, die vielleicht von einheimischen Töpfern gefertigt, den einheimischen Insassen angehörten.

Die Vorburg ist am nordöstlichen Rande des Burgplateaus auf einer Fläche von etwa 7000 m² gelegen. An der Flußseite haben sich hier Mauerreste von Wohnstätten erhalten. Den südlichen Teil des Vorburggeländes bildete eine ebene Fläche; im Osten grenzte sie an einen Steilhang, an dessen Fuß sich ein Befestigungsgraben hinzog (Abb. 98). Die Grabungen fanden im Bereich der Steinbauten (Sektor D) sowie im mittleren Teil der Vorburg (Sektoren F, L und G) statt (Abb. 7), wo zwischen dem Daugavaufer und dem Befestigungsgraben auf einem Geländestreifen die Kulturschicht in einer Länge von 72 m, einer Breite von 5 bis 27 m und bis zu einer Tiefe von 12 m ausgehoben wurde. Durch die Beiseiteschaffung von 4300 m³ Erde wurde

es möglich, das Profil der Aufschüttung offenzulegen und vier Schichten verschiedenen chronologischen Ursprungs aufzudecken. Die aus der Periode des selischen Burgberges stammende, 20 bis 30 cm starke unterste (vierte) Schicht (Abb. 101, 102) enthielt charakteristische Artefakte der jüngeren Eisenzeit (Abb. 103). Die bis 30 cm starke 3. Schicht ist in den Zeitraum 13. Jh. — Ende des 16. Jhs. (Beginn der Aufschüttungsarbeiten) zu datieren. Die ehemalige Befestigungsmauer der Vorburg hat sich unter der Aufschüttung erhalten und erreicht eine Höhe von 6,5 m (Abb. 104, 105). Der jenseits der Mauer befindliche Schutzgraben war etwa 20 m breit und bis 3,5 m tief (Abb. 102 : 2). Die 2. Schicht wird durch die Aufschüttung selbst gebildet; sie ist etwa 100 m lang, bis 35 m breit und bis 12 m hoch. Durch diese Aufschüttung wurde das Gelände der Vorburg erweitert und geebnet. Die Aufschüttungsarbeiten wurden stufenweise in drei Baufolgen ausgeführt; nach jeder Baustufe wurden die Abhänge durch eine Rasenschicht gesichert (Abb. 101, 102, 107—110). Wie die in der Aufschüttung gefundenen Menschenknochen und Artefakte erkennen lassen, wurde das Erdreich für die Aufschüttung aus dem am Ostrand des Burgberges gelegenen ehemaligen Friedhof beschafft. Die Aufschüttungsarbeiten erfolgten innerhalb von 10 bis 20 Jahren am Ausgang des 16. Jh., nachdem Sēlpils in den Besitz des Herzogtums Kurland übergegangen war. In der 1. Schicht, der obersten der Aufschüttung, wurden in einem 10 m breiten Streifen an der Mauer der Vorburg die Überreste von Wohn- und Wirtschaftsgebäuden aus dem 17. Jh. aus Holz mit drei Lehmöfen aufgedeckt (Abb. 99, 111—113).

In den Sektoren F und G der Vorburg wurden 360 Artefakte, größtenteils Handwerkergeräte, Wirtschaftsgeräte, Waffen u. a. aus dem 16. und 17. Jh. gehoben (Abb. 114, 116). Die zahlreichste Fundstoffgruppe bilden die Tonscherben. Sie besteht zu 12% aus handgeformten Gefäßen der 4. (selischen) Schicht, weitere 8% bilden Scherben der älteren Töpferscheibenkeramik und die übrigen 80% mittelalterliche Erzeugnisse, glasierte und unglasierte Gefäße (Abb. 115 : 12—27, 90 : 2), darunter 10% aus Deutschland eingeführte Steinzeug- und Tongefäße.

Der Sektor L überschneidet in einer Breite von 5 m die Ruinen der Vorburgsmauer am Daugavaufer. Die hier offengelegte, 1,75 m starke Mauer ist auf dem ursprünglichen Dolomithfelsenboden errichtet, in dessen Spalten Überreste der selischen Kulturschicht (Abb. 102) gefunden wurden. Hier wurde ein 1,5 m tiefer, in den ursprünglichen Dolomitboden geschnittener Kel-

terraum aufgedeckt. Die Funde stammen hier aus dem 16.—17. Jh. (Abb. 97).

Im Sektor D wurde die Vereinigungsstelle der nördlichen Befestigungsmauer mit der parallel zur Daugava verlaufenden westlichen Befestigungsmauer der Vorburg entdeckt. Hier wurden sich an die Mauern anschließende Gebäudereste aufgedeckt, die zwei verschiedenen Bauphasen angehören. Am Ort des ursprünglichen Baus mit einer Schießscharte und zwei Türen in der Richtung zur Daugava (Abb. 92, 93) ist hier im 17. Jh. ein 8×5,5m großes Kellergewölbe (Abb. 94) eingerichtet worden, das als Mahlkammer diente. Anstatt des Kalkmörtels wurde beim Kellerbau Lehm als Bindemittel angewandt. Zu den vereinzelt gefundenen Funden gehören: fünf Münzen (Ende des 16. und des 17. Jhs.), ein Armbrustpfeil, Pferdestriegel, Vorhängeschloß (Abb. 76 : 2, 79 : 39, 81 : 17), glasierte Ton- sowie graue und braune Steinzeugkeramik.

Im Sektor D wurden keine Spuren der typischen selischen dunkelfarbigigen Kulturschicht aufgedeckt. Es kann gefolgert werden, daß die Bebauung der Selen sich auf dem Burgbergplateau konzentrierte.

Die Siedlung befindet sich in einer flachen Senkung am südlichen und südöstlichen Fuß des Burgberges. Hier wurden Grabungen in den Sektoren K und J durchgeführt (Abb. 7, 117, 130). Im Sektor K ist die Kulturschicht 30 bis 80 cm stark; die älteren Schichten sind durch die neuzeitliche Bebauung gestört (Abb. 118, 128). Von den älteren, episodischen Siedlungsperioden vom Ausgang des Paläolithikums und dem Beginn des Mesolithikums bis zur älteren Eisenzeit zeugen vereinzelte Feuersteingeräte (Abb. 147), handgeformte Strichkeramik (Abb. 149 : 1—5) und andere Funde. Eine ständige Besiedlung, die hauptsächlich durch Keramikfunde vertreten ist, konnte aus der mittleren Eisenzeit festgestellt werden. Aus der jüngeren Eisenzeit haben sich mehrere Bautenreste mit flachen bzw. eingetieften Herdstellen sowie Wirtschaftsgruben (Abb. 122—127, 129) erhalten. Aus dem 14. bis 17. Jh. stammen die hier aufgedeckten Reste von hölzernen Wohn- und Wirtschaftsbauten mit Stampflehmöfen (Abb. 119—121). Eine ähnliche, aus derselben Periode stammende Bebauung mit Lehm- und Steinöfen sowie Herdstellen wurde auch im Sektor J festgestellt (Abb. 131, 142—144). Hier kam unter anderem eine Kornkammer mit einem Keller darunter (Abb. 134, 135, 137, 138, 141) zutage. In der Kornkammer waren die Reste einer Handmühle, einige Laib Brot (Abb. 136), im Keller 8 Bierfässer mit Malzresten (Abb. 139—140) erhalten.

In der Siedlung wurden insgesamt 527 Fundstücke ausgegraben. Unter den Artefakten der

mittleren und jüngeren Eisenzeit verdienen besonders Handwerksgeräte zur Eisen- und Bronzearbeitung erwähnt zu werden, z.B. das Fragment einer zylindrischen Düse, die Tiegelfragmente (Abb. 148), Locheisen u. a. Erwähnungswert sind auch tönerner Spinnwirtel, Angelhaken, Reibsteine (Abb. 146, 152). Als selten vorkommendes Fundstück ist der Dochthalter eines Feuerzeuges zu erwähnen (Abb. 152 : 43). Unter den Schmucksachen überwiegen die bei den Latgallen und Selen beliebten Hirtenstabnadeln, gerillte Fingerringe aus Bronzeblech, trapezförmige Anhänger (Abb. 154). Bei den mittelalterlichen Funden überwiegen Wirtschafts- und Hausgeräte. Zu erwähnen sind Schlösser und Schlüssel, an Waffen Armbrustpfeile (Abb. 152, 153). An mittelalterlichem Zierat sind Ringfibeln, geschlossene Fingerringe, Stirnbindenplättchen und hohlwandige Bronzeknöpfe zu verzeichnen (Abb. 153, 154). In großen Mengen kamen in der Siedlung Tonscherben zutage. 61% von ihnen sind von Hand geformt (von ihnen glattwandig 48%, durch Tonbewurf rau gemacht 45%, poliert 5,2%, mit Nageleindrücken verziert 1,6%, gestrichelt 0,2% (Abb. 149, 150) und 39% auf der Töpferscheibe (Abb. 151), hauptsächlich im 13.—17. Jh. hergestellt. Die Scheibenkeramik besteht zu 1,4% aus importierten Steinzeug- (Abb. 151 : 18—21) und Tongefäßen.

Wirtschaft. Von den Ackerbaugeräten wurden im unteren Horizont der Kulturschicht Sicheln und Reibsteine aufgedeckt, die chronologisch in die mittlere Eisenzeit zurückreichen. In der Vorbürg und der Siedlung wurden Mahlsteine von Handmühlen gehoben. In einer Vorratskammer aus dem 14./15. Jh. wurde auch Getreide (Gerste mit einer Beimischung anderer Getreidearten) entdeckt, das an Ort und Stelle gemahlen und zwecks Herstellung von Bier zu Malz verarbeitet wurde. Nach den Hufeisen von Ochsen zu schließen, ist der Ochse bei der Bodenbearbeitung als Zugkraft benutzt worden.

Der Analyse des osteologischen Materials gemäß sind im Haustierbestand des unteren und oberen Horizonts des Burgplateaus Unterschiede zu verzeichnen. Während in der unteren, von den Selen herrührenden Schicht Schweineknochen mit 53,4% überwiegen, vermindert sich ihre Zahl in der oberen bis zu 24,3%. Hier sowie in der Siedlung ist das Rind an erster Stelle. Im unteren Horizont wurde ein Wirtschaftsgebäude der Selen aufgedeckt, das im 14. Jh. von Deutschen als Viehstall benutzt worden war.

Vom Jagdtieren können in der Kulturschicht des Burgbergplateaus Eber, Elch, Biber, Hase, Bär, Marder, Auerochse, Otter, Reh und Fuchs genannt werden. Auf Fischfang deuten die erhal-

tenen Gräten von Hechten, Brachsen, Barschen, Welsen, Zärten, Plötzen und Stören. Neben den Angelhaken wurden auch Netze gebraucht, wovon gefundene tönerner und bleierne Netzsenker zeugen.

Die Eisengewinnung und die Entwicklung des Schmiedehandwerks wurde durch roteisensteinhaltige Sümpfe in der Umgebung von Sēlpils gefördert. Von der an Ort und Stelle betriebenen Eisenbearbeitung zeugen vereinzelte Eisenklumpen, Eisenhämmer, Meißel und Locheisen, auch eine in der Siedlung gefundene tönerner Düse zur Belüftung eines Schmelzofens.

Von der örtlichen Bronzearbeitung in Sēlpils zeugen auf dem Plateau und in der Siedlung gefundene Schmelztiegel, Gußzangen, Bronzereste und Halbfabrikate. Wichtig sind die auf dem Bergplateau gefundene Gußformen, darunter eine Form zur Herstellung einer im 11. Jh. verbreiteten Art von Gürtelschnallen (Abb. 36 : 3). Mit den gleichen Mitteln wie Bronze bearbeitete man auch Blei. Im 17. Jh. wurden in der Burg mittels spezieller Gußzangen Musketenkugeln gegossen.

Eine wichtige Rolle spielte in der Wirtschaft von Sēlpils das Töpferhandwerk. An Ort und Stelle wurde auch die Bearbeitung von Holz und Knochen betrieben. Aus Holz dürfte auch ein bedeutender Teil des Geschirrs gewesen sein (Fässer aus Eichenholz in der Vorratskammer der Siedlung).

Bei der Kleiderherstellung der einheimischen Bevölkerung verwendete man örtliche Schafswolle und Lein. In der unteren Kulturschichten des Burgplateaus und der Siedlung wurden in größerer Zahl Spinnwirtel, Nähnadeln und Pfrieme gefunden. Scharnier- und Federscheren wurden in der Kulturschicht der Burg gefunden.

Die zahlreichen gehobenen Münzen (164) ermöglichen gewisse Rückschlüsse auf das Wirtschaftsleben der Burg und erleichtern die Präzisierung der Chronologie. Die ältesten Münzen sind ein schottländischer Sterling aus dem 13. Jh. und zwei Visbyer Gota aus dem 14. Jh. Durch die Münzfunde wurden auf dem Burgplateau die Kulturschichten von vor und nach 1627 (dem Jahr der Einnahme und Niederbrennung der Burg durch die Polen) differenziert. Münzfunde aus der zweiten Hälfte des 16. Jh. ermöglichen auch eine genauere Datierung der großen Aufschüttung in der Vorbürg. Die meisten in Sēlpils gefundenen Münzen haben einen niedrigen Nominalwert. Sie dürften teils als Fronabgabe, teils als Söldnerlohn im Umlauf gewesen sein.

Der Friedhof von Sēlpils ist in einer mit Sand bedeckten Senkung am östlichen Bergfuß des Burgberges (Sektor H) auf einer Fläche von 2500 m² gelegen (Abb. 156). Ende des 16. Jh.

wurde bei der Erdbeschaffung für die Aufschüttung in der Vorburg etwa ein Drittel des Friedhofs zerstört. Bei den Grabungen auf einer Fläche von 664 m² kamen 234 Grabstätten aus dem 13. bis 17. Jh. zutage (Abb. 157). Die Bestattungen lagen dicht beieinander und manchmal auch übereinander, bis 110 cm tief, mit dem Kopf nach Südwesten orientiert (Abb. 164, 166). Es gibt auch Kollektivgräber mit 2—7 Bestatteten (Abb. 166, 172). Neben den von der Kirche vorgeschriebenen sind auch ältere Bestattungssitten zu beobachten — in 10% der Gräber wurden Kohlen, in einigen kalzinierte Knochenreste und in 56% Beigaben (393 Gegenstände, Tab. 13.) gefunden. In der Zeit vom 13.—17. Jh. ist ein allmählicher Rückgang des prunkvollen Bronzieserats und insbesondere der Waffen zu verzeichnen. Vom 13. bis 15. Jh. werden in einigen Männerbegräbnissen noch Waffen (Lanzen, Äxte) (Abb. 165, 173) und in Frauenbestattungen recht schöner Zierat (Abb. 160—163, 170, 171) gefunden, z.B. in einem Drittel der Frauenbegräbnisse Halsschmuck, der nicht nur mit Glasperlen sondern auch mit altertümlichen Amuletten — Schellen und Kaurimuscheln behangen ist. Der in Männer- und Frauenbestattungen am häufigsten anzutreffende Schmuck sind Fibeln, insbesondere Hufeisenfibeln, an denen lokale Fertigungstraditionen zu erkennen sind. In der zweiten Hälfte des 14. Jh. werden ringförmige Fibeln gebräuchlich (Abb. 177). Die Zahl der Grabstätten, die Fibeln als Beigaben enthalten, wird mit der Zeit geringer. Im 13.—15. Jh. sind Fibeln noch in 33%, im 16.—17. Jh. jedoch nur noch in 12% der Bestattungen anzutreffen. Teilweise ist dies durch das Aufkommen von Haken und Knöpfen zu erklären (Abb. 176). Die Zahl der Fingerringe (Abb. 178) ist verhältnismäßig stabil; sie wurden, meist in einem Exemplar, in etwa 10% aller Gräber gefunden. An Werkzeugen findet man am häufigsten — in 30% der Bestattungen — Messer. Bei den meisten von ihnen ist die Schneide mittels einer Angel im Griff befestigt. Erst seit der zweiten Hälfte des 14. Jh. gibt es auch Messer mit genieteten Griffen (Abb. 173, 174). Münzen als Grabbeigaben wurden in 10% der Bestattungen gefunden (Abb. 179). Im 13.—15. Jh., als die anderen Beigaben seltener wurden, mehrte sich die Zahl der Gräber, in denen Münzen (1—7, geringeren Nominalwertes, nicht selten nur eine Viertelmünze) die einzige Beigabe waren. Die älteste der in den Gräbern gefundenen Münzen ist ein Mecklenburger Brakteat aus der zweiten Hälfte des 13. Jh., die jüngste ein im Jahre 1663 in Riga geprägter Schilling des Königs Karl XI. von Schweden.

Vermutlich wurden auf dem Friedhof örtliche Bauern bestattet. Wie der anthropologische

Fundstoff zeigt, ist hier im 13. bis 15. Jh. der ostbaltische anthropologische Typus vorherrschend. Im 16 und 17. Jh. dagegen gehörten die Bewohner von Sēlpils bereits zu dem in Süd- und Westlettland verbreiteten anthropologischen Typus. Das läßt sich dadurch erklären, daß die Bevölkerung durch den schwedisch-polnischen Krieg, der verheerende Epidemien zur Folge hatte, dezimiert wurde und in die entvölkerten Gebiete Einwanderer aus anderen Gegenden zuströmten.

*

Die auf dem Burgberg Sēlpils und in dessen Umgebung durchgeführten archäologischen Untersuchungen haben wesentliche neue Daten ans Tag gefördert.

Das Auffinden von zwei Pfeilspitzen vom Swidry-Typus erlaubt die Schlußfolgerung, daß die älteste Besiedlung der Umgebung von Sēlpils in das Ende des Paläolithikums, also in das 9. Jahrtausend v.u.Z. zurückreicht. Offenbar fanden die Ureinwohner Lettlands an den Ufern der Daugava günstige Siedlungsmöglichkeiten (davon zeugt auch der ähnlich geartete Fundstoff von Laukskola bei Salaspils). Anhand der Funde kann mit einiger Wahrscheinlichkeit angenommen werden, daß es auf dem Hügel, wo später der Burgberg Sēlpils entstand, und an seinem Fuß bereits in der Bronzezeit Einwohner gab. Insbesondere scheint die Annahme berechtigt, daß hier sich im I. Jahrtausend v.u.Z. eine befestigte Siedlung befand und Sēlpils zum Siedlungsareal baltischer Stämme gehörte. Eine stabilere, wahrscheinlich stärkere Besiedlung ist in den Bodendenkmälern Sēlpils seit der Mitte des I. Jahrtausends u.Z., genauer seit dem Ende des 4. Jh. zu erkennen. Charakteristisch für diese Periode — die ältere und mittlere Eisenzeit — ist ein Messer mit gekrümmter Angel, einige Sicheln, mehrere Armringe und die vorwiegend glattwandige Tonware. Daß dieser Fundstoff mit dem lettischen Volksstamm der Selen zusammenhängt, wird durch Entsprechungen in den bisher erforschten selischen Gräberfeldern bestätigt. Die tiefsten Schichten des unteren Horizonts des Burgplateaus von Sēlpils stammen aus derselben Periode wie die bekannten, von einem Steinkreis umgebenen selischen Grabhügel, deren Zugehörigkeit zum selischen Kulturkreis außer Zweifel steht.

Von einer intensiveren Bebauung des Burgberges und des Bergfußes in der jüngeren Eisenzeit zeugen Arbeits- und Handwerksgeräte sowie auch der Schmuck der Selen. Auch in dieser Periode war das Plateau am Süden des Burgberges am dichtesten besiedelt.

Nach der Eroberung von Sēlpils durch die Kreuzritter und der Errichtung der steinernen Burg herrschten die deutschen Feudalherren unumschränkt über die örtliche Bevölkerung. Die letztere mußte bei der Errichtung der Burg und der großen Aufschüttung in der Vorburg schwere Fronarbeit leisten. Obwohl die Burg im großen und ganzen nach dem Vorbild der norddeutschen Burgbauten errichtet wurde, sind in manchen Details, z.B. in der Einrichtung der Öfen, auch lokale Einflüsse zu verzeichnen.

Die im oberen Horizont der Kulturschicht des Plateaus gefundenen, für die einheimische Bevölkerung charakteristischen späten Hufeisenfibeln aus dem 14./15. Jh. beweisen, daß es in der deutschen Burg auch einheimische Einwohner gab.

Die Erforschung der Bodendenkmäler Sēlpils erbrachte den Beweis für die bis dahin hypothetische Annahme, daß die steinerne deutsche Burg am selben Ort erbaut wurde, wo sich vorher der selische Burgberg befand.

- 5 Īsas ziņas par pilskalna vēsturi
(*E. Šnore*)
- 11 Pilskalna plakums (*E. Šnore*)
- 13 Koka pils (apakšējais horizonts)
- 15 Nocietinājumi
- 16 Dzīvojamās celtnes
- 32 Senlietas
- 32 Darbarīki un saimniecības piederumi
- 36 Ieroči
- 39 Rotas
- 42 Keramikā
- 45 Mūra pils (augšējais horizonts)
- 59 Mūra pils virsējās kultūras slāņa kārtas
(1627.—1704. g.)
- 66 Mūra pils zemākās kultūras slāņa kārtas
(1373.—1627. g.)
- 68 Krāsni
- 72 Senlietas
- 72 Ieroči
- 77 Darbarīki un saimniecības piederumi
- 78 Būvniecības detaļas
- 79 Apģērba piederumi un iedzīves priekšmeti
- 82 Krāsns podiņi
- 85 Keramikā
- 93 Sēlpils priekšpils (*A. Zariņa*)
- 95 Kultūras slānis, uzbērums, apbūves
paliekas
- 113 Senlietas
- 113 Darbarīki, saimniecības un iedzīves
priekšmeti
- 116 Ieroči un zirglietas
- 116 Rotas un apģērba piederumi
- 118 Keramikā
- 121 Apmetne (*A. Zariņa*)
- 123 Kultūras slānis, apbūves paliekas
- 148 Senlietas
- 148 Darbarīki un saimniecības
piederumi
- 154 Ieroči un zirglietas
- 154 Rotas
- 159 Keramikā
- 165 Pilskalna plakuma priekšpils
un apmetnes saimniecība
(*E. Šnore, A. Zariņa*)
- 167 Zemkopība
- 168 Lopkopība
- 168 Medniecība
- 170 Zvejniecība
- 170 Amatniecība
- 174 Monētas
- 175 Krama izstrādājumi
- 177 Sēlpils kapsēta (*A. Zariņa*)
- 183 Kapu apraksti
- 199 Senlietas
- 199 Darbarīki
- 203 Ieroči
- 203 Rotas
- 209 Apģērba piederumi
- 217 Apbedīšanas tradīcijas, apbedīto etniskā
piederība
- 219 *Nobeigums* (*E. Šnore*)
- 221 Saīsinājumu un izmantotās literatūras
saraksts
- 225 Древний Селпилс. Резюме
- 230 Das alte Sēlpils. Zusammenfassung

Pamanītās kļūdas

Lpp.	Rinda	Iespiests	Jālasa
13.	3. no apakšas	plankums	plakums
31.	1. no apakšas	33. att.	34. att.
74.	1. no augšas	(VI 82:)	(VI 87:)
76.	2. no apakšas	19, 21	19—21
114.	22. no augšas (labajā slejā)	loksne	sloksne
120.	25. no augšas (labajā slejā)	podīņiem.	podīņiem ⁵ .
156.	2. no apakšas	rokturis (31),	rokturis (331),
222.	2. no apakšas (kreisajā slejā)	Verstellungen	Vorstellungen
225.	10. no augšas (kreisajā slejā)	распопки	раскопки

25. lpp. 21. attēls iespiests otrādi

Grāmatas metiens 2500 eks.

E. Snore, A. Zariņa. Senā Sēlpils.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0307059518

